

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน
ในประเทศไทย ระยะที่ 1

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โดย ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ

30 มิถุนายน 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน ในประเทศไทย ระยะที่ 1 : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

คณะผู้วิจัย สังกัด

<u>ผู้วิจัย</u>	1.นายปราโมทย์	ผลบุญโญ
<u>ผู้ช่วยวิจัย</u>	2.นายฤทธิชัย	ภูตะวัน
	3.น.ส.ภัชราภรณ์	สาคำ
	4.นายวันชัย	ฉอ้อนศรี
	5.นายนิवास	โคตรจันทิก
	6.นายไสว	มาลัย
	7.น.ส.สันสนีย์	ทาสอนพันธุ์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและพัฒนาการปัญหาข้อพิพาทที่ดินในภาคอีสาน	1
วัตถุประสงค์การศึกษา	3
ขอบเขตข้อมูลในการศึกษาและสำรวจปัญหาที่ดิน	3
 บทที่ 2 ภาพรวมสถานการณ์ข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	 5
1. สภาพทั่วไปของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5
2. สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	6
ก) ทรัพยากรดินและที่ดิน	6
ข) ทรัพยากรน้ำ	8
ค) ทรัพยากรแร่ธาตุ	10
ง) ทรัพยากรป่าไม้	11
สถานภาพปัญหาและความขัดแย้งเรื่องที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	14
1) ลักษณะและประเภทของปัญหา	21
2) ลักษณะความขัดแย้งและผลกระทบ	23
3) กระบวนการแก้ไขปัญหา	24
4) ผลการดำเนินการแก้ไขปัญหา	25
5) กรณีตัวอย่างความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา	29
6) หน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา	31
7) กฎหมาย นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา	31
8) ปัญหาและอุปสรรค	32
9) สถานภาพปัญหาในปัจจุบัน	33
 บทที่ 3 การประกาศเขตป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย	 35
สถานการณ์ปัญหา	35
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	35
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	38
กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	41

ปัญหาอุปสรรค	45
ข้อคิดเห็น	45
บทที่ 4 ปัญหาการปลูกป่าและทำสวนป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน	46
สถานการณ์ปัญหา	46
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	46
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	48
กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	48
ปัญหาอุปสรรค	50
ข้อคิดเห็น	50
บทที่ 5 ปัญหาการให้สัมปทานทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐ	52
สถานการณ์ปัญหา	52
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	52
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	54
กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	55
ปัญหาอุปสรรค	55
ข้อคิดเห็น	56
บทที่ 6 ปัญหาการจัดสรรที่ดินของรัฐ	57
สถานการณ์ปัญหา	57
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	57
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	58
กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	59
ปัญหาอุปสรรค	59
ข้อคิดเห็น	59
บทที่ 7 ปัญหาการใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะประโยชน์	60
สถานการณ์ปัญหา	60
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	60
กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ	61

กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	62
ปัญหาอุปสรรค	62
ข้อคิดเห็น	62
บทที่ 8 ปัญหาการใช้ประโยชน์ในที่ราชพัสดุ	64
สถานการณ์ปัญหา	64
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	64
กระบวนการแก้ไขปัญหของรัฐ	65
กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	65
ปัญหาอุปสรรค	65
ข้อคิดเห็น	65
บทที่ 9 ปัญหาการใช้ประโยชน์ในที่ดินทหาร	67
สถานการณ์ปัญหา	67
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	67
กระบวนการแก้ไขปัญหของรัฐ	67
กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	68
ปัญหาอุปสรรค	69
ข้อคิดเห็น	69
บทที่ 10 ปัญหาการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเอกชน	70
สถานการณ์ปัญหา	70
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	70
กระบวนการแก้ไขปัญหของรัฐ	72
กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน	72
ปัญหาอุปสรรค	73
ข้อคิดเห็น	73

บทที่ 11 ปัญหาการการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินไม่ชอบด้วยกฎหมาย	74
สถานการณ์ปัญหา	74
ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย	74
กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ	74
กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน	74
ปัญหาอุปสรรค	75
ข้อคิดเห็น	75
 บทที่ 12 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	 76
สรุปผลการศึกษา	76
ข้อเสนอแนะจากการศึกษา	79
แนวทางการดำเนินงานระยะที่ 2	80
ข้อเสนอต่อการดำเนินงานโครงการในระยะที่ 2	84
 บรรณานุกรม	 85
ภาคผนวก ก	88
ภาคผนวก ข	378

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและพัฒนาการปัญหาข้อพิพาทที่ดินในภาคอีสาน

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ โดยมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 170,218 ตารางกิโลเมตร (105,533,962 ไร่) หรือประมาณ 1 ใน 3 ของเนื้อที่ทั้งหมดของประเทศ ปัญหาเรื่องที่ดินในภาคอีสานพบว่ามีเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินทั้งหมดประมาณ 107,556 ครอบครัว หรือร้อยละ 4.76 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของภาคอีสาน หรือร้อยละ 23.65 ของจำนวนเกษตรกรที่ไร้ที่ดินทำกินทั่วประเทศซึ่งมีอยู่ประมาณ 454,819 ครอบครัว (มูลนิธิสถาบันที่ดิน, 2544.) และปัญหาที่ดินยังประกอบด้วยปัญหาความขัดแย้งในเรื่องสิทธิในที่ดินระหว่างฝ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น รัฐ เอกชน และคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในการใช้ประโยชน์ในที่ดิน การจัดการใช้ประโยชน์ในที่ดิน โดยรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ผ่านมานั้นรัฐเป็นฝ่ายรวบอำนาจในการจัดการไว้ทั้งหมดซึ่งสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ของรัฐได้เป็น ที่ดินที่มีการประกาศเป็นป่าอนุรักษ์ประเภทต่าง ๆ ตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ประเภทที่ดินสาธารณะประโยชน์ ที่ดินในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรม และที่ดินที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ

สำหรับสถานการณ์ปัญหาที่ดินในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาจกล่าวได้ว่าได้เกิดขึ้นคู่ขนานมากับนโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยเฉพาะภายหลังปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา ที่รัฐได้มุ่งนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ รัฐได้จำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์เป็นป่าอนุรักษ์ ร้อยละ 15 และป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 25 ทั้งนี้เป็นไปตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ปี พ.ศ. 2528 ที่มีเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ นโยบายดังกล่าวมีเจตนาเพื่อให้เอกชนสามารถเข้าถึงสิทธิในการปลูกไม้เศรษฐกิจจำพวกยูคาลิปตัสเพื่อเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ โดยการเช่าที่ป่าสงวนแห่งชาติในราคาถูก (อัตราไร่ละ 10 บาทต่อปี ระยะเวลา 30 ปี) ตัวชี้วัดสำคัญในการส่งเสริมภาคเอกชนปลูกไม้โตเร็วของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชนตามคำสั่งกรมป่าไม้ที่ 301 / 2529 ลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2529 กลุ่มทุนในประเทศไทยได้ก่อตั้งบริษัทปลูกสร้างสวนป่าและอุตสาหกรรมไม้ไทย – ญี่ปุ่นขึ้น เพื่อส่งเสริมการปลูกยูคาลิปตัสในพื้นที่ 9 จังหวัดของประเทศไทย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำแผนประสานความร่วมมือสี่ภาคเพื่อพัฒนาการเกษตร (ด้านป่าไม้) หรือที่เรียกว่าโครงการสี่ประสาน เป็นต้น

ในช่วงดังกล่าวรัฐบาล เอกชน และรัฐวิสาหกิจ ได้เข้าดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัสในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติหลายแห่ง กระทั่งเกิดการลุกขึ้นต่อสู้เรียกร้องสิทธิของชาวบ้านในหลายจังหวัด เช่น กรณีป่าโนนใหญ่ จ.ศรีสะเกษ ป่าดงใหญ่ จ.บุรีรัมย์ ป่าดงน้ำคำ จ.ร้อยเอ็ด

เป็นต้น แต่รัฐยังคงยืนยันและส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การผลักดันของกลุ่มทุนผลิตเยื่อกระดาษ กระทั่งนำมาสู่การดำเนินโครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเลื่อมโทรม (คจก.) โดยคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในวันที่ 27 สิงหาคม 2534

โครงการดังกล่าวได้กำหนดแผนแม่บทให้เริ่มดำเนินการในพื้นที่ภาคอีสานก่อน มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น 64 หน่วยงาน โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) และกรมป่าไม้ เป็นหน่วยงานหลัก แผนแม่บทดังกล่าวจะดำเนินการในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของภาคอีสาน จำนวน 352 ป่า ในปีงบประมาณ 2534 ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายจำนวน 21 ป่า 17 จังหวัด เนื้อที่ 458,250 ไร่ โดยมีแผนงานหลัก ได้แก่ การจัดที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย การสำรวจการถือครองที่ดิน การจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์จากที่ดินป่าไม้ ซึ่งนำมาสู่การอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยเดิมไปทับซ้อนกับพื้นที่ชุมชนอื่น และเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง แล้วนำพื้นที่ที่ย้ายชาวบ้านออกจำนวน 2 ใน 3 ส่วน ไปให้เอกชนปลูกยูคาลิปตัส ซึ่งทำให้เกิดกระแสการคัดค้านของชาวบ้านภาคอีสานอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา กระทั่งยกเลิกโครงการไปในที่สุดเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2535

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระแสคัดค้านการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจโตเร็ว การติดตามการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกรณีปัญหาพื้นที่ป่าไม้ รวมทั้งการรณรงค์ผลักดันมาตรการเกี่ยวกับทางเลือกในการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน เช่น กรณีร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน ขององค์กรชาวบ้านจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง แต่ตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมานโยบายรัฐมุ่งเน้นการอนุรักษ์ป่าและการปลูกเศรษฐกิจโดยการควบคุมของรัฐ ดังจะเห็นได้จากการออกมาตรการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ เช่น มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541¹ ที่เป็นการยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 17 และ 29 เมษายน 2540² ของสมัชชาคนจนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การคัดค้านการจัดตั้งป่าชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในกรณีร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน การจัดหาที่ดินเพื่อปลูกไม้ยูคาลิปตัส และก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 1 และ 15 กุมภาพันธ์ 2543³ เป็นต้น ซึ่งทำให้การแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ไม่มีความก้าวหน้าในทุกกระบวนเคียวกัน กรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐและที่ดินเอกชนก็ยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องมาตลอด เช่น ข้อพิพาทกรณีที่ดินสาธารณประโยชน์ ที่ราชพัสดุ ที่ดินทหาร พื้นที่เขต

¹ เรื่องการแก้ไขปัญหที่ดินในพื้นป่าไม้ โดยกำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมจากมติ ครม. 22 เม.ย. 2540 (มดีวงนำเขียว) โดยมีสาระสำคัญคือให้อำนาจกรมป่าไม้ดำเนินการเพื่อตรวจสอบ จำแนกหน่วยงานรับผิดชอบในพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่สาธารณประโยชน์ และพื้นที่ในความดูแลของหน่วยงานราชการ

² เรื่อง การแก้ไขปัญหพื้นที่ป่าไม้ โดยให้กรมป่าไม้ดำเนินการเร่งรัดทำแผนที่เพื่อปรับแนวเขตป่าอนุรักษ์ที่ทับที่ชาวบ้านและผ่อนผันให้ราษฎรเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่เดิมโดยยุติการข่มขู่คุกคามชาวบ้าน

³ เรื่อง มติเห็นชอบ การลงทุนปลูกป่าและอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ ไทย-จีน มูลค่า 1,000 ล้านดอลลาร์และการจัดหาที่ดินเพื่อปลูกยูคาลิปตัสเป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานเพื่อส่งประเทศจีน

ปฏิรูปที่ดิน และปัญหาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดินเอกชน เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายองค์กรชาวบ้านได้มีการรวมกลุ่มเพื่อติดตามปัญหาของตนเองในรูปแบบการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐ การชุมนุมเรียกร้อง การพัฒนารูปแบบการจัดการที่ดินของชุมชนในระดับพื้นที่ กระทั่งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการติดตามปัญหา และทางเลือกการพัฒนาในด้านต่างๆ ขององค์กรเครือข่าย

กล่าวโดยสรุป ในขณะที่สถานการณ์ความขัดแย้งปัญหาที่ดินในพื้นที่ต่างๆ ยังคงไม่สามารถหาข้อยุติได้ในปัจจุบัน โดยมีปัจจัยหลักจากนโยบายและกระบวนการดำเนินงานของภาครัฐเป็นด้านหลัก รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการจัดการที่ดินที่มุ่งเน้นการสร้างสภาพคล่องทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยมองว่าทรัพยากรที่ดินในฐานะเป็นต้นทุนทางการตลาด และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้ปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินที่เรื้อรังมาช้านานจะยังมีความรุนแรง ซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากสภาพการณ์ดังกล่าว จะนำไปสู่การกระจุกตัวของที่ดินไปสู่กลุ่มคนที่มีเงินทุนเท่านั้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้ขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับแนวความคิดและมาตรการจัดการที่ดินของชุมชนที่ผลักดันมาโดยตลอด

วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1.) เพื่อศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่ามีปัญหาและสาเหตุอย่างไร
- 2.) เพื่อชี้ให้เห็นอุปสรรคปัญหาของกระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ ในกรณีที่มีการร้องเรียนให้รัฐดำเนินการ
- 3.) เพื่อกำหนดพื้นที่นำร่องในการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินในระดับท้องถิ่น และระดับชาติในการศึกษาระยะที่สอง และระยะที่สาม

ขอบเขตข้อมูลในการศึกษาและสำรวจปัญหาที่ดิน

1.) การสำรวจในภาพกว้าง

เพื่อรวบรวมสภาพปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน กระบวนการดำเนินการ ผลการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท ตลอดจนสาเหตุและปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง โดยสำรวจจากเอกสารข้อเรียกร้อง จากหน่วยงานหรือองค์กรดังต่อไปนี้

1.1) กรณีร้องเรียนของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมที่ดิน กรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น

1.2) กรณีร้องเรียนของสมาชิกรายนานและกลุ่มองค์กรประชาชนต่างๆ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.3) กรณีร้องเรียนมายังองค์กรพัฒนาเอกชน

1.4) กรณีร้องเรียนผ่านสื่อสารมวลชน

1.5) กรณีร้องเรียนผ่านองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

2.) การสำรวจแบบเจาะลึกจำนวน 9 พื้นที่

เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมายและนโยบาย รวมถึงผลกระทบในทุกด้านและกระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐร่วมกับประชาชนตลอดจนแนวทางการนำเสนอการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

บทที่ 2

ภาพรวมสถานการณ์ข้อพิพาท และความขัดแย้งปัญหาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. สภาพทั่วไปของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ภาคอีสาน” ลักษณะรูปร่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมจัตุรัสและเป็นดินแดนที่มีรูปร่างสมบูรณ์แบบ (Perfect shape) ลักษณะรูปร่างกะทัดรัด มีพื้นที่ประมาณ 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือ 105,533,962 ไร่ ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ภูมิประเทศทั้งภาคยกตัวสูงเป็นขอบแยกตัวออกจากภาคกลางของประเทศอย่างชัดเจน ประกอบด้วยเทือกเขาสูงทางทิศตะวันตกและทิศใต้ เทือกเขาทิศตะวันตกมีความสูงเฉลี่ย 500-1,000 เมตร เนือระดับน้ำทะเล มียอดเขาที่สูงที่สุดในภาคคือ ยอดภูหลวง มีความสูง 1,571 เมตร และภูกระดึงสูง 1,325 เมตร เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำพอง แม่น้ำเลย แม่น้ำพรม แม่น้ำชี และลำตะคอง ทางด้านทิศใต้มีเทือกเขาชันกำแพง และเทือกเขาพนมดงรัก กั้นระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย กับประเทศกัมพูชา และลาว มีความสูงเฉลี่ย 400-700 เมตร ยอดเขาเขียวเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดอยู่ทางตอนใต้ สูงประมาณ 1,292 เมตร ส่วนตอนกลางของภาคมีเทือกเขาภูพานทอดตัวจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ โดยแบ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกเป็น 2 ส่วน คือ แอ่งโคราช คือ บริเวณแถบลุ่มแม่น้ำชี และแม่น้ำมูล มีพื้นที่ 3 ใน 4 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด และแอ่งสกลนครคือบริเวณตอนเหนือของเทือกเขาภูพานและบริเวณที่ราบลุ่มน้ำโขง ภูมิภาคนี้จึงมีลักษณะโดดเด่นกว่าภูมิภาคอื่นของประเทศ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยจังหวัด 19 จังหวัด โดยสามารถแบ่งพื้นที่ได้เป็น 3 ส่วน คือ

พื้นที่ภาคอีสานที่ตอนบน ประกอบด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครพนม เลย สกลนคร หนองคาย อุดรธานี มุกดาหาร และหนองบัวลำภู ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงเอียงลาด มีแม่น้ำสายเล็กๆ ที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขง แม่น้ำเลย และแม่น้ำสงคราม

ภาคอีสานตอนกลาง ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำชีไหลผ่าน

ภาคอีสานตอนล่าง ประกอบด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสายต่างๆ ที่ไหลลงสู่แม่น้ำมูล

พื้นที่ภาคอีสานมีอาณาเขตและพรมแดนติดต่อดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ แขวงไชยบุรี แขวงเวียงจันทน์ แขวงบรีคันธ์ และแขวงคำม่วน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี เขตพระตะบอง เสียมราฐ อุดรมีชัย พระวิหารและเขตจอมกระสาน ประเทศกัมพูชา โดยมีเทือกเขาพนมดงรักกั้นเขตแดน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แขวงคำม่วน สะวันนะเขต วาปีคำทอง จำปาศักดิ์ และแขวงสีพันดอนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงกั้นกลางบางส่วน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ พื้นที่บางส่วนของจังหวัดพิษณุโลก เพชรบูรณ์ ลพบุรี และสระบุรี

2. สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ก.) ทรัพยากรดินและที่ดิน ดินเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตทางการเกษตรกรรม ตามลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นหินฐานธรณีที่รองรับมากที่สุดประมาณร้อยละ 95 ของพื้นที่ภาค คือ หินชุดโคราชที่ประกอบด้วย หินทราย หรือทรายละเอียด หินดินดาน และหินกรวดมน ซึ่งมีแร่ควอตซ์เป็นองค์ประกอบหลัก โครงสร้างของดินและเนื้อดิน หรือคุณสมบัติทางกายภาพ ทางเคมีของดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ดี มีสมรรถนะต่ำ ส่วนใหญ่เป็นดินทรายตามวัตถุแม่ดิน มีเพียงพื้นที่บางส่วนของวัตถุต้นกำเนิดเป็นหินปูนและหินภูเขาไฟ ประกอบด้วยหินชุดโคราช ร้อยละ 20.5 ดินชุดร้อยเอ็ด ร้อยละ 16.47 ชุดดินโพธิ์พลี ร้อยละ 9.34 ซึ่งมีสภาพเป็นดินทราย และดินร่วนปนทราย จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของดินอย่างรวดเร็วจากรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545 พบว่ามีการชะล้างและการพังทลายของหน้าดินคิดเป็นร้อยละ 16.93 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (17,866,900 ไร่) ดินมีศักยภาพด้านการเกษตรต่ำ เนื่องจากชั้นดินตื้นและเป็นหินลูกรังจำนวนมากเนื้อที่ 17.15 ล้านไร่ ดินทรายจัดจำนวนเนื้อที่ 4.09 ล้านไร่ และเป็นดินเค็มจัดจำนวนเนื้อที่ 1.4 ล้านไร่ และเป็นพื้นที่ภูเขาสูงมีความลาดชันมากกว่าร้อยละ 35 ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรกรรม (กรมพัฒนาที่ดิน,เอกสารอัดสำเนา)

กรมพัฒนาที่ดินได้จำแนกดินตามศักยภาพของดินพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเกษตรกรรมในลักษณะต่างๆไว้ 4 ประเภทใหญ่คือ

1.) พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชไร่ทั่วไป

พื้นที่เหล่านี้ประมาณ 30,894,340 ไร่ หรือ ร้อยละ 29.07 ของพื้นที่ทั้งภาค ซึ่งพื้นที่นี้ควรจัดเป็นพื้นที่ใช้ปลูกพืชไร่อย่างถาวร แต่เนื่องจากดินส่วนใหญ่เป็นดินที่ค่อนข้างราบ มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำ ดังนั้นพืชที่ปลูกควรเลือกชนิดและกำหนดระบบการปลูกพืชที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันจำเป็นต้องมีการปรับปรุงบำรุงดิน และมีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำที่เหมาะสม เพื่อให้ดินดังกล่าวคงสภาพในการผลิตต่อไป

2.) พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำนา

พื้นที่เหล่านี้ประมาณ 40,520,643 ไร่ หรือ ร้อยละ 38.39 ของพื้นที่ทั้งภาค แต่เนื่องจากดินในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับทำนาเหล่านี้เป็นดินค่อนข้างเป็นดินทราย มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

และเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำในฤดูทำนา ดังนั้นการจัดเวลาปลูกพืชที่เหมาะสมกับการใช้ปุ๋ยปรับปรุงบำรุงดินในรูปแบบต่างๆ และการหาวิธีการปลูกข้าวที่เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับในบริเวณที่มีโครงการชลประทานในฤดูแล้งสามารถใช้พื้นที่เหล่านี้ปลูกข้าวนาปรังหรือพืชไร่เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร อนึ่งในบริเวณพื้นที่เหล่านี้บางบริเวณ เช่น ในเขตจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ ขอนแก่น สกลนคร อุรธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม อุบลราชธานี มีปัญหาเรื่องดินเค็มจัด ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 1,466,629 ไร่

3.) พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชทั่วไป

พื้นที่เหล่านี้ประมาณ 33,342,657 ไร่ หรือร้อยละ 31.61 ของภาค ซึ่งพื้นที่ส่วนนี้พอแบ่งย่อยออกเป็นพื้นที่ที่เป็นดินดำน ส่วนใหญ่จะพบชั้นหินลูกรังหรือศิลาแลง ภายในความลึก 50 เซนติเมตร จากผิวดิน แต่อย่างไรก็ตาม บางบริเวณอาจเป็นดินที่มีเศษหินปะปน หรือมีหินโผล่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่เหล่านี้ถ้าจะนำมาใช้ปลูกพืชไร่จำเป็นต้องมีการจัดการดินที่ดีเป็นพิเศษ มิฉะนั้นแล้วจะเสี่ยงมากต่อความล้มเหลว ดังนั้นพื้นที่เหล่านี้จึงแนะนำให้นำมาใช้ทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ หรือปลูกไม้โตเร็วเพื่อใช้เป็นไม้ใช้สอยหรือเพิ่มเนื้อที่ป่า พื้นที่เหล่านี้ประมาณ 17,154,744 ไร่ หรือร้อยละ 16.26 ของภาค พื้นที่ที่เป็นดินทรายจัด ซึ่งตามหลักแล้วนับว่าไม่ควรนำมาใช้ปลูกพืชไร่ทั่วไปเนื่องจากมีข้อจำกัดมาก แต่ที่จำเป็นต้องนำมาใช้ควรเลือกชนิดของพืชทนแล้งที่เหมาะสม เช่น แดงโม ลับปะรด เป็นต้น พร้อมกันนั้นต้องมีการจัดการที่ดินอย่างดีควบคู่กันไปด้วย อย่างไรก็ตามถ้าจะให้เหมาะสมแล้วควรตัดแปลงพื้นที่เหล่านี้มาใช้ทำเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ พื้นที่เหล่านี้มีประมาณ 4,095,481 ไร่ หรือร้อยละ 3.89 ของภาค

4.) พื้นที่ที่เป็นเนินเขา ภูเขาหรือเทือกเขา

พื้นที่เหล่านี้ไม่ควรนำมาใช้ประกอบอาชีพกสิกรรมเลย ควรจัดเป็นพื้นที่ป่าไม้ หรือสงวนไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารอย่างถาวร พื้นที่เหล่านี้มีประมาณ 12,092,402 ไร่ หรือ ร้อยละ 11.46 ของภาค

การถือครองที่ดินในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถจำแนกเป็นพื้นที่ป่าไม้จำนวน 15,222,115 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.35 ของพื้นที่ภาค พื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 53,270,087 ไร่ หรือร้อยละ 50.48 ของพื้นที่ภาค โดยจำแนกการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ ได้ทั้งหมด 8 ประเภท ดังนี้

1.) ประเภทที่ดินที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย และที่ตั้งชุมชน	จำนวน 949,615 ไร่
2.) ประเภทที่นา	จำนวน 36,579,123 ไร่
3.) ประเภทที่ดินที่ใช้เพาะปลูกพืชไร่	จำนวน 11,447,205 ไร่
4.) ประเภทที่ดินที่ใช้เพาะปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น	จำนวน 614,643 ไร่

5.) ประเภทที่ดินที่ใช้เพาะปลูกพืชผักและไม้ดอก	จำนวน 91,004 ไร่
6.) ประเภทที่ดินรกร้างว่างเปล่า	จำนวน 2,400,781 ไร่
7.) ประเภทที่ดินที่ใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	จำนวน 438,507 ไร่
8.) ประเภทที่ดินอื่นๆ	จำนวน 722,209 ไร่

ข.) ทรัพยากรน้ำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 976,323 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.93 ของพื้นที่ภาค แบ่งเป็น 3 ลุ่มน้ำหลัก ได้แก่ ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำชี และลุ่มน้ำมูล มีพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งสิ้น 176,599 ตารางกิโลเมตร ปัญหาสำคัญในการจัดการทรัพยากรน้ำคือ ความไม่เป็นธรรมในการใช้น้ำ และผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน จากการดำเนินนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรน้ำของภาครัฐ เช่น การสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้า และอ่างเก็บน้ำเพื่อการเกษตรขนาดใหญ่ เป็นต้น ลุ่มน้ำโขงประกอบด้วย แม่น้ำเหือง น้ำเลย น้ำโมง น้ำสวน น้ำศรีสงคราม น้ำท่า น้ำบางทราย และห้วยหลวง ลุ่มน้ำชีประกอบด้วยน้ำพอง น้ำยัง และน้ำลำปาว และลุ่มน้ำมูลประกอบด้วย ลำตะคอง ลำพระเพลิง ลำปลายมาศ ลำชี ห้วยสำราญ ห้วยขย่ง ลำโดมใหญ่ และลำโดมน้อย ซึ่งลุ่มน้ำเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรและอุปโภคบริโภคเป็นอย่างมาก สำหรับห้วยหนอง คลอง บึงทางธรรมชาติจะมีขนาดเล็ก และเป็นแหล่งน้ำสาขาของแม่น้ำใหญ่ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาจากการเกิดน้ำต่างๆ แล้วสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ แหล่งน้ำในเขตพื้นที่แอ่งสกลนครและแอ่งโคราช

แหล่งน้ำธรรมชาติในแอ่งสกลนคร มีเนื้อที่ประมาณ 12,000 ตารางกิโลเมตร ประกอบไปด้วยจังหวัดหนองคาย สกลนคร และนครพนม ทางน้ำทั้งหมดที่เกิดขึ้นไปทางเหนือ แล้วเบนออกไปทางทิศตะวันออกเพื่อไหลลงสู่แม่น้ำโขง แม่น้ำสำคัญที่เกิดขึ้นในบริเวณนี้ ได้แก่ แม่น้ำสงคราม ซึ่งมีต้นน้ำมาจากเทือกเขาภูพาน ไหลผ่านจังหวัดสกลนคร จังหวัดหนองคายและไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนม ส่วนแม่น้ำสำคัญอีกสาย ได้แก่ ห้วยหลวงซึ่งไหลไปบรรจบกับแม่น้ำศรีสงครามในเขตจังหวัดนครพนมเพื่อออกไปสู่แม่น้ำโขง นอกจากนั้นยังมีลำน้ำสาขาอีกมากมายที่ไหลสู่แม่น้ำสายหลักดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยกตัวอย่างเช่น ลำน้ำอูน ห้วยพ้อแดง ห้วยซวง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ ได้แก่ หนองหารซึ่งถือเป็นหนองน้ำจืดขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่กว้างถึง 170 ตารางกิโลเมตร น้ำจากหนองหารจะไหลผ่านน้ำก้าออกไปสู่แม่น้ำโขงในเขตจังหวัดนครพนม

แหล่งน้ำธรรมชาติในแอ่งโคราช มีเนื้อที่ประมาณ 33,000 ตารางกิโลเมตร แอ่งนี้จะอยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาภูพาน หรืออยู่ในเขตจังหวัด กาฬสินธุ์ นครราชสีมา มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธรและอุบลราชธานี แม่น้ำสำคัญของแอ่งโคราชน้ำ ได้แก่ แม่น้ำชี และแม่น้ำมูล

แม่น้ำมูล มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของภาค หรือเทือกเขาใหญ่นั้นเอง แม่น้ำนี้จะไหลผ่านไปทางทิศตะวันออกของภาคผ่านจังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์

สุรินทร์ ศรีสะเกษ และไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีลำน้ำสาขาสำคัญที่ไหลมาจากทางเหนือและใต้ เช่น ลำตะคอง ลำพระเพลิง ลำปลายมาศ ห้วยขยุง ลำโดมใหญ่ และลำโดมน้อย เป็นต้น

แม่น้ำชี มีต้นน้ำมาจากเทือกเขาในจังหวัดเลย ชัยภูมิ และขอนแก่น โดยมีลำน้ำสาขาใหญ่ 3 สายไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำชี ได้แก่ น้ำพองที่มีต้นน้ำมาจากจังหวัดเลย น้ำพรมจากจังหวัดชัยภูมิ และน้ำปาวจากจังหวัดกาฬสินธุ์ จากนั้นแม่น้ำชีจะไหลมาเชื่อมต่อกับแม่น้ำมูลที่อำเภอเชียงใน และอำเภวารินชำราบเขตจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อไหลออกสู่แม่น้ำโขงทางทิศตะวันออก

แม่น้ำสำคัญอีกสายหนึ่งของภาคคือ **แม่น้ำโขง** ซึ่งเป็นแม่น้ำที่มีต้นกำเนิดมาจากประเทศทิเบตและเป็นแม่น้ำที่ใช้เป็นเส้นพรมแดนบางส่วน ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยไหลผ่านจังหวัดเลย หนองคาย นครพนม มุกดาหาร และอุบลราชธานี ปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงมีมาก บางฤดูการน้ำจะท่วมล้นฝั่งเข้าสู่บริเวณที่ราบสองฝั่งแม่น้ำ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ไร่นาของเกษตรกร

แหล่งน้ำใต้ดิน ส่วนใหญ่จะพบตามพื้นที่ราบลุ่มระดับความลึกอยู่ระหว่าง 1-5 เมตร คุณภาพน้ำเหมาะสม แต่บางบริเวณมีปัญหาเรื่องความเค็ม การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำใต้ดินจะเป็นการใช้เพื่อการอุปโภค บริโภคเป็นหลัก โดยการขุดบ่อน้ำตื้น แต่จะแห้งขอดหรือมีน้อยในฤดูแล้ง เพราะน้ำใต้ดินส่วนใหญ่จะไหลลงไปสู่ลำน้ำต่างๆ หมด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีข้อจำกัดของทรัพยากรน้ำ และนับวันจะรุนแรงยิ่งขึ้นเพราะพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูกอยู่ แม้จะมีเขตชลประทานในพื้นที่แต่มีเพียง 6.54 ล้านไร่ของเนื้อที่ภาคเท่านั้น ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้พัฒนาแหล่งน้ำด้วยการสร้างเขื่อนเอนกประสงค์ เช่น เขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนสิรินธร เขื่อนจุฬาภรณ์ เขื่อนน้ำอูน เขื่อนลำปาว โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า โครงการแหล่งน้ำขนาดเล็ก โครงการโขง-ชี-มูล ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มปริมาณทรัพยากรน้ำให้พอต่อการพัฒนาประเทศและด้วยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีการแพร่กระจายของเกลือจากพื้นที่ดินเค็มลงสู่แหล่งน้ำหลายบริเวณ ได้แก่ แม่น้ำมูล แม่น้ำชี แม่น้ำสงครามและแม่น้ำเสียว โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนหรือช่วงน้ำน้อย ทำให้กลายเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของแหล่งน้ำในภาคนี้ ดังนั้นหากมีระบบชลประทานจะเร่งให้เกิดการละลายเกลือในดินเร็วขึ้นและมีผลต่อการเพาะปลูกของเกษตรกรทำให้พืชตายด้วยพิษความเค็ม (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภาคอีสานและองค์กรพันธมิตร, 2546 : 27-29.)

ค.) ทรัพยากรแร่ธาตุ ทรัพยากรแร่ธาตุที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งแร่โลหะและแร่โลหะ (วิญญู จารัสพันธุ์ และประสิทธิ์ คุนุรัตน์ ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543.) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.) แร่แบไรต์ อำเภอเชียงคาน ปากชม อำเภอเมือง จังเลย จังหวัดอุดรธานี

- 2.) แร่พลวง อำเภอเมือง จังหวัดเลย
- 3.) แร่ตะกั่ว -สังกะสี อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
- 4.) แร่เหล็ก อำเภอเมือง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
- 5.) แร่แมงกานีส อำเภอเชียงคาน อำเภอปากชม จังหวัดเลย
- 6.) แร่ทองแดง อำเภอเชียง อำเภอเมือง จังหวัดเลย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
- 7.) แร่ทองคำ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี อำเภอสังขม
อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
- 8.) แร่เซอร์คอน อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี
แร่ถ่านหิน อำเภอนาคู จังหวัดเลย อำเภอนากลาง จังหวัดอุดรธานี
- 9.) แร่เกลือหินและโปแตช จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดมหาสารคาม จังหวัด
ยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร ฯลฯ
- 10.) แร่ปิโตรเลียม อำเภอน้ำพอง อำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น อำเภอหนองกุงศรี
จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี
- 11.) แร่น้ำบาดาล แนวฝั่งโขง แนวนาแก - ท่าอุเทน อาจสามารถ - พนมไพร จังหวัด
ร้อยเอ็ด สกลนคร - นครพนม ฯลฯ
- 12.) ดินลูกรังหรือศิลาแลงมีกระจายอยู่ทั้งภาค
- 13.) กรวดทรายแม่น้ำ พบในแม่น้ำทุกสาย โดยเฉพาะแม่น้ำโขง แม่น้ำมูล แม่น้ำชี ฯลฯ
- 14.) หินก่อสร้าง พบเหมืองหินและโรงงานโม่หินในเขตหินปูน และหินบะซอลต์

สินแร่ที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปริมาณมากที่สุด คือ เกลือหิน ถือเป็นแร่ที่มีปริมาณมากที่สุดของภาค ซึ่งใช้ประโยชน์ในการผลิตเกลือและโซดาแอช โดยมีแหล่งแร่ที่สำคัญ อาทิ ที่แอ่งบ้านดุง จ.อุดรธานี และแอ่งบ้านเหินจมนรงค์ จ.ชัยภูมิ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันการนำเกลือหินมาใช้ประโยชน์ในรูปของอุตสาหกรรมได้ก่อผลกระทบ และสร้างความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรกรรมในหลายจังหวัดของภาคอีสาน นอกจากนี้การประกอบกิจการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ชนิดต่างๆในพื้นที่ภาคอีสาน โดยเฉพาะการประกอบการเหมืองหินและโรงโม่หินได้สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรกรรมตลอดจนชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนอย่างรุนแรง โดยข้อมูลจากประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม วันที่ 12 มกราคม 2544 พบว่ามีพื้นที่ประกาศพื้นที่เป็นแหล่งหินเพื่ออุตสาหกรรมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนทั้งสิ้น 49 แหล่ง รวมปริมาณหินสำรอง 979.87 ล้านตัน และมีพื้นที่ให้ประทานบัตรประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมเพื่อการก่อสร้าง จำนวน 165 ราย (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2546.)

ง.) **ทรัพยากรป่าไม้** ข้อมูลจากการสำรวจทรัพยากรป่าไม้เมื่อปี พ.ศ. 2541 ด้วยภาพถ่ายดาวเทียมของกรมป่าไม้ พบว่าทั้งประเทศพบพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่ 81,076,428 ไร่ หรือร้อยละ 25.28 ของเนื้อที่ประเทศ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเนื้อที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 13,114,948 ไร่หรือร้อยละ 12.43 ของพื้นที่ภาค ซึ่งมีปริมาณน้อยกว่าภาคอื่น ๆ

สถานการณ์ด้านทรัพยากรป่าไม้ของภาคอีสาน กล่าวได้ว่าได้เข้าสู่ภาวะวิกฤตรุนแรง ดังจะเห็นได้จากอัตราการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรป่าไม้ในแต่ละช่วงเวลา โดยในปี พ.ศ. 2504 มีพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้น 44,315,000 ไร่ หรือร้อยละ 41.94 ของพื้นที่ภาค ลดลงเหลือเพียงประมาณ 13.11 ล้านไร่ หรือร้อยละ 12.43 ของพื้นที่ภาค ในปี พ.ศ. 2541 รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 : แสดงเนื้อที่ป่าไม้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำแนกตามรายจังหวัดระหว่างปี 2536 – 2541

จังหวัด / ภาค	เนื้อที่ทั้งหมด	เนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติ	เนื้อที่ป่าไม้					
			พ.ศ. 2536		พ.ศ. 2538		พ.ศ. 2541	
			ตร.กม.	%	ตร.กม.	%	ตร.กม.	%
1. กาฬสินธุ์	6946.75	1831.32	596	8.58	594	8.55	591	8.51
2. ขอนแก่น	10885.99	2716.03	833	7.65	815	7.49	812	7.46
3. ชัยภูมิ	12778.29	3303.74	3078	24.09	3058	23.93	3011	23.56
4. หนองคาย	7332.28	3338.84	484	6.6	470	6.41	463	6.31
5. นครพนม	5512.67	2935.04	571	10.36	566	10.27	563	10.21
จังหวัด / ภาค	เนื้อที่ทั้งหมด	เนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติ	เนื้อที่ป่าไม้					
			พ.ศ. 2536		พ.ศ. 2538		พ.ศ. 2541	
			ตร.กม.	%	ตร.กม.	%	ตร.กม.	%
6. มุกดาหาร	4339.83	1072.71	1347	-	1342	30.92	1331	30.67
7. มหาสารคาม	5291.68	406.9	35	0.66	34	0.64	33	0.62
8. อุครธานี	11730.3	7219.79	1881	16.04	1873	15.97	1847	15.75
9. หนองบัวลำภู	3859.09	1,521.4	300	7.77	299	7.75	293	7.59
10. นครราชสีมา	20493.96	7782.78	2294	11.19	2258	11.02	2223	10.85
11. บุรีรัมย์	10321.88	2800.11	530	5.13	527	5.11	524	5.08
12. ร้อยเอ็ด	8299.45	766.89	191	2.3	189	2.28	187	2.25
13. เลย	11424.61	6963.37	2924	25.59	2912	25.49	2889	25.29
14. สุรินทร์	8124.06	1784.45	278	3.42	275	3.39	270	3.32

15. ศรีสะเกษ	8839.98	2038.9	726	8.21	722	8.17	706	7.99
16. สกลนคร	9605.76	2723.44	1417	14.75	1393	14.5	1361	14.17
17. อุบลราชธานี	15744.84	3,757.1	2510	15.94	2495	15.85	2477	15.73
18. อำนาจเจริญ	3161.26	6508.57	1093	34.57	1065	33.69	1034	32.71
19. ยโสธร	4161.66	1140.52	385	9.25	378	9.08	369	8.87
รวมทั้งภาค	168854.34	55333.4	21473	12.72	21265	12.59	20984	12.43

ที่มา : คัดแปลงจากกรมป่าไม้, 2546.

(<http://www.thaiforest.org/articles/Royal%20forest/nationalX>)

จังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดตามลำดับในภาคอีสาน ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ชัยภูมิ เลย นครราชสีมา อุดรธานี สกลนคร มุกดาหาร และขอนแก่น แต่จังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่มากที่สุดคือ จังหวัดมุกดาหาร ร้อยละ 31.17 ของพื้นที่จังหวัด รองลงมาได้แก่ จังหวัดเลย ชัยภูมิ และอุบลราชธานี จังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้น้อยที่สุด คือ มหาสารคาม เพียงร้อยละ 0.72 ของพื้นที่จังหวัด

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงวิกฤตการณ์ของทรัพยากรป่าไม้ แต่ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงสาเหตุที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลง และผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นที่ทราบดีว่าป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญเพราะนอกจากจะช่วยให้ปัจจัยสี่แก่มนุษย์แล้ว ป่าไม้เป็นโครงสร้างหลักสำคัญของการสร้างคุณภาพให้กับธรรมชาติ แต่การให้สัมปทานไม้ นโยบายส่งเสริมพืชพาณิชย์เพื่อการส่งออก ทำให้ป่าถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ที่สำคัญที่สุด คือ นโยบายการพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งเน้นการส่งออกถือเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างสำคัญ

ข้อมูลจากกรมป่าไม้ระบุว่า รัฐได้กำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติในพื้นที่ภาคอีสาน จำนวน 353 ป่า และในพื้นที่ป่าสงวนดังกล่าว รัฐได้กำหนดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 10 แห่ง รวมเนื้อที่ 3,140,137 ไร่ อุทยานแห่งชาติ 24 แห่ง รวมเนื้อที่ 6,339,866 ไร่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 10 แห่ง รวมเนื้อที่ 382,838 ไร่ จากการสำรวจการถือครองและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ของศูนย์ปฏิบัติการแก้ไขปัญหานในพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2544 พบว่ามีการครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งสิ้น 66,326 ครัวเรือน รวมเนื้อที่ 1,583,510 ไร่ เฉลี่ยเนื้อที่ถือครอง 23.87 ไร่ ต่อ 1 ครอบครัวยุคนี้ ในอนาคตจะมีแนวโน้มเกิดความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ภาคอีสานเพิ่มขึ้นอีก เนื่องจากการเตรียมประกาศเขตป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายป่าไม้ในพื้นที่ต่างๆเพิ่มขึ้น ซึ่งจะนำมาสู่ปัญหาการทับซ้อนสิทธิกับที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย และสิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนโดยรอบพื้นที่ป่านั้นๆ ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสภาพปัญหา 2 ลักษณะหลักๆ คือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทั้ง 2 ส่วนมีความเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก รวมทั้งมีปัญหาสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจการจัดการทรัพยากรของรัฐอีกด้วย ดังนั้น การพิจารณามาตรการ แนวทางการแก้ไขปัญหาจึงควรมุ่งให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาในระดับกฎหมาย นโยบาย และการจัดกลไกการแก้ไขปัญหาที่ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

ในอีกด้านหนึ่ง ทิศทางนโยบายการพัฒนาประเทศของภาครัฐในช่วงที่ผ่านมา อาจกล่าวได้ว่าสาระสำคัญโดยส่วนใหญ่มีเป้าหมายหลักเพื่อผลักดันประเทศไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้รัฐบาลปัจจุบัน ได้จัดกลไกการบริหารจัดการประเทศแบบ CEO (CHIEF EXECUTIVE OFFICER) ซึ่งหลายฝ่ายมองว่านอกจากจะไม่เป็นการกระจายอำนาจแล้ว ยังมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจแบบเบ็ดเสร็จ ทั้งนี้เพื่อมุ่งไปสู่ประเทศทุนนิยมที่ร่ำรวย โดยการดำเนินนโยบายกระตุ้นการบริโภค และเร่งแปลงทรัพยากรของประเทศให้เกิดการหมุนเวียนในระบบตลาด และจะเกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติอย่างมีนัยสำคัญในที่สุด ซึ่งรูปธรรมของการกำหนดนโยบายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2546 ที่มีมติเห็นชอบให้ผู้ว่าราชการทุกจังหวัด ยกเว้นกรุงเทพมหานคร ใช้การบริหารแบบบูรณาการ โดยให้มีผลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 รวมทั้งมีมติเห็นชอบการบริหารงานแบบบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ในกลุ่มจังหวัด เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2546 และให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดทั้ง 19 กลุ่มภายใน 2 เดือน ซึ่งในกรณีพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ภาคอีสานตอนบน มี 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 จังหวัดอุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย และเลย กลุ่มที่ 2 มุกดาหาร สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ และกลุ่มที่ 3 ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ส่วนภาคอีสานตอนล่าง มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ และสุรินทร์ กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ยโสธร อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี โดยเป้าหมายในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของภาคอีสานจะเป็นไปเพื่อยกระดับโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มศักยภาพการค้าชายแดน การพัฒนาทางการค้าและการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการค้าการลงทุนในภูมิภาคนี้ต่อไป ดังนั้นการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดจึงตอบสนองต่อนโยบายการค้าการลงทุนระหว่างประเทศและภายในประเทศเป็นด้านหลัก ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบกับความต้องการพื้นฐานของประชาชนในภาคจะพบว่าแผนดังกล่าวไม่ได้สะท้อนสาระสำคัญส่วนนี้ไว้แต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของสังคม และเกิดปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งอยู่ในปัจจุบัน (ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด: สู่การพัฒนาหรือทำลาย ,วรลักษณ์ ศรีไยบรรณาธิการ,พฤษภาคม 2547.)

สถานภาพปัญหาและความขัดแย้งเรื่องที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาเชิงสำรวจในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กระบวนการศึกษาในขั้นแรกจะดำเนินการศึกษา สืบจากเอกสารข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานราชการ องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรอิสระ สถาบันทางการเมือง และสื่อสารมวลชน จำนวนทั้งสิ้น 16 หน่วยงาน พบว่า มีจำนวนพื้นที่พิพาททั้งสิ้น 1,934 เรื่อง กระจายตัวอยู่ทั่วไปในพื้นที่ 19 จังหวัดของภาคอีสาน โดยมีกรณีพิพาทเรื่องการใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะประโยชน์มากที่สุด จำนวน 1,568 เรื่อง (ตามรายละเอียดในตารางที่ 2.2 และตารางที่ 2.3) จากนั้นจะทำการคัดเลือกพื้นที่เพื่อการศึกษาเชิงสำรวจจำนวนทั้งสิ้น 141 กรณี ในพื้นที่ 440 หมู่บ้าน 126 ตำบล 118 อำเภอ 19 จังหวัด พบว่า มีลักษณะและประเภทปัญหาทั้งสิ้น 9 ประเภท จำแนกเป็น ปัญหาการประกาศเขตป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย การปลูกป่าและทำสวนป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน การให้สัมปทานทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ปัญหาการจัดสรรที่ดินของรัฐ การใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ การใช้ประโยชน์ในที่ราชพัสดุ การใช้ประโยชน์ในที่ดินทหาร การใช้ประโยชน์ในที่ดินของเอกชน และการออกเอกสารสิทธิในที่ดิน โดยมีขอบด้วยกฎหมาย (ตามรายละเอียดในตารางที่ 2.4)

ในจำนวนปัญหาข้อพิพาท 141 กรณีดังกล่าวข้างต้น คณะผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่เพื่อการศึกษาแบบเจาะลึกเพื่อศึกษา วิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และโครงสร้างกฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้อง กระบวนการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานรัฐ ตลอดจนมาตรการ แนวทางความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาในอนาคต ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ โดยมีพื้นที่ดำเนินการทั้งสิ้น 9 พื้นที่ ได้แก่ กรณีการขออนุญาตให้เอกชนใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงใหญ่ อ.โนนดินแดง จ.บุรีรัมย์ กรณีที่สาธารณประโยชน์ดอนหนองโหม - หนองกลาง อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด กรณีที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเลิงแก อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด กรณีที่สาธารณประโยชน์ดอนอังกะลิ้อ อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด กรณีป่าดงสงยาง อ.ปทุมราชวงศา จ.อำนาจเจริญ กรณีการประกอบกิจการเกลือสินเธาว์ อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม กรณีการเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก จ.สกลนคร จ.กาฬสินธุ์ และ จ.อุดรธานี กรณีการขอประทานบัตรเพื่อประกอบอุตสาหกรรมเหมืองหิน ชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง (โรงโม่หินศักดิ์ชัย) อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ และกรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าผาผึ้ง อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ

ตารางที่ 2.2 : จำนวนข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามพื้นที่จังหวัด

ลำดับที่	จังหวัด	จำนวนข้อพิพาท (เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
1	ขอนแก่น	301	15.61
2	กาฬสินธุ์	157	8.11
3	ชัยภูมิ	102	5.27
4	มหาสารคาม	50	2.58
5	บุรีรัมย์	271	14.01
6	สุรินทร์	58	2.99
7	นครราชสีมา	126	6.51
8	หนองบัวลำภู	30	1.55
9	เลย	62	3.20
10	อุดรธานี	35	1.80
11	หนองคาย	72	3.72
12	นครพนม	9	0.46
13	สกลนคร	19	0.98
14	มุกดาหาร	58	2.99
15	อำนาจเจริญ	10	0.51
16	อุบลราชธานี	293	15.14
ลำดับที่	จังหวัด	จำนวนข้อพิพาท (เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
17	ยโสธร	146	7.54
18	ร้อยเอ็ด	48	2.48
19	ศรีสะเกษ	86	4.44
20	ไม่ระบุจังหวัด	1	0.05
รวม	19	1,934	100

ที่มา ; สำรวจและรวบรวมจากแหล่งข้อมูลมือสองโดยคณะผู้วิจัย

ตารางที่ 2.3 : แสดงจำนวนข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามหน่วยงานที่รับเรื่องร้องเรียน

ลำดับที่	หน่วยงาน	จำนวนข้อพิพาท (เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
1.	กรมการเกษตรและสหกรณ์ สภาผู้แทนราษฎร	51	2.63
2.	กรมการปกครอง สภาผู้แทนราษฎร	2	0.10
3.	กรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา	3	0.15
4	คำวินิจฉัยของศาลฎีกา	4	0.20
5	องค์กรเกษตรกร	245	12.66
6	กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย	1,534	79.31
7	สื่อมวลชน	1	0.05
8	สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี	9	0.46
9	สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.)	10	0.51
10	ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา	1	0.05
11	กรมพัฒนาที่ดิน	3	0.15
12	กระทรวงกลาโหม	18	0.93
13	องค์กรพัฒนาเอกชน	32	1.65
14	สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา	15	0.77
15	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	4	0.20
16	สำนักราชเลขาธิการพระราชวัง	2	0.10
รวม	16	1,934	100

ที่มา ; สํารวจและรวบรวมโดยคณะผู้วิจัย

ตารางที่ 2.4 : แสดงพื้นที่พิพาทและจำนวนผู้เดือดร้อนที่ทำการศึกษาเชิงสำรวจในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามประเภทและลักษณะของปัญหา

ลำดับ	กรณีปัญหา/ ประเด็นปัญหา	จำนวนขอบเขตที่ตั้ง พื้นที่พิพาท				พื้นที่รวม (ไร่-งาน-ตร. ว)	จำนวนผู้เดือด ร้อน (จำนวนราย- ครอบครัว- หมู่บ้าน)	หมายเหตุ
		จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่ บ้าน			
1.	การประกาศเขตป่า ทับซ้อนพื้นที่ทำ กินและที่อยู่อาศัย จำแนกได้ 4 ส่วน คือ 1.1) การประกาศ ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม ตามมติ คณะรัฐ มนตรี (7 กรณี)	5 จังหวัด - ชัยภูมิ - มุกดาหาร - อุบลราชธานี - ร้อยเอ็ด - นครพนม	7	12	44	963,393 ไร่	3,442 ราย	
	1.2) พื้นที่ป่า อนุรักษ์ตาม กฎหมาย (13 กรณี)	10 จังหวัด - สกลนคร - ขอนแก่น - เลย - กาฬสินธุ์ - มุกดาหาร - อุบลราชธานี - หนองคาย - หนองบัวลำภู - ศรีสะเกษ - อุดรธานี	21	28	81	472,343 ไร่ 91 ตารางวา	1,429 ราย	
	1.3) พื้นที่ป่า สงวนแห่งชาติ	10 จังหวัด - อำนาจเจริญ	13	16	91	270,562 ไร่ 1 งาน	9,858 ราย	

	(18 กรณี)	- สุรินทร์ - สกลนคร - หนองคาย - มุกดาหาร - ขอนแก่น - อุบลราชธานี - นครพนม - มหาสารคาม - บุรีรัมย์				32 ตารางวา		
	1.4) ป่าไม้ถาวร ตามมติคณะรัฐมนตรี (3 กรณี)	3 จังหวัด - สุรินทร์ - มหาสารคาม - นครราชสีมา	5	10	*	83,986 ไร่	*	ไม่ระบุ ข้อมูล หมู่บ้าน พิพาท และ จำนวน ผู้เดือด ร้อน
2	<u>การปลูกป่าและ</u> <u>ทำสวนป่าที่ส่ง</u> <u>ผลกระทบต่อ</u> <u>ประชาชน</u> จำแนกได้ 2 ส่วน คือ 2.1) การปลูก สร้างสวนป่า ปลูกโดย หน่วยงานรัฐ และรัฐวิสาหกิจ (39 กรณี)	7 จังหวัด - ยโสธร - สุรินทร์ - ขอนแก่น - ร้อยเอ็ด - สกลนคร - อุบลราชธานี - กาฬสินธุ์	17	26	69	137,130 ไร่	1,073 ราย	
	2.2) การอนุญาต	3 จังหวัด	3	6	23	30,746 ไร่	*	ข้ อ มู ล

	ให้เอกชนเข้าใช้ ประโยชน์เขต พื้นที่ป่าสงวน แห่งชาติ (3 กรณี)	- อุบลราชธานี - ศรีสะเกษ - บุรีรัมย์						ไม่ระบุ จำนวน ผู้เดือด ร้อน
3	การใช้ ประโยชน์ในที่ ดินสาธารณะ ประโยชน์ (36 กรณี)	13 จังหวัด - ร้อยเอ็ด - ขอนแก่น - อุตรดิตถ์ - อำนาจเจริญ - กาฬสินธุ์ - บุรีรัมย์ - ชัยภูมิ - มหาสารคาม - มุกดาหาร - หนองคาย - อุบลราชธานี - สกลนคร - นครพนม	26	34	88	49,737 ไร่ 2 งาน - ตารางวา	2,795 ราย	
4	การใช้ ประโยชน์ในที่ ราชพัสดุ (2 กรณี)	2 จังหวัด - สกลนคร - บุรีรัมย์	2	2	2	2,265 ไร่	14 ราย 2 หมู่บ้าน	
5	การให้สัมปทาน ทำประโยชน์ใน ที่ดินของรัฐและ เอกชน (2 กรณี)	2 จังหวัด - มหาสารคาม - ชัยภูมิ	2	2	17	228 ไร่ 2 งาน 33 ตารางวา	*	
6	การใช้ ประโยชน์ในที่	2 จังหวัด - หนองบัวลำภู	2	5	8	44,388 ไร่	1,164 ราย	ก ร ณี จังหวัด

	ดินทหาร (2 กรณี)	- อุบลราชธานี						อุบลราชธานีไม่ระบุหมู่บ้านที่เดือดร้อน
7	การออกเอกสารสิทธิ์โดยมิชอบตามกฎหมาย (6 กรณี)	จังหวัด - นครราชสีมา - อุตรธานี - สุรินทร์	6	*	*	*	*	1. การออกเอกสารสิทธิ์ซ้อนทับ 2. การไต่สวนประโยชน์ของรัฐในรูปแบบเฉพาะ 3. ความต้องการจัดการใช้ประโยชน์ในที่ดิน
8	การใช้ประโยชน์ในที่ดินของเอกชน (9 กรณี)	7 จังหวัด - มุกดาหาร - อุบลราชธานี - อำนาจเจริญ - บุรีรัมย์ - หนองคาย - สุรินทร์ - สกลนคร	10	11	10	*	*	- กรณี อ.ชุมพลบุรี จ. สุรินทร์ไม่ระบุจำนวนหมู่บ้าน
9	การจัดสรรที่ดิน	1 จังหวัด	1	1	2	3,200 ไร่	178 ราย	-

	ของรัฐ (1 กรณี)	- ขอนแก่น						
รวม	141	19	118	126	440	1,188,099 ไร่ 3 งาน 37.7ตารางวา	19,950 ราย	-

หมายเหตุ : * หมายถึง ไม่พบข้อมูล

ที่มา : จากการศึกษาเอกสารและการสำรวจของทีมวิจัย

(1) ลักษณะและประเภทของปัญหา

(1.) การประกาศเขตพื้นที่ป่าไม้ทับซ้อนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ได้แก่ การประกาศพื้นที่ป่าตามกฎหมายป่าไม้ทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร จำแนกเป็นป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย จำนวน 13 กรณี (อุทยานแห่งชาติ 10 กรณี, เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3 กรณี) ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน 7 กรณี ป่าสงวนแห่งชาติ 18 กรณี ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรีหรือพื้นที่ป่าจำแนกตามมติคณะรัฐมนตรี 3 กรณี รวมทั้งสิ้นจำนวน 41 กรณี

(2.) การออกเอกสารสิทธิที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย กรณีการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบ เป็นการสมรู้ร่วมคิดกันระหว่างรัฐกับนายทุนเอกชนเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกสารสิทธิในพื้นที่สาธารณะของชุมชน และที่ที่มีการครอบครองทำประโยชน์ของชาวบ้าน ตลอดจนการออกเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินผืนดินเดียวกันแต่มีการออกเอกสารสิทธิที่ต่างประเภทหรือการซ้อนทับกับผู้ร้องทุกข์ครอบครองอยู่ ซึ่งบางที่ชาวบ้านขอให้มีการดำเนินการเพิกถอนและดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง มีจำนวนทั้งสิ้น 6 กรณี

(3.) การไม่ได้รับเอกสารสิทธิของประชาชน กรณีปัญหาที่มีการร้องขอเอกสารสิทธิในที่ดิน และส่วนมากเป็นการเรียกร้องเอกสารสิทธิประเภท สปก. 4-01 ของชาวบ้าน และพื้นที่ดังกล่าวจากการรังวัดออกโฉนดที่ดินทั้งในพื้นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัย จำนวนทั้งสิ้น 9 กรณี

(4.) การอนุญาตให้เอกชนเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ รัฐได้มีนโยบายส่งเสริมภาคเอกชนในการปลูกพืชเศรษฐกิจโตเร็วจำพวกยูคาลิปตัส โดยเฉพาะปี พ.ศ. 2528 ที่ประกาศใช้นโยบายป่าไม้แห่งชาติ กำหนดให้มีพื้นที่ป่าเพื่อการเศรษฐกิจร้อยละ 25 ของพื้นที่ป่าทั้งหมด ได้มีการส่งเสริมให้บริษัทเอกชนเข้าใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่ในการปลูกสวนป่ายูคาลิปตัสตามมาตรา 16 และ 20 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งบางพื้นที่การปลูกสวนป่ายูคาลิปตัสทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ตลอดจนการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และสภาพดินเสื่อมโทรมจำนวนทั้งสิ้น 3 กรณี

(5.) การอนุญาตให้เอกชนประกอบกิจการเหมืองแร่ กรณีที่บริษัทหรือเอกชนเข้าทำประโยชน์และการประกอบกิจการใดๆ ในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน อาทิ มลพิษทางเสียง สภาพดินเพื่อการเกษตร หรือระบบนิเวศวิทยาของชุมชน เช่น การอนุญาตประกอบกิจการโรงงานต้มเกลือและสูบน้ำ การสัมปทานเหมืองแร่ก่อปัญหาเสียงดังจากการระเบิดหินทำให้ชุมชนที่อยู่ล้อมรอบเดือดร้อน ทั้งเรื่องฝุ่น ความปลอดภัยชีวิต ทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งในแง่ผลประโยชน์มีการใช้สิทธิพล ช่มชู้ คุกคามชาวบ้านให้ออกจากพื้นที่ จำนวนทั้งสิ้น 2 กรณี

(6.) การใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐและรัฐวิสาหกิจ เป็นการอ้างถึงการใช้สิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งเป็นของรัฐเอง โดยที่พื้นที่นั้นจะมีการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่เดิมหรือไม่ก็ตาม และการส่งเสริมการใช้ประโยชน์โดยรัฐวิสาหกิจ ซึ่งบางพื้นที่มีการซ้อนทับพื้นที่หรือบุกรุกที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร นำมาสู่ข้อพิพาทในระดับพื้นที่ระหว่างรัฐกับชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 1 กรณี

(7.) การใช้ประโยชน์ในที่ดินทหาร ในกรณีที่หน่วยงานราชการทหารสงวนหวงห้ามที่ดินไว้ใช้เป็นสนามฝึกรบในเขตป่าตาม มท.บ. หน่วยต่างๆ ทับที่ดินทำกินของราษฎร จำนวนทั้งสิ้น 2 กรณี

(8.) การใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณประโยชน์ มีลักษณะและประเภทของปัญหาที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดดังนี้การใช้ประโยชน์โดยรัฐ ประกาศเขตพื้นที่สาธารณประโยชน์ทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนโดยรัฐ มีนโยบายในการส่งเสริมเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและสนามกีฬา การลักลอบออกเอกสารสิทธิให้กับนายทุน เช่น การประกาศที่สาธารณประโยชน์ประเภททำเลเลี้ยงสัตว์ทับที่ทำกิน การตั้งศูนย์ราชการของรัฐ เป็นต้น โดยมีการดำเนินการขับไล่ราษฎรออกจากพื้นที่ การใช้ประโยชน์โดยเอกชน ซึ่งชุมชนให้มีการจับกุมและดำเนินคดีกับผู้บุกรุกพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านต้องการให้เป็นสาธารณะๆ เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน การใช้ประโยชน์โดยชุมชน เกิดกรณีข้อพิพาทระหว่างชุมชนกับรัฐ ซึ่งมีการใช้ประโยชน์โดยราษฎรเอง เดิมทีเป็นที่รกร้างว่างเปล่า จำนวนทั้งสิ้น 36 กรณี

(9.) การใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ การคัดค้านการออกเอกสารสิทธิในที่ดิน ซึ่งเดิมเป็นที่ดินมือเปล่า และมีการซื้อขายเพื่อเป็นทรัพย์สินของหน่วยงาน หรือการอ้างว่าเป็นที่ดินของหน่วยงาน โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน จำนวนทั้งสิ้น 2กรณี

(10.) สิทธิชุมชนในการจัดการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เมื่อรัฐได้สงวนหวงห้ามที่ดินเพื่อสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทต่างๆ พร้อมกับมีมาตรการจัดการใช้ประโยชน์โดยผูกขาดรวมศูนย์ไว้ที่หน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน กรณีปัญหาพื้นที่ป่าไม้ที่รัฐสงวนหวงห้ามไว้ประเภทต่างๆ ได้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการปิดกั้นสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรของชุมชน หรือการใช้ประโยชน์ด้วยวิธีการใดๆ โดยชุมชน ทำให้องค์กรชาวบ้านได้รวมตัวเพื่อจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชน โดยมีการจัดรูปองค์กรในการจัดการ

การพัฒนากฎระเบียบ การวางแผนการจัดการ พื้นที่ ดูแล และการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เป็นต้น

(2) ลักษณะความขัดแย้ง และผลกระทบ

(2.1) ลักษณะความขัดแย้ง

จากการศึกษา พบว่าลักษณะข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินมีคู่กรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นแบ่งเป็น 4 ลักษณะ คือ

(1.) รัฐกับประชาชน เป็นลักษณะของการดำเนินมาตรการและโครงการพัฒนาของภาครัฐ แล้วก่อผลกระทบต่อชุมชนทั้งในเรื่องสิทธิในที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม เช่น การประกาศเขตพื้นที่ป่าไม้ทับที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน การปลูกสร้างสวนป่าทับที่ดินทำกิน ที่ป่าสาธารณะประโยชน์ของชาวบ้าน การประกาศเขตสาธารณะประโยชน์ทับที่ดินทำกินชาวบ้าน เป็นต้น

(2.) รัฐ นายทุนกับประชาชน ลักษณะปัญหาดังกล่าวเกิดจากการประกอบการของเอกชน นายทุนในพื้นที่แล้วก่อผลกระทบต่อที่ดินทำกิน การทำประโยชน์ในพื้นที่ ที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน ซึ่งนายทุนได้ขออนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดินของรัฐ เช่น กรณีการขออนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของเอกชนเพื่อประกอบการปลูกสร้างสวนปาล์ม การประกอบอุตสาหกรรมเหมืองหินชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาในลักษณะดังกล่าวโดยข้าราชการในระดับพื้นที่ได้ออกเอกสารสิทธิให้กับเอกชน นายทุนในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่นที่เกิดขึ้นกรณีที่สาธารณะประโยชน์ดอนหนองโม่งหนองกลาง ต.สระบัว อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด ทำให้ชาวบ้านได้เรียกร้องให้มีการเพิกถอนเอกสารสิทธิในพื้นที่ดังกล่าว เป็นต้น

(3.) นายทุนกับประชาชน เกิดจากการประกอบการของนายทุนแล้วก่อผลกระทบต่อพื้นที่ทำกิน การทำประโยชน์ในพื้นที่เกษตรกรรม เช่น กรณีการประกอบกิจการทำเกลือสินเธาว์ ต.โคกพระ อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม ที่ผู้ประกอบการได้ดำเนินการถมเกลือและสูบน้ำเกลือขึ้นมาจากใต้ดิน แล้วสร้างความเสียหายต่อพื้นที่การเกษตร ชาวบ้าน 4 หมู่บ้านรอบโรงงาน ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถทำการผลิต หรือผลผลิตทางการเกษตรลดลง อีกทั้งยังสร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศอย่างรุนแรง เป็นต้น

(4.) ประชาชนกับประชาชน ลักษณะดังกล่าวจะเป็นการทับซ้อนระหว่างสิทธิและการทำประโยชน์ในที่ดินของเอกชนกับชุมชน ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์ในที่ดิน เช่น กรณีการบุกรุกพื้นที่ป่าสาธารณะของชาวบ้าน เป็นต้น

(2.2) สภาพปัญหาและผลกระทบ

จากสภาพของปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถที่จะสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อพื้นที่ที่มีข้อพิพาท ได้ดังนี้

(1.) สิทธิที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ไม่มีสิทธิ หรือไม่มีความมั่นคงในการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ราษฎร โดนขับไล่ออกจากพื้นที่

(2.) ผลกระทบด้านระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม สร้างมลภาวะต่างๆ ต่อระบบนิเวศน์ของชุมชน เช่น ความเสื่อมโทรม คุณภาพของดิน ฝุ่นละออง และความหลากหลายของระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติ

(3.) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ขาดความมั่นคงของรายได้ ชุมชนต้องมีการอพยพแรงงานนอกฤดูกาลเก็บเกี่ยวหรือการละทิ้งถิ่นฐานอาชีพดั้งเดิม เกิดภาวะครอบครัวแตกแยกไม่มีความอบอุ่นในการเลี้ยงดูบุตรหลาน และการพัฒนาระบบฐานเศรษฐกิจที่ไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และวิถีชีวิตของชุมชน

(4.) สิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ที่ดิน อำนาจการจัดการที่ดินผูกขาดรวมศูนย์โดยรัฐ ชุมชนไม่มีสิทธิในการเข้าถึงการจัดการโดยชุมชนเอง

(5.) ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน และท้องถิ่น สถานการณ์การแก้ไขปัญหาค่อนข้างที่จะยืดเยื้อและขาดความต่อเนื่อง มีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหหรือการเข้ามาจัดการกับปัญหาของนายทุน โดยสร้างความเข้าใจที่บิดเบือนกับข้อเท็จจริง เกิดความแตกแยกของคนภายในชุมชน

(6.) ปัญหาการใช้สิทธิพลท้องถิ่นในการกระทำกับชาวบ้านผู้เดือดร้อน การเข้ามาจัดการกับปัญหาด้วยวิธีการที่รุนแรง เช่น การทำลายชีวิตและทรัพย์สิน การข่มขู่ คุกคาม เป็นต้น

(3) กระบวนการแก้ไขปัญหา

จากการศึกษา พบว่ากระบวนการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านโดยส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นภายหลังเกิดผลกระทบในพื้นที่ ทั้งนี้มีข้อจำกัดจากการปกปิดข้อมูลข่าวสารของผู้รับผิดชอบดำเนินการ หรือการบิดเบือนข้อมูลเพื่อให้ชาวบ้านมีความเห็นคล้อยตาม รวมทั้งจากการบังคับใช้อำนาจตามกฎหมายทำให้ชาวบ้านไม่กล้าคัดค้าน เมื่อเกิดปัญหาในขั้นรุนแรงจึงเกิดการรวมกลุ่มเพื่อติดตามปัญหาของตนเอง ซึ่งสามารถลำดับพัฒนาการการติดตามแก้ไขปัญหาได้ดังต่อไปนี้

1.) การติดตามการแก้ไขปัญหาตามกลไกปกติของราชการ ได้แก่ การยื่นหนังสือข้อร้องเรียนต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และนักการเมืองระดับท้องถิ่นให้มีการแก้ไขปัญหา

2.) การชุมนุมเรียกร้องของผู้เดือดร้อน การศึกษาพบว่า การชุมนุมเรียกร้องของชาวบ้านจะเกิดขึ้นเมื่อการติดตามปัญหาโดยกลไกของรัฐไม่มีผลในทางปฏิบัติ

3.) การยื่นข้อร้องเรียนต่อองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ การนำเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานต่างๆ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อให้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในระดับพื้นที่

4.) การใช้มาตรการดื้อแพ่งในระดับพื้นที่ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและการสร้างรูปธรรมในการจัดการทรัพยากรระดับพื้นที่ที่มีความชัดเจน ถึงแม้จะไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินใดๆ ก็ตาม

(4) ผลการดำเนินการแก้ไขปัญหา

จากการศึกษาพบว่า ผลการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดินในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถจำแนกระดับการดำเนินงานได้เป็น 2 ส่วนหลักๆ ดังนี้

1.) การแก้ไขปัญหาโดยส่วนมากจะได้ข้อยุติในระดับการแก้ไขปัญหาทางการเมืองเฉพาะหน้า ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างอำนาจ ตลอดจนขาดความต่อเนื่องและความจริงจังในการแก้ไขปัญหาจากรัฐบาล

2.) การดำเนินงานของคณะกรรมการในการแก้ปัญหาระดับต่างๆ เช่น การแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบระดับพื้นที่

ตารางที่ 2.5 : แสดงผลการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่ดิน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประเภทปัญหา	จำนวนกรณี ศึกษาที่ได้ข้อยุติ (กรณี)	ขั้นตอนการยุติ	กรณีศึกษาที่ ยังไม่ได้ข้อยุติ (กรณี)	ขั้นตอนที่ยังไม่ได้ข้อยุติ
1. การประกาศเขตป่าทับซ้อนที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย จำนวน 41 กรณี	1	1. การนำพื้นที่มาจัดการในรูปแบบป่าชุมชน	40	1. การส่งมอบเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 แก่ราษฎร 2. การรื้อวัด สอนสวนสิทธิ์ 3. การเพิกถอนสภาพพื้นที่ป่าไม้ และส่งมอบพื้นที่ให้ สปก.ดำเนินการ 4. การพิจารณาของคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ 5. การตรวจสอบข้อเท็จจริงในระดับพื้นที่ 6. การจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อที่ดินแก่ราษฎร

				7. การจัดทำประชาคมติเพื่อยกเลิกการเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ 8. การพิจารณาของคณะกรรมการแก้ไขปัญหพื้นที่ป่าไม้ระดับจังหวัด 9. การส่งมอบพื้นที่ให้ สปก. ดำเนินการปฏิรูปที่ดินแก่ราษฎร 10. การจัดทำเวทีประชาคมเพื่อพิจารณาเข้าทำกินในพื้นที่ดินเดิม 11. การพิจารณาแก้ไขปัญหพื้นที่ตกหล่นจากการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 12. การรังวัด สอบสวนสิทธิ์เพื่อดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 13. การตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการออก นส. 3ก 14. การประชุมคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน 15. การพิจารณาของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ
2. การปลูกป่าและทำสวนป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน จำนวน 42 ครัวเรือน	2	1. การยกเลิกสวนป่าและการออกเอกสารสิทธิ์ สปก.4-01 แก่ราษฎร 2. การสนับสนุนงบประมาณในการรื้อถอนตอซุงคาลิป	40	1. การออกเอกสารสิทธิ์ สปก.4-01 และการจ่ายเงินค่ารื้อถอนตอซุงคาลิป 2. การสนับสนุนงบประมาณในการปลูกฟื้นฟูป่าธรรมชาติ 3. การจ่ายค่าชดเชยที่ดินทำกินแก่ราษฎร 4. การตรวจสอบข้อเท็จจริง

		ตัด		ระดับพื้นที่ 5. การรื้อถอนตออยู่กาลิปัดส และให้ประชาชนปลูกฟื้นฟู ป่าธรรมชาติ 6. การนำไม้ออก และปรับปรุงพื้นที่ที่หมดอายุสัญญาเช่า 7. การตัดสินใจทางนโยบาย เกี่ยวกับการให้ประชาชน สามารถเข้าทำประโยชน์ใน พื้นที่สัญญาเช่า
3. การให้สัมปทานทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐ จำนวน 2 กรณี	-	-	2	1. การยกเลิกใบอนุญาตประกอบการของเอกชน 2. การยกเลิกประทานบัตร และเคลื่อนย้ายอุปกรณ์ สิ่งปลูกสร้างออกจากพื้นที่
4. การจัดสรรที่ดินของรัฐ จำนวน 1 กรณี	-	-	1	1. การตรวจสอบข้อเท็จจริงระดับพื้นที่
5. การใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ จำนวน 36 กรณี	-	-	36	1. การยื่นคัดค้านการออกนส.ของกลุ่มนายทุน 2. การจ่ายค่าชดเชยที่ดินแก่ราษฎร 3. การตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงระดับพื้นที่ 4. การส่งมอบพื้นที่ให้สปก. ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน 5. การกันพื้นที่ทำกินของราษฎรออกจากเขตสาธารณประโยชน์ 6. การรังวัดและตรวจสอบ

				แนวเขตการปกครอง 7. การเพิกถอนเอกสารสิทธิ์ ในที่สาธารณะประโยชน์ 8. การดำเนินการออกเอกสาร สิทธิ์ สปก.4-01 แก่ราษฎร 9. การอ่าน แปล และตีความ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ
6. การใช้ ประโยชน์ในที่ ราชพัสดุ จำนวน 2 กรณี	-	-	2	1. การส่งมอบพื้นที่ให้กรมธ นารักษ์ดำเนินการ 2. การตรวจสอบข้อเท็จจริง ระดับพื้นที่
7. การใช้ ประโยชน์ในที่ ดินทหาร จำนวน 2 กรณี	-	-	2	1. การอ่าน แปล และตีความ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ 2. การจัดหาที่ดินรองรับแก่ ราษฎรผู้เดือดร้อน
8. การใช้ ประโยชน์ในที่ ดินเอกชน จำนวน 9 กรณี	-	-	9	1. การตรวจสอบข้อเท็จจริง ของหน่วยงานราชการระดับ จังหวัด 2. การรวบรวมรายชื่อและขึ้น ทะเบียนผู้เดือดร้อน
9. การออก เอกสารสิทธิ์ในที่ ดินโดยมิชอบ จำนวน 6 กรณี	-	-	6	1. การตรวจสอบข้อเท็จจริง ตามที่ราษฎรร้องเรียน 2. การศึกษาข้อเท็จจริง และ ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
รวมทั้งสิ้น 141 กรณี แบ่งเป็นกรณีที่ได้ข้อยุติ 3 กรณี กรณีที่ยังไม่ได้ข้อยุติ 138 กรณี				

ที่มา : จากการศึกษาและสำรวจโดยคณะผู้วิจัย

(5) กรณีตัวอย่างความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา

จากผลการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น พบว่า การดำเนินการแก้ไขปัญหามีข้อยุติเพียง 3 กรณี จากจำนวนพื้นที่ศึกษาทั้งสิ้น 141 กรณี หรือคิดเป็นร้อยละ 2.12 ของพื้นที่ศึกษาทั้งหมด ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดิน ทั้งปัจจัยภายนอก ได้แก่ กฎหมาย นโยบาย และระเบียบปฏิบัติของรัฐ และปัจจัยภายใน ได้แก่ ข้อมูลข้อเท็จจริง รูปแบบ วิธีการในการแก้ไขปัญหาของประชาชน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ศึกษาที่การแก้ไขปัญหามีข้อยุติ ได้สะท้อนถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ กรณีสวนป่าโพธิ์ชัย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของปัญหา ปี พ.ศ. 2528 – 2531 กรมป่าไม้โดยสำนักงานป่าไม้เขตขอนแก่น ได้เข้ามาดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ในพื้นที่บ้านภูเขาทอง ตำบลคำพอง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เนื้อที่ทั้งสิ้น 2,004 ไร่ ต่อมากรมป่าไม้ได้โอนพื้นที่ให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ดำเนินการเนื้อที่ 1,026 ไร่ เหลือพื้นที่กรมป่าไม้รับผิดชอบ 1,078 ไร่

สภาพปัญหา การปลูกสร้างสวนป่า ได้ดำเนินการในพื้นที่ที่ราษฎรถือครองทำประโยชน์มาก่อน ทำให้ราษฎร ไร่ที่ดินทำกิน และยูคาลิปตัสได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์โดยรวมในพื้นที่

การดำเนินงานและผลการแก้ไขปัญหา สามารถลำดับการติดตามการแก้ไขปัญหาและผลการดำเนินงานได้ดังนี้

1. เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539 ชาวบ้านผู้เดือดร้อนได้ชุมนุมเรียกร้องที่หน้าศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด ในนาม “สมัชชาชนวนาชาวไร่ฯ ภาคอีสาน” เพื่อเสนอให้รัฐบาลยกเลิกสวนป่าและออกเอกสารสิทธิแก่ราษฎร ต่อมานายบุญพันธ์ แว้วณะ รองนายกรัชมุนตรี และนายสุวิทย์ คุณกิตติ ได้เจรจากับผู้แทนชาวบ้าน กรณีสวนป่าโพธิ์ชัยรัฐบาลรับปากจะดำเนินการให้อย่างเร่งด่วน แต่ไม่มีความก้าวหน้าในเวลาต่อมา

2. เดือนมีนาคม – เมษายน 2539 ชาวบ้านชุมนุมที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ในนาม “สมัชชาคนจน” ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2539 กรณีสวนป่าโพธิ์ชัย อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ในพื้นที่สวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ให้ดำเนินการทำนองเดียวกันกับสวนป่ายูคาลิปตัส อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ส่วนพื้นที่สวนป่าของกรมป่าไม้ให้ดำเนินการทำนองเดียวกับสวนป่าดงมะไฟ จังหวัดยโสธร กล่าวคือ เห็นด้วยในหลักการให้นำพื้นที่สวนป่าองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ให้ดำเนินการยกเลิกสวนป่าแล้วนำพื้นที่มาปลูกฟื้นฟูป่าธรรมชาติ โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู ส่วนพื้นที่สวนป่าของกรมป่าไม้ให้ดำเนินการยกเลิกสวนป่าแล้วออกเอกสารสิทธิแก่ราษฎร ต่อมาภายหลังการชุมนุมได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน คณะกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ระดับจังหวัด และคณะทำงานตรวจสอบพิสูจน์สิทธิการครอบครองทำประโยชน์ที่ดินของราษฎร

3. เดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม 2540 ชาวบ้านชุมชนที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ในนาม” สมัชชาคนจน” โดยกรณีสวนป่าโพธิ์ชัยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบผลการเจรจาในกรณีดังกล่าว คือ ให้ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ดำเนินการตัดยูคาลิปตัส ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2540 ให้จังหวัดทำแผนที่แสดงขอบเขตบริเวณพื้นที่สวนป่าที่จะฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติ และบริเวณที่ผ่านการสอบสวนสิทธิ์แล้ว ลงในแผนที่จำแนกการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ (ZONNING) ของป่าสงวนแห่งชาติป่าดงแม่แฝด จังหวัดร้อยเอ็ด โดยให้ดำเนินการภายใน 30 วันทำการ เมื่อกรมป่าไม้ได้รับรายงานแล้ว ให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีภายใน 30 วันทำการ ส่วนการ รื้อถอนตอยูคาลิปตัสในส่วนที่ทับที่ทำกินที่จะนำไปปฏิรูปที่ดินให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีขออนุมัติ งบประมาณภายในเดือนเมษายน 2540 โดยให้ราษฎรรื้อถอนด้วยตนเอง อัตราไร่ละ 3,000 บาท

4. เดือนเมษายน 2540 องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ดำเนินการตัดยูคาลิปตัสในพื้นที่ สวนป่าโพธิ์ชัยแล้วเสร็จ

5. ปี พ.ศ. 2540 สำนักงานป่าไม้เขตขอนแก่น ได้ตรวจสอบ และจัดทำแผนที่แสดงขอบเขต พื้นที่สวนป่าที่จะทำการฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติ และบริเวณที่ผ่านการสอบสวนสิทธิ์ของป่าดงหัน โคกสูง ลงในแผนที่แสดงขอบเขตการใช้ประโยชน์และทรัพยากรที่ดินป่าไม้ และได้ตรวจสอบและ รังวัดจัดทำแผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่บริเวณตอไม้ยูคาลิปตัส ซึ่ง ออป. ได้นำไม้ออกแล้วที่จะต้อง ดำเนินการรื้อถอน จำนวนเนื้อที่ 589 ไร่ คิดเป็นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 1,767,000 บาท

6. ปี พ.ศ. 2541 คณะอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่า ไม้จังหวัดร้อยเอ็ด มีมติเห็นชอบผลการดำเนินการตรวจสอบรังวัด และผลการดำเนินงานของคณะ ทำงานระดับพื้นที่ และนำเสนอต่อกรมป่าไม้เพื่อดำเนินการต่อไป ต่อมากรมป่าไม้ได้ส่งมอบ พื้นที่ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดำเนินการรังวัด สอบสวนสิทธิ์ เพื่อออกเอกสาร สิทธิ์ สปก. 4-01 แก่ราษฎร

7. เดือน มีนาคม พ.ศ. 2544 นายปองพล อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและส หารณ์ ได้ส่งมอบเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 และเงินงบประมาณค่ารื้อถอนตอยูคาลิปตัส จำนวน 1,767,000 บาท แก่ราษฎร

ข้อสังเกตบางประการต่อการแก้ไขปัญหา จากกรณีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น พบว่า มีปัจจัย เงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้องและนำไปสู่การดำเนินการจนได้รับข้อยุติ กล่าวคือ รูปแบบ และ วิธีการติดตามปัญหาของราษฎร ที่ใช้วิธีการชุมนุมเรียกร้องต่อหน่วยงานที่มีอำนาจตัดสินใจแก้ไข ปัญหา และการผลักดันให้คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบผลการเจรจาในกรณีนั้นๆ กระทั่งมีการจัดกล ไกการแก้ไขปัญหาในทุกระดับ โดยมีสัดส่วนของตัวแทนฝ่ายรัฐและประชาชนที่เท่าเทียมกัน นอก จากนี้การติดตามปัญหาอย่างต่อเนื่องของชาวบ้านผู้เดือดร้อนถือเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าว

(6) หน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา

จากการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งสิ้นจำนวน 144 หน่วยงาน โดยจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

ตารางที่ 2.6 : แสดงจำนวนองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา ข้อพิพาทที่ดิน

ประเภทหน่วยงาน	จำนวน (องค์กร)
1. หน่วยงานระดับภูมิภาค	123
2. หน่วยงานส่วนกลาง	21
รวมทั้งสิ้นจำนวน	144

ที่มา : จากการศึกษาและสำรวจโดยคณะผู้วิจัย

1.) หน่วยงานระดับภูมิภาค หมายถึงสำนักงานย่อยของหน่วยงาน / องค์กรที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาจากส่วนกลาง เช่น สำนักงานที่ดิน สำนักงานปฏิรูปที่ดิน สำนักงานป่าไม้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตั้งแต่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ประจำตามจังหวัดต่างๆ องค์การบริหารส่วนตำบล มหาวิทยาลัย เป็นต้น ตลอดจนตัวบุคคล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ว่าราชการจังหวัด

2.) หน่วยงานส่วนกลาง หมายถึงส่วนราชการระดับ กระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะมีอำนาจหน้าที่หลักในการตัดสินใจทางนโยบาย ภายหลังกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริง การพิจารณาในระดับท้องถิ่นมีข้อยุติแล้ว

(7) กฎหมาย นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา

การกำหนดกฎหมาย นโยบาย ของรัฐในการจัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินและที่ดิน ถือเป็นมาตรการของรัฐที่ดำเนินการตามแนวความคิดของรัฐในการใช้อำนาจในการจัดการทรัพยากร โดยการใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายที่ดิน ได้บัญญัติให้รัฐเป็นผู้ทรงทรัพย์สินในที่สาธารณประโยชน์ที่พลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน และที่ดินรกร้างว่างเปล่า และการใช้อำนาจทั่วไปที่ควบคุมการใช้ที่ดินโดยเหตุสาธารณะ โดยมีผลผูกพันทั้งในที่ดินของรัฐและเอกชน โดยมีกฎหมายเฉพาะออกมารองรับ เช่น กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ เป็นต้น นอกจากนี้รัฐยังได้กำหนดมาตรการในการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดิน เพื่อวัตถุประสงค์หลักๆ ได้แก่ การพัฒนา การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุมและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ในรูปแบบของแผนงาน นโยบาย มติคณะรัฐมนตรี เป็นต้น

นโยบาย กฎหมาย และมาตรการดังกล่าวข้างต้นถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาที่ดิน เนื่องจาก การดำเนินการนั้นรัฐได้เอาบรรทัดฐานทางกฎหมายเป็นแนวปฏิบัติ ทำให้ในหลายกรณีขาดความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหา การดำเนินการมีความล่าช้า และที่สำคัญคือแนวทางปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายขัดต่อข้อเท็จจริง และสภาพปัญหา รวมถึงลักษณะการเลือกปฏิบัติของเจ้าพนักงานที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีความสามารถในการเข้าถึงสิทธิการใช้ประโยชน์ในที่ดินจากรัฐได้ เช่น นายทุน เป็นต้น

(8) ปัญหาและอุปสรรค

1.) ระเบียบ กฎหมายและนโยบายของรัฐ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาไม่ได้ข้อยุติ เนื่องจากกระบวนการดำเนินงานกรณีพิพาทเรื่องที่ดินประเภทต่างๆ รัฐได้กำหนดแนวทาง มาตรการ ขั้นตอน หลักเกณฑ์ และกลไกในการทำงานตามระเบียบขั้นตอนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องไว้ทั้งหมด ซึ่งเป็นข้อจำกัดต่อกระบวนการมีส่วนร่วม และการพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาของฝ่ายผู้เดือดร้อน เช่น กรณีการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติได้กำหนดมาตรการ หลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิ การรับรองสิทธิ ที่ขัดแย้งกับแนวทางของสมัชชาคนจน โดยการเสนอให้คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 กรณีการแก้ไขปัญหาที่ดินสาธารณะประโยชน์การพิจารณาปัญหารัฐได้ใช้กลไกของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ซึ่งหลักเกณฑ์การดำเนินงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต้องใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ เป็นเครื่องมือหลัก เป็นต้น

2.) ข้าราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อุปสรรคปัญหาจากกรณีดังกล่าวมี 3 ลักษณะ คือ ภาวการณ์ถูกชี้นำจากหน่วยงานบังคับบัญชาระดับบนขึ้นไป ทำให้การแก้ไขปัญหาหรือการเสนอความคิดเห็นต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาไม่เป็นจริงในทางปฏิบัติ การปิดความรับผิดชอบโดยอ้างว่าไม่มีอำนาจการพิจารณาแก้ไขปัญหา และปัญหาความไม่เป็นกลาง และการเลือกปฏิบัติในการทำงาน ทั้งนี้เกิดจากอิทธิพลท้องถิ่น การให้ผลประโยชน์ตอบแทนจากบุคคล กลุ่มคน ผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ประโยชน์ในทรัพยากร เช่น นายทุน เป็นต้น

3.) อิทธิพลท้องถิ่น และระดับชาติ นอกจากปัญหาด้านระเบียบ กฎหมาย ข้อปฏิบัติ และข้าราชการที่เกี่ยวข้องจะเป็นอุปสรรคสำคัญในการทำงานแล้ว การใช้อิทธิพลของกลุ่มนายทุน ในพื้นที่ที่มีส่วนได้เสียจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ถือเป็นปัจจัยสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานไม่มีความก้าวหน้า โดยจะเป็นไปใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การเอื้อประโยชน์ให้แก่หน่วยงานบุคคลของรัฐ ซึ่งทำให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว การได้รับการปฏิบัติจากหน่วยงานรัฐเพื่อการใช้ประโยชน์ในที่ดินมีความสะดวกและเป็นไปตามเงื่อนไขข้อกำหนดของระเบียบ กฎหมาย ในอีกด้านหนึ่งนายทุนก็จะมีการข่มขู่ คุกคาม ทำร้ายร่างกายชาวบ้านโดยเฉพาะผู้นำในการเคลื่อนไหวคัดค้านทั้งในช่วงที่เข้ามาดำเนินการ และระหว่างการคัดค้าน

ของชาวบ้าน หรือ ร่วมกับหน่วยงานรัฐทำการปลูกกระแสร่างภาพลักษณ์ด้านลบให้กับกระบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน เป็นต้น

(9) สถานภาพปัญหาในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า ระดับความก้าวหน้าในการแก้ไขปัญหของชาวบ้าน หรือ กลุ่มผู้เดือดร้อนจะขึ้นอยู่กับกระบวนการดำเนินงานของภาครัฐ และสภาพปัญหา ความรุนแรงในระดับพื้นที่ และการตื่นตัวของชาวบ้านผู้เดือดร้อน จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับรูปแบบ วิธีการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน ซึ่งสามารถจำแนกได้ 4 ระดับ ได้แก่

1. การรวมกลุ่มเพื่อติดตามปัญหา ลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อมีหน่วยงานรัฐ หรือเอกชนเข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ หรือเกิดปัญหาผลกระทบแล้วในระดับพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านเริ่มตั้งคำถามกับ ปรัชญาการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำมาสู่การแลกเปลี่ยนพูดคุยภายในกลุ่มผู้เดือดร้อน เพื่อกำหนดแนวทาง มาตรการติดตามปัญหาต่อไป ภายหลังการหาข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางมาตรการข้อเรียกร้องของชาวบ้านผู้เดือดร้อน จะดำเนินการติดตามปัญหากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อนักการเมืองท้องถิ่น ในฐานะตัวแทนที่มาจาก การเลือกตั้งของชาวบ้าน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจะไม่มี ความก้าวหน้าในทางปฏิบัติ โดยจะออกมาในรูปแบบของการส่งหนังสือต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับสูงขึ้นไปในขณะที่การดำเนินงาน และผลกระทบและความขัดแย้งในพื้นที่ยังคงดำเนินต่อไปเรื่อยๆ

2. การดำเนินการแก้ไขปัญหในระดับท้องถิ่น เมื่อการติดตามปัญหาของชาวบ้านไม่มีความคืบหน้า กลุ่มผู้เดือดร้อนจะพัฒนารูปแบบ และวิธีการติดตามปัญหาโดยการชุมนุม เรียกร้อง เพื่อกดดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการตามข้อเรียกร้อง โดยจะเป็นการเรียกร้องในระดับพื้นที่ หรือรวมตัวในนามเครือข่ายผู้เดือดร้อนของหลายกรณีปัญหา โดยผลที่เกิดขึ้นจะเกิดเวทีการเจรจาร่วมกับตัวแทน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกิด มติ ข้อตกลง และมีการจัดกลไกติดตาม ตรวจสอบข้อเท็จจริงร่วมกัน ซึ่งจะอยู่ในขั้นตอนการดำเนินการในระดับท้องถิ่น

3. การพิจารณาตัดสินใจทางนโยบาย ในหลายพื้นที่การดำเนินการได้ผ่านการพิจารณาและมีข้อยุติในระดับท้องถิ่น จะส่งผลการพิจารณาไปยังส่วนกลางเพื่อดำเนินการต่อไป เช่น การพิจารณาของรัฐมนตรีกว่ากระทรวง มติความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เป็นต้น

4. การรับรองสิทธิและทำประโยชน์ในพื้นที่ที่มีปัญหาพิพาท ในบางพื้นที่ชาวบ้านจะได้รับการรับรองสิทธิในที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยภายหลังการพิจารณาของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องได้ข้อยุติลง เช่น กรณีพิพาทเรื่องการประกาศเขตป่าทับซ้อนที่ดินทำกิน ชาวบ้านได้เรียกร้องให้เพิกถอนเขตป่าสงวนแห่งชาติ และส่งมอบพื้นที่ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 หรือ ในบางพื้นที่สามารถเข้าทำประโยชน์ได้ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญห เช่น กรณีสวนป่าดงมะไฟ จ.ยโสธร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีลักษณะการเปลี่ยนสภาพการ

ถือครองและทำประโยชน์ที่ดิน และมีการใช้ประโยชน์ของที่ดินผิดประเภทในพื้นที่ที่ชาวบ้าน
สามารถเข้าทำประโยชน์ได้แล้ว

บทที่ 3

การประกาศเขตป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย

สถานการณ์ปัญหา

จากการศึกษาเชิงสำรวจกรณีการประกาศเขตป่าทับซ้อนที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยของประชาชน จำนวนทั้งสิ้น 41 กรณี โดยจำแนกเป็นป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายทับซ้อนที่ทำกินและที่อยู่อาศัย 14 กรณี ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี 7 กรณี ป่าสงวนแห่งชาติ 18 กรณี และป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรีทับซ้อนที่ทำกิน 3 กรณี เกิดจากนโยบายการประกาศเขตพื้นที่ป่าตามกฎหมายป่าไม้ประเภทต่างๆ ทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิในที่ดินของชาวบ้านที่เคยถือครองทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าว ซึ่งปรากฏว่ามีหลักฐานการถือครองทำประโยชน์ อาทิ สก.1 นส.3 นส.3 ก ใบเสียบ่ารุงท้องที่(ภบท.) หรือไม่มีเอกสารหลักฐานแต่มีสภาพการทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าว

พื้นที่ที่ประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้หากพิจารณาตามกฎหมายถือว่าบริเวณดังกล่าวเป็นที่ดินของรัฐที่มีสภาพบังคับตามกฎหมาย ซึ่งหากเป็นพื้นที่อนุรักษ์จะมีความเข้มข้นในการบังคับใช้มากกว่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี จึงก่อให้เกิดกรณีการจับกุมดำเนินคดีชาวบ้าน การอพยพ โยกย้าย ไล่รื้อชาวบ้านออกจากที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย รวมทั้งการทำลายพืชผลทางการเกษตร และหวงกั้นการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เป็นต้น ดังเช่นกรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน จ.มุกดาหาร มีการอพยพโยกย้ายชาวบ้านออกจากที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย หรือกรณีพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก จ.สกลนคร มีการหวงกั้นการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ต่างๆ ที่ยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น ส่วนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรีจะมีปัญหาการไม่ได้รับเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินของราษฎรเป็นหลัก

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

ปี พ.ศ. 2484 รัฐได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ ให้อำนาจรัฐในการให้สัมปทานป่าไม้กับบุคคล เอกชน ตามมาตรา 63⁴ ซึ่งภายหลังจากมีการสัมปทานตัดไม้ได้มีราษฎรเข้าครอบครองทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่สัมปทานเดิม ครอบคลุมทั่วภาคอีสาน ประกอบ

⁴ ความว่า ออกให้อำนาจรัฐบาลในการให้สัมปทานป่าไม้แก่บุคคลต่างๆ และกำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิได้รับสัมปทานทำไม้ตาม พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

กับช่วงปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ที่รัฐได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) จนกระทั่งปัจจุบัน ที่มีลักษณะมุ่งเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลัก ทำให้มีการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์อย่างมหาศาล ดังจะเห็นได้จากในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 171 ล้าน ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศ และรัฐบาลได้มีนโยบายกันพื้นที่ป่าเพื่อสงวนไว้ร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมด ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 14 พฤศจิกายน 2504 ต่อมาได้ออกพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507⁵ เพื่อสงวนพื้นที่ป่าไม้ที่กำหนดไว้ในแผนข้างต้น

ในทางปฏิบัติรัฐจะขีดเส้นลงเป็นแผนที่โดยยึดหลักพื้นที่ป่าที่สำรวจได้จากภาพถ่ายดาวเทียม ปีพ.ศ. 2504 โดยกำหนดพื้นที่ที่จะสงวนไว้ 162.2 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 50.6 ของพื้นที่ประเทศ แล้วทยอยประกาศพื้นที่เหล่านี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2535 จากการสำรวจของกรมป่าไม้พบว่าการประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้งสิ้น 147 ล้านไร่ และมีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดินป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 เป็น ป่าเพื่อการอนุรักษ์ 88 ล้านไร่ ป่าเพื่อการเศรษฐกิจ 52 ล้านไร่ และพื้นที่เหมาะสมต่อการเกษตร 7 ล้านไร่

ตลอดช่วงระยะเวลา 30 ปี (พ.ศ. 2504 – 2535) จะพบว่ารัฐได้กำหนดมาตรการในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบต่างๆอย่างหลากหลาย แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าไม้ในประเทศจะพบว่าการลดปริมาณลงอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2504 มีพื้นที่ป่าทั้งสิ้นร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศ ปี พ.ศ. 2510 ลดลงเหลือ ร้อยละ 48 ปีพ.ศ. 2526 ลดลงเหลือร้อยละ 29.3 ปี พ.ศ. 2534 เหลือร้อยละ 26.7 และจากการสำรวจของกรมป่าไม้ในปี พ.ศ. 2541 พบว่าเหลือเพียง ร้อยละ 25.2 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น จากสถิติดังกล่าวได้บ่งชี้ถึงความไม่สอดคล้องต้องกันระหว่างทิศทาง แผนการพัฒนาประเทศ กับนโยบาย และมาตรการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของภาครัฐอย่างมีนัยสำคัญ

จากภาวะดังกล่าวข้างต้น ในปี พ.ศ. 2528 รัฐได้ประกาศใช้นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 ทั้งนี้ มีเป้าหมายสำคัญคือ การเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ จำแนกเป็น ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งมีข้อสังเกตสำคัญคือในช่วงดังกล่าวมีพื้นที่ป่าไม้ในประเทศเหลืออยู่ประมาณร้อยละ 29.2 ของพื้นที่ประเทศ ทำให้มีความเป็นไปได้ว่าจะนำพื้นที่ป่าไม้อีกร้อยละ 14 ไปให้สัมปทานแก่เอกชน รวมทั้งการนำพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมให้กับเอกชนขอใช้ประโยชน์เพื่อปลูกสร้างสวนป่า กระทั่งปลายปี พ.ศ. 2531 ได้เกิดเหตุการณ์อุทกภัยภาคใต้ และนำมาสู่การยกเลิกการสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศ ยกเว้นป่าชายเลน

⁵ ความว่า พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ออกเพื่อคุ้มครองป้องกันป่าไม้ของชาติ มิให้ถูกบุกรุกทำลาย พร้อมทั้งมีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืน ปัจจุบันมีการกำหนดป่าสงวนแห่งชาติรวม 147 ล้านไร่ จำนวน 1,220 ป่า

อย่างไรก็ตามในพื้นที่ภาคอีสาน ความพยายามในการดำเนินการตามมาตรการดังกล่าวได้บังเกิดผลเมื่อปี พ.ศ. 2534 เมื่อรัฐบาล โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ผลักดันโครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม (คจก.) โดยดำเนินการในพื้นที่ภาคอีสาน จำนวนป่าสงวนแห่งชาติทั้งสิ้น 352 ป่า โครงการดังกล่าวมีเป้าหมาย คือ การเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ในภาคอีสานให้ได้ตามข้อกำหนดของคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ร้อยละ 40 ของพื้นที่ภาค หรือประมาณ 42 ล้านไร่ แบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 (15.5 ล้านไร่) ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 (26.5 ล้านไร่) โดยการอพยพชาวบ้านออกจากเขตป่าอนุรักษ์ แล้วจัดสรรที่ดินทำกินให้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมครอบครัวละไม่เกิน 15 ไร่ แล้วนำพื้นที่ส่วนที่เหลืออนุญาตให้เอกชนใช้ประโยชน์เพื่อปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปัตส หากแต่โครงการดังกล่าวได้นำมาสู่ความขัดแย้งกับประชาชนในภาคอีสานอย่างรุนแรง และเกิดการลุกขึ้นคัดค้านโครงการ กระทั่งรัฐบาลต้องยกเลิกในที่สุดเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2535

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลได้ยกเลิกโครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม (คจก.) แล้วก็ตาม แต่กฎหมาย นโยบายที่เป็นต้นตอของปัญหา และเป็นแม่บทในการดำเนินมาตรการของรัฐยังคงมีฐานะในการบังคับใช้อยู่ ทำให้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐในพื้นที่ต่างๆ ที่มีการทับซ้อนสิทธิในที่ดินอยู่ไม่สามารถหาข้อยุติได้ ถึงแม้ว่าชาวบ้านดังกล่าวจะสามารถกลับคืนสู่ที่ดินทำกินเดิมได้ ภายหลังการยกเลิกโครงการ คจก. ก็ตาม นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว รัฐได้มีการประกาศเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพป่าสมบูรณ์ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเพิ่มขึ้นมาอีก และนำมาสู่กระบวนการเรียกร้องสิทธิที่ดินของชาวบ้านอีสานในเวลาต่อมา ทั้งในนามกลุ่มผู้เดือดร้อนในระดับพื้นที่ องค์กร เครือข่ายชาวบ้านผู้เดือดร้อนในระดับต่างๆ เช่น สมัชชาชาวนาชาวไร่อีสาน เพื่อการรับรองสิทธิที่ดินทำกินและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (สดท.)⁶ สมัชชาคนจน (สคจ.)⁷ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป รากฐานทางความคิดในการกำหนดนโยบาย และมาตรการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทยยังคงมุ่งเน้นภายใต้ 2 กรอบคิดหลัก คือ การอนุรักษ์พื้นที่แบบเข้มข้น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและที่ดินป่าไม้อย่างสุดขีด โดยที่หน่วยงานภาครัฐเป็นกลไกในการจัดการอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ขณะเดียวกันชาวบ้านผู้เดือดร้อน ร่วมกับพันธมิตร เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ มีความพยายามนำเสนอทางเลือกการจัดการทรัพยากรภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของ

⁶ ก่อตั้งเมื่อ 3 ก.ค. 2535 โดย คณะกรรมการชาวบ้านแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน 36 ป่าภาคอีสาน เป็นกลไกขององค์กรประชาชนเพื่อติดตามการกลับคืนถิ่นตนเองภายหลังการยกเลิกโครงการ คจก.

⁷ ก่อตั้งขึ้นในช่วง วันที่ 10-15 ธันวาคม 2538 ณ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี โดย เครือข่ายคนจนผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐ จาก 6 กลุ่มปัญหาทั่วประเทศได้แก่ กลุ่มปัญหาป่าไม้-ที่ดิน, กลุ่มปัญหาผลกระทบจากการสร้างเขื่อน, กลุ่มปัญหาเกษตรกรรมทางเลือก/ประมงพื้นบ้าน, กลุ่มแรงงานผู้ป่วยจากการทำงานและสิ่งแวดล้อม, กลุ่มปัญหาโครงการพัฒนาของรัฐ, และกลุ่มปัญหาชุมชนแออัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีประสานงานของกลุ่มปัญหาคนจนในประเทศไทย

ประชาชน ชุมชน และการเคารพในองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในระดับการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และมาตรการคุ้มครองทางกฎหมาย นโยบาย ดังจะเห็นได้จากการผลักดันร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน ฉบับประชาชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตาม กระทั่งปัจจุบันร่างกฎหมายดังกล่าวก็ยังไม่มีความคืบหน้า เนื่องจากความเห็นแย้งของฝ่ายราชการ กับประชาชน โดยเฉพาะในประเด็นการจัดตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงภาวะความล่าช้าในการปรับตัวทางนโยบายของภาครัฐที่ไม่สามารถจัดการกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นจริงได้

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหาของภาครัฐจะมีความแตกต่างกันของพื้นที่ป่าไม้แต่ละประเภท ทั้งนี้เนื่องจากสภาพบังคับใช้ทางกฎหมาย การจัดกลไกการบริหารจัดการของหน่วยงานราชการ แต่โดยสรุปกระบวนการแก้ไขปัญหาของภาครัฐยังคงพิจารณาเฉพาะองค์ประกอบของราชการเป็นกลไกหลักในการตัดสินใจ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิจะพิจารณาหลักฐานทางราชการเป็นสำคัญ เช่น ภาพถ่ายทางอากาศ หลักฐานการครอบครองทำประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลัง ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา รัฐได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งมติดังกล่าวได้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 17 และ 29 เมษายน 2540 ที่สมัชชาคนจนได้เจรจาร่วมกับรัฐบาล และได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของสมัชชาคนจน

การดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว นอกจากจะทำให้การทำงานร่วมกันมาก่อน ต้องยุติลงโดยสิ้นเชิงแล้ว ยังก่อให้เกิดความขัดแย้งในสาระสำคัญของมติที่จะนำไปสู่ปฏิบัติการในพื้นที่พิพาท ทั้งการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิในที่ดิน ที่กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศที่ถ่ายไว้เป็นครั้งแรกหลังวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรกเป็นเกณฑ์หลักในการตรวจสอบพิสูจน์ดังกล่าว หากผลการตรวจสอบพิสูจน์พบว่า ราษฎรอยู่อาศัย ทำกินมาก่อน ให้มีการจัดทำขอบเขตการอยู่อาศัย ทำกินให้ชัดเจน ห้ามขยายพื้นที่เพิ่มเติมโดยเด็ดขาด และให้ดำเนินการตามความจำเป็นเพื่อการครองชีพ ถ้าเป็นพื้นที่ที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ให้พิจารณาให้ความช่วยเหลือโดยการหาที่อยู่อาศัย ที่ทำกินแห่งใหม่ หรือดำเนินการเคลื่อนย้ายออกจากบริเวณนั้นไปอยู่อาศัย ทำกินในพื้นที่ที่เหมาะสม ส่วนพื้นที่ที่อพยพออกไปแล้วให้ปลูกฟื้นฟูสภาพป่าต่อไป หากผลการตรวจสอบพิสูจน์พบว่าราษฎรอยู่อาศัย ทำกินหลังวันประกาศสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก ให้ดำเนินการเคลื่อนย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่อนุรักษ์นั้น และหากไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ทันที ให้ดำเนินการควบคุมขอบเขตพื้นที่มิให้ขยายเพิ่มเติมโดย

เด็ดขาด จะเห็นได้ว่ากระบวนการแก้ไขปัญหา ตามสาระสำคัญของมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวยังมีข้อจำกัดในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยเฉพาะกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง ส่วนขั้นตอน กระบวนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมาย รัฐได้กำหนดขั้นตอนไว้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3.1 – 3.3

ตารางที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการแก้ไขปัญหากรณีพื้นที่อุทยานแห่งชาติหรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ขั้นตอน ที่	กิจกรรม	บทบาท / ความรับผิดชอบ
1	จังหวัดตั้งคณะทำงานไปตรวจสอบพื้นที่ และพิจารณาให้ความเห็นชอบส่งเรื่องให้กรมป่าไม้	อนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ประจำจังหวัด
2	นำเข้าประชุมคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ หรือคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ	กรมป่าไม้
3	คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ หรือคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติเห็นชอบ กรมป่าไม้สั่งเจ้าหน้าที่สำรวจพื้นที่ที่จะเพิกถอน	กรมป่าไม้
4	จัดทำแผนที่เพื่อให้คณะกรรมการให้ความเห็นชอบ	กรมป่าไม้
5	ร่างพระราชกฤษฎีกาเพิกถอนเสนอกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อนำเข้าคณะรัฐมนตรี	กรมป่าไม้ และ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
6	คณะรัฐมนตรีเห็นชอบส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจสอบ	คณะรัฐมนตรี
7	สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจสอบแล้วส่งให้เลขาธิการคณะรัฐมนตรีแจ้งกรมป่าไม้ พิมพ์แผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกา	สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
8	กรมป่าไม้พิมพ์แผนที่เสนอกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อส่งแผนที่ให้เลขาธิการคณะรัฐมนตรีทูลเกล้า	กรมป่าไม้
9	ประกาศในราชกิจจานุเบกษา	สำนักนายกรัฐมนตรี

ที่มา ; ปรับปรุงจากเอกสารกรมป่าไม้ตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ กษ 0712.27 / 237

ตารางที่ 3.2 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคกรณีพื้นที่ป่าไม้ถาวรตามมติ ครม.

ขั้นตอนที่	กิจกรรม	บทบาท / ความรับผิดชอบ
1	นำเสนอปัญหาต่อคณะกรรมการจำแนกประเภทที่ดินประจำจังหวัด	ราษฎร
2	แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบพื้นที่	พัฒนาที่ดินจังหวัดในฐานะเลขานุการคณะกรรมการฯ
3	เสนอคณะกรรมการจำแนกประเภทที่ดินประจำจังหวัดพิจารณา	พัฒนาที่ดินจังหวัด
4	เสนอคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน	พัฒนาที่ดินจังหวัด
5	คณะกรรมการพัฒนาที่ดิน พิจารณา	กรมพัฒนาที่ดิน
6	นำเสนอคณะรัฐมนตรี	กรมพัฒนาที่ดิน
7	คณะรัฐมนตรีพิจารณา	คณะรัฐมนตรี

ที่มา ; ปรับปรุงจากเอกสารกรมป่าไม้ตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ กษ 0712.27 / 237

ตารางที่ 3.3 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคกรณีพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมตามมติคณะรัฐมนตรี และป่าสงวนแห่งชาติ

ขั้นตอนที่	กิจกรรม	บทบาท / ความรับผิดชอบ
1	จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการ 5 ฝ่าย	อนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ประจำจังหวัด
2	คณะกรรมการฯ สํารวจพื้นที่	คณะกรรมการ
3	สํารวจเสร็จ ส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ฯพิจารณา	เลขานุการคณะกรรมการ
4	คณะกรรมการ ฯ เห็นชอบและส่งเรื่องให้ป่าไม้เขต	ป่าไม้จังหวัด
5	ป่าไม้เขตดำเนินการรังวัด ปักเขต	ป่าไม้เขต
6	ปรับปรุงแผนที่	ป่าไม้เขต
7	ส่งกรมป่าไม้	ป่าไม้เขต
8	กรมป่าไม้ตรวจสอบความถูกต้อง รายงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความเห็นชอบ กรณีจะมอบให้ ส.ป.ก. นำเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ	กรมป่าไม้
9	กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก.	กรมป่าไม้

ที่มา ; ปรับปรุงจากเอกสารกรมป่าไม้ตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ กษ 0712.27 / 237

กระบวนการแก้ไขปัญหขององค์กรประชาชน

การดำเนินการแก้ไขปัญหของชาวบ้านที่เดือดร้อนจากนโยบายการประกาศเขตป่าทับซ้อนที่ทำกินและที่อยู่อาศัยได้เกิดขึ้นคู่ขนานมากับการดำเนินการตามนโยบายในพื้นที่ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถแบ่งช่วงยุคการติดตามแก้ไขปัญหของชาวบ้านในพื้นที่ภาคอีสานโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1.) ช่วงการคัดค้านโครงการปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปตัส ปี พ.ศ. 2528 – 2533 ชาวบ้านในพื้นที่ภาคอีสานหลายพื้นที่ได้รับผลกระทบจากโครงการปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปตัส ซึ่งทับซ้อนกับที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย และที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ทำให้มีการลุกขึ้นคัดค้านของชาวบ้าน เช่น กรณีป่าดงใหญ่ จ.บุรีรัมย์ ป่าโนนลาน จ.ศรีสะเกษ ป่าดงนาฮี - คีแลน ป่าดงชุมคำ จ.อุบลราชธานี ป่าหนองเยาะ จ.สุรินทร์ เป็นต้น ทั้งนี้ส่วนหนึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนได้ให้การสนับสนุนในเรื่องข้อมูลทางนโยบาย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพื้นที่ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลปัญหา ผลกระทบ และการวางแผนการแก้ไขปัญห และการจัดการทรัพยากรในระดับพื้นที่ เช่น โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม สมาคมสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยดำเนินการในนาม “คณะทำงานศึกษาปัญหาป่าไม้ภาคอีสาน” และพัฒนามาเป็นโครงการป่าชุมชน ในช่วงปี พ.ศ. 2531 ขณะเดียวกันองค์กรชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ ที่ประสบความเดือดร้อนก็มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในนาม “คณะกรรมการชาวบ้านอนุรักษ์ป่าภาคอีสาน” จำนวน 9 พื้นที่ 6 จังหวัด โดยการต่อสู้ในช่วงดังกล่าวมีข้อเรียกร้องสำคัญ คือการยกเลิกการปลูกสร้างสวนป่าในพื้นที่ต่างๆโดยเด็ดขาด

2.) ช่วงการต่อต้านโครงการ คจก. ปี พ.ศ. 2534 – 2535 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ทำการปฏิวัติรัฐประหาร ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2534 ยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และแต่งตั้ง นายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้ดำเนินโครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.) ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 352 ป่า เขตภาคอีสาน ซึ่งรายละเอียดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โครงการดังกล่าวได้นำมาสู่การลุกขึ้นต่อต้านของชาวบ้านในพื้นที่ภาคอีสานอย่างกว้างขวาง ในนาม “คณะกรรมการชาวบ้านแก้ไขปัญหที่ดินทำกิน 36 ป่าภาคอีสาน” กระทั่งโครงการถูกยกเลิกในที่สุดเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2535 จากนั้นเครือข่ายชาวบ้านได้ร่วมกันก่อตั้ง “สมัชชาชนวนาชาวไร่ อีสาน เพื่อรับรองสิทธิที่ดินทำกินและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (สดท.)” ขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการติดตามการคืนถิ่นของแต่ละพื้นที่

3.) ช่วงติดตามการคืนถิ่น ปี พ.ศ. 2536 – 2539 ภายหลังการยกเลิกโครงการ คจก. สมัชชาชนวนาชาวไร่ฯ อีสาน ได้มีการจัดกลไกในการติดตามปัญหาร่วมกับรัฐในแต่ละจังหวัด และระดับ

พื้นที่ ซึ่งผลการดำเนินงานโดยส่วนมากไม่มีความก้าวหน้า เป็นเพียงการบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน เช่น การผ่อนผันให้มีการทำประโยชน์และอยู่อาศัยในที่ดินเดิมได้เท่านั้น กระทั่งมีการชุมนุมและเจรจาร่วมกับตัวแทนรัฐบาลหลายครั้ง ในอีกด้านหนึ่งรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2538 ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 8 กันยายน 2536 เรื่องการยกเลิกให้เอกชนเช่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติปลูญยูคาลิปตัส และมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 21 กันยายน 2536 เรื่องการแก้ไขพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 โดยให้มีการปลูกป่าที่สามารถครอบคลุมไปถึงไม้โตเร็วได้ ซึ่งถือเป็นการกลับมาอีกครั้งของการส่งเสริมการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ภายหลังจากการต่อต้านอย่างหนักของประชาชนและพันธมิตร นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ในส่วนขององค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ ได้ร่วมกันยกร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนขึ้น ในปี พ.ศ. 2536 พร้อมๆกับการรณรงค์เรื่องป่าชุมชนในพื้นที่ต่างๆทั่วภาคอีสาน โดยการจัดตั้งกองทุนป่าชุมชนอีสานขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวขึ้น กระทั่ง ปี พ.ศ. 2539 สมัชชาชาวนาข้าวไร่ฯ อีสาน ได้เข้าร่วมกับสมัชชาคนจน และมีการรณรงค์ติดตามปัญหาในช่วงต้นปี พ.ศ. 2539 ช่วงรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยการรณรงค์ครั้งนั้นได้มีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เป็นกรอบแนวทางการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน 47 กรณี

4.) ช่วงหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ปี พ.ศ. 2540 – 2544 สมัชชาคนจนได้จัดรณรงค์เพื่อทวงสัญญากับรัฐบาล พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในเดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม 2540 ตัวแทนรัฐบาลได้เปิดเวทีเจรจาและมีมติคณะรัฐมนตรีรับรองทุกกรณี ในส่วนกลุ่มปัญหาพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 52 กรณี ได้มีกลไกการแก้ไขปัญหาร่วมกับรัฐบาลแต่ปัญหาไม่มีข้อยุติ กระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล และในปี พ.ศ. 2541 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เห็นชอบข้อเสนอของคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหพื้นที่ป่าไม้ โดยยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีที่ขัดแย้งกับมตินี้ ได้แก่ มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจน วันที่ 17 และ 29 เมษายน 2540 มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2540 (มติวังน้ำเขียว) ซึ่งมติดังกล่าวสมัชชาคนจนได้คัดค้านและเสนอต่อรัฐบาลให้มีการยกเลิก เนื่องจากมีเจตนารมณ์เพื่อจัดการกับชาวบ้านที่ครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้อย่างไม่เป็นธรรม และในทางปฏิบัติการระดับพื้นที่ได้เกิดกรณีการจับกุม ไ่ลื้อ ทำลายพื้นที่การเกษตรของชาวบ้านในพื้นที่ภาคอีสาน เช่น กรณีชาวบ้านแก้งกะอาม อ.สมเด็จ จ.กาฬสินธุ์ กรณีการอพยพชาวบ้านโนนปาก่อ อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ในช่วงดังกล่าวกระบวนการแก้ไขปัญหพื้นที่ป่าไม้ได้พลิกกลับไปอยู่ในอำนาจการจัดการของหน่วยงานราชการทั้งหมด ภายได้กรอบแนวทางการทำงานตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งก่อนหน้านี้เครือข่ายองค์กรชาวบ้านได้เข้าไปเป็นองค์ประกอบร่วมกับรัฐในการแก้ไขปัญห ตามที่มีการเจรจาและมีมติคณะรัฐมนตรีรับรองทุกกรณี

5.) ช่วงรัฐบาลเอื้ออาทร ปี พ.ศ. 2544 – ปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2544 สมัชชาคนจนได้เปิดเวทีนำเสนอปัญหาต่อรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร และคณะรัฐมนตรีได้มีมติรับทราบแนวทางการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจน เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2544 พร้อมกับจัดกลไกการแก้ไขปัญหาในแต่ละกลุ่มปัญหา โดยกลุ่มปัญหาพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีนายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ เป็นประธาน การดำเนินการในช่วงดังกล่าวมีบทเรียนสำคัญคือ ภาวะความขัดแย้งในการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรีในการแก้ไขปัญหา ระหว่างมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 กับมติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน ทำให้การดำเนินงานไม่มีข้อยุติ และไม่สามารถดำเนินการได้กระทั่งปัจจุบัน ซึ่งสมัชชาคนจนได้เสนอต่อรัฐบาลให้ดำเนินการตัดสินใจทางนโยบายเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวแต่ไม่มีผลปฏิบัติแต่อย่างใด

จากกระบวนการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านในช่วงที่ผ่านมาตามรายละเอียดข้างต้น จะเห็นว่าองค์กรชาวบ้านได้มีการยกระดับการทำงานทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ กล่าวคือ การจัดองค์กรในการแก้ไขปัญหาที่ขยายผลจากองค์กรระดับพื้นที่มาสู่องค์กรเครือข่ายเชิงประเด็น และเครือข่ายผู้เดือดร้อนกลุ่มปัญหาต่างๆ และการนำเสนอปัญหาต่อหน่วยงานราชการและรัฐบาลที่ประกอบด้วยข้อเสนอในกรณีเฉพาะหน้า และข้อเสนอเชิงนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการในฐานะพันธมิตรได้มีส่วนสัมพันธ์กับการทำงานอย่างแยกไม่ออกในฐานะที่ปรึกษา และผู้ประสานงานให้เกิดเวทีในระดับต่างๆ เพื่อให้เกิดพัฒนาการของกระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น ซึ่งหากพิจารณากระบวนการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านแล้ว สามารถจำแนกขั้นตอน และพัฒนาการได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1.) การประชุมหารือเพื่อวางแผนการแก้ไขปัญหาของผู้เดือดร้อน ซึ่งจะเกิดขึ้นภายหลังการประกาศเขตพื้นที่ป่าแล้วและได้รับผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมจากการดำเนินการของเจ้าหน้าที่

(2.) การติดตามแก้ไขปัญหา สามารถจำแนกรูปแบบ วิธีการติดตามแก้ไขปัญหาได้เป็น 4 รูปแบบ คือ การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และนักการเมืองในระดับพื้นที่ การชุมนุมเรียกร้องของชาวบ้านผู้เดือดร้อน การเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่พิพาท และการยื่นหนังสือต่อกลไกอิสระตามรัฐธรรมนูญ

(3.) การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของชาวบ้านผู้เดือดร้อนในแต่ละพื้นที่ เช่น เครือข่ายป่าชุมชนระดับจังหวัด เครือข่ายองค์กรชาวบ้านป่าไม้ที่ดินอีสาน สมัชชาคนจน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม รูปแบบ วิธีการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านดังกล่าวข้างต้น ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการที่ต่อเนื่องเกี่ยวกับผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปการใช้กลไกปกติของทางราชการจะไม่มีแนวทางอย่างเป็นรูปธรรมต่อการแก้ไขปัญหา ทำให้ต้องยกระดับการติดตามเป็นการชุมนุม การเข้ายึดพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อกดดันให้เกิดเวทีการเจรจา และจัดกลไกการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังเช่นกรณีกลุ่มปัญหาพื้นที่ป่าไม้ของสมัชชาคนจน จะพบว่าก่อน

การเข้าร่วมในนามสมาชิกคนจนชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ที่มีการรณรงค์ติดตามปัญหาของตนเองมาก่อนแล้ว แต่ไม่มีผลปฏิบัติตามความต้องการของชาวบ้าน อีกทั้งเกิดปัญหาทำให้การดำเนินงานต้องยุติลง หรือไม่มีความก้าวหน้าใดๆ ดังนั้นเมื่อเกิดการเจรจาต่อรองระหว่างรัฐบาลกับสมาชิกคนจนจะมีข้อยุติเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยมีมติคณะรัฐมนตรีรับรอง รวมทั้งการจัดกลไกในการทำงานร่วม ตั้งแต่ระดับนโยบาย จนถึงคณะทำงานระดับพื้นที่ ซึ่งถ้าหากเปรียบเทียบกับขั้นตอนการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานราชการดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวได้ว่าจะมีความแตกต่างทั้งในเรื่ององค์ประกอบของคณะกรรมการ ขั้นตอนการพิจารณาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบความแตกต่างในขั้นตอนการแก้ไขปัญหาของรัฐ กับ สมาชิกคนจน กรณีปัญหาพื้นที่ป่าไม้

ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาของรัฐ	ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน
1.) คณะกรรมการแก้ไขปัญหาในระดับนโยบาย ประกอบด้วยกลไกที่มีการแต่งตั้งไว้ตามกฎหมาย เช่น คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ เป็นต้น	1.) คณะกรรมการแก้ไขปัญหาในระดับชาติ เป็นคำสั่งแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายให้กำกับดูแล โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธาน คณะกรรมการประกอบด้วยตัวแทนราชการกับสมาชิกคนจน ในสัดส่วนที่เท่าเทียมกัน รวมทั้งกรรมการและเลขานุการที่มีตัวแทนทั้งสองฝ่าย
2.) คณะกรรมการแก้ไขปัญหาในระดับจังหวัด ได้แก่ คณะอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ประจำจังหวัดเป็นกลไกพิจารณาแก้ไขปัญหา ซึ่งไม่มีสัดส่วนของชาวบ้านเข้าร่วมด้วย	2.) คณะกรรมการแก้ไขปัญหาในระดับจังหวัด มาจากการแต่งตั้งโดยรัฐมนตรี ในฐานะประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหาในระดับชาติ
3.) คณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง ประกอบด้วยตัวแทนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	3.) คณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง ประกอบด้วยตัวแทนชาวบ้านในสัดส่วนที่เท่าเทียมกับฝ่ายราชการ

ที่มา : จากเอกสารการดำเนินการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน

ปัญหาอุปสรรค

จากการศึกษาเชิงสำรวจในพื้นที่พิพาทเรื่องป่าไม้ จำนวน 41 กรณี พบว่าปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานกรณีการประกาศเขตป่าทับซ้อนที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน ได้แก่

- 1.) ความขัดแย้งทางด้านกฎหมาย นโยบายในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ ทำให้ปัญหาไม่ได้รับข้อยุติ
- 2.) ความขัดแย้งเกี่ยวกับการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่พิพาทของหน่วยงานราชการ
- 3.) การเปลี่ยนสภาพการถือครองและทำประโยชน์ที่ดินในพื้นที่พิพาท
- 4.) ความล่าช้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของเจ้าพนักงาน
- 5.) งบประมาณในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหา

ข้อคิดเห็น

- 1.) กรณีปัญหาพิพาทในพื้นที่ป่าไม้ของสมัชชาคนจนต้องใช้มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540 และ วันที่ 3 เมษายน 2544 ซึ่งเกิดจากการเจรจาร่วมระหว่างรัฐบาลกับสมัชชาคนจน ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการตัดสินใจเชิงนโยบายระหว่างมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้นกับมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
2. ให้มีการทบทวนมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
3. กรณีปัญหาพื้นที่ป่าไม้ที่ผ่านความเห็นชอบในระดับท้องถิ่นร่วมกันระหว่างตัวแทนชาวบ้านผู้เดือดร้อนกับหน่วยงานราชการแล้ว ควรพิจารณาเป็นโครงการแก้ไขปัญหาแบบเร่งด่วนพิเศษ เพื่อจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการในระดับพื้นที่ ทั้งนี้การดำเนินการตามกลไกปกติมีความล่าช้า
4. ควรมีการตรวจสอบสถานภาพการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ที่มีปัญหาการเปลี่ยนมือที่ดินและใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภท และเอาผิดกับนายทุน เอกชนที่เข้าทำประโยชน์ และควรมีมาตรการคุ้มครองพื้นที่การใช้ประโยชน์ทั้งมาตรการทางกฎหมายและการสร้างแรงจูงใจแก่เกษตรกรในการผลิตแบบยั่งยืน

บทที่ 4

ปัญหาการปลูกป่าและทำสวนป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน

สถานการณ์ปัญหา

จากการศึกษากรณีปัญหาการปลูกป่าและทำสวนป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน จำนวนทั้งสิ้น 42 กรณี โดยจำแนกหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการได้เป็น 3 ส่วน คือ การดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าโดยหน่วยงานราชการ จำนวน 35 กรณี การดำเนินการโดยรัฐวิสาหกิจ จำนวน 4 กรณี และการขออนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของเอกชน จำนวน 3 กรณี โดยดำเนินการปลูกสร้างในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน การปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปตัส ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชน 2 ลักษณะ คือ ในด้านการถูกละเมิดสิทธิในที่ดินทำกินของประชาชน และสิทธิในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ลักษณะการดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปตัสมี 3 ส่วนดังนี้

1. พื้นที่สวนป่าของกรมป่าไม้ มีการดำเนินการใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การปลูกสร้างสวนป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมตามเงื่อนไขการสัมปทานทำไม้ และการปลูกสร้างสวนป่าในรูปแบบโครงการเฉพาะ ได้แก่ โครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งปลูกในที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

2. พื้นที่สวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) การดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เป็นการปลูกตามเงื่อนไขการสัมปทานตัดไม้ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม โดยปลูกในรูปแบบของ “โครงการหมู่บ้านป่าไม้”

3. พื้นที่สวนป่าที่เอกชนขออนุญาตใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตามมาตรา 16 และ 20 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ซึ่งส่วนมากเป็นการปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปตัสของบริษัทเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ เช่น กรณีการขออนุญาตใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดงใหญ่ อ.โนนดินแดง จ.บุรีรัมย์ เป็นต้น

ปัญหาในทางนโยบายและกฎหมาย

นโยบายการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจของรัฐถูกพิจารณาภายใต้เงื่อนไข 2 ประการหลักๆ คือ การปลูกเพื่อทดแทนการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ และการส่งเสริมอุตสาหกรรมเชื้อกระดาษ โดยเฉพาะตั้งแต่แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา รัฐบาลนายธารินทร์ ฤทธิชัย มีนโยบายส่งเสริมการปลูกยูคาลิปตัสเพื่อทดแทนการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ปีละ 100,000 ไร่ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่สาธารณประโยชน์ รูปแบบของการดำเนินการคือ การร่วมมือกับเอกชน ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลขาดกำลังคน และงบประมาณที่ไม่สามารถดำเนินการได้ ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) รัฐบาลได้ประกาศใช้นโยบายป่าไม้แห่งชาติ ปี พ.ศ. 2528 ที่มีเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ จำแนกเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ ร้อยละ 15 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 กรมป่าไม้ได้สนองนโยบายดังกล่าวโดยการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชนขึ้นในปี พ.ศ. 2529 โดยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้กำหนดเขตส่งเสริมการปลูกป่าเป็น 2 เขต คือ เขตส่งเสริมจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย 6 จังหวัด ได้แก่ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ยโสธร บุรีรัมย์ และนครราชสีมา และ เขตส่งเสริมจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 11 จังหวัด ได้แก่ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด อุดรธานี เลย มหาสารคาม ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนม และเพชรบูรณ์ ทั้งนี้พื้นที่เป้าหมายในการปลูกป่าเศรษฐกิจดังกล่าวให้กรมป่าไม้ดำเนินการ และให้เอกชนขออนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม ในอัตราไร่ละ 10 บาท / ปี เป็นระยะเวลาไม่เกิน 30 ปี

ต่อมารัฐได้ตราพระราชบัญญัติสวนป่าพ.ศ. 2535 เพื่อส่งเสริม การปลูกไม้หวงห้าม โดยไม่สนับสนุนการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส พร้อมกันนี้รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ได้มีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 8 กันยายน 2535 ให้ยกเลิกการให้อนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมเพื่อปลูกยูคาลิปตัสโดยเด็ดขาด ยกเว้นเกษตรกรเช่าได้ร้อยละ 50 ไร่ สำหรับปลูกไม้หวงห้ามเท่านั้น อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2536 รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้มีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 14 กันยายน 2536 เพื่อยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 8 กันยายน 2535 เรื่องการยกเลิกให้เอกชนเช่าพื้นที่ป่า และวันที่ 21 กันยายน 2536 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้แก้ไขพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 เพื่อให้มีการปลูกป่าที่ครอบคลุมไปถึงไม้โตเร็วด้วย

การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายดังกล่าวถือได้ว่ารัฐบาลได้ดำเนินการเพื่อสนองความต้องการของนายทุนอุตสาหกรรมเชื้อกระดาษอย่างสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2543 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบข้อเสนอของรัฐมนตรีที่ดูแลด้านนโยบายเศรษฐกิจในการสนับสนุนการลงทุนเพื่อการปลูกป่าและอุตสาหกรรมเชื้อกระดาษระหว่างไทย-จีน มูลค่า 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2543 และมีมติรับทราบผลการดำเนินการจัดหาที่ดินเพื่อปลูกยูคาลิปตัสเป็นวัตถุดิบป้อนอุตสาหกรรมเชื้อกระดาษส่งประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยกลุ่มบริษัทเกษตรรุ่งเรืองพืชผล

จำกัด ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2543 ซึ่งบริษัทร่วมทุนฝ่ายไทยจะเป็นผู้เสนอขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม จำนวน 200,000 – 250,000 ไร่ สำหรับปลูกยูคาลิปตัสและตั้งโรงงานเยื่อกระดาษ โดยบริษัทจะประชาสัมพันธ์ให้กับราษฎรที่ครอบครองที่ดินอยู่ก่อนให้ความยินยอมในการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่และบริษัทจะรับเป็นภาระในกรณีราษฎรร้องขอค่าชดเชยต่างๆ นอกจากนี้บริษัทยังขอใช้พื้นที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จำนวน 500,000 ไร่

หากพิจารณานัยทางกฎหมาย นโยบายเกี่ยวกับการสนับสนุน ส่งเสริมการปลูกยูคาลิปตัสในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมา จะพบว่ารัฐบาลมีการพัฒนามาตรการทางกฎหมาย การจัดกลไกในการส่งเสริม และการจัดเตรียมหาพื้นที่ในการปลูกยูคาลิปตัสเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิในที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยของประชาชนอย่างสำคัญ

กระบวนการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ

จากการปลูกสร้างสวนป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนได้ก่อให้เกิดผลกระทบ และนำมาสู่การร้องเรียนของชาวบ้านในหลายพื้นที่ จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านได้เริ่มร้องเรียนต่อหน่วยงานราชการตั้งแตในช่วงปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบันการแก้ไขปัญหา尚无ข้อยุติแต่อย่างใด ทั้งพื้นที่สวนป่าของกรมป่าไม้ พื้นที่สวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) และพื้นที่สวนป่าที่เอกชนขออนุญาตใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทั้งนี้ กระบวนการแก้ไขปัญหาของภาครัฐจะพิจารณาตามหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่เป็นกลไกที่ใช้อำนาจตัดสินใจทางนโยบายเป็นด้านหลัก กล่าวคือ กรณีพื้นที่สวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ผู้มีอำนาจพิจารณาสำคัญ คือ คณะกรรมการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย เป็นประธาน กรณีสวนป่ากรมป่าไม้ อธิบดีกรมป่าไม้จะเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาการยกเลิกเพิกถอนพื้นที่สวนป่า ส่วนพื้นที่สวนป่าที่เอกชนขออนุญาตใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม หากเนื้อที่ไม่เกิน 2,000 ไร่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะเป็นผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในการยกเลิก หรืออนุมัติการให้อินุญาต หากเนื้อที่เกิน 2,000 ไร่ขึ้นไป จะพิจารณาโดยคณะรัฐมนตรี นอกจากนี้ในพื้นที่สวนป่าที่ปลูกสร้างในที่ดินสาธารณประโยชน์ตามโครงการเฉพาะ เช่น โครงการพัฒนาป่าไม้หุบภูลาร้องไห้ เป็นต้น กลไกในการพิจารณาจะให้ความเห็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

จากการศึกษาในพื้นที่ที่มีข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องการปลูกสร้างสวนป่า พบว่า พัฒนาการและกระบวนการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน สามารถจำแนกช่วงยุคในการต่อสู้ได้ 2 ส่วน คือ

1.) การคัดค้านในช่วงเริ่มโครงการปลูกสวนป่า ชาวบ้านในหลายพื้นที่ได้มีการคัดค้าน การปลูกสร้างสวนป่ายุคอาณานิคมในช่วงเริ่มต้นการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบปลูกสร้าง สวนป่านั้นๆ ซึ่งจะอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 – 6 (พ.ศ. 2520 – 2534) ทั้งนี้ พื้นที่ดำเนินการจะทับซ้อนกับพื้นที่ที่ราษฎรถือครองทำประโยชน์อยู่แล้ว หรือเป็นที่ สาธารณะที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน การคัดค้านของชาวบ้านจะเป็นไปเพื่อให้ยุติโครงการ ปลูกสร้างสวนป่าโดยเด็ดขาด หรือห้ามให้มีการขยายพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าออกไปอีก ผลปรากฏ ว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบจะสามารถปลูกสร้างสวนป่าได้ส่วนหนึ่ง แต่ไม่เต็มพื้นที่ที่ได้กำหนดไว้ ในโครงการ พื้นที่ลักษณะดังกล่าวเช่น ป่าหนองเยาะ จ.สุรินทร์ ป่าดงนาฮี - คีแลน ป่าดงชุมคำ จ. อุบลราชธานี ป่าดงเค็ง จ.ร้อยเอ็ด สวนป่าคอนสาร จ.ชัยภูมิ เป็นต้น วิธีการต่อสู้ของชาวบ้านจะเป็น การคัดค้านในพื้นที่เป็นหลัก เช่น การรวมกลุ่มขัดขวางการปลูกสวนป่า การยื่นหนังสือหรือเข้าพบ ตัวแทนรัฐบาล การบุกหรือถอนต้นยูคาลิปตัส หรือแม้กระทั่งการบุกทำลายเรือนเพาะชำกล้าไม้ สำนักงานสวนป่า เป็นต้น

2.) การคัดค้านภายหลังจากโครงการปลูกป่าได้ดำเนินการแล้ว จะสืบเนื่องมาจากการต่อสู้ คัดค้านในช่วงแรกที่ไม่สามารถยุติโครงการได้ทั้งหมด ทำให้มีพื้นที่สวนป่าคงเหลืออยู่ ชาวบ้านจะ เข้าร่วมติดตามปัญหาเพื่อให้รัฐบาลดำเนินการยกเลิกสวนป่า แล้วนำที่ดินมาจัดสรรให้กับประชาชนที่เคยครอบครองทำประโยชน์มาก่อนการปลูกสร้างสวนป่า การรวมกลุ่มของชาวบ้านในช่วงนี้ จะเริ่มในปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา และส่วนใหญ่เข้าร่วมกับสมัชชาคนจนในปี พ.ศ. 2539 โดยมีมติ คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีหลายกรณีชาวบ้านสามารถ ยกเลิกสวนป่าและเข้าทำประโยชน์ในที่ทำกินเดิมได้ เช่น ป่าดงมะไฟ จ.ยโสธร สวนป่าโพธิ์ชัย จ. ร้อยเอ็ด เป็นต้น

จากพัฒนาการและกระบวนการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน กรณีการปลูกสร้างสวนป่าข้าง ต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านได้เกิดขึ้นคู่ขนานกับนโยบาย และมาตรการของ หน่วยงานรัฐ เอกชน และรัฐวิสาหกิจที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ นอกจากนี้ ในหลายกรณีชาวบ้าน ได้จัดสรรพื้นที่บางส่วนที่สามารถยับยั้งการขยายพื้นที่ปลูกยูคาลิปตัสจัดการในรูปแบบ “ป่าชุมชน” ซึ่งถือเป็นรูปธรรมที่ตอบโต้วิธีการจัดการพื้นที่ฟุททรัพยากรป่าไม้ของรัฐบาลไทยอย่างสำคัญ ทั้ง ในเชิงการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ฟุททรัพยากร ที่มุ่งส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนรายใหญ่เป็น ด้านหลัก และวิธีการปลูกสร้างที่มุ่งเน้นเฉพาะไม้โตเร็ว ภายใต้รูปแบบการปลูกสร้างสวนป่าขนาดใหญ่ (Plantation) โดยไม่ให้ความสำคัญกับพันธุ์ไม้ท้องถิ่น

ดังนั้น จากข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านดังกล่าวข้างต้น พบว่าภายหลังเกิดปัญหาการปลูกสร้างสวนปาล์มในพื้นที่พิพาทกลุ่มราษฎรผู้เดือดร้อนได้รวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาในหลายรูปแบบ คือ

1. การต่อสู้คัดค้านในระดับพื้นที่ ที่หน่วยงานรับผิดชอบได้เข้าดำเนินการปลูกสร้างสวนปาล์มยุติ
2. การติดตามแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และรัฐบาล โดยผ่านกิจกรรมการยื่นหนังสือ การชุมนุมประท้วง การเปิดเวทีเจรจาร่วมกับตัวแทนรัฐบาล และการจัดกลไกการทำงานร่วม เป็นต้น
3. การสร้างรูปธรรมการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในระดับพื้นที่ เช่น การจัดการป่าชุมชน การปลูกฟื้นฟูป่าธรรมชาติในพื้นที่ที่มีการยกเลิกยุติแล้ว เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรค

1. รัฐไม่มีการดำเนินการตามข้อเรียกร้องและข้อตกลงร่วมกับชาวบ้าน
2. นโยบายรัฐในการส่งเสริม และสนับสนุนการปลูกสร้างสวนปาล์มยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างมาตรการทางกฎหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดการเข้าถึงสิทธิในการถือครอง และใช้ประโยชน์ในที่ดินแก่นายทุนเอกชนมากขึ้นเป็นลำดับ

ข้อคิดเห็น

1. ข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่

ให้มีการยกเลิกการปลูกสร้างสวนปาล์มและสนับสนุนงบประมาณในการฟื้นฟูสภาพป่าธรรมชาติโดยองค์กรชาวบ้าน หากสวนปาล์มดังกล่าวปลูกทับที่ดินทำกินของราษฎรให้เร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินแก่ราษฎร

2. ข้อเสนอต่อกฎหมายนโยบายและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง

2.1. ยกเลิกมติ ครม. วันที่ 1 และ 15 กุมภาพันธ์ 2543 เรื่องการลงทุนปลูกป่าและอุตสาหกรรมเชื้อกระดาษไทย-จีน และจัดหาที่ดินเพื่อปลูกยุติปาล์มเป็นวัตถุประสงค์ป้อนโรงงานเชื้อกระดาษส่งประเทศสาธารณประชาชนจีน

2.2. ยกเลิกนโยบายป่าไม้แห่งชาติและคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและบัญญัติเพิ่มเติมในกฎหมายป่าไม้ฉบับปฏิรูป โดยให้คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติเป็นกลไกร่วมของสังคม และมีกระบวนการกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติที่สามารถสะท้อนความมีส่วนร่วมของภาคประชาชนต่อการจัดการป่าไม้ของชาติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 มาตรา 46 และ 56

2.3. สนับสนุนให้เร่งพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนซึ่งได้ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544

2.4 รัฐควรมีมาตรการจูงใจให้เกิดการปลูกฟื้นฟูป่าธรรมชาติของชุมชน ทั้งในพื้นที่ที่มีการครอบครองทำประโยชน์ พื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนา

บทที่ 5

ปัญหาการให้สัมปทานทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐ

สถานการณ์ปัญหา

จากการศึกษากรณีพิพาทปัญหาการให้เอกชนสัมปทานทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐจำนวน 2 กรณี ได้แก่ กรณีการประกอบการอุตสาหกรรมเหมืองหินชนิดอุตสาหกรรมหินปูนเพื่อการก่อสร้าง (โรงโม่หินศักดิ์ชัย) ต.ทุ่งนาเลา อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ และการประกอบกิจการทำเกลือสินเธาว์ ต.โคกพระ อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและเกษตรกรโดยมีระดับความเดือดร้อนตั้งแต่ความตื่นตกใจ สร้างความรำคาญ การแตกร้างผุพังของบ้านเรือน เกิดผลต่อสุขภาพทั้งจากฝุ่น มลพิษต่างๆ รวมถึงส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร นอกจากนี้ การอนุญาตให้เอกชนสัมปทานทำประโยชน์ในกิจการเหมืองแร่ชนิดต่างๆ ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับกลุ่มอิทธิพล กระทั่งเกิดการข่มขู่ คุกคามชาวบ้านทำให้เกิดความไม่มั่นคงต่อชีวิต และทรัพย์สิน ซึ่งการดูแล ให้ความคุ้มครองความปลอดภัยจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องไร้ประสิทธิภาพ มีการปล่อยปละ ละเลย เพิกเฉย ไม่ปฏิบัติหน้าที่หรือไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านได้ ดังนั้น ปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับการอนุญาตให้เอกชนทำประโยชน์ในกิจการเหมืองแร่ นอกจากจะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน การสร้างผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมและระบบนิเวศโดยรวมของชุมชนท้องถิ่นที่ยากแก่การฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพเดิมแล้ว ยังเกิดปัญหาการคุกคามชีวิตทรัพย์สินของชาวบ้านที่คัดค้านโครงการดังกล่าวด้วย

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

หากพิจารณาจากความต้องการในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการพัฒนาประเทศแล้วจะเห็นได้ว่านับตั้งแต่รัฐได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) นั้นทุกแผนที่ผ่านมารัฐได้มีนโยบายในการส่งเสริมให้มีการสำรวจแหล่งแร่และทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่เพื่อนำรายได้เข้าประเทศอย่างต่อเนื่อง และแพร่หลาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อธุรกิจและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรแร่มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่ากรณีการให้สัมปทานทำประโยชน์ของเอกชนนั้นเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และเกิดความบกพร่องของมาตรการของรัฐในการให้อนุญาต การควบคุมดูแล และการพิจารณาอนุมัติการขอประทานบัตร โดยเฉพาะกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ที่เป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการและส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรแร่ ซึ่งดำเนินการตามข้อกฎหมาย ดังนี้

1.) พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510 ไม่มีมาตรการในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจ อนุมัติใช้ทรัพยากรแร่ ยกเว้นมาตรา 49 ที่บัญญัติว่าต้องมีการปิดประกาศคำขอประทานบัตร ณ ที่ว่าการอำเภอและที่ว่าการองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างน้อย 20 วัน เพื่อให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีส่วนได้เสียได้แจ้งคำขอประทานบัตร ถ้าไม่มีการโต้แย้งคัดค้านจึงให้ดำเนินการได้ซึ่งในการ ประกาศการคัดค้านนั้นรัฐไม่มีมาตรการที่เปิดเผย เป็นเพียงการปิดประกาศให้ถูกต้องตามหลัก เกณฑ์ แต่ก็ไม่มีรายละเอียดในการร่วมตัดสินใจในขั้นตอนต่อไป และยังเป็นกฎหมายที่ล้าสมัยไม่ สอดคล้องกับสภาพของความเป็นจริง เช่น การลงโทษปรับผู้ประกอบการเมื่อกระทำผิด เป็นเงินสูง สุดเพียง 2,000 บาท และมาตรการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมภายหลังจากหมดอายุประทานบัตรก็ไม่มี ผลในทางปฏิบัติจริง และการระบุนกรรมสิทธิ์ของรัฐในการจัดการแหล่งแร่ได้ดิน (แก้วไข พ.ศ.2545)

2.) คำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีคำสั่งผ่านอธิบดีกรมป่าไม้ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัดเรื่องกำหนดหลักเกณฑ์การอนุญาตให้เอกชนเข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่อนุญาตต้องไม่มีปัญหาขัดแย้งกับราษฎรในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงแต่ไม่ มีการดำเนินการแต่อย่างใด

3.) การให้อำนาจการบริหารของอธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ที่ สามารถอนุมัติการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มชนิดแร่และวิธีการทำเหมืองได้โดยไม่ต้องทำ รายงานผลกระทบ ด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ใหม่ให้ครบกระบวนการ ทำให้เกิดช่องว่างที่เอื้อประโยชน์ให้กับผู้ประกอบการแต่ฝ่ายเดียว รวมถึงมาตรการในภายหลังหมดอายุประทานบัตรนั้น โรงงานอุตสาหกรรม สามารถประกอบกิจการต่อได้แม้หมดอายุใบอนุญาต หรือแม้แต่ในช่วงขอต่อใบอนุญาตก็ให้ สามารถประกอบกิจการต่อได้โดยไม่ต้องรอกการอนุมัติจากหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ

4.) มีหนังสือสั่งการจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม กำหนดให้การพิจารณาคำ ขอประทานบัตรต้องผ่านความเห็นชอบจากองค์การบริหารส่วนตำบล และต้องตรวจสอบคำขอ ประทานบัตรว่ามีประชาชนคัดค้านหรือไม่

ซึ่งตามข้อเท็จจริงในระดับพื้นที่นั้นไม่มีการดำเนินการตามข้อบัญญัติและมีการปกปิดข้อมูลและมีการหวงกันไม่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมตลอดมา จนเกิดการรวมกันเพื่อติดตามปัญหาผล กระทบและมีการยื่นหนังสือคัดค้านเพื่อให้มีการยุติการดำเนินการ (ศศิณ เถลิ้มลาภและนำอ้อย เกียรติวงศ์ทอง, 2547.)

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐสามารถจำแนกเป็น 2 ระดับ ซึ่งสืบเนื่องมาจากการยื่นหนังสือเรียกร้องต่อการแก้ไขปัญหาให้กับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาค และการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานรัฐในส่วนกลาง ผลปรากฏว่า

- 1.) ระดับภูมิภาคมีการตั้งคณะทำงานเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในระดับพื้นที่ตามหนังสือร้องเรียนของราษฎรแต่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ
- 2.) ระดับหน่วยงานที่กำกับดูแลด้านนโยบายมีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ; บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่กำกับดูแลการประกอบการเหมืองแร่และผลการดำเนินการ

หน่วยงาน	บทบาทและหน้าที่	ผลการดำเนินการ
กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (กพร.)	- ดำเนินการรับคำขออนุญาตและพิจารณาสิทธิต่างๆ ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ - ควบคุมส่งเสริมการทำเหมืองแร่และกิจกรรมต่อเนื่องให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์กฎหมาย	มีการพิจารณาให้อนุญาตประทานบัตรแต่ไม่มีการควบคุมหรือติดตามการประกอบการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ข้อบังคับ
สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.)	- ดำเนินการกำกับดูแลและพิจารณาเห็นชอบรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) จากการทำเหมืองแร่ในขั้นตอนการอนุญาตประทานบัตร	- ทั้ง 2 กรณี ไม่มีการดำเนินการศึกษาสำรวจและวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA)
กรมป่าไม้	- ดำเนินการเกี่ยวกับการอนุญาตและตรวจสอบการนำไม้และของป่าเคลื่อนที่ตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนหวงห้าม กฎหมายป่าไม้ ที่เกี่ยวข้องกับการให้ประทานบัตร	- ไม่ดำเนินการ
กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช	- ควบคุม กำกับ ดูแล ป้องกัน การบุกรุก ทำลายป่าและการกระทำผิดกฎหมายป่าไม้	- ไม่ดำเนินการ
กรมโรงงานอุตสาหกรรม	- กำกับดูแล ส่งเสริม และสนับสนุนการประกอบอุตสาหกรรม - ควบคุมวัตถุอันตรายและสารเคมีเพื่อรักษาคุณภาพแวดล้อมและความปลอดภัย	มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการดำเนินการได้แต่ไม่มีผลในการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของชาวบ้าน
กรมศิลปากร	- ตรวจสอบพื้นที่ให้ประทานบัตรเป็นพื้นที่แหล่งโบราณคดี โบราณสถานหรือโบราณวัตถุหรือไม่	ยังไม่มีดำเนินการสำรวจตรวจสอบ
องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น	- ร่วมให้ความเห็นในการพิจารณาอนุญาตประทานบัตร - ติดตาม ตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและ	- พิจารณาให้ประทานบัตร แต่ไม่ติดตาม ตรวจสอบการ

	แก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูพื้นที่ภายหลังการทำเหมืองหินและการเผาระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม	ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการ
--	--	---

ที่มา : 1.) ปรับปรุงจากเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองหิน และโรงโม่หิน ครั้งที่ 4 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ 13 ธันวาคม 2546 ณ ห้องประชุมโรงพยาบาลเวชประสิทธิ์ จ.ขอนแก่น

2.) จากการศึกษาและการสัมภาษณ์ราษฎรในพื้นที่ศึกษา

กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

ภายหลังเกิดปัญหาในพื้นที่พิพาทกลุ่มราษฎรผู้เดือดร้อนได้รวมตัวกันเพื่อสร้างกลไกในการแก้ไขปัญหา คือ

1. การรวมกลุ่มเพื่อวางแผนการแก้ไขปัญหาของผู้เดือดร้อนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการ
2. การติดตามการแก้ไขปัญหา สามารถจำแนกรูปแบบ วิธีการติดตามแก้ไขปัญหาก็เป็น 4 รูปแบบ คือ การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และนักการเมืองในระดับพื้นที่ การชุมนุมเรียกร้องสิทธิของชาวบ้านผู้เดือดร้อน และการยื่นหนังสือต่อกลไกอิสระตามรัฐธรรมนูญ
3. การรวมกลุ่มราษฎรที่ประสบปัญหาเพื่อร่วมเรียกร้องสิทธิเป็นลักษณะเครือข่ายของคหบดีชาวบ้านเพื่อสร้างพลังในการติดตามปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไข
4. การเผาระวังในระดับพื้นที่ของกลุ่มชาวบ้านผู้เดือดร้อน และการวางแผนการจัดการพื้นที่ในบริเวณพิพาท เช่น การสำรวจพื้นที่บริเวณโรงโม่หินศักดิ์ชัยเพื่อวางแผนการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านในเขตตำบลทุ่งนาเลา อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ การฟื้นฟูพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบการเกลือสินเธาว์ ของชาวบ้านตำบลโคกพระ อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรค

1. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ไม่ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงของการประกอบการให้เป็นไปตามเงื่อนไขและระเบียบ
2. มาตรการและการป้องกันผลกระทบจากการประกอบการไม่มีมาตรฐานส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน

3. เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับท้องถิ่นมีพฤติกรรมวางตัวไม่เป็นกลางในการพิจารณาแก้ไข
ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้น

4. ผู้ประกอบการมีพฤติกรรมข่มขู่ คุกคามแกนนำชาวบ้านในระดับพื้นที่

ข้อคิดเห็น

1. กลไกการแก้ไขปัญหาตามข้อเรียกร้องของราษฎรในระดับจังหวัดไม่สามารถแก้ไข
ปัญหาได้และเจ้าหน้าที่รัฐมีพฤติกรรมเข้าข้างและสนับสนุนผู้ประกอบการ

2. รัฐควรวางมาตรการที่ชัดเจนในการตรวจสอบผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมก่อนการ
ให้สัมปทานกับผู้ประกอบการถึงแม้ว่าจะต้องทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ก็ตาม
แต่ยังขาดการให้ความสำคัญต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น และมีข้อบกพร่องในมาตรการติดตาม ตรวจสอบ
ผลกระทบ และขาดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงยังเป็นการทำรายงานเพื่อประกอบ
การขอประทานบัตรโดยมิได้ใส่ใจถึงการป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงในระหว่างการประกอบ
การ

3. องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยงานในระดับพื้นที่ที่มีส่วนในการพิจารณาการ
อนุญาตประทานบัตรยังขาดองค์ความรู้ หรือการเชื่อมโยงปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและวิถี
ชีวิตของชุมชน เกี่ยวกับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการประกอบการ

4. ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งให้สิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการ
ทรัพยากรในท้องถิ่น ตามมาตรา 56 ,59 และ 79 นั้นในทางปฏิบัติจริงยังไม่เกิดผลใดๆ ในกรณี
ปัญหาของการประกอบการเกี่ยวกับเหมืองแร่และโรงโม่หิน

บทที่ 6

ปัญหาการจัดสรรที่ดินของรัฐ

สถานการณ์ปัญหา

เกิดจากความต้องการของหน่วยงานรัฐ และรัฐวิสาหกิจในการนำพื้นที่ทำกินของประชาชนไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การก่อสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น โดยการเวนคืนที่ดินในพื้นที่ทำกินเดิมของชาวบ้าน หรือการจัดสรรพื้นที่รองรับแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบในรูปแบบของนิคม เช่น นิคมสร้างตนเอง นิคมสหกรณ์ เป็นต้น ซึ่งในทางปฏิบัติกลับเกิดปัญหาการทับซ้อนสิทธิในที่ดินทำกินในพื้นที่รองรับ หรือปัญหาการถือครองที่ดินของพนักงานเจ้าหน้าที่ทำให้ชาวบ้านเสียสิทธิที่ควรจะได้รับ นอกจากนี้ในบางกรณีประชาชนไม่ได้รับสิทธิในที่ดินทำกินหรือพื้นที่รองรับไม่สามารถทำประโยชน์ได้ เนื่องจากไม่เหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตรทำให้เกิดปัญหาเรื้อรังกระทั่งปัจจุบัน

กรณีข้อพิพาทผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ อ.อุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น ซึ่งโครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินแห่งประเทศไทย ระยะที่ 1 ได้ทำการศึกษาพบว่าพื้นที่ดังกล่าวการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้สงวนที่ดิน เนื้อที่ 3,200 ไร่ บริเวณเขตหวงห้ามเขื่อนอุบลรัตน์ไว้ในปี พ.ศ. 2510 ภายหลังการก่อสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ปี พ.ศ. 2506 และประกาศเป็นกฤษฎีกานิคมสงเคราะห์ ปี พ.ศ. 2528 ต่อมารายการบ้านพระบาท และบ้านบ่อนกเขา อ.อุบลรัตน์ได้ร้องขอออกเอกสารสิทธิที่ดินโดยอ้างว่าเป็นพื้นที่ทำกินเดิมก่อนการก่อสร้างเขื่อนและมีเอกสารสิทธิในที่ดิน เช่น สค. 1 และ นส.3 รวมทั้งพื้นที่ที่ กฟผ.สงวนไว้ครอบคลุมถึงพื้นที่หมู่บ้านซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคมากมาย เช่น วัด โรงเรียน สถานที่ราชการ ร้านค้า เป็นต้น

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

สืบเนื่องในปี พ.ศ. 2485 รัฐได้ออกพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนที่ไม่มีที่ดินทำกินและยากจน ซึ่งมีการปรับปรุงแก้ไขในฉบับที่ 2 ในปี พ.ศ. 2504 เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง และในปี พ.ศ. 2511 ได้ออกพระราชบัญญัติแก้ไขปรับปรุงและใช้เป็นหลักในการดำเนินการและจัดตั้งนิคมสร้างตนเองจนถึงปัจจุบัน โดยจำแนกนิคมสร้างตนเองออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลือราษฎรโดยทั่วไป
2. นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลืออพยพราษฎรจากเขตนํ้าท่วม

3. นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลือราษฎรในเขตจังหวัดชายแดนและเขตแทรกซึมของ ผกค.

4. นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลือราษฎรเพื่อเป้าหมายทางการเมืองและเศรษฐกิจ

5. นิคมสร้างตนเองในลักษณะพิเศษเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาในการปกครอง

ซึ่งในภาคอีสานนั้น จากการศึกษาพบว่า กรณีการก่อสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ มีความเกี่ยวข้องกับการก่อตั้งนิคมสร้างตนเองในลักษณะการช่วยเหลืออพยพราษฎรจากเขตนํ้าท่วม ซึ่งเป็นการจัดตั้งขึ้นโดยมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 8 ตุลาคม 2506 เกี่ยวกับความช่วยเหลือที่ควรจะให้แก่ราษฎรที่ต้องถูกน้ำท่วม ในกรณีการสร้างเขื่อนพลังงานไฟฟ้าหรือเขื่อนชลประทาน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขราษฎรในเขตนํ้าท่วมจะได้รับการจัดที่ดินประกอบอาชีพไว้ในจังหวัดเดิมหรือจังหวัดใกล้เคียงที่ราษฎรที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกเหนือจากการชดเชยค่าที่ดิน ในภายหลังแล้วนิคมประเภทนี้มีข้อจำกัดคือ กรมประชาสงเคราะห์จะไม่มีการรับผิดชอบแต่โยกความรับผิดชอบให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการสร้างเขื่อนเป็นผู้ดำเนินการต่อ ประกอบกับการจำแนกนิคมสร้างตนเองของกรมประชาสงเคราะห์มีการแบ่งตามวัตถุประสงค์ของประเภทของนิคมไว้ ทั้งนี้ประเภทของนิคมตามวัตถุประสงค์จะมีลักษณะเฉพาะเจาะจงส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานนิคมที่แตกต่างกัน ดังนั้นผลที่ได้จากการดำเนินการจึงไม่เท่าเทียมกันขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่เป็นหลัก (นโยบายที่ดินของประเทศไทย:สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย,พฤศจิกายน 2529.)

ถึงแม้รัฐจะมีมาตรการในการให้ความช่วยเหลือราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ตามพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อการครองชีพซึ่งบัญญัติไว้เพื่อให้ความช่วยเหลือราษฎร กรณีของการก่อสร้างเขื่อนอุบลรัตน์นั้นปัญหาความทับซ้อนทางด้านกฎหมาย นโยบายที่ใช้บังคับในพื้นที่และของแต่ละหน่วยงานที่รับผิดชอบส่งผลทำให้กระบวนการแก้ไขทำงานมีความล่าช้า อีกทั้งขั้นตอนการทำงานต้องผ่านการพิจารณาหลายหน่วยงานและเจ้าพนักงานบ้ายเบี่ยงปัดภาระรับผิดชอบ ดังกรณีปัญหาเขื่อนอุบลรัตน์ที่สถานภาพทางกฎหมายของพื้นที่เป็นทั้งที่ดินสาธารณประโยชน์ พื้นที่นิคมสงเคราะห์ และพื้นที่อยู่อาศัย ที่ทำกินที่ชุมชนมีหลักฐานการครอบครองทำประโยชน์มาก่อน

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหารัฐ จะดำเนินการโดยกลไกของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) เป็นผู้พิจารณา โดยมีหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์จากการอ่าน แปล และตีความแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และหลักฐานการครอบครองทำประโยชน์ของราษฎร ว่าได้ครอบครองทั้งหมดก็แปลง ได้อย่างไร ทำประโยชน์อย่างไร เมื่อใด ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ จากนั้น กบร.จะส่งผลการอ่าน แปลและตีความให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อถ่ายทอดลงในระวาง และลงพื้นที่ดำเนินการรังวัด พิสูจน์สิทธิในที่ดิน

กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

ชาวบ้านได้ร้องเรียนเพื่อขอให้ทางราชการออกเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย ซึ่งความเป็นมาของพื้นที่ดังกล่าวมีการตั้งถิ่นฐานทำกิน มีโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน รวมทั้งการเจรจาต่อรองกับรัฐเพื่อให้เกิดการเร่งรัดดำเนินการตามข้อร้องเรียน

ปัญหาอุปสรรค

1. ปัญหาความทับซ้อนทางด้านกฎหมายในการบังคับใช้ในพื้นที่ที่มีข้อพิพาท
2. กลไกในการตรวจสอบข้อเท็จจริงขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อคิดเห็น

รัฐควรมีกลไกในการตัดสินใจทางนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกรณีดังกล่าวโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม และกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการตรวจสอบที่คำนึงถึงประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเป็นด้านหลัก

บทที่ 7

ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์

สถานการณ์ปัญหา

ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์ในภาคอีสาน จากการศึกษาจำนวน 36 กรณี สามารถจำแนกประเภทของปัญหาที่แตกต่างกันได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์โดยรัฐ โดยวิธีการประกาศเขตพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ทับซ้อนพื้นที่ครอบครองทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชน การออกนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ เช่น กรณีที่สาธารณะประโยชน์ดอนฮังเกลือ อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด การลักลอบออกเอกสารสิทธิในที่ดินให้กับนายทุนของเจ้าพนักงานที่ดินในระดับท้องถิ่น รวมถึงการขายและพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของรัฐ อาทิ การตั้งศูนย์ราชการ การสร้างสถานีอนามัย การตั้งสำนักงาน อบต. ส่งผลให้มีการดำเนินมาตรการกับชาวบ้านที่ครอบครองทำประโยชน์อยู่เดิมและขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่

2. การเข้าใช้ประโยชน์ของนายทุนเอกชน เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานที่ดินในระดับท้องถิ่น สมคบกับนายทุนเอกชน ในการออกเอกสารสิทธิในที่ดินสาธารณะประโยชน์ของชุมชน อาทิ กรณีที่สาธารณะประโยชน์ดอนหนองโหมง-หนองกลาง อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด

3. การใช้ประโยชน์ของชุมชน เกิดกรณีข้อพิพาทระหว่างชุมชนกับรัฐ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของรัฐเข้าทำประโยชน์ในที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่ราษฎรครอบครองทำประโยชน์อยู่ก่อน เช่น กรณีที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งเลิงแก อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นปัญหาของชุมชนในการเข้าถึงสิทธิในที่ดิน

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ได้บังคับใช้กับราษฎรตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2497 ให้ราษฎรแจ้งสิทธิการครอบครอง (ส.ค.1) ภายใน 180 วัน ภายหลังการประกาศใช้กฎหมาย หากไม่แจ้งสิทธิการครอบครองถือว่าสละสิทธิ์ ต่อมาเมื่อคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2515 ให้ยกเลิกการผ่อนผันการแจ้งการครอบครองเฉพาะรายให้ยกเลิกการออกหนังสือครอบครองสิทธิประเภท ส.ค.1 ดังนั้นที่ดินที่หลุดจากการครอบครองทั้งหมด ภายในวันที่ 29 ก.พ. 2515 จึงถือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งรัฐ โดยอธิบดีกรมที่ดินมีอำนาจดูแลรักษาและดำเนิน

การคุ้มครองป้องกัน สำหรับที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งถือเป็นทรัพย์สินแผ่นดิน กฎหมายที่ดิน มาตรา 9¹⁰ ได้ห้ามประชาชนเข้ายึดครองทำประโยชน์และหากเข้าดำเนินการมี

ความผิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2479 มาตรา 1304¹¹ ซึ่งมีข้อจำกัดคือที่ดินดังกล่าวไม่สามารถนำไปจัดให้กับประชาชนครอบครองได้และไม่สามารถออกเอกสารสิทธิได้ รวมทั้งบุคคลที่ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินประเภทนี้ก็ไม่สามารถอ้างสิทธิการครอบครองที่ดินได้ และหากมีการเข้าครอบครองทำประโยชน์ให้ถือว่าบุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งส่งผลให้ราษฎรจำนวนมากในภาคอีสานที่ไม่ได้แจ้งสิทธิการครอบครองภายในเวลากำหนดนั้น ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิตามกฎหมายรวมถึงราษฎรที่เข้าทำกินในที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งหน่วยงานรัฐมีการประกาศขึ้นทะเบียนที่สาธารณะ และการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (น.ส.ล.) ทับซ้อนลงไปโดยไม่มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในระดับพื้นที่ตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่

จากอดีตที่ผ่านมาตั้งแต่มีการออกประมวลกฎหมายที่ดิน 2497 ที่ผ่านมา รัฐโดยกรมที่ดินได้ปล่อยปละละเลยไม่มีมาตรการในการดูแลป้องกันที่ดินรกร้างว่างเปล่าอย่างจริงจังส่งผลให้ในหลายพื้นที่ มีการบุกรุกเข้ายึดครองที่ดินของนายทุนเอกชน โดยขัดกับกฎหมายที่ดิน มาตรา 9 แต่ไม่มีการดำเนินการและทำให้การจัดสรรที่ดินเพื่อประชาชนที่ยากจนอย่างแท้จริงไม่เกิดขึ้น และก่อให้เกิดการลักลอบออกเอกสารสิทธิ

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐจะใช้กลไกปกติของทางราชการ โดยคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) องค์การบริหารส่วนตำบล และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้สำรวจแนวเขต และส่งเรื่องให้จังหวัดเพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐระดับจังหวัด เมื่อมีมติของ กบร.จังหวัด จะนำเรื่องเสนอต่อ กบร. เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในลักษณะดังกล่าว เกิดจากความต้องการในการนำพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ขององค์กรส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ โดยไม่มีการตรวจสอบหลักฐานเดิม และข้อเท็จจริงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ แต่จะใช้การเดินสำรวจ นำชื่อของผู้ปกครองท้องถิ่นเป็นหลัก จากนั้นจะประกาศเพื่อให้ราษฎรในพื้นที่ที่มีการสำรวจพื้นที่ทับซ้อนยื่นคัดค้าน หากไม่มีการคัดค้านจะนำขึ้นทะเบียนเพื่อประกาศเป็นที่หลวงต่อไป หากมีการคัดค้านจะให้

¹⁰ มาตรา 9 ที่ดินที่ได้รับคำรับรองจากนายอำเภอว่า ได้ทำประโยชน์แล้ว ให้โอนกันได้

¹¹ มาตรา 1304 แห่ง ปพพ. บัญญัติว่า สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อ สาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น (1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดิน โดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน (2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเป็นต้นว่าที่ชายดลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ (3) ทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะเป็นต้นว่า ป้อม และโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธภัณฑ์

ราษฎรยื่นคัดค้านต่อศาล หรือหากราษฎรไม่ได้ยื่นคัดค้านต่อศาลแต่ยังเข้าประโยชน์ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง นายอำเภอท้องที่โดยมอบหมายให้ส่วนปกครองท้องถิ่นจะฟ้องขับไล่ออกจากพื้นที่ ซึ่งนำมาสู่การร้องเรียนของราษฎรต่อหน่วยงานราชการ และองค์กรประชาชนต่างๆ ในอีกลักษณะหนึ่งที่มีการออกเอกสารสิทธิในที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้กับนายทุน เช่น กรณีปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ดอนหนองโหมง-หนองกลาง จ.ร้อยเอ็ด รัฐจะใช้มติความเห็นชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพิจารณา โดยไม่มีการตรวจสอบสภาพข้อเท็จจริงว่าพื้นที่ดังกล่าวได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันจริงหรือไม่

กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทเรื่องที่ดินสาธารณะประโยชน์ องค์กรประชาชนจะเสนอให้มีการจัดตั้งกลไกร่วมระหว่างรัฐกับประชาชนในการแก้ไขปัญหา โดยจะมีการตรวจสอบหลักฐานว่าที่ดินดังกล่าวมีหลักฐานความเป็นมาอย่างไร สภาพพื้นที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันจริงหรือไม่ และแนวเขตที่ดินสาธารณะประโยชน์เป็นอย่างไร รวมทั้งกระบวนการประกาศเขตที่ดินสาธารณะประโยชน์ของรัฐเป็นไปตามขั้นตอนหรือไม่ จากนั้นคณะทำงานระดับพื้นที่จะรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเสนอต่อคณะกรรมการระดับจังหวัดให้พิจารณา และนำเสนอต่อคณะกรรมการระดับชาติต่อไป

ปัญหาอุปสรรค

1. กลไกที่จัดตั้งขึ้นระหว่างรัฐกับประชาชนไม่ได้รับการยอมรับจากทางราชการ ทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาไม่มีประสิทธิภาพ
2. รัฐไม่มีความจริงใจในการแก้ไขปัญหา มีการเปลี่ยนแปลงกลไกการทำงานร่วมกับประชาชนตามภาวะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทำให้การทำงานมีความล่าช้าและไม่ต่อเนื่อง
3. ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น กับประชาชนผู้เดือดร้อน ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่สามารถหาข้อยุติร่วมกันได้
4. งบประมาณในการตรวจสอบพื้นที่ไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถทำงานได้
5. มีการใช้อิทธิพลท้องถิ่นในการข่มขู่ คุกคามชาวบ้านผู้เดือดร้อน และที่ปรึกษาชาวบ้าน

ข้อคิดเห็น

1. กระบวนการแก้ไขปัญหาควรพิจารณาบนพื้นฐานข้อเท็จจริงจากสภาพการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นอย่างเป็นธรรม
2. กระบวนการตรวจสอบพื้นที่ และการแก้ไขปัญหาของรัฐควรคำนึงถึงวิถีการผลิตของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่มีการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย เช่นกรณีพื้นที่หัวไร่ปลายนา

ของชุมชนอีสาน ซึ่งชาวบ้านได้หวงกันพื้นที่ไว้เพื่อใช้ไม้ในครอบครัว และเป็นแหล่งหาอยู่หากิน
ร่วมกัน ดังนั้นการกำหนดมาตรการในพื้นที่ลักษณะดังกล่าว ควรเป็นไปในทิศทางของการสร้าง
แรงจูงใจให้เกิดการดูแลพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยไม่ใช่การนำพื้นที่ของชาวบ้านไปขึ้น
ทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์

บทที่ 8

ปัญหาการใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ

สถานการณ์ปัญหา

เกิดจากความต้องการในการนำพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ เช่น การสร้างศูนย์ราชการ สถานศึกษา สถานือนามัย เป็นต้น ซึ่งนำมาสู่ผลกระทบ และความขัดแย้งกับประชาชนที่ครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่มาก่อน จากการศึกษาปัญหาดังกล่าวจำนวน 2 กรณี ได้แก่ ที่ราชพัสดุกุศแสด อ.กุศบาก จ.สกลนคร และการสร้างศูนย์ราชการทุ่งคอนแคว อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์ พบว่าพื้นที่ดังกล่าวมีการครอบครองทำประโยชน์ของราษฎรมาก่อนและมีเอกสารสิทธิ์ ได้แก่ สค. 1 นส.3 ก ซึ่งทับซ้อนกับพื้นที่สาธารณะที่พลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน และมีการขึ้นทะเบียนไว้เป็นที่สาธารณประโยชน์ ต่อมาราชการมีความต้องการนำพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ จึงใช้มาตรการประกาศให้ผู้บุกรุกออกจากที่สาธารณะและขับไล่ออกจากพื้นที่ รวมทั้งมีการฟ้องร้องดำเนินคดีกับราษฎร อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตจากทั้ง 2 กรณี คือ การประกาศพื้นที่สาธารณประโยชน์ และพื้นที่ที่ราชการต้องการนำไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งกระบวนการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน มีความไม่ชอบมาพากลและมีการเลือกปฏิบัติของเจ้าพนักงาน เช่น กันพื้นที่ที่นายทุน หรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นออกจากพื้นที่สาธารณประโยชน์ และพื้นที่ที่ราชการต้องการนำไปใช้ประโยชน์ แล้วดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์แก่นายทุน ผู้มีอิทธิพลเหล่านั้น ขณะที่ราษฎรที่ครอบครองในลักษณะเดียวกันกลับไม่มีการรับรองสิทธิในที่ดิน และถูกฟ้องขับไล่ออกจากพื้นที่

ปัญหาทางนโยบาย และกฎหมาย

สืบเนื่องจากพื้นที่พิพาท ทางราชการอ้างว่าได้ทำการขึ้นทะเบียนไว้เป็นที่สาธารณประโยชน์ที่พลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยไม่มีกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริง ต่อมาหน่วยงานราชการต้องการนำพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ เช่น สร้างศูนย์ราชการ สถานือนามัย เป็นต้น ทำให้เกิดข้อพิพาทกับราษฎรที่ครอบครองทำประโยชน์มาก่อน โดยมีหลักการการครอบครอง รัฐจึงใช้มาตรการทางกฎหมาย ฟ้องขับไล่ และดำเนินคดี ทำให้เกิดการเรียกร้องในเวลาต่อมา ทั้งนี้ หากพิจารณากฎหมายนโยบายในการแก้ไขปัญหา พบว่า รัฐมีลักษณะการเลือกปฏิบัติโดยเลือกปฏิบัติ ความเห็นขององค์กร หน่วยงานท้องถิ่น ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้ที่ถือครองและทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อน จากนั้นใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อฟ้องขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่โดยอ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดินของรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 8 ทวิ ความว่า ที่ดินของรัฐซึ่งมิได้ให้บุคคลใดมีสิทธิครอบครองหรือที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันซึ่งได้ถอนสภาพตามมาตรา 8 (1)

แล้วรัฐมนตรีมีอำนาจที่จะจัดขึ้นทะเบียน เพื่อให้ทบวงการเมืองใช้ประโยชน์ในราชการได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

กระบวนการแก้ไขปัญหาระดับรัฐ

กระบวนการแก้ไขปัญหาระดับรัฐจะใช้ในลักษณะเดียวกันกับกรณีปัญหาที่สาธารณประโยชน์ กล่าวคือคณะกรรมการแก้ไขปัญหาระดับจังหวัด (กปร.) องค์การบริหารส่วนตำบล และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้สำรวจแนวเขต และส่งเรื่องให้จังหวัดเพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาระดับจังหวัด เมื่อมีมติของ กปร. จังหวัด จะนำเสนอต่อ กปร. เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในลักษณะดังกล่าว เกิดจากความต้องการในการใช้พื้นที่ของหน่วยงานราชการ เมื่อมีความขัดแย้งกับประชาชนในพื้นที่ที่ครอบครองที่ดินมาก่อน รัฐจะให้ชาวบ้านไปยื่นคัดค้านเพื่อให้มีการตรวจสอบ หากไม่ได้รับความเป็นธรรมก็ให้ดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลต่อไป

กระบวนการแก้ไขปัญหาระดับองค์กรประชาชน

กระบวนการแก้ไขปัญหาระดับองค์กรประชาชนจะเหมือนกับกรณีที่สาธารณประโยชน์ โดยเสนอให้มีการจัดตั้งกลไกร่วมระหว่างรัฐกับประชาชนในการแก้ไขปัญหา เพื่อตรวจสอบหลักฐานว่าที่ดินดังกล่าวมีความเป็นมาอย่างไร สภาพพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันจริงหรือไม่ และแนวเขตที่สาธารณประโยชน์เป็นอย่างไร รวมทั้งกระบวนการประกาศเขตที่สาธารณประโยชน์ของรัฐเป็นไปตามขั้นตอนหรือไม่ จากนั้นคณะทำงานระดับพื้นที่จะรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเสนอต่อคณะกรรมการระดับจังหวัดให้พิจารณา และนำเสนอต่อคณะกรรมการระดับชาติต่อไป

ปัญหาอุปสรรค

การเลือกปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าพนักงาน เพื่อนำพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ โดยยกเว้นให้กับที่ดินของเอกชน นายทุนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ การเมือง และอิทธิพลในท้องถิ่น รวมทั้งมีการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินให้กับกลุ่มคนดังกล่าว นอกจากนี้ในบางพื้นที่รัฐยังได้สำรวจ และนำขึ้นทะเบียนที่ราชพัสดุในลักษณะที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน เช่น กรณีที่ราชพัสดุถูกแฮด อ.กุดบาก จ.สกลนคร เป็นต้น

ข้อคิดเห็น

1. รัฐควรหาหน่วยงานที่เป็นกลางในการตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบด้วย

2. ในพื้นที่ที่ประชาชนมีการครอบครองที่ดินอยู่ก่อนแล้ว สมควรนำพื้นที่ดังกล่าวกำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน และดำเนินการปฏิรูปที่ดินแก่ประชาชนต่อไป

บทที่ 9

ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินของทหาร

สถานการณ์ปัญหา

สภาพปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินที่หวงกันไว้ใช้ในราชการทหาร จากการศึกษา จำนวน 2 กรณี พบว่าเป็นการสงวนหวงห้ามที่ดินไว้ใช้ประโยชน์ในราชการทหาร อาทิ เป็นสนามฝึกรบทางยุทธวิธี สนามยิงปืนและปืนใหญ่และเพื่อใช้ดำเนินการพัฒนาตามโครงการต่างๆ ของกองทัพ หรือการอนุญาตให้หน่วยงานราชการอื่นๆ ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เช่น ทบวงมหาวิทยาลัย ใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กระทรวงมหาดไทยใช้เป็นสถานที่สร้างศาลากลางจังหวัดเดชอุดม ซึ่งในการประกาศสงวนหวงห้ามนั้นได้ประกาศครอบคลุมพื้นที่เป็นบริเวณกว้างและทับซ้อนที่ดินของราษฎรซึ่งมีพื้นที่หวงห้ามทั้งหมด 44,388 ไร่ โดยอ้างว่าเป็นพื้นที่ของทหารและมีคำสั่งให้อพยพราษฎรออกจากพื้นที่ พร้อมทั้งนำเครื่องจักรกล รถไถ เข้าทำลายพื้นที่ทำการเกษตรของราษฎร ซึ่งส่วนราชการทหารไม่มีพื้นที่รองรับสำหรับราษฎรที่ถูกอพยพโยกย้ายทั้งหมดจำนวน 1,164 ราย

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

พื้นที่พิพาทมีหลายสถานภาพทางกฎหมาย กล่าวคือ เป็นพื้นที่นิคมสร้างตนเอง พื้นที่ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี พื้นที่ชลประทาน ป่าสงวนแห่งชาติ เขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ทบวงมหาวิทยาลัยและพื้นที่ทหารที่ขอใช้ประโยชน์ ซึ่งทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหามีความซับซ้อนเนื่องจากต้องผ่านการพิจารณาจากหลายหน่วยงาน ประกอบกับพื้นที่บริเวณดังกล่าว รัฐได้กำหนดเป็นพื้นที่เพื่อความมั่นคง ดังนั้นการนำพื้นที่มาจัดสรรให้กับราษฎรจึงมีความยุ่งยาก ส่วนกรณีมณฑลทหารบกที่ 6 อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี หน่วยงานทหารอ้างว่าไม่สามารถนำพื้นที่ที่ราษฎรร้องเรียนมาจัดสรรให้ได้ จึงเสนอมาตรการให้มีการจัดหาที่ดินให้กับราษฎร ซึ่งเป็นเขตปฏิรูปที่ดินที่มีราษฎรครอบครองอยู่ก่อนแล้วบางส่วน ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ได้ข้อยุติ ขณะเดียวกัน รัฐก็ไม่มีมาตรการตัดสินใจเชิงนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ชัดเจน เช่น การจ่ายเงินค่าชดเชยที่เป็นธรรม การจัดสรรที่ดินบริเวณที่ทหารที่ไม่ได้ทำประโยชน์มาปฏิรูปให้กับเกษตรกร เป็นต้น

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

จากการศึกษา กระบวนการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถจำแนกระดับของการแก้ไขปัญหาได้ดังนี้

(1.) การแก้ไขปัญหายุติในขั้นตอนของการพิจารณาระดับจังหวัด ได้แก่กรณีที่ทำหารแปลง ฝึกรบพิเศษ อ.เมือง จ. หนองบัวลำภู โดยมีการส่งมอบเรื่องให้ กพร. จังหวัดดำเนินการตรวจสอบ ข้อเท็จจริงโดยมีมติให้ส่งภาพถ่ายทางอากาศให้อนุกรรมการเฉพาะกิจดำเนินการอ่านแปลภาพถ่าย ทางอากาศ แต่คณะอนุกรรมการไม่รับอ่านเนื่องจากเป็นกรณีพื้นที่ราชพัสดุใช้ในราชการทหาร และ มีความเห็นให้ส่งมอบให้กรมธนารักษ์ดำเนินการ ปกครองจังหวัดฝ่ายปกครองพิเศษ สรุปเพื่อหา แนวทางการแก้ไขปัญหาคือเป็นพื้นที่เคยมีการเคลื่อนไหว พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงจึงสรุปเพื่อเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาคือ

1.1 ผู้ครอบครองก่อนปี พ.ศ. 2507 ควรดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ นส.3 หรือ โฉนดให้กับประชาชน

1.2 ผู้ครอบครองภายหลังปี พ.ศ. 2507 แต่อยู่อาศัยก่อนมีมติ ครม. วันที่ 31 พ.ค. 2509 ก่อนการกันพื้นที่เป็นเขตทหารให้นำพื้นที่ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

1.3 ผู้ครอบครองภายหลังมีมติ ครม. วันที่ 31 พ.ค. 2509 และอยู่ในพื้นที่ทหาร ให้ตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาคือ

การแก้ไขปัญหายุติในระหว่างขั้นตอนของการอ่านแปลและตีความภาพถ่ายทางอากาศ ของกรมชลประทานแต่ไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด(มติฝ่ายปกครองจังหวัดหนองบัวลำภู,2536.)

(2.) กรณีปัญหาที่ได้รับข้อยุติและอยู่ในระหว่างการดำเนินการได้แก่ กรณีที่ดินทหาร มณฑลทหารบกที่ 6 กองทัพภาคที่ 2 อ.วารินชำราบ จ. อุบลราชธานี อยู่ในขั้นตอนการดำเนินการ แก้ไขปัญหาโดยได้รับคำตอบจากผู้บัญชาการทหารบก.ว่าจะดำเนินการจัดหาที่ดินทำกินใหม่ให้ ซึ่ง ชาวบ้านยินยอมออกจากพื้นที่และจังหวัดอุบลราชธานีได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาจัดหาที่ดินป่า สงวนเสื่อมโทรมห้วยตองแวด เพื่อทดแทนแต่ติดขัดว่าพื้นที่เป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และมีชาวบ้านอาศัยอยู่ซึ่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบให้จัดสรรที่ดินชดเชย ให้กับราษฎรครอบครัวละ 15 ไร่ และให้กรมป่าไม้พิจารณาให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์ได้โดยรอมติ คณะรัฐมนตรีให้มีการเพิกถอนสภาพป่า

กระบวนการแก้ไขปัญหายุติขององค์กรประชาชน

กระบวนการแก้ไขปัญหายุติของชาวบ้านจากกรณีพื้นที่ทหารนั้นจากการศึกษาเอกสารข้อร้อง เรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่ามิเพียงกลไกการยื่นหนังสือผ่านตัวแทนหรือหน่วยงานราชการ อาทิ เรียกร้องผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือร้องผ่านสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นต้น ทำให้การ ดำเนินงานไม่มีความต่อเนื่อง

ปัญหาอุปสรรค

1. การทับซ้อนของพื้นที่พิพาทเนื่องจากอยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงานที่ขอใช้ประโยชน์ ทำให้การพิจารณาแก้ไขปัญหามีความล่าช้า และปิดการะับผิดชอบ
2. กลไกรัฐที่ดูแลรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาขาดการเอาใจใส่ในการเร่งรัดดำเนินการแก้ไขปัญหา
3. รัฐไม่มีมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจนและแน่นอนในการดำเนินการแก้ไขปัญหา

ข้อคิดเห็น

รัฐควรมีการตัดสินใจทางนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทในที่ดินทหาร เช่น การจัดหาที่ดินทำกินใหม่ให้กับราษฎร หรือการนำพื้นที่ทหารที่ไม่ใช่ประโยชน์มาจัดสรรแก่ราษฎร ทั้งนี้ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแก้ไขปัญหาทุกขั้นตอน

บทที่ 10

ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินของเอกชน

สถานการณ์ปัญหา

จากการศึกษาเชิงสำรวจในพื้นที่พิพาทปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินของเอกชน จำนวน 9 กรณี พบว่า สภาพปัญหาสามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ลักษณะหลักๆ คือ

1.) การไม่ได้รับสิทธิในที่ดินของประชาชน โดยเป็นที่ดินที่มีการครอบครองทำประโยชน์ของประชาชน แต่รัฐไม่ดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้ เนื่องจากการตรวจสอบ รังวัดเพื่อออกโฉนดที่ดินของทางราชการ

2.) การคัดค้านการออกเอกสารสิทธิระหว่างนายทุนกับประชาชน โดยนายทุน ผู้มีอิทธิพลได้ยื่นคัดค้านการออกเอกสารสิทธิที่ดินให้กับประชาชน ทำให้หน่วยงานรัฐ เช่น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ไม่สามารถดำเนินการรังวัด สอบสวนสิทธิเพื่อออกเอกสารสิทธิให้กับราษฎรได้

3.) การทับซ้อนสิทธิในที่ดินของรัฐกับประชาชน สืบเนื่องจากความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับสถานภาพของที่ดินที่ราษฎรครอบครองทำประโยชน์อยู่ ต่อมาเมื่อมีการยื่นคำร้องขอให้มีการรังวัดเพื่อออกเอกสารสิทธิ หน่วยงานรัฐได้มีการตรวจสอบพื้นที่ และเกิดการคัดค้านจากผู้นำท้องถิ่นที่อ้างที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินของรัฐ เช่น ที่สาธารณประโยชน์ ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิได้

4.) การร้องเรียนให้หน่วยงานรัฐจัดหาที่ดินทำกินให้กับราษฎร เกิดจากปัญหาประชาชนไม่มีที่ดินทำกิน จึงร้องเรียนให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ดำเนินการจัดหาที่ดินทำกินให้กับชาวบ้านผู้เดือดร้อน

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

กรณีปัญหาสิทธิในที่ดินของเอกชน มีกฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2518 และแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 รวมทั้งนโยบายที่เกี่ยวข้องภายหลังการมีพระราชบัญญัติฉบับนี้บังคับใช้ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ปัญหาทางนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกรณีดังกล่าวได้ดังนี้

1.) สิทธิในที่ดินที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) จากเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ปี พ.ศ. 2518 คือ ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร ที่ดินจึงเป็นปัจจัยสำคัญและเป็น

รากฐานเบื้องต้นต่อการผลิตทางเกษตรกรรม แต่ปัจจุบันปรากฏว่าเกษตรกรกำลังประสบปัญหาความเดือดร้อน เนื่องจากสูญเสียสิทธิในที่ดินและกลายเป็นผู้เช่าที่ดิน ต้องเสียค่าเช่าที่ดินในอัตราที่เกินสมควร ที่ดินขาดการบำรุงรักษา จึงทำให้อัตราผลิตผลเกษตรกรรมอยู่ในระดับต่ำ เกษตรกรไม่ได้รับความเป็นธรรม และเสียเปรียบจากระบบการเช่าที่ดินและการจำหน่ายผลผลิตตลอดมา ซึ่งส่งผลให้เกิดภาวะความยุ่งยากทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และการเมืองของประเทศเป็นอย่างมาก จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยด่วนที่สุด โดยวิธีการปฏิรูปที่ดินเพื่อช่วยให้เกษตรกรมีที่ดินทำกิน และให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์มากที่สุด พร้อมกับการจัดระบบการผลิตและจำหน่ายผลผลิตเกษตรกรรมเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่เกษตรกร ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองแนวนโยบายแห่งรัฐในการลดความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคม ตามที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้กลับพบว่ามีปัญหา อุปสรรคหลายอย่าง โดยเฉพาะการนำที่ดินเอกชนมาปฏิรูปที่ดินให้กับผู้ที่ไร้ที่ดินทำกินและที่ดินทำกินไม่เพียงพอ นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้สามารถนำที่ดินเอกชนมาดำเนินการได้เพียง 488,806 ไร่ เท่านั้น ทั้งนี้เกิดจากข้อจำกัดทางด้านกฎหมายที่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไข กล่าวคือ การดำเนินการจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินในแปลงที่จะนำมาปฏิรูปที่ดินได้นั้นต้องมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินก่อนแล้วจึงจะสามารถกระทำได้ ซึ่งมีความยุ่งยาก ใช้เวลายาวนานและไม่ทันต่อปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนจึงทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของ สปก. จัดหาที่ดินได้ในปริมาณน้อยดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และเป็นที่มาของการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในปี พ.ศ. 2532 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับสิทธิผู้ถือครองที่ดินของรัฐ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้รับมอบจากกรมป่าไม้ ซึ่งต่อมามีปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ถือครองที่ดิน เช่นที่เกิดขึ้นที่จังหวัดภูเก็ต เป็นต้น ซึ่งโครงสร้างกฎหมายที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดที่ดินให้กับผู้ถือครองเดิมที่เป็นเกษตรกรผู้ไร้ที่ทำกินเท่านั้น

2.) สิทธิในที่ดินที่เกี่ยวข้องกับกรมที่ดิน ผู้ได้รับเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินจะต้องมีการครอบครองที่ดินมาก่อนประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ และต้องแจ้งการครอบครองที่ดินกับเจ้าพนักงานภายใน 1 ปี เมื่อได้รับ สค.1 แล้วต้องทำประโยชน์ในที่ดินจึงจะได้รับ น.ส.3 ซึ่งสามารถนำไปออกโฉนดที่ดินได้ ต่อมาปี พ.ศ. 2528 รัฐบาลได้จัดทำโครงการเร่งรัดการออกโฉนดที่ดิน โดยกู้ยืมเงินจากธนาคารโลกมาดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งรัดออกโฉนดที่ดินแก่ประชาชน อย่างไรก็ตามมีหลายพื้นที่ที่ตกหล่นจากการเร่งรัดเพื่อออกโฉนดที่ดิน และยังไม่ได้รับสิทธิในที่ดินมาจนกระทั่งปัจจุบัน

3.) สิทธิในที่ดินที่ทับซ้อนกับที่ดินของรัฐ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ประกาศใช้เพื่อคุ้มครองพื้นที่ป่า ควบคุมการหักล้างฉางพงในที่ดินที่รัฐสงวนไว้ ตลอดจนคุ้มครอง

ของป่าเพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติของชาติ ในอีกด้านหนึ่งรัฐก็สนับสนุนให้ประชาชนเข้าบุกเบิกทำกินในที่ดินของรัฐได้ ด้วยเงื่อนไขหลายประการตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เช่น นโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์ นโยบายการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก เป็นต้น ซึ่งในปี พ.ศ. 2525 พบว่ามีผู้ถือครองทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ส่วนใหญ่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ประมาณ 10 ล้านคน ต่อมา ปี พ.ศ. 2525 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติแนวทางการใช้และกรรมสิทธิ์ที่ดิน ในวันที่ 22 มิถุนายน 2525 โดยกำหนดให้การจัดที่ดินของหน่วยงานต่างๆ ไม่ให้ขยายพื้นที่ดำเนินการเว้นแต่ในกรณีการปฏิรูปที่ดินและการพัฒนาที่ดินเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งใช้วิธีการจำแนกที่ดินที่ประชาชนครอบครองทำประโยชน์และให้จัดสิทธิโดยการปฏิรูปที่ดิน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการที่ต่อเนื่องจากนโยบายดังกล่าวยังไม่เกิดผลสำเร็จมากนัก และมีการทับซ้อนสิทธิในลักษณะดังกล่าวอยู่ นอกจากนี้ด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและภาระหนี้สินของประชาชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนมือการถือครองและเปลี่ยนสภาพการทำประโยชน์ในที่ดินมากขึ้น

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

รัฐจะดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยใช้หน่วยงานที่กำกับดูแลพื้นที่ที่มีข้อพิพาทนั้นๆ เป็นกลไกในการติดตาม ตรวจสอบข้อเท็จจริงที่มีการร้องเรียนของราษฎร เช่น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด สำนักงานที่ดินจังหวัด สำนักงานป่าไม้จังหวัด เป็นต้น จากนั้นจะเสนอผลการตรวจสอบต่อผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจสั่งการ หรือตัดสินใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดีกรมที่ดิน เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นต้น ซึ่งกระบวนการดำเนินการแก้ไขปัญหาในลักษณะดังกล่าวจะมีความล่าช้า และขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้เดือดร้อน

กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

จากปัญหาข้อพิพาทกรณีการใช้ประโยชน์ในที่ดินเอกชน ซึ่งมีลักษณะปัญหา 4 ส่วนหลักๆ พบว่าประชาชนผู้เดือดร้อนจะใช้วิธีการแก้ไขปัญหาโดยการยื่นข้อร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง นักการเมืองในพื้นที่ รวมทั้งการยื่นถวายฎีกา ซึ่งถือเป็นกลไกการแก้ไขปัญหาตามปกติที่ทางราชการต้องลงตรวจสอบข้อเท็จจริงภายหลังได้รับการร้องเรียน

ปัญหาอุปสรรค

1. กระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงไม่มีองค์ประกอบของชาวบ้านผู้เดือดร้อนเข้าร่วม รวมทั้งหลักเกณฑ์ วิธีการตรวจสอบใช้ของทางราชการเป็นหลัก เช่น ภาพถ่ายทางอากาศของกรม

แผนที่ทหาร หลักฐานการถือครองที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 เป็นต้น ทำให้การพิจารณาแก้ไขปัญหาไม่ได้รับความเป็นธรรม

2. การคัดค้านการออกเอกสารสิทธิให้กับชาวบ้านของกลุ่มนายทุน ผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ทำให้กระบวนการดำเนินงานของรัฐยุติลง

ข้อคิดเห็น

1. รัฐควรมีการตรวจสอบการเปลี่ยนมือและการถือครองที่ดินในพื้นที่ที่มีการคัดค้านการออกเอกสารสิทธิของนายทุน ผู้มีอิทธิพล และหากพบว่าไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับสิทธินั้น ต้องดำเนินการยึดสิทธิคืน แล้วนำมาจัดสรรให้กับเกษตรกรที่ไร้ที่ทำกิน และที่ทำกินไม่เพียงพอ

2. กระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ควรกำหนดองค์ประกอบของคณะทำงานที่มีสัดส่วนของชาวบ้านผู้ร้องเรียนเข้าร่วมอย่างเป็นธรรม และพิจารณาหลักเกณฑ์การตรวจสอบทั้งข้อมูลหลักฐานการครอบครองทำประโยชน์ สภาพการทำประโยชน์ หลักฐานทางราชการ และการสืบค้นประวัติความเป็นมาของพื้นที่โดยคนในชุมชน

3. กรณีชาวบ้านที่ร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาไม่มีที่ดินทำกิน รัฐควรกำหนดมาตรการแก้ไขเฉพาะหน้าเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และเร่งพิจารณาจัดหาที่ดินมาจัดสรรให้กับราษฎรอย่างเร่งด่วน รวมทั้งรัฐต้องตั้งงบประมาณในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นกรณีพิเศษ

4. กรณีพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ควรมีการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับสาระสำคัญของกระบวนการจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดิน โดยไม่ต้องมีการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินก่อนแล้วค่อยดำเนินการจัดซื้อหรือเวนคืน ซึ่งมีความยุ่งยาก และเกิดผลปฏิบัติน้อย

บทที่ 11

ปัญหาการออกเอกสารสิทธิที่ดินไม่ชอบด้วยกฎหมาย

สถานการณ์ปัญหา

กรณีปัญหาการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบด้วยกฎหมาย จำนวน 6 กรณี ซึ่งจากการศึกษาในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น เกิดจากความบกพร่องของการใช้อำนาจอธิปไตยของเจ้าพนักงานในระดับท้องถิ่นเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกับนายทุนเอกชน และข้าราชการในท้องถิ่น เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกสารสิทธิที่ดิน ทั้งในกรณีที่ดินสาธารณะประโยชน์ของชุมชน และที่ดินของเกษตรกรที่มีการครอบครองทำประโยชน์อยู่ก่อน รวมถึงการออกเอกสารสิทธิในที่ดินที่มีเอกสารการครอบครองประเภท สค.1 แต่ออกจริงเกินเนื้อที่ครอบครองเดิมหรือมีการออกเอกสารสิทธิประเภทอื่น เช่น นส.3, นส.3 ก ทับซ้อนกับที่ดินของเกษตรกรรายอื่นๆ เป็นต้น

ปัญหาทางนโยบายและกฎหมาย

1. การใช้อำนาจทางกฎหมายในการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินทับซ้อนในพื้นที่ที่มีราษฎรครอบครองอยู่ และมีการออกเอกสารสิทธิให้กับบุคคลที่มีใช้เกษตรกร ซึ่งไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำที่ดินมาปฏิรูปให้กับเกษตรกรที่ไร้ที่ดิน และที่ดินทำกินไม่เพียงพอ
2. เจ้าพนักงานที่ดินได้ดำเนินการออกโฉนดที่ดินในพื้นที่ที่ศาลวินิจฉัยว่าเป็นป่าสงวนแห่งชาติ และมีการออกเอกสารสิทธิทับซ้อนที่ดินที่มีบุคคลครอบครองอยู่แล้ว โดยมีหลักฐานประเภท สค. 1 ซึ่งเป็นการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบของเจ้าพนักงานที่ดิน โดยไม่มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงของที่ดินแปลงดังกล่าว

กระบวนการแก้ไขปัญหาของรัฐ

หน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ สำนักงานที่ดินจังหวัด สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด จะดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง ในกรณีที่มีการร้องเรียนของราษฎรว่ามีการออกเอกสารสิทธิทับที่ดินที่ราษฎรได้ครอบครองทำประโยชน์อยู่ก่อนแล้ว

กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรประชาชน

ผู้เดือดร้อนได้ดำเนินการร้องทุกข์ต่อ คณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงตามที่มีการร้องเรียน และหาก

พบว่ามีความผิดจริงให้ดำเนินการเอาผิดกับเจ้าพนักงาน และเอกชนผู้ที่ได้รับเอกสารสิทธิโดยมิชอบนั้น

ปัญหาอุปสรรค

กระบวนการแก้ไขปัญหาของเจ้าพนักงานในระดับพื้นที่ไม่มีความเป็นกลางมีลักษณะของการเลือกปฏิบัติ ซึ่งหากมีการตรวจสอบพบว่าการดำเนินการโดยมิชอบจริง จะนำมาสู่การเอาผิดต่อเจ้าพนักงานได้ ทำให้การแก้ไขปัญหามีความโปร่งใส

ข้อคิดเห็น

1. ปัญหาในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นโดยทั่วไปและนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นรัฐควรดำเนินการตรวจสอบสภาพการถือครองที่ดินทั่วประเทศ และหากพบว่าการทุจริตของเจ้าพนักงานที่ดินและออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบ ต้องดำเนินการเอาผิดอย่างถึงที่สุด
2. กระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงควรเป็นไปอย่างเท่าเทียมกันระหว่างฝ่ายราชการกับชาวบ้านผู้เดือดร้อนในกรณีที่เกิดข้อพิพาท และควรมีการตรวจสอบการได้มาของที่ดินและกระบวนการออกเอกสารสิทธิให้ชัดเจน โดยไม่ใช่เฉพาะการวินิจฉัยว่าการออกเอกสารสิทธิถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่เพียงอย่างเดียว

บทที่ 12

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยชี้ขาดสำคัญในการแก้ไขปัญหาคัดแย้ง คือ การรวมกลุ่มของชาวบ้านในการติดตามปัญหาการแก้ไขปัญหายังมีพลัง แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการแก้ไขปัญหาคือเป็นไปทั้งการสนับสนุน และเป็นปัญหาอุปสรรคการดำเนินการของชาวบ้านดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งนี้ในการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจดังกล่าว ได้ดำเนินการในจำนวนทั้งสิ้น 141 กรณี จากนั้นทำการศึกษาแบบเจาะลึกอีกจำนวน 9 กรณี เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประเมินสถานภาพความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหามาตรการจัดการที่ดินแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินงานโครงการระยะที่ 2 ต่อไป โดยสามารถสรุปรายละเอียดได้ต่อไปนี้

1.) ประเภทและลักษณะปัญหา จากการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 141 กรณี ในพื้นที่ 19 จังหวัด 118 อำเภอ 126 ตำบล 440 หมู่บ้าน เนื้อที่พิพาท 1,188,099 ไร่ 3 งาน 37.7 ตารางวา สามารถจำแนกตามประเภทปัญหาได้ทั้งหมด 9 ประเภท ดังรายละเอียด

1.1) การประกาศเขตป่าทับซ้อนที่ทำกินและที่อยู่อาศัย จำนวน 41 กรณี จำแนกตามสถานภาพทางกฎหมายได้ดังนี้

- .) พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน 7 กรณี
- .) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย จำนวน 13 กรณี
- .) พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 18 กรณี
- .) พื้นที่ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน 3 กรณี

1.2) การปลูกป่าและทำสวนป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน จำนวน 42 กรณี จำแนกตามหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าได้ดังนี้

- .) การปลูกสร้างสวนป่าโดยหน่วยงานรัฐและรัฐวิสาหกิจ จำนวน 39 กรณี
- .) การอนุญาตให้เอกชนเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 3 กรณี

1.3) การใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ จำนวน 36 กรณี

1.4) การใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ จำนวน 2 กรณี

1.5) การให้สัมปทานทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐ จำนวน 2 กรณี

- 1.6) การใช้ประโยชน์ในที่ดินทหาร จำนวน 2 กรณี
- 1.7) การออกเอกสารสิทธิ์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย จำนวน 6 กรณี
- 1.8) การใช้ประโยชน์ในที่ดินของเอกชน จำนวน 9 กรณี
- 1.9) การจัดสรรที่ดินของรัฐ จำนวน 1 กรณี

2.) สภาพปัญหาและผลกระทบ จากการศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบจากข้อพิพาท และความขัดแย้งปัญหาที่ดินในจำนวน 141 กรณี พบว่าเกิดปัญหาและผลกระทบ ดังนี้

2.1) สิทธิที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ไม่มีสิทธิ์ หรือไม่มีความมั่นคงในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ราษฎรโดนขับไล่ออกจากพื้นที่

2.2) ผลกระทบด้านระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม สร้างมลภาวะต่างๆ ต่อระบบนิเวศน์ของชุมชน เช่น ความเสื่อมโทรมคุณภาพของดิน ฝุ่นละออง การทำลายพื้นที่ป่าไม้ และความหลากหลายของระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติ เป็นต้น

2.3) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ขาดความมั่นคงของรายได้ ชุมชนต้องมีการอพยพแรงงานนอกฤดูกาลเก็บเกี่ยวหรือการละทิ้งถิ่นฐานอาชีพดั้งเดิม เกิดสภาวะครอบครัวแตกแยกไม่มีความอบอุ่นในการเลี้ยงดูบุตรหลาน และการพัฒนาระบบฐานเศรษฐกิจที่ไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของชุมชน

2.4) สิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ที่ดิน อำนาจการจัดการที่ดินผูกขาดรวมศูนย์โดยรัฐ ชุมชนไม่มีสิทธิ์ในการเข้าถึงการจัดการโดยชุมชนเอง

2.5) ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน และท้องถิ่น สถานการณ์การแก้ไขปัญหาค่อนข้างที่จะยืดเยื้อและขาดความต่อเนื่อง มีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญห หรือการเข้ามาจัดการกับปัญหาของนายทุน โดยสร้างความเข้าใจที่บิดเบือนกับข้อเท็จจริง เกิดความแตกแยกของคนภายในชุมชน

2.6) ปัญหาการใช้สิทธิพลท้องถิ่น ในการกระทำกับชาวบ้านผู้เดือดร้อน การเข้ามาจัดการกับปัญหาด้วยวิธีการที่รุนแรง เช่น การทำลายชีวิตและทรัพย์สิน การจับกุม ข่มขู่ คุกคามชาวบ้าน เป็นต้น

3.) กระบวนการแก้ไขปัญหา จากการศึกษาพบว่า กระบวนการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังจากที่ประสบกับปัญหาก่อน ซึ่งส่วนหนึ่งหน่วยงานราชการมีการบิดเบือนข้อเท็จจริง รวมทั้งการใช้อำนาจตามกฎหมายในการดำเนินงานใดๆ ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าที่จะคัดค้าน เมื่อชาวบ้านประสบปัญหาด้วยตนเองแล้วจึงมีการรวมกลุ่มกันในการแก้ไขปัญหา ซึ่งชาวบ้านจะมีวิธีการต่างๆ ในการติดตามการแก้ไขปัญหา ดังนี้

3.1) การติดตามปัญหาด้วยกลไกปกติของราชการ เช่น การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับ อาทิ ตำบล อำเภอ จังหวัด กระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3.2) การชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มผู้เดือดร้อน

3.3) การยื่นหนังสือต่อองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

3.4) การใช้มาตรการคือแฟงในระดับพื้นที่ เช่น การเข้าทำประโยชน์ในที่ดินบริเวณที่เกิดข้อพิพาท เป็นต้น

3.5) การปฏิบัติการสร้างรูปธรรมการจัดการทรัพยากรขององค์กรชาวบ้านในพื้นที่ เช่น การจัดการป่าชุมชน การจัดการที่ดินโดยชุมชนในรูปแบบโฉนดชุมชน เป็นต้น

4.) ผลการดำเนินงาน จากการศึกษาพบว่า ผลการดำเนินงาน หรือความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหามีอยู่ด้วยกัน 3 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง ปัญหาได้รับข้อยุติชาวบ้านสามารถเข้าทำประโยชน์ในที่ดินบริเวณพิพาทอย่างเป็นทางการ และมีการดำเนินการออกเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินแก่ราษฎร เช่น ส.ป.ก. 4-01 เป็นต้น จำนวน 3 กรณี คิดเป็นร้อยละ 2.12 ของจำนวนกรณีที่ทำการศึกษา ส่วนที่สอง อยู่ในช่วงการพิจารณาดำเนินงานของคณะกรรมการระดับต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับนโยบาย จำนวน 138 กรณี คิดเป็นร้อยละ 97.88 ของจำนวนกรณีที่ทำการศึกษา

5.) แนวโน้ม ทิศทางและความเป็นไปได้ในการจัดการที่ดินของชาวบ้าน จากการศึกษาข้อพิพาท และความขัดแย้งเรื่องที่ดินในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหามาจากอำนาจการบริหารจัดการที่ดินที่ผูกขาดรวมศูนย์โดยรัฐ โดยผ่านมาตรการบังคับใช้ทางด้านกฎหมาย นโยบาย ระเบียบ คำสั่งของทางราชการ และส่งผลกระทบทั้งต่อระดับบุคคลและชุมชนในเวลาต่อมา นอกจากนี้ การให้อำนาจกับเจ้าพนักงานในการใช้ดุลยพินิจตัดสินใจดำเนินการบางอย่างในระดับปฏิบัติการ มีความเสี่ยงต่อการเอื้อประโยชน์กับกลุ่มคนบางกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ เพื่อเข้าถึงการจัดการใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างสำคัญ ดังจะเห็นได้จากข้อพิพาทเกี่ยวกับการให้เอกชนสัมปทานในที่ดินของรัฐ การขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือแม้กระทั่งการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบ เป็นต้น

ในอีกด้านหนึ่ง กระบวนการติดตามเรียกร้องสิทธิของประชาชนในช่วงที่ผ่านมา กล่าวได้ว่าเป็นไปอย่างยืดเยื้อ ใช้เวลายาวนาน และไม่สามารถหาข้อยุติได้ เนื่องจากถึงที่สุดแล้วต้องมีการตัดสินใจเชิงนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขข้อพิพาทนั้นๆ ทางออกจึงเป็นเพียงการบรรเทาปัญหาในระยะเฉพาะหน้าเท่านั้น ซึ่งถือเป็นการลดทอนความกดดันทางการเมืองของหน่วยงานรัฐอีกทางหนึ่งด้วย ดังนั้น บทเรียนที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้น ในหลายพื้นที่ได้ดำเนินการพิจารณาทางเลือกเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรโดยชุมชน ประชาชน เพื่อพิสูจน์ความเป็นไปได้ในการสร้างระบบการจัดการที่ดินของชุมชน รวมทั้งเป็นข้อเสนอให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง นโยบายเพื่อ

คุ้มครองสิทธิชุมชน ประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พร้อมๆ ไปด้วยกับการติดตามปัญหาร่วมกับหน่วยงานรัฐ เช่น กรณีการจัดตั้งกองทุนที่ดินเพื่อเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด การพัฒนาใบรับรองสิทธิชุมชนของชาวบ้านกรณีพิพาทเรื่องที่ดินสาธารณะประโยชน์โนนหนองลาด จ.ขอนแก่น การจัดการป่าชุมชนของเครือข่ายองค์กรชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ภูผาเหล็ก จ.สกลนคร จ.กาฬสินธุ์ และจ.อุดรธานี และเครือข่ายป่าชุมชนดงสงยางของชาวบ้านสงยาง อ.ปทุมราชวงศา จ.อำนาจเจริญ เป็นต้น

ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวมีข้อพิจารณาหลักเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการจัดการที่ดินของชุมชน ได้แก่ เงื่อนไขความพร้อมขององค์กรชาวบ้าน ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ความร่วมมือและความเข้าใจของสถาบันในระดับท้องถิ่น การประสานเครือข่ายในทุกระดับ องค์ความรู้และฐานทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น หากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการจัดการที่ดินของประชาชน ชุมชน การดำเนินการจะสามารถเป็นไปได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้สามารถพิจารณาเพื่อเสนอแนะต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่ดินในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ 3 ส่วนหลักๆ คือ

1.) ข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าระดับพื้นที่

1.1) หน่วยงานรัฐ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเร่งรัดดำเนินการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดิน โดยกระบวนการดำเนินงานต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทุกขั้นตอน รวมทั้งเปิดให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิการมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

1.2) รัฐต้องให้สิทธิชุมชนในการกำหนดแผนงานและวางมาตรการในการจัดการที่ดินโดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม

1.3) การคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน และความปลอดภัยของชาวบ้านที่คัดค้านโครงการที่ก่อผลกระทบต่อชุมชน ถือเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐที่ต้องให้ความคุ้มครอง และปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม โดยมีได้ละเว้น หรือเลือกปฏิบัติ

1.4) องค์กรท้องถิ่นร่วมกับประชาชนต้องมีการพิจารณากำหนดข้อตกลง หรือบทบาทของท้องถิ่นในการคุ้มครองทรัพยากร หรือฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ เช่น การกำหนดเขตคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณที่ทำกินที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบการเกลือสินเธาว์ จ.มหาสารคาม การสร้างข้อกำหนดของท้องถิ่นเกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนา พื้นที่ป่าดงชุมคำ จ.อุบลราชธานี การกำหนดพื้นที่ป่าชุมชนภูถ้ำกลบ บริเวณพื้นที่พิพาทโรงโม่หินศักดิ์ชัย จ.ชัยภูมิ เป็นต้น

2.) ข้อเสนอตอนนโยบายการจัดการที่ดินของรัฐ

2.1) รัฐบาลต้องดำเนินการเพิกถอนหรือยกเลิกกฎหมายและนโยบาย มติ คำสั่ง ระเบียบข้อบังคับ ที่มีผลกระทบ และปิดกั้นสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากร และการเข้าถึงสิทธิในที่ดินของประชาชน

2.2) รัฐต้องมีมาตรการทางด้านนโยบายในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินที่เป็นธรรมและยั่งยืนโดยชุมชน ได้แก่ การแก้ไขพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 การกำหนดอัตราภาษีที่ดินแบบก้าวหน้า การกำหนดเขตคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม การรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ท้องถิ่น การปฏิรูปที่ดินโดยประชาชน เป็นต้น

2.3) รัฐต้องดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการในรูปองค์กรอิสระเพื่อดำเนินการในการตรวจสอบการถือครองและทำประโยชน์ที่ดินของบุคคลที่ถือครองที่ดินขนาดใหญ่ และเจ้าพนักงานที่มีพฤติกรรมไม่เป็นกลางตามที่มีการร้องเรียนของชาวบ้าน

3.) ข้อเสนอต่อแนวทางมาตรการจัดการที่ดินโดยประชาชน

3.1) การกำหนดมาตรการในการใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างยั่งยืน โดยการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม การวางแผนการจัดการ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ในรูปแบบการจัดตั้งธนาคารที่ดิน การสร้างธรรมนูญที่ดินของชุมชน เป็นต้น

3.2) การพัฒนากลไก ความร่วมมือในการทำงานขององค์กรชาวบ้าน และเครือข่าย ในทุกระดับ

3.3) สร้างมาตรการเพื่อการพัฒนาขีดความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา และการวางแผนการทำงานของผู้นำ และองค์กรชาวบ้าน

3.4) การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบในการจัดการที่ดินโดยองค์กรชุมชน

แนวทางการดำเนินงานในระยะที่ 2

เหตุผลการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาในระยะที่ 2

สถานภาพของพื้นที่ศึกษาแบบเจาะลึกจะนำไปสู่การคัดเลือกพื้นที่เพื่อศึกษาเชิงปฏิบัติการในระยะที่ 2 ซึ่งคณะผู้ศึกษาได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะลึกเพื่อให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบ และปัจจัย เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ความขัดแย้งในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะลึก จำนวน 11 ข้อ คือ

- 1.1) องค์กรชาวบ้านมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง
- 1.2) ส่งผลกระทบต่อกฎหมายและนโยบายรัฐในการจัดการทรัพยากร
- 1.3) สะท้อนการแก้ไขปัญหาที่ล้มเหลวของรัฐ
- 1.4) การละเมิดสิทธิคนจนและคนชายขอบ

1.5) มีศักยภาพเป็นพื้นที่นำร่องในการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น สำหรับการศึกษาใน
ระยะที่ 2

1.6) ก่อผลกระทบต่อสังคมและชุมชน

1.7) ครอบคลุมและเป็นตัวแทนของปัญหาที่หลากหลายเกี่ยวกับข้อพิพาทเรื่องที่ดิน

1.8) การดำเนินการแก้ไขปัญหาระดับท้องถิ่นโดยองค์กรชาวบ้านอยู่แล้ว

1.9) กระจายอยู่ในทุกเขตภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.10) สะท้อนกระบวนการแก้ไขปัญหาที่สำเร็จ

1.11) ไม่ซ้ำซ้อนกับโครงการศึกษาวิจัยอื่น ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

จากหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาเจาะลึกทั้ง 11 ข้อ นั้นได้นำไปสู่การคัดเลือกพื้นที่
เป้าหมายในการทำการศึกษาดังปฏิบัติการในระยะที่ 2 จำนวนทั้งสิ้น 9 พื้นที่ ซึ่งสะท้อนถึงความ
เป็นไปได้ของชุมชนในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาท การสร้างกลไกการติดตามแก้ไข
ปัญหาในระดับองค์กรชาวบ้านและมีกลไกร่วมเพื่อติดตามการแก้ไขปัญหาพร้อมกับหน่วยงานรัฐ
รวมถึงการขยายผลเชิงนโยบายการจัดการที่ดินในอนาคต รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 12.1

ตารางที่ 12.1 แสดงสภาพปัญหาผลกระทบและแนวทางในการทำงานของพื้นที่ศึกษาแบบเจาะลึก
9 พื้นที่

กรณีปัญหา	สภาพปัญหาและผลกระทบ	แนวทางในการทำงานระยะที่ 2
1. กรณีการเตรียมประกาศ เขตอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก ด.ปทุมวาปี ด.ท่าศิลา อ.สอง ดาว จ.สกลนคร	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีแผนการเตรียมประกาศเขต อุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา เนื้อที่ทั้งสิ้น 261,875 ไร่ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิในที่ดิน ทำกิน ที่อยู่อาศัย และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรของชุมชน	การยกเลิกการเตรียมประกาศเขตอุทยาน แห่งชาติ และจัดการทรัพยากรร่วมกันโดย ชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. กรณีที่สาธารณประโยชน์ ทุ่งเลิงแก ด.โนนสวรรค์ อ. ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด	ปีพ.ศ. 2528 กรมป่าไม้ได้เข้าดำเนินการ ปลูกสร้างสวนป่าตามโครงการพัฒนา ป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ เนื้อที่ 280 ไร่ ซึ่งส่ง ผลกระทบต่อสิทธิการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรของชุมชน ต่อมาเอกชนได้ยื่น	1. การรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่ 2. นำพื้นที่มาจัดสรรโดยชุมชน ได้แก่ พื้นที่ ทำกินรายละเอียด 5 ไร่ ป่าชุมชน 30 ไร่ และ ถนน 20 ไร่ โดยการนำเสนอแผนงานต่อ องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสวรรค์

	คำร้องต่อเจ้าพนักงานที่ดินให้ดำเนินการรังวัดเพื่อออกเอกสารสิทธิโดยอ้างว่ามีหลักฐานการครอบครองประเภท สค.1 ทำให้ชุมชนมีการคัดค้านทั้งใน ส่วนการรื้อถอนยูคาลิปตัสและการออก เอกสารสิทธิแก่นายทุน	
3. กรณีที่สาธารณประโยชน์ เขวาคอก-เขวาท่ง ต.สระบัว อ.ปทุมรัตน์ จ. ร้อยเอ็ด	ราชการได้ออกเอกสารสิทธิให้กับเอก ชนในพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุม ชน	1. การเพิกถอนเอกสารสิทธิของนายทุน เอกชน 2. ให้สิทธิชุมชนในการนำพื้นที่มาจัดการ ในรูปแบบ “ป่าชุมชน”
4. กรณีที่สาธารณประโยชน์ ดอนฮังเกลือ ต.บึงเกลือ อ. เสลภูมิ จ. ร้อยเอ็ด	รัฐประกาศเขตที่สาธารณประโยชน์ทับ ที่ดินทำกินของราษฎร	1. การเพิกถอนที่ดินสาธารณประโยชน์ แล้วให้สิทธิในที่ดินทำกินแก่ราษฎร 2. การจัดการที่ดินของชุมชนในรูปแบบ “โฉนดชุมชน” และการพัฒนากองทุนที่ ดินชุมชน
5. กรณีการอนุญาตให้เอกชน เข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่า สงวนแห่งชาติดงใหญ่ อ. โนนดินแดง จ.บุรีรัมย์	เอกชนขออนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติดงใหญ่ จำนวน 9 แปลง 7 ไร่เศษ รวมเนื้อที่ 23,746 ไร่ ทำ ให้ราษฎรไร้ที่ดินทำกินและที่ดินทำกิน ไม่เพียงพอ อีกทั้ง เกิดผลกระทบต่อ ระบบนิเวศในพื้นที่ลุ่มน้ำลำนางรอง	1. นำพื้นที่ที่หมดอายุสัญญาเช่าจำนวน 2 แปลง รวมเนื้อที่ 6,732 ไร่ มานำร่องใน การปฏิรูปที่ดินโดยประชาชน 2. การจัดการฟื้นฟูพื้นที่ป่าธรรมชาติโดย องค์กรชาวบ้านในนามกลุ่มอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำลำนางรอง
6. กรณีการประกอบกิจการ ทำเกลือสินเธาว์ ต.โคกพระ อ.กันทรวิชัย จ. มหาสารคาม	เอกชนได้ขออนุญาตประกอบการต้ม เกลือและนำน้ำเกลือขึ้นมาจากใต้ดินทำ ให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชน ในพื้นที่รอบโรงงาน	1. การยกเลิกการประกอบกิจการเกลือ สินเธาว์ 2. การฟื้นฟูพื้นที่เกษตรกรรม โดยการ สนับสนุนโครงการฟื้นฟูพื้นที่เกษตร กรรม 3. การประกาศรับรองเป็นเขตคุ้มครองพื้น ที่เกษตรกรรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง ในระดับท้องถิ่นและระดับนโยบาย
7. กรณีการประกอบการอุตสาหกรรมเหมืองหินชนิดหิน	นายรัชชัยย์ ดันคงจำรัสกุล ได้ขอ ประทานบัตรเพื่อประกอบอุตสาหกรรม	1. ยกเลิกการประกอบการโรงโม่หินซึ่ง ละเมิดสิทธิชุมชน

ปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง (โรงโม่หินศักดิ์ชัย) ต.ทุ่งนา เลา อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ	เหมืองหินชนิดหินปูนเพื่อการก่อสร้าง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติภูซำผักหนาม เนื้อที่ 88 ไร่ 2 งาน 33 ตารางวา ก่อให้เกิดผลกระทบและความเสียหายต่อพื้นที่ เกษตรกรรม สภาพแวดล้อม ชีวิต และ ทรัพย์สินของชุมชนในเขตพื้นที่ตำบล ทุ่งนาเลา	2. การจัดการฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายจากการประกอบกิจการเหมืองหิน เนื้อที่ 88 ไร่ 2 งาน 33 ตารางวา และพื้นที่ ป่ารอบบริเวณภูถ้ำกลบ เนื้อที่ 1,142 ไร่ ในรูปแบบป่าชุมชน
8. กรณีปัญหาวนอุทยานภู สิงห์-ภูผาผึ้ง ต.หนองข่า อ.ปทุมราชวงศา จ.อำนาจเจริญ	กรมป่าไม้ดำเนินการประกาศเขตวน อุทยานภูสิงห์-ภูผาผึ้งทับพื้นที่ป่าชุมชน ของชาวบ้านเนื้อที่ 1,917 ไร่ และการ ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติดงคำเดียว แปลงที่ 1 ทับพื้นที่ทำกินของราษฎร บ้านสงยาง ต.หนองข่า อ.ปทุมราชวงศา จ.อำนาจเจริญ	1. การเพิกถอนแนวเขตวนอุทยาน ออก จากพื้นที่ป่าชุมชน เนื้อที่ 1,917 ไร่ 2. ในส่วนพื้นที่ที่ถูกประกาศเขตป่าสงวน แห่งชาติทับซ้อนที่ทำกินให้ดำเนินการ ปรับปรุงแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติแล้ว ออกเอกสารสิทธิให้กับราษฎร
9. กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ผาผึ้งทับซ้อนที่อยู่อาศัยและที่ ทำกิน ต.ทุ่งลุยลาย ต.ทุ่งพระ อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ	รัฐดำเนินการประกาศเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าผาผึ้งทับซ้อนที่ดินทำกินและที่ อยู่อาศัยของชาวบ้าน	1. การปรับปรุงแนวเขตพื้นที่เขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าผาผึ้งในส่วนที่ทับซ้อนที่ดิน ทำกินของราษฎรและที่สาธารณะของชุม ชน และให้สิทธิในที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ เดือดร้อน 2. วางมาตรการเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน การจัดการทรัพยากร บริเวณพื้นที่สาธารณะ ประโยชน์ ในรูปแบบป่าชุมชน

ที่มา ; จากการศึกษาและสำรวจของคณะผู้วิจัย

ข้อเสนอต่อการดำเนินงานโครงการในระยะที่ 2

จากการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทปัญหาที่ดิน โดยโครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและ
ความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย ระยะที่ 1 ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าสถาน
ภาพปัญหาเรื่องที่ดินในภูมิภาคอีสาน ถือได้ว่าเป็นปัญหาหลักที่จำเป็นต้องสร้างกระบวนการแก้ไข
ปัญหาร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบัน

วิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาขีดความสามารถแก่องค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นแต่ละแห่ง ทั้งนี้เนื่องมาจากแนวโน้มการแย่งชิงที่ดินและทรัพยากรของชุมชนนับวันจะเกิดความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต ทั้งนี้อาจพิจารณาได้จากเงื่อนไขทางด้านกฎหมาย นโยบายที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภทมากขึ้น รวมทั้งต้นทุนทางด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมืองของภาคประชาชนมีอยู่อย่างจำกัดในปัจจุบัน ดังนั้นในการดำเนินงานศึกษาวิจัยในระยะต่อไปของโครงการจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวเป็นสำคัญ โดยมีข้อเสนอเบื้องต้นต่อการทำงานดังต่อไปนี้

- 1.) การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาชนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรชาวบ้านในทุกระดับ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ดำเนินการศึกษาเชิงปฏิบัติการในระยะที่ 2
- 2.) การกำหนดมาตรการเพื่อพัฒนาระดับองค์ความรู้การจัดการทรัพยากร รวมถึงการสร้างรูปธรรมในการจัดการที่ดินโดยองค์กรชุมชน
- 2.) เพิ่มขีดความสามารถในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการเข้าถึงสิทธิของชุมชนตามรัฐธรรมนูญ
- 3.) สร้างการรณรงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลปัญหา ข้อพิพาท และทางเลือกการจัดการที่ดินของประชาชนท้องถิ่น รวมถึงการรณรงค์ผลักดันนโยบายและกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรที่ดิน
- 5.) สร้างมาตรการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรชุมชน ท้องถิ่นในการจัดการแลทรัพยากรเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ดินอย่างยั่งยืน การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและระบบนิเวศ

บรรณานุกรม

กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย : แนวทางการจัดทำแผนแม่บทการจัดการที่ดินแห่งชาติ. (เอกสารอัดสำเนา)

กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. นโยบายป่าไม้แห่งชาติ 2528.

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ : พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 แก้ไข พ.ศ. 2545.

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2521. ที่ดินกับชาวนา: ปฏิวัติหรือปฏิรูป. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2547. เอกสารประกอบการสัมมนาเวทีสาธารณะ เรื่องรายงาน ประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศ วันที่ 13 ธันวาคม 2546 .

คณะกรรมการการศึกษาและตรวจสอบกรณีปัญหาเหมืองแร่. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2546. ปัญหาจากการเปลี่ยนภูเขาเป็นทรัพยากรหินอุตสาหกรรม : ผลกระทบจากการประกอบการกิจการเหมืองหินและโรงโม่. เอกสารประกอบเวทีสัมมนา ครั้งที่ 4 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง,บรรณาธิการ. 2535. วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

ชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน, 2546 . จำหละนโยบายที่ดินรัฐไทย : ใครได้ประโยชน์จากแปลงสินทรัพย์เป็นหนี้. กรุงเทพฯ: แชนโพรพรินติ้ง.

ชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน,2545.

ศักยภาพชุมชนอีสานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: หจก.เม็ดทรายพรินติ้ง. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ,บรรณาธิการ.2540.วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง (ฉบับที่ 1). กรุงเทพฯ : เอดิชั่นเพรส โปรดักส์.

ประกอบ วิโรจน์กูฏ และฤกษ์ชัย ศรีวรมาศ, 2543 . รายงานผลการวิจัย เรื่อง คุณสมบัติการไหลของน้ำท่าจากลุ่มน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ศูนย์วิจัยทรัพยากรน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี .

ปราโมทย์ ผลบุญโญ และคณะ, 2545 . ยุคปฏิวัติสภาพแวดล้อมของแผ่นดิน : การเมือง เศรษฐกิจและความยากจน ภายใต้กลุ่มทุนต่างชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.

ปราโมทย์ ผลบุญโญ และวิพัฒนาชัย พิมพ์หิน, 2546. ยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานของเครือข่ายป่าไม้-ที่ดิน ภาคอีสาน. (เอกสารอัดสำเนา)

ฝ่ายวิชาการสูตรไพศาล,2545. ประมวลกฎหมายที่ดินฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สูตรไพศาล.

- พันธมิตรองค์การประชาชน, 2546. สถาปนาประชาชน : การเมืองของคนรากหญ้า, วาระที่ดิน ที่อยู่
อาศัย นโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุนและข้อเสนอเชิงนโยบาย. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์
แก่นจันทร์.
- พรชูลย์ นิลวิเศษ และรัชณี มณีกุล, บรรณาธิการ. 2541. เอกสารประกอบการฝึกอบรมด้านวน
ศาสตร์ชุมชน (เอกสารหลัก) . กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด.
- มูลนิธิสถาบันที่ดิน, 2545. รายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1 : โครงการศึกษาระบบการจัดการที่ดินใน
ระดับท้องถิ่น.
- รัชดา ฉายสวัสดิ์, 2535. ความสัมพันธ์ของนโยบายป่าไม้-ที่ดิน แห่งชาติต่อผลกระทบการถือครอง
ที่ดินของประชาชน : ศึกษากรณีโครงการ คอก . (เอกสารอัดสำเนา)
- วรลักษณ์ ศรีไย บรรณาธิการ, 2547. ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด : การพัฒนาหรือทำลาย.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543. เอกสาร
ประกอบการฝึกอบรมด้านวนศาสตร์ชุมชน (เอกสารหลัก). กรุงเทพฯ : บริษัท จุดทอง จำกัด
- สยามล ไกรยวงศ์, 2538. ปัญหาทางกฎหมายและนโยบายของการใช้อำนาจอรัฐที่เกี่ยวกับการจัด
การที่ดินในเขตป่า. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิณ เฉลิมลาภ และน้ำอ้อย เกียรติวงศ์ทอง, 2547. รายงานการศึกษาข้อมูลเชิงวิชาการ : กรณี
ปัญหาเหมืองแร่เพื่อกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย. กรุงเทพฯ. ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์น
การพิมพ์.
- สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.), 2546. การสร้างความเข้มแข็งของขบวนการปฏิรูปที่
ดินภาคประชาชน. สิงหาคม 2546. (เอกสารประกอบการอบรมผู้นำเกษตรกรจังหวัด
สระแก้ว)
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, พฤศจิกายน 2529. นโยบายที่ดินของประเทศไทย : เอกสาร
เล่มที่ 6 นโยบายการปฏิรูปที่ดินและการจัดที่ดิน.
- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2537. การดูแลรักษาป่าและการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยการมีส่วนร่วม.
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2547. ปฏิรูปที่ดินใน
อนาคต : 29 ปีสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, บรรณาธิการ. 2536. ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการ
พัฒนา. กรุงเทพฯ. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2545. เส้นผมบังภูเขา. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการเมือง.

กรณีป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมตามมติคณะรัฐมนตรี 7 กรณี

1.) ป่านายกมล อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีทับที่ทำกินราษฎร

พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

- 1.) บ้านเทพนา ต.บ้านไร่
- 2.) บ้านโนนสวรรค์ ต.บ้านไร่

ผลการดำเนินงาน

สปก. จังหวัดชัยภูมิสำรวจ รังวัดพื้นที่จำนวน 380 ไร่ เนื้อที่ 16,505 ไร่ สอบสวนสิทธิ 214 ไร่ เนื้อที่ 6,939 ไร่ และประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2542

สถานการณ์ปัจจุบัน

ยังไม่มีการส่งมอบเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 แก่ราษฎร

ปัญหาอุปสรรค

มีการเปลี่ยนแปลงสภาพการถือครองที่ดินในพื้นที่ และการใช้ประโยชน์ที่ดินบางส่วนไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการเกษตรกรรม

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้ สปก. เร่งส่งมอบออกเอกสารสิทธิ สปก. ๔- ๐๑ แก่ราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 7 นครราชสีมา
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.)
- 3.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดชัยภูมิ

นโยบาย / กฎหมาย

- 1.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

1. สถานการณ์ยังไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใดในการแก้ไขปัญหาเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เห็นความสำคัญ
2. เกิดสภาพ การเปลี่ยนมือในการถือครองที่ดินและใช้ที่ดินผิดประเภท

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเรียกร้องของสมาชิกคนจนและชาวบ้านในพื้นที่

2. รายงานผลการประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาของสมาคมคนจน กรณี ปัญหาพื้นที่ป่าไม้ ครั้งที่ 1 / 2544 วันที่ 12 ก.ค. พ.ศ. 2544

2.) ป่าดงหมู แปลง 1 ต. ชะโนดน้อย อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีที่ทำการราชกิจในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงหมู จำนวน เนื้อที่ ๔,๗๒๕ ไร่

พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

- 1.) บ้านเหล่าเหนือ .
- 2.) บ้านคลองยาง
- 3.) บ้านชะโนด
- 4.) บ้านโนนทัน

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) ผลจากการเจรจาเมื่อวันที่ 3 มี.ค. 2540 และคณะรัฐมนตรีมีมติการแก้ปัญหา ลงวันที่ 18 มี.ค. 2540 ให้กรมป่าไม้เสนอเรื่องการปรับแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ออกเป็นพื้นที่ป่าเศรษฐกิจตามมติของคณะอนุกรรมการป้องกันฯ จังหวัดให้ คณะ รัฐมนตรีพิจารณา ภายใน ๑๕ วัน เพื่อพิจารณาส่งมอบพื้นที่ให้ สปก. นำไปปฏิรูปที่ดิน

2.) ต่อมากรมป่าไม้ ได้ส่งมอบพื้นที่ให้ สปก. จำนวน 4,200 กว่าไร่ สำนวนแล้ว 3,040 ไร่ เหลือประมาณ 1,200 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกษตรกรมีหลักฐาน เอกสารตามประมวลกฎหมายที่ดิน

ผลการดำเนินงาน

สปก. จังหวัด ได้ดำเนินการสำรวจรังวัดตรวจสอบและสอบสวนสิทธิการถือครองที่ดินแล้วเสร็จ 167 ราย เนื้อที่ทั้งหมด 2,268 ไร่

สถานภาพปัจจุบัน

สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหาร ดำเนินการสำรวจ รังวัด สอบสวนสิทธิการถือครองที่ดิน และส่งมอบ สปก. 4-01 แล้วจำนวน 148 ราย 183 แปลง เนื้อที่ 2,048 ไร่ 3 งาน 54 ตารางวา อยู่ระหว่างการสอบสวนสิทธิ์ 21 ราย 267 ไร่ 13 ตารางวา

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) มีเกษตรกรไม่มาขึ้น เนื่องจากมีหลักฐานตามประมวลกฎหมายที่ดิน
- 2.) มีปัญหาแนวเขตการปกครองระหว่างจังหวัดมุกดาหารกับจังหวัดนครพนม

ข้อเรียกร้องและผลการเจรจา

ประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณีพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก ครั้งที่ 1/2544 วันที่ 12 กรกฎาคม ณ ศาลากลางจังหวัดขอนแก่น ที่ประชุมมีมติให้ราษฎรที่ต้องการ สปก. มายื่นคำขอ ส่วนราษฎรที่มีหลักฐานตามประมวลกฎหมายที่ดินให้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายที่ดินต่อไป

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหาร
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.)
- 3.) สำนักงานที่ดินจังหวัดมุกดาหาร

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 2518
- 2.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ 2507

ข้อสังเกต

- 1.) ขาดงบประมาณในการออกเอกสารสิทธิ สปก.
- 2.) พื้นที่ที่มีหลักฐานการถือครองที่ดินให้ สปก. กันพื้นที่เพื่อออกเอกสารสิทธิตามกฎหมายที่ดิน

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจนและชาวบ้านในพื้นที่
- 2.) รายงานผลการประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณี พื้นที่ป่าไม้ครั้งที่ 2 / 2545 วันที่ 30 พ.ค. 2545

3.) กรณีป่าดงชุมคำ ต. คอนสาย อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ประกาศเขตป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมตามมติคณะรัฐมนตรีในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงชุมคำทับที่ดินทำกินชาวบ้าน

พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

- 1.) บ้านห้วยหวาย ต. คอนสาย
- 2.) บ้านนาคำ ต. คอนสาย
- 3.) บ้านคอนสาย ต. คอนสาย

- 4.) บ้านสร้างโพน ต. คอนสาย
- 5.) บ้านโป่งน้อย ต. คอนสาย
- 6.) บ้านดอนม่วง ต. คอนสาย
- 7.) บ้านหัวสะพาน ต. คอนสาย
- 8.) บ้านหนองแฝก ต. คอนสาย
- 9.) บ้านห้วยที ต. ถ้ำแซ้
- 10.) บ้านห้วยทีเหนือ ต.ถ้ำแซ้
- 11.) บ้านป่าหอย ต.ถ้ำแซ้
- 12.) บ้านดงเจริญ ต.ถ้ำแซ้

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) ช่วงปี พ.ศ. 2539 – 2541 ชาวบ้านได้ติดตามปัญหาในนามสมัชชาคนจน และมีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาจำนวน 3 ฉบับ คือ มติครม. วันที่ 22 เมษายน 2539 วันที่ 18 มีนาคม 2540 วันที่ 16 กันยายน 2540 ผลการดำเนินงานปรากฏว่ากรมป่าไม้ได้เร่งรัดปรับปรุงแนวเขตป่าอนุรักษ์ออกจากพื้นที่ทำกินของราษฎรตำบลคอนสาย และตำบลถ้ำแซ้ และส่งมอบพื้นที่ให้ สปก. ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน จำนวน 17,011 ไร่ 381 ราย คงเหลือพื้นที่ที่ไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากมีสภาพป่าสมบูรณ์ และมีภาวะผูกพันเป็นสวนป่าโดยพื้นที่สวนป่าดงเก่าตัน มีเนื้อที่ 1,490 ไร่ มีราษฎรอ้างสิทธิ์จำนวน 44 ราย

2.) ผลการหารือในการแก้ไขปัญหา สมัชชาคนจนกรณีปัญหาพื้นที่ป่า ไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและ ภาคตะวันออก มีมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ ๓ เม.ย. ๒๕๔๔ ดังนี้

(2.1) ตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก เพื่อทำงานตรวจ สอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินโดยให้มีตัวแทนสมัชชาคนจนและตัว แทนรัฐในสัดส่วนที่เท่ากัน

(2.2) ให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหา ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกดำเนินการสำรวจ และพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดิน ตลอดจนปรับแนวเขตป่าไม้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

การดำเนินการแก้ไขปัญหา

3.) วันที่ ๑๔ มี.ค. ๒๕๔๕ มีการประชุมคณะกรรมการระดับจังหวัด แต่ไม่ได้ข้อสรุปเนื่องจากส่วนราชการอ้างถึงมติครม. ๓ เม.ย. ๒๕๔๔ เป็นแนวปฏิบัติทำให้เกิด ความขัดแย้งในการแก้ปัญหา

4.) ผลการหารือแก้ปัญหา เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๕ กรณีสวนป่า ดงเก่าต้นให้นำเรื่องเสนอต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบในการ ยกเลิกพื้นที่สวนป่าดงเก่าต้นและดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. ๔ – ๐๑ ให้กับราษฎรต่อไป

5.) การประชุมคณะอนุกรรมการ แก้ไขปัญหาของสมาคมชนนกรณีกุ่มปัญหาพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออก เชียงเหนือและภาคตะวันออก ครั้งที่ ๑/๒๕๔๕ วันที่ ๓๐ พ.ค. ๒๕๔๕ ณ ห้องประชุม ๓/๑ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีมติ ให้กรณีป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมป่าดงชุมคำ (สวนป่าดงเก่าต้น) มติที่ประชุมเห็นชอบให้นำเรื่อง เสนอคณะกรรมการกำกับและติด ตามการแก้ไขปัญหาของสมาคมชนนกรณพิจารณาตัดสินเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรี

สถานการณ์ปัจจุบัน

การดำเนินงานไม่มีความก้าวหน้า

ปัญหาอุปสรรค

มีการบุกรุกพื้นที่จากนายทุนในบริเวณพื้นที่สวนป่าดงเก่าต้น และพื้นที่ที่ สปก. กันคั่นกรมป่าไม้ 1,568 ไร่

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐดำเนินการเพิกถอน สภาพสวนป่าดงเก่าต้นออกจากทะเบียนสวนป่าพื้นที่ป่าอนุรักษ์
- 2.) ให้รัฐออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 ให้กับราษฎรจำนวน 44 ราย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. สำนักงานป่าไม้จังหวัด อุบลราชธานี
2. สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ที่ 8 อุบลราชธานี
3. สำนักงานปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม (สปก.)
4. กรมป่าไม้ กระทรวง เกษตรและสหกรณ์
5. คณะรัฐมนตรี

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
- 2.) พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

ข้อสังเกต

การแสวงหาผลประโยชน์โดยการเข้ามากว้านซื้อที่ดินของนายทุน ซึ่งรัฐต้องมีมาตรการจัดการอย่างเด็ดขาด

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจนและตัวชาวบ้านในพื้นที่
2. มติ ครม. วันที่ 11 มี.ค. 2540
3. ผลการประชุมคณะทำงานแก้ไข ผลการประชุมคณะทำงานแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ จ. อุบลราชธานี วันที่ 14 ก.พ. 2545

4.) ป่าดงแม่แฝด ต. คำพอง อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทับที่ทำกินของราษฎร จำนวน 236 ราย

พื้นที่ปัญหา

- 1.) ชาวบ้าน ๑๐ หมู่บ้าน ต.คำพอง อ. โพธิ์ชัย จ. ร้อยเอ็ด
- 2) บ้านเหล่าสูง ต. เหล่าสูง อ.โพธิ์ชัย จ. ร้อยเอ็ด
- 3.) บ้านศรีสมเด็จ ต.อวดคำ อ. โพธิ์ชัย จ. ร้อยเอ็ด

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) กรณีป่าดงแม่แฝด ผลการเจรจา มติ ครม. เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2540 ให้กรมป่าไม้จัดสรรงบประมาณให้ จังหวัดและป่าไม้เขตภายใน 7 วัน เพื่อดำเนินการจัดแนวเขตให้แล้วเสร็จและนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบเพื่อมอบบริเวณที่ปรับออกเป็นป่าเศรษฐกิจให้สปก.นำไปปฏิรูปที่ดินให้ สปก. ดำเนินการ ปฏิรูปที่ดินออกเอกสารสิทธิ สปก. ๔ – ๐๑ ให้ราษฎรนับจากกรมป่าไม้ มอบพื้นที่ให้นำเสนอ ครม. ยก เลิกสวนป่าเสื่อมโทรมซึ่งอยู่ในเขต พื้นที่ปรับออกจากเขตป่าอนุรักษ์ ประมาณ 6,000 ไร่ โดยยกเว้น สปก. ไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยการปลูกสร้างสวนป่าและค่าบำรุงรักษาป่า ในการนำไปปฏิรูปที่ดินให้นำเสนอคณะรัฐมนตรี พิจารณา อนุมัติเงินให้ สปก. จ่ายค่าสูญเสียโอกาสที่ดินทำกินในบริเวณที่จะกันออกไว้เป็นป่าอนุรักษ์ ในอัตราไร่ละ 3,500 บาท เนื้อที่ 519 ไร่ 3 งาน รวมเป็นเงิน 1,819,125 บาท

2.) สำนักงานป่าไม้เขตขอนแก่นเร่งรัด ปรับแนวเขตป่าอนุรักษ์ออกจากพื้นที่ทำกินราษฎรในพื้นที่เสร็จแล้ว และคณะอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดร้อยเอ็ดมีมติเห็นชอบให้มีการปรับแนวเขตป่าอนุรักษ์ออกจากพื้นที่ทำกิน

3.) กรมป่าไม้ยังไม่ส่งมอบพื้นที่ให้กับ สปก.ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 รวมทั้งการจ่ายค่าร้อยละย่ำแย่ราษฎร

สถานภาพปัจจุบัน

การดำเนินการแก้ไขปัญหาไม่มีความคืบหน้า

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) มีนายทุนเข้ากว้านซื้อที่ดินในพื้นที่เพื่อทำการปลูกอ้อย

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐดำเนินการจัดสรรงบประมาณค่าร้อยละย่ำแย่ อัตราไร่ละ 3,500 บาท ให้กับชาวบ้าน
- 2.) ให้รัฐเร่งออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 ให้กับราษฎรผู้เดือดร้อน จำนวน 236 ราย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 4.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- 5.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ขอนแก่น
- 6.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กฎหมาย/นโยบาย

1. พระราชบัญญัติป่า สงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507
2. มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 22 เม.ย. 2539
3. มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 18 มี.ค. 2540
4. มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 16 ก.ย. 2540
5. มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิ.ย. 2541
6. มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 เม.ย. 44

ข้อสังเกต

เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพการถือครองที่ดินในพื้นที่ และควรมีมาตรการตรวจสอบพื้นที่ร่วมกันอีกครั้ง

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจนและตัวชาวบ้านในพื้นที่
2. ผลการเจรจาระหว่างสมัชชาคนจนกับรัฐบาลเมื่อวันที่ 3 มี.ค. 2540
3. มติ ครม. วันที่ 18 มี.ค. 2540

5.) ป่าดงหมู อ. ชาติพนม จ.นครพนม

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศป่าอนุรักษ์ทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านยางคำ ต. อุ่มเหมา
- 2.) บ้านโสกแมว ต. อุ่มเหมา
- 3.) บ้านดอนสวรรค์ ต. อุ่มเหมา
- 4.) บ้านโนนงาม ต. อุ่มเหมา
- 5.) บ้านชะโนด ต. อุ่มเหมา
- 6.) บ้านอุ่มเหมา ต. อุ่มเหมา

ผลการดำเนินงาน

สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหาร ได้สำรวจ รังวัด และออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 แก่ราษฎร จำนวน 184 ราย เนื้อที่ 2,221 ไร่ ส่วนพื้นที่ที่เป็นป่าอนุรักษ์กรมป่าไม้ได้ปรับลดพื้นที่อนุรักษ์ให้เป็นป่าเศรษฐกิจประมาณ 168 ไร่ ส่วนที่ไม่สามารถปรับได้ ประมาณ 3,900 ไร่ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวให้ทาง อผส. ใช้ประโยชน์

สถานการณ์ปัจจุบัน

สำนักงานป่าไม้จังหวัดได้เสนอกกรมป่าไม้ไปแล้ว และอยู่ในขั้นตอนการเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณา

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) การพิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหามีความล่าช้า
- 2.) ปัญหาพื้นที่บางส่วนอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณาปรับพื้นที่ของกรมป่า

ไม้

ข้อเรียกร้อง

ให้พิจารณาปรับลดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 แก่ราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดนครพนม
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จังหวัดนครพนม
- 3.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ที่ 10 จ.อุดรธานี
- 4.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- 5.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 6.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- 7.) คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

นโยบาย กฎหมาย ที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2518
- 3.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 22 เมษายน 2539
- 4.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 18 มีนาคม 2540

ข้อสังเกต

การพิจารณามีความล่าช้า ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่เนื่องจากพื้นที่บางส่วน สปก. คั้นให้กรมป่าไม้เพราะมีสภาพป่าสมบูรณ์

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจนและตัวชาวบ้านในพื้นที่
2. ผลการเจรจาระหว่างสมัชชาคนจนกับรัฐบาลกรณีพื้นที่ป่าไม้ ครั้งที่ 2/2545 วันที่ 30 พ.ค. 2545

6.) ป่านาอย่างลึก อ. บำเหน็จณรงค์ และ อ. เทพสถิตย์ จ. ชัยภูมิ

ประเด็นปัญหา

เป็นพื้นที่ที่กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้กับ สปก. เพื่อนำไปปฏิรูปที่ดิน ในปี 2536 เนื้อที่ทั้งหมด 418,390 ไร่ และผลจากการแบ่งเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของกรมป่าไม้ได้ประกาศป่าอนุรักษ์ทับที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของราษฎร

พื้นที่ปัญหา

1. ราษฎร หมู่ 2 , 4 ต. โคกเพชรพัฒนา
2. ราษฎรหมู่ 6 ต. บ้านไร่
3. ราษฎร หมู่ 4 , 6, 9 ต. ห้วยยายจิ๋ว

ผลการดำเนินงาน

1.) ผลการเจรจาเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2540 คณะรัฐมนตรีมีมติ 18 กุมภาพันธ์ 2540 ให้กรมป่าไม้รังวัดแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์และกันพื้นที่ที่ไม่สมควรนำไปปฏิรูปที่ดินร่วมกับ สปก. ตามบันทึกข้อตกลงระหว่างกรมป่าไม้และ สปก. ในวันที่ 14 ก.ย. 38 ให้แล้วเสร็จภายใน 4 เดือนและให้ สปก. เร่งดำเนินการโดยการปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎร

2.) สปก. จังหวัดได้รังวัด 1,584 ราย 37,158 ไร่ สอบสวนสิทธิ 452 ราย เนื้อที่ 13,287 ไร่ และได้มอบ สปก. 4-01 จำนวน 260 ราย เนื้อที่ 6,050 ไร่ และในส่วนที่เหลือมีการประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน ในวันที่ 2 มีนาคม 2542 แต่รัฐขาดงบในการดำเนินการ

สถานภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรค

การดำเนินการมีความล่าช้า

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้หน่วยงาน สปก. นำพื้นที่ดำเนินการปฏิรูปที่ดินและเร่งรัดให้ สปก. ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 โดยเร่งด่วน

2.) ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับชาติสั่งการให้ สปก. เร่งดำเนินการ ออก สปก. 4-01 ให้กับราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
2. กรมป่าไม้
3. คณะรัฐมนตรี
4. สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พรบ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
2. นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528

ข้อสังเกต

รัฐควรเร่งจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการจำแนกพื้นที่การให้ประโยชน์

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจน
2. เอกสารรายงานความก้าวหน้าในการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน

7.) ป่านายางลัก อ. หนองบัวระเหว อ. เทพสถิตย์ จ. ชัยภูมิ

ประเด็นปัญหา

เป็นพื้นที่กรมป่าไม้มอบพื้นที่ให้ สปก. นำไปปฏิรูปที่ดิน เมื่อปี พ.ศ. 2536 เนื้อที่ประมาณ 418,390 ไร่ และผลจากการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของกรมป่าไม้ ได้ประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทับที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของราษฎร

พื้นที่ปัญหา

1. บ้านห้วยทับนาย อ. หนองบัวระเหว
2. บ้านห้วยหินฝน อ. หนองบัวระเหว
3. บ้านบึงเวียน ต. โป่งนก อ. เทพสถิตย์

ผลการแก้ไขปัญหา

คณะรัฐมนตรีมีมติ 11 มี. ค. 40

- 1.) บริเวณที่ราษฎร 3 หมู่บ้านอยู่ในเขตป่าเพื่อเศรษฐกิจที่กรมป่าไม้มอบให้ สปก. แล้วอยู่ระหว่างกรมป่าไม้และ สปก. ร่วมกันดำเนินการตามข้อตกลงเมื่อวันที่ 14 ก. ย. 38 เมื่อมีความชัดเจนว่าพื้นที่ใดจะนำไปปฏิรูปที่ดิน สปก. จะดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 ภายใน 6 เดือน
- 2.) อนุญาตผ่อนผันให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่เพื่อยังชีพในบริเวณที่จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินและบริเวณใกล้เคียงได้

ผลการดำเนินงาน

หนังสือจาก สำนักเลขาธิการรัฐมนตรี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ กษ 0100/1333 วันที่ 2 พ. ค .2544 แจ้งเรื่อง กรณีปัญหาที่มีการออกพระราชกฤษฎีกาประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2542 สปก. จังหวัดสำรวจรังวัดพื้นที่ 307 ราย เนื้อที่ 9,330 ไร่ สบสวนสิทธิ 99 ราย เนื้อที่ 3,091 ไร่ และมีการส่งมอบ สปก. 4-01 จำนวน 85 ราย เนื้อที่ 1,902 ไร่

สถานภาพปัญหาปัจจุบัน

1. ในการดำเนินงานเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลง 14 ก.ย. 38
2. การแก้ปัญหายู่งระหว่างที่กรมป่าไม้มอบพื้นที่ให้ สปก. ประกาศพระราชกฤษฎีกาเพื่อการปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎรผู้เดือดร้อน

ปัญหาอุปสรรค

การดำเนินงานของเจ้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่มีความคืบหน้า

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้เร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 แก่ราษฎร
- 2.) ในพื้นที่ที่ยังคงสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ในบริเวณหมู่บ้านให้กันเป็นป่าชุมชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยภูมิ
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ข้อสังเกต

พื้นที่บางส่วนมีภาระผูกพันกับกรมชลประทานเพราะกรมชลประทานกันพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเรียกร้องต่อการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจน
- 2.) หนังสือสำคัญเลขที่ กษ 0100/1333 วันที่ 2 พฤษภาคม 2544 แจ้งเรื่องการออกพระราชกฤษฎีกาประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2542

ปัญหาการประกาศป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย 13 กรณี

8.) อุทยานแห่งชาติภูพาน อ. ภูพาน จ.สกลนคร

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตอุทยานแห่งชาติภูพานทับที่ดินทำกินและที่อยู่ชาวบ้าน

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านสร้างค้อ ต. สร้างค้อ อ. ภูพาน
- 2.) บ้านใหม่พัฒนา ต. สร้างค้อ
- 3.) บ้านคำเพิ่ม ต. โคกภู อ. ภูพาน
- 4.) บ้านหนองสรวง ต. โคกภู
- 5.) บ้านนางเต็ง ต. โคกภู
- 6.) บ้านยางโหล่น ต. โคกภู
- 7.) บ้านโคกภูเก่า ต. โคกภู
- 8.) บ้านโคกภูใหม่ ต.โคกภู
- 9.) บ้านนาม่อง ต. นาม่อง อ. กุดบาก
- 10.) บ้านหนองคำ ต.นาม่อง
- 11.) บ้านดงนิมิตร ต. นาม่อง
- 12.) บ้านโนนทรายคำ ต. นาม่อง
- 13.) บ้านโพนงาม ต. นาม่อง
- 14.) บ้านหนองสะโน ต. นาม่อง
- 15.) บ้านเชิงกอง ต. นาม่อง
- 16.) บ้านโนนเรือ ต. นาหัวบ่อ อ. พรรณานิคม
- 17.) บ้านภูเพ็ก ต. นาหัวบ่อ อ.พรรณานิคม

ผลการแก้ไขปัญหา

ผลการเจรจาเมื่อ วันที่ 17 เมษายน 40 และคณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบ วันที่29 เมษายน 40

1. เห็นชอบให้ปรับแนวเขตอุทยาน ตามหลักการของอนุกรรมการป้องกันฯจังหวัดสกลนคร ครั้งที่ 2/2537 วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2537

2. ให้ดำเนินการจัดทำแผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกา ให้แล้วเสร็จภายใน 5 เดือน นับตั้งแต่
ครม. มีมติเห็นชอบ

3. ให้ดำเนินการเพิกถอนสภาพอุทยานฯตามขั้นตอนของกฎหมายให้แล้วเสร็จใน 9 เดือน ตั้ง
แต่จัดทำแผนที่เสร็จสิ้นและให้ดำเนินการออก สปก. 4-01

4. การดำเนินการขั้นต่อไปกรณีพื้นที่สีแดงให้ดำเนินการจัดหาพื้นที่ทดแทนหรือชดเชยเงิน
ให้แก่ราษฎรเพื่อจัดหาที่ดินในกรณีที่ไม่สามารถทำได้ให้ผ่อนผันให้ราษฎรสามารถทำกินในที่ดินเดิมต่อไปจนกว่าการแก้ไขปัญหาจะแล้วเสร็จเว้นแต่ราษฎรจะบุกรุกใหม่ดำเนินการตามขั้นตอน

สถานการณ์ปัจจุบัน

การรังวัดแนวเขตของกรมป่าไม้ เสร็จสิ้นขั้นตอนอยู่ในระหว่างการ พิจารณาของคณะ
กรรมการอุทยานแห่งชาติ

ปัญหาอุปสรรค

ผลจากมติ ครม. วันที่ 30 มิ. ย. 41 ขัดแย้งกับมติ ครม. 29 เม.ย. 40 ทำให้การแก้ไขปัญหาแบบมี
ส่วนร่วมยุติลง

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 2.) ให้เจ้าหน้าที่รัฐ ยุติการข่มขู่ จับกุม ดำเนินคดีกับชาวบ้านในช่วงที่ดำเนินการแก้ไข
ปัญหายังไม่แล้วเสร็จ
- 3.) อนุญาตให้ชาว บ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้
- 4.) ให้กรมป่าไม้ดำเนินการ เพิกถอนแนวเขตอุทยาน ออกจากที่ดินทำกินราษฎร
- 5.) ให้รัฐดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก.4-01 แก่ราษฎรผู้เดือดร้อน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติภูพาน
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ อุดรธานี
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
- 3.) พรบ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

ข้อสังเกต

กระบวนการเพิกถอนพื้นที่อนุรักษ์ออกจากที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรไม่สามารถปฏิบัติได้จริงทำให้การแก้ไขปัญหาไม่มีข้อยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจน
- 2.) มติกรม. วันที่ 29 เม.ย. พ.ศ. 2540
- 3.) มติกรม. วันที่ 30 เม.ย. พ.ศ. 2541

9.) อุทยานแห่งชาติภูพาน (บ้านใหม่พัฒนา) ฮ. ภูพาน จ. สกลนคร

ประเด็นปัญหา

รัฐบาลประกาศ เขตอุทยานแห่งชาติทับที่ดินทำกินราษฎร

พื้นที่ปัญหา

1.) บ้านใหม่พัฒนา อ. ภูพาน จ. สกลนคร จำนวนผู้เดือดร้อน 48 ครัวเรือน

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) ผลการเจรจาแก้ไขปัญหาเมื่อวันที่ ๑๗ เม.ย. ๔๐ มีมติการแก้ไขปัญหา ลงวันที่ ๒๙ เม.ย. ๔๐ ให้จัดทำ แผนที่เพื่อเพิกถอนแนวเขตอุทยาน แห่งชาติให้แล้วเสร็จนับตั้งแต่วันที่ ๓ เม.ย. ๔๐ หลังจากนั้นจึงนำเสนอ กรม. เพื่อให้ ราษฎรจำนวน ๔๕ รายสามารถเข้าทำกินในที่ดินเดิม ได้ครบ ครัวละ ๑๔ ไร่ รวมเนื้อที่ ประมาณ ๖๓๐ ไร่ ภายในวันที่ ๓๐ เม.ย. ๔๐ สำหรับการเพิกถอนแนว เขตอุทยาน แห่งชาติให้ดำเนินการ ตามขั้นตอนกฎหมายให้ราษฎรให้ ความร่วมมือกับส่วนราชการในการดูแล รักษาป่าและป้องกันไม่ให้บุคคลอื่นเข้าบุกรุก

2.) มติที่ประชุมเมื่อวันที่ ๖ มี.ค. ๔๒ กรมป่าไม้รับที่จะดำเนินการต่อ จากที่ได้ดำเนินการมา แล้วตามขั้น ตอนของกฎหมายในเดือนสิงหาคม ๔๒ นายปลอดประสพ สุรัสวดี อธิบดีกรมป่าไม้ได้ส่ง หนังสือแจ้งจับราษฎร ๖ คนในข้อหาบุกรุกทำลาย ป่าเสียหายและให้ชดใช้ค่าเสียหาย กรณีการปลูก ป่าพร้อมระบุให้ส่ง ดอกเบี้ยที่สำนักงานป่าไม้เขตอุดร ธานีคิดเป็นเงินค่าเสียหาย ๖๔๘,๔๔๕.๑๒ บาท พร้อมดอก เบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี นับตั้งแต่ วันกระทำผิด

3.) มติการประชุมเมื่อวันที่ ๑๓ ต.ค. ๔๒ ณ กระทรวงเกษตรฯ คือ ให้ ราษฎรทำหนังสือชี้แจง ว่าบุกรุกจริงหรือไม่และกระทรวงได้สั่งการให้ผู้ ตรวจราชการลงพื้นที่ตรวจสอบข้อ เท็จจริง

สถานภาพปัจจุบัน

ชาวบ้านจำนวน 45 ราย สามารถเข้าทำกินในพื้นที่ เดิมได้ทั้งหมดในเนื้อที่จำนวน ๖๓๐ ไร่ ซึ่ง มีเนื้อที่ ประมาณ ๗๓ ไร่ เป็นเขตของโครง การชลประทานและพื้นที่สวนป่า โครงการปรับปรุงป่าสงวน แห่งชาติ ที่ ๕

ปัญหาอุปสรรค

กรมป่าไม้ได้กล่าวหาและแจ้งความ ดำเนินคดีกับชาวบ้าน กรณีบุกรุกพื้นที่พร้อมการเรียกร้องค่า เสียหาย

ข้อเรียกร้อง

ให้รัฐเพิกถอนแนวเขตอุทยานออกจากที่ทำกิน และ เรงออกเอกสารสิทธิ์ สปก.๔-๐๑ แก่ ราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติภูพาน
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ อุตรธานี
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540
- 3.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 4.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

การตรวจสอบพื้นที่ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องไม่มีการชี้แจงผลการทำงานให้กับราษฎรในพื้นที่รับทราบ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจน
2. มติครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540

10.) อุทยานแห่งชาติห้วยหูด อ.เต่างอย จ.สกลนคร

ประเด็นปัญหา

- 1.) รัฐประกาศเขตอุทยานทับที่ทำกินของราษฎร
- 2.) การเตรียมเพื่อขยายแนวเขตอุทยานฯ เพิ่มเติมทับพื้นที่ของราษฎร 151 ราย ในพื้นที่

2,635 ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านจันทร์เพ็ญ หมู่ ๑ , ๒ , ๗ ต. จันทร์เพ็ญ อ. เต่างอย
- 2.) บ้านบึงสา ต. จันทร์เพ็ญ
- 3.) บ้านห้วยหูด ต. จันทร์เพ็ญ
- 4.) บ้านกวนปุ่น ต. จันทร์เพ็ญ
- 5.) บ้านนาม่อง ต. จันทร์เพ็ญ
- 6.) บ้านห้วยหูด ต. จันทร์เพ็ญ
- 7.) บ้านกวนปุ่น ต. จันทร์เพ็ญ
- 8.) บ้านนาม่อง ต. จันทร์เพ็ญ

ผลการดำเนินงาน

1.) ผลการเจรจาเมื่อวันที่ 17 เม.ย. 40 ครม. มีมติ ในวันที่ 29 เม.ย. 2540 ให้ดำเนินการปรับแนวเขตอุทยานตามมติคณะกรรมการจังหวัดลงวันที่ 30 เม.ย.39 และให้ดำเนินการเพิกถอนสภาพอุทยานตามขั้นตอน ซึ่งในระหว่างดำเนินการราษฎรสามารถเข้าทำกินในพื้นที่เดิมได้ในกรณีพื้นที่เตรียมขยายเขตอุทยานแห่งชาติเพิ่มเติมให้เร่งดำเนินการรังวัด และกันเขตอุทยานออกจากที่ทำกินของราษฎร และให้ สปก. ดำเนินการปฏิรูปที่ดินต่อไป

2.) เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ดำเนินการสำรวจการถือครองเสร็จสิ้นและอยู่ในระหว่างกรมป่าไม้แปลภาพถ่ายทางอากาศเพื่อส่งมอบให้ป่าไม้จังหวัดและป่าไม้เขตพิสูจนสิทธิ์ ตามนัย มติ ครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541

3.) ผู้แทนกรมป่าไม้ได้แจ้งพื้นที่อุทยานทางกรมป่าไม้ได้กำหนดแผนในปี 2543 ให้ดำเนินการตามแผนเร่งรัดให้มีการพิสูจนสิทธิ์การครอบครองที่ดิน

สถานภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรค

1.) ในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ไม่เป็นไปตามแผนในระดับจังหวัดและราษฎรบางส่วนไม่สามารถกลับเข้าพื้นที่เดิมได้

2.) ความขัดแย้งในระดับนโยบายระหว่างมติ ครม. 29 เมษายน 2540 และมติ ครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐเร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก. ๔- ๐๑ แก่ราษฎร
- 2.) และ ในช่วงที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาอนุญาตให้ราษฎรเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทำกินเดิมได้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติห้วยหูด (ภูผายล)
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 10 อุตรธานี
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย กฎหมาย

- 1.) พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540
- 3.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ข้อสังเกต

มีความขัดแย้งในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา ระหว่างมติครม. 30 มิถุนายน 2541 กับ มติครม. 29 เมษายน 2540

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจนและชาวบ้านในพื้นที่
- 2.) สำเนาเอกสารเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างมติ ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับ มติ ครม.วันที่ 29 เม.ย. 2540

11.) อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน อ. ภูผาม่าน อ. ชุมแพ จ.ขอนแก่น อ.ภู

กระดิง จ.เลย

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขต อุทยานแห่งชาติทับทิมอยู่อาศัยและที่ดินทำกินของชาวบ้าน

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านชำผักหนาม ต. นาหนองทุ่ม อ. ชุมแพ จ. ขอนแก่น
- 2.) บ้านตาดฟ้า-ดงสระคร่าน ต.วังสะวาล อ.ภูผาม่าน จ.ขอนแก่น
- 3.) บ้านหนองจาน ต. ผานกเค้า อ.ภูกระดึง จ. เลย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) อนุกรรมการแก้ไขปัญหาระดับ จังหวัดเห็นชอบให้กันเขตพื้นที่ อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของชาว บ้านออกจากเขตอุทยานฯบ้านชำ ผักหนามได้รับรองให้เป็นหมู่บ้าน ตามกฎหมายแต่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้ตั้งด่านเพื่อเก็บค่าผ่านทางเข้าออกจากหมู่บ้านจากชาวบ้าน

สถานการณ์ปัจจุบัน

รัฐได้กำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่านเป็นพื้นที่เป้าหมายตามโครงการพัฒนาความร่วมมือในการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน (โครงการอุทยานนาร่อง)

ปัญหาอุปสรรค

มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540 เรื่องการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย

ขอเรียกร้อง

1. ให้รัฐ เพิกถอนแนวเขตอุทยานฯ ที่ประกาศทับที่ดิน ของชาวบ้าน
2. จากนั้นให้เร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก . ๔-๐๑
3. และเร่งรัดให้ดำเนิน การจัดสรรงบประมาณฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรวมแก่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจาก โครงการ ค.จ.ก.

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 7 ขอนแก่น
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540
- 3.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541

ข้อสังเกต

ยังไม่มีความแน่ใจกับโครงการอุทยานนาร่องที่ส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ที่ทางรัฐได้จัดทำขึ้น

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจนและชาวบ้านในพื้นที่
- 2.) สำเนาเอกสารเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างมติ ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับ มติ ครม.วันที่ 29 เม.ย. 2540
- 3.) เอกสารโครงการการพัฒนาความร่วมมือในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์อย่างยั่งยืน (โครงการอุทยานนาร่อง)

12.) อุทยานแห่งชาติภูพาน (บ้านแก่งกะอาม) อ. สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ทับที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาว บ้าน 77 ครอบครัว

พื้นที่ปัญหา

1. บ้านดงบัง ต. มหาไชย อ.สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์
2. บ้านแก่งกะอาม ต.ผาเสวย อ.สมเด็จ จ. กาฬสินธุ์

ผลการดำเนินงาน

1.) มติกรม. วันที่ ๒๙ เม.ย. ๔๐ ให้กรมป่าไม้ ดำเนินการรังวัดเพื่อปรับแนวเขตต่อ จากเขตอุทยานแห่งชาติภูพานเขต จังหวัดสกลนคร ตามมติคณะกรรมการระดับจังหวัดและจัดทำแผนที่ และดำเนินการเพิกถอนสภาพพื้นที่อุทยานฯ และให้ดำเนินการช่วยเหลือกรณีราษฎรที่ได้อพยพออกไปก่อน โดยให้สำรวจหาพื้นที่ที่เหมาะสมจัดสรรให้กับราษฎรต่อไป

2.) กรมป่าไม้ดำเนินการรังวัดและปัก แนวเขตอุทยานฯและกำลังดำเนิน การจัดทำแผนที่เพื่อเพิกถอนสภาพอุทยานฯ ตาม มติ กรม. วันที่ ๒๙ เมษายน ๔๐

3.) มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาระดับจังหวัด และคณะทำงานระดับพื้นที่ เพื่อตรวจสอบ ข้อเท็จจริง โดยผลจากการดำเนินงาน ที่ประชุมคณะกรรมการระดับจังหวัดได้พิจารณา ว่าราษฎรได้อยู่อาศัยทำกินมาก่อนการประกาศเขต อุทยานแห่งชาติภูพานจริงอย่างไรก็ตาม สภาพที่ทำกินส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่สีแดงและมีสภาพป่ากำลังฟื้นฟูจึงมีมติให้หา พื้นที่ใหม่เป็นที่ชายขอบของอุทยานฯที่มีสภาพเสื่อมโทรมและได้มีคณะทำงานระดับอำเภอเดินสำรวจจริงวัดและกันพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรมให้ชาวบ้านจำนวน ๑,๔๐๐ ไร่ และ ดำเนินการกันออกจากแนวเขต อุทยานฯโดยอนุโลมให้ชาวบ้านเข้า ทำกินได้ในปี ๒๕๔๐

4.) ปี ๒๕๔๑ คณะอนุกรรมการป้องกันฯ จ. สกลนครได้มีมติเห็นชอบให้ปรับ แนวเขตอุทยานฯ ที่ทับที่ทำกินของ ชาวบ้านออกทั้ง สิ้น ๔๙,๑๕๐ ไร่ ซึ่งรวมถึงเขต ป่าแก่งกะอาม จ. กาฬสินธุ์ ในพื้นที่ ๑,๔๐๐ ไร่

5.) ปี พ.ศ. 2543 กรมป่าไม้และอุทยานแห่งชาติภูพานได้นำกำลังผสม จำนวนประมาณ 1,000 คน เข้าบุกรุกแผ้วถางที่ทำกินชาวบ้าน และไล่ออกจากที่ทำกิน พร้อมจับกุมผู้นำชาวบ้าน รวม ๙ คน ทำให้ผลผลิต ทางเกษตรได้รับความเสียหายกว่า ๑,๐๐๐ ไร่ จากนั้นได้เข้าดำเนินการปลูกไม้ธรรมชาติในพื้นที่บริเวณ 1,400 ไร่

6.) ช่วงปี พ.ศ. 2544 – 2546 คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษจากคนจน วันที่ 3 เมษายน 2544 พร้อมจัดกลไกการติดตามแก้ไขปัญห โดยกรณีอุทยานแห่งชาติภูพาน (บ้าน

แก่งกะอาม บ้านดงบัง) มีข้อสรุปให้ดำเนินการจัดหาที่ทำกินทดแทนพื้นที่บริเวณ 1,400 ไร่ โดยสำนักงานป่าไม้เขตขอนแก่นได้จัดหาแล้วจำนวน 622 ไร่

สถานภาพปัจจุบัน และปัญหา อุปสรรค

1.) การดำเนินการไม่มีความก้าวหน้า กล่าวคือรัฐยังไม่สามารถจัดหาที่ดินให้กับราษฎรได้ อีกทั้งพื้นที่ที่จัดหาได้แล้วอยู่ห่างไกลชุมชน สภาพไม่เหมาะสมต่อการเกษตร

2.) แนวทาง ข้อปฏิบัติในการจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อที่ดินไม่มีความชัดเจนว่าเป็นการอุดหนุนงบประมาณโดยรัฐ หรือเป็นการกู้ยืมของเกษตรกร

ข้อเรียกร้อง

ให้รัฐเร่งจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อที่ดินทำกินให้แก่ราษฎร จำนวน 77 ราย โดยเป็นการให้เปล่า

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติภูพาน
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 7ขอนแก่น
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดกาฬสินธุ์
- 5.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540
- 3.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ข้อสังเกต

รัฐไม่มีแนวทางและมาตรการที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาของราษฎรทั้งกรณีการจัดหาที่ดิน และการให้สิทธิในที่ดินกับราษฎรในพื้นที่บริเวณ 1,400 ไร่

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 2.) เอกสารข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจนและชาวบ้านในพื้นที่
- 3.) สำเนาเอกสารเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างมติ ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับ มติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540
- 4.) มติ ครม. วันที่ 3 เม.ย. 2544

**13.) ป่าดงหมุ แปลงที่ 3 อ. ดงหลวง จ. มุกดาหาร (เขตอุทยานแห่งชาติ
ห้วยหวด)**

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวบ้าน

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านหนองคอง ต. บัวแดง อ.ดงหลวง
- 2.) บ้านห้วยเลา ต. บัวแดง อ.ดงหลวง
- 3.) บ้านเปียด ต. บัวแดง อ.ดงหลวง
- 4.) บ้านมะนาว ต. บัวแดง อ.ดงหลวง
- 5.) บ้านโสก ต. บัวแดง อ.ดงหลวง
- 6.) บ้านกกตูม ต. บัวแดง อ.ดงหลวง
- 7.) บ้านดงหลวง ต.บัวแดง อ.ดงหลวง

ผลการแก้ไขปัญหา

ผลการเจรจาเมื่อวันที่ 17 เม.ย. 40 และคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ วันที่ 29 เม.ย. 40

- 1.) ให้จังหวัดมุกดาหารแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ระดับจังหวัด ออกตรวจสอบบริเวณที่ผู้เดือดร้อนเพื่อพิจารณาปรับแนวเขตอุทยานฯ ให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง โดยดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน จากนั้นให้ดำเนินการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติตามขั้นตอนกฎหมาย
- 2.) ผ่อนผันให้ราษฎรเข้าทำกินในที่ดินเดิมได้เพื่อการยังชีพ

สถานการณ์ปัจจุบัน

การดำเนินการอยู่ในช่วงระหว่างที่กรมป่าไม้พิสูจน์พื้นที่แนวเขตซึ่งในการดำเนินการได้ทำตามแนวทางมติ ครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541 การแก้ไขปัญหาอยู่ในขั้นตอนของการพิจารณาของอนุกรรมการในระดับจังหวัด

ปัญหาอุปสรรค

มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 29 เมษายน 2540 เรื่องการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐยกเลิก มติครม . วันที่ ๓๐ มิถุนายน 2541
- 2.) ให้รัฐ เพิก ถอนแนวเขตอุทยาน ในส่วนที่ทับที่ทำกินชาวบ้าน จากนั้นให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก.4-01 แก่ราษฎร

3.) ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหออนุญาตให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่เดิม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติห้วยหูด (ภูผายล)
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 8 อุบลราชธานี
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540
- 3.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 4.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544

ข้อสังเกต

ปัญหามีความขัดแย้งในการบังคับใช้มติ ครม. ในการแก้ไขปัญหาระหว่างมติ ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับ มติ ครม.วันที่ 29 เม.ย. 2540 ทำให้การดำเนินงานยุติลง

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไข ปัญหาของสมัชชาคนจน
- 2.) สำเนาเอกสารเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างมติ ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับมติ ครม. วันที่ 29 เม.ย 2540

14. พื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ ภูเขาเหล็ก ต. ปทุมวาปี อ. สอง

ดาว จ. สกลนคร

ประเด็นปัญหา

รัฐโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติภูเขาเหล็ก ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2539 เนื้อที่ทั้งสิ้น 261,875 ไร่ ซึ่งจะก่อผลกระทบต่อที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย และสิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชน

ความเป็นมาของปัญหา

พ.ศ. 2537 อธิบดีกรมป่าไม้ในขณะนั้น (นายผ่อง เล่งอ๋) ได้มีคำสั่งให้มีการสำรวจพื้นที่เพื่อเตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ โดยให้อยู่ในความดูแลของหน่วยป้องกันและรักษาป่า ที่ สน. 8 โดยใช้ชื่อว่า อุทยานแห่งชาติภูเขาเหล็ก – ภูเขาหัก ต่อมาได้มีอนุมัติให้ตัดคำว่า ภูเขาหัก ออก และในปี 2539 รัฐโดยกรมป่าไม้ โดยสำนักงานป่าไม้เขตอุดรธานี ได้ดำเนินการสำรวจและรังวัดขอบเขตพื้นที่เพื่อเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติภูเขาเหล็ก เพิ่มเติม คือ ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงพระเจ้า ป่าดงพันนา ป่าแก่งแคน ป่าภูวง ป่ากุดไหนดิน ที่ยังมีสภาพสมบูรณ์ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และสัตว์ป่าให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ในปี พ.ศ. 2544 หน่วยงานวิศวกรรมป่าไม้ กรมป่าไม้ ได้ดำเนินการรังวัดและปักหลักแนวเขตพื้นที่รอบนอกเพื่อจัดทำแผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกาการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ โดยได้ผนวกเขตป่าสงวนแห่งชาติ ในบริเวณโดยรอบจำนวน 19 ป่า เข้าเป็นเขตอุทยานแห่งชาติภูเขาเหล็ก รวมเนื้อที่ทั้งหมด ประมาณ 419 ตารางกิโลเมตร หรือ 261,875 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดสกลนคร จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

1.) **จังหวัดสกลนคร** ครอบคลุมพื้นที่สำรวจคิดเป็นร้อยละ 90 ประมาณ 377 ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงพันนา ป่าสงวนแห่งชาติดงพระเจ้า เขตอำเภอสว่างแดนดิน และอำเภอสองดาว

ป่าสงวนแห่งชาติป่ากุดไฮ ป่าสงวนแห่งชาติป่านาโน และป่าสงวนแห่งชาติป่าโนนอุดม ท้องที่อำเภอ กุดบาก ป่าสงวนแห่งชาติป่าภูวง ท้องที่อำเภอดงหลวง อำเภอโนนสะอาด และ อำเภอ กุดบาก จ. สกลนคร

2.) **จังหวัดอุดรธานี** ครอบคลุมพื้นที่สำรวจคิดเป็นร้อยละ 4 ประมาณ 16.5 ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าบะยาว ป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยคำ ป่าสงวนแห่งชาติป่านา ยุง ป่าสงวน ฯ ป่าหนองกุงทับม้า ป่าสงวน ฯ ป่าหนองหญ้าไซ เขตอำเภอศรีธาตุ ป่าสงวน ฯ ป่าบ้าน

จิต ป่าไชยวาน ป่าหนองหลัก ป่าดอนสาย อำเภอหนองหาน อำเภอไชยวาน ป่าหนองหญ้าไซ ป่าท่าลาด ป่าวังชัย และป่าลำปาว ตำบล หนองหญ้าไซ อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี

3.) **จังหวัดกาฬสินธุ์** ครอบคลุมพื้นที่สำรวจคิดเป็นร้อยละ 6 ประมาณ 25 ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแก้งกะอาม ในตำบลทุ่งครอง อำเภอสหัสขันธ์ ตำบลแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ (ปัจจุบันแยกเป็นอำเภอคำม่วง)

พื้นที่ปัญหา

สภาพปัญหาและผลกระทบ

ซึ่งจากการรังวัดพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานนั้นได้ผนวกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมดเข้าด้วยกันเพื่อเตรียมการประกาศอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก นั้นได้ซ้อนทับที่ตั้งของชุมชน ที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินของราษฎรจำนวน 6 อำเภอ 9 ตำบล 3 จังหวัด ประมาณ 20 หมู่บ้าน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น

1.) กระทบต่อที่ตั้งชุมชนและที่อยู่อาศัย ได้แก่

1.1) บ้านบ่อแกน้อย บ้านหนองม่วง บ้านทรายทอง บ้านท่าวัด บ้านคำด้ว ต. ปทุมวาปี อ. สองดาว จ. สกลนคร

1.2) บ้านหนองกุง บ้านชัยชนะ บ้านคำกั่ว บ้านท่าศิลา บ้านภูตะคาม (ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน) ต. สองดาว ต. ท่าศิลา อ. สองดาว จ. สกลนคร

1.3) บ้านวังทอง บ้านสมสวัสดิ์ บ้านน้อยสุมนธา ต. ผาสุก อ. วังสามหมอ จ. อุดรธานี

2.) กระทบต่อที่ดินทำกินของชาวบ้าน ได้แก่

2.1) บ้านผาสุก ต. ผาสุก อ. วังสามหมอ จ. อุดรธานี

2.2) บ้านค้อเคียว อ. วาริชภูมิ จ. สกลนคร

2.3) ต. แซงบาดาล อ. สมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็กทับที่ตั้งชุมชน ที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของชาวบ้านนั้นได้ส่งผลให้เกิดกระแสเรียกร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปัญหา และเกิดความขัดแย้งในระดับพื้นที่ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยานในพื้นที่กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบเขตในการเข้าทำกินในที่ดินทำกิน โดยมีกระแสการข่มขู่ คุกคาม ขับไล่ให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ ซึ่งจากการรังวัดและปักแนวเขตอุทยานนั้นหน่วยงานรัฐมิได้ชี้แจงและทำความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการชี้แนวเขต และการปักแนวเขตได้รู้ล้าที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน อีกทั้งการเข้าใช้ประโยชน์ในป่าที่ถูกกีดกันโดยในอดีตชาวบ้านสามารถเข้าเก็บหาของป่า หา

พื้น เพื่อการยังชีพได้ ภายหลังมีการเตรียมการประกาศเขตอุทยาน ฯ และมีเจ้าหน้าที่เข้าไปอยู่ชาวบ้านไม่สามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้

การดำเนินการแก้ไขปัญหา

- วันที่ 19 มิถุนายน 2545 คณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ภูผาเหล็ก ได้รวมกันยื่นหนังสือถึงรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องการร้องเรียนเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาดังกล่าว ตามข้อเรียกร้อง 3 ข้อ คือ ให้เพิกถอนแนวเขตอุทยาน ให้เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ยุติ การคุกคาม ช่มชู้ หรือ พวดจาไม่สุภาพกับชาวบ้าน และให้รื้อถอนสำนักงานที่ตั้งทับแหล่งน้ำซับของชาวบ้าน คณะกรรมการเครือข่าย ฯ ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหากรณีอุทยานแห่งชาติทับลานที่ติดที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ต่อนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- คณะกรรมการศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ภูผาเหล็ก ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนให้แก้ไขปัญหาดังกล่าวประกาศอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็กทับที่ดินของชาวบ้าน ต่อนายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) ลงวันที่ 23 สิงหาคม 2545

- สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยนายชูวิทย์ กุย์ พิทักษ์พรพัลลภ มีหนังสือเลขที่ กษ 0100/4913 ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2545 ถึงอธิบดีกรมป่าไม้ ให้ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหากรณีกลุ่มราษฎรและผู้นำท้องถิ่นได้ยื่นหนังสือต่อรัฐมนตรีช่วยกระทรวงเกษตร ฯ (นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์) เรื่องพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็กทับที่ทำกินของชาวบ้านและกรณีเจ้าหน้าที่ป่าไม้พวดจาไม่สุภาพ ช่มชู้รังแกราษฎรและมีการก่อสร้างสำนักงานทับแหล่งน้ำซับของราษฎร

- หนังสือส่วนราชการ สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ กษ 0100/ ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2545 ถึง รัฐมนตรีช่วยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์) เรื่อง รายงานผลการปฏิบัติงานในการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็กตามข้อเรียกร้องของราษฎร ในวันที่ 19 มิถุนายน 2545 และขอแต่งตั้งคณะทำงาน ซึ่งสรุปผลได้ดังนี้ การปฏิบัติงานตรวจสอบข้อเท็จจริงในวันที่ 15 สิงหาคม 2545 โดยได้มีเวทีพบปะราษฎร อ. สองดาว จ. สกลนคร มีราษฎรเข้าร่วมจำนวน 400 – 500 คน โดยประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และมีข้อสรุปคือ

1. ขอให้มีการปรับปรุงแนวเขตระหว่างอุทยานทับที่ทำกินของราษฎรและบางส่วนขอให้ยกเลิกเขตอุทยานและขอให้ไม่ให้จับกุมราษฎรที่เข้าเก็บหาของป่า

2. กรณีสถานที่ก่อสร้างสำนักงานอุทยาน ฯ ได้มีการก่อสร้างไปแล้วและมีการก่อสร้างใกล้กับแหล่งน้ำซับของราษฎร ให้สำนักงานอุทยานแก้ไขโดยมีการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับอุทยานดูแลไม่ให้มีน้ำเสียไหลลงสู่แหล่งน้ำกิน น้ำใช้ของราษฎร
3. กรณีที่สำนักสงฆ์ อยู่ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานเนื้อที่ 1,200 ไร่ ให้มีการแก้ไขโดยขอให้ทางอุทยานยกเลิกการกั้นทางขึ้นและให้ทำความเข้าใจกับเจ้าอาวาส เพื่อความร่วมมือในการทำงานและสำหรับพื้นที่วัดจะมีการเร่งเพื่อทำการประกาศให้ถูกต้อง
4. เพื่อให้การแก้ไขปัญหาให้ได้ข้อยุติและแก้ปัญหาได้เป็นการถาวร ให้ดำเนินการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาโดยให้ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายชูวิทย์ กุ่ย พัทธทรัพย์) เป็นประธานและให้ข้าราชการในพื้นที่ ผู้นำชุมชนและราษฎรในพื้นที่ร่วมเป็นคณะทำงาน

- หนังสือวันที่ 14 สิงหาคม 2545 นายแทน ขาวขันธุ์ ผู้ใหญ่บ้านโคกตาตทอง ม. 5 ต. ค้อเคียว อ. วาริชภูมิ จ. สกลนคร และคณะกรรมการประสานงานกลุ่มอนุรักษ์ภูผาเหล็ก จำนวน 18 คน ร่วมด้วย นายสาคร พรหมภักดี ส.ส. เขต 4 จ. สกลนคร นายจิต มีชาติ สมาชิกสภาจังหวัดสกลนคร ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนและคัดค้านกรณีการตั้งอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก พร้อมทั้งเสนอให้ตั้งเป็นเขตป่าชุมชนแทน

- หนังสือส่วนราชการ สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เลขที่ กษ 0100/6509 ลงวันที่ 23 กันยายน 2545 ลงชื่อ นายชูวิทย์ กุ่ย พัทธทรัพย์ เรื่องแจ้งให้ป่าไม้เขตอุดรธานี เข้าประชุมกรณีปัญหาพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก ในวันพุธ ที่ 25 กันยายน 2545 เวลา 10.00 น. ณ ห้องทำงานกระทรวงเกษตร ฯ

- วันที่ 25 มกราคม 2546 สำนักนายกรัฐมนตรีมีหนังสือ ที่ นร. 0104.33/1544 ลงวันที่ 24 มกราคม 2546 ถึง นายทองชัย ฟองชน (ประธานกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ภูผาเหล็ก) โดยอ้างถึงหนังสือสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ นร. 0108.33/27174 ลงวันที่ 10 กันยายน 2545 เรื่องแจ้งให้ทราบกรณีการร้องเรียนของราษฎรโดยได้ส่งเรื่องถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาแก้ปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรแล้วและรายงานผลการพิจารณาข้อเรียกร้องของราษฎร ตามรายละเอียดหนังสือจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ ทส. 0913/42 ลงวันที่ 3 มกราคม 2546 เรื่องการชี้แจงรายละเอียดประเด็นร้องเรียนของราษฎร ซึ่งกรมป่าไม้ได้พิจารณาแล้วแจ้งผลให้ราษฎรทราบ โดยมีรายละเอียดคือ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้ตรวจสอบแล้ว เรื่องร้องเรียนเป็นเรื่องที่ราษฎรได้ยื่นหนังสือร้องเรียน ฉบับที่ 18 มิถุนายน 2545 ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์) ขณะนั้น เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2545 ซึ่งกรมป่าไม้เดิม ได้ตรวจสอบและราย

งานผลให้กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ทราบ ตามหนังสือกรมป่าไม้ ที่ กษ 0712.3/1469 ลงวันที่ 26 กันยายน 2545 สรุปดังนี้

- 1.) กรณีการประกาศพื้นที่และรังวัดปักแนวเขตในปี 2544 นั้น กรมป่าไม้ได้ตรวจสอบแล้วและสรุปผลว่าไม่มีการทับซ้อนของชาวบ้านแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงการรังวัดพื้นที่รอบนอกซึ่งจะมีการรังวัดพื้นที่ทำกินที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติในลักษณะไขว้แดงออกจากเขตอุทยานแห่งชาติในโอกาสต่อไป
- 2.) กรณีเจ้าหน้าที่อุทยาน ฯ พุดจาไม่สุภาพและการข่มขู่ คุกคาม และขับไล่ชาวบ้านนั้นเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ชี้แจงว่าเป็นการจับกุมราษฎรที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่อนุรักษ์
- 3.) กรณีการสร้างที่ทำการอุทยาน ฯ กรมป่าไม้อ้างว่าจุดที่ก่อสร้างนั้นเป็นป่าเต็งรัง อยู่ต่ำกว่าแหล่งน้ำซับของราษฎรและอยู่ห่างจากแหล่งน้ำและสิ่งก่อสร้างมีระบบบำบัดน้ำเสียแบบไบโอเซฟทั้งหมดจึงไม่มีปัญหากระทบต่อสิ่งแวดล้อม

- วันที่ 27 กันยายน 2545 ตัวแทนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (พันเอกทรงบุญ วุฒิมวงศ์ และนายชูวิทย์ กุ่ย พัทธทรัพย์พล) ลงพื้นที่เพื่อรับเรื่องร้องเรียนของราษฎร แต่ไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาแต่อย่างใด

- วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2547 ตัวแทนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำโดย พันเอกทรงบุญ วุฒิมวงศ์ เป็นประธาน ได้ประชุมร่วมกับชาวบ้านที่ประสบปัญหาอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก ประกาศทับที่ จาก ตำบลศิลา ตำบลปทุมวาปี ตำบลสองดาว จังหวัดสกลนคร และ ตำบลผาสุก จังหวัด อุดรธานี จำนวน 50 คน โดยประมาณ และมีข้อสรุปคือ

- 1.) กรณีการประกาศอุทยาน ฯ ตัวแทนกระทรวงทรัพยากร ฯ ยืนยันว่ายังไม่มีการประกาศเขตอุทยาน ฯ และจะไม่มีการประกาศอุทยาน ฯ หากราษฎรไม่ยินยอม
- 2.) กรณีการติดป้ายประกาศเขตอุทยานแห่งชาติให้มีการตั้งอนุกรรมการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่โดยประกอบด้วยตัวแทนชาวบ้านที่ประสบปัญหา 5 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลปทุมวาปี ตำบลศิลา ตำบลสองดาว ตำบลผาสุก และเจ้าหน้าที่อุทยาน ฯ ให้ประชุมเพื่อหามติและแนวทางร่วมกันร่วมกัน

- วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2547 คณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ภูผาเหล็ก โดยมีนายทองชัย ฟองชล เป็นประธาน ได้ประชุมเพื่อติดตามการแก้ไขปัญหาตามข้อเรียกร้องและข้อตกลงร่วมกันระหว่างตัวแทนกระทรวงทรัพยากร ฯ ในวันที่ 19 ก.พ. 2547 กรณีการปลดป้ายอุทยาน ฯ และการแต่งตั้งคณะทำงานร่วมกันในการติดตามการแก้ไขปัญหาพร้อมกับหน่วยงานรัฐและได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อหน่วยงานรัฐให้ดำเนินการปลดป้ายอุทยาน ฯ และป้ายจำแนกเขตออกทั้งหมดภายใน 15 วัน และให้

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยุติการข่มขู่ คุกคาม หรือหวงกันไม่ให้ราษฎรเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทำกิน พร้อมทั้งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานฝ่ายราษฎรเพื่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวน 12 คน

- หนังสือ จากอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก เลขที่ ทส 0923.605/76 ลงวันที่ 20 เมษายน 2547 เรื่องการแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาพื้นที่เตรียมการอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก ตามหนังสือเรียกร้อง ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2547 ซึ่งสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 10 (จังหวัดอุดรธานี) ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อสรุปปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหา จำนวน 5 คน ตามคำสั่งสำนักฯ 10 ที่ 1182/2547 ลงวันที่ 2 เมษายน 2547 ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ภาครัฐโดยมี ผ.อ. ส่วนป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เป็นหัวหน้าคณะ และหัวหน้าอุทยานฯ ภูผาเหล็ก เป็นคณะทำงานและเลขานุการ ทั้งนี้คณะทำงานที่แต่งตั้งขึ้นไม่มีรายชื่อของคณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ภูผาเหล็กจำนวน 12 คน ตามรายชื่อที่ส่งในวันที่ 24 ก.พ. 2547 แต่อย่างใด

ข้อเรียกร้อง

ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบในการประกาศอุทยาน ฯ ได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อยื่นข้อเรียกร้องต่อหน่วยงานรัฐ โดยมีข้อเรียกร้อง คือ

- 1.) กรณีการชี้แนวเขตอุทยานรุกล้ำทับที่ดินทำกินของราษฎรให้มีการเพิกถอนแนวเขตอุทยานที่ทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร
- 2.) ให้สิทธิกับประชาชนในการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรโดยประชาชน
- 3.) ให้มีการรื้อถอนที่ทำการอุทยานที่ก่อตั้งทับแหล่งน้ำซับที่เป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้ของชาวบ้าน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- ยังไม่สามารถระบุได้ว่าอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็กได้มีพระราชกฤษฎีกาประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติตามกฎหมายหรือไม่
- ราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนรอบพื้นที่รวมกันเพื่อเรียกร้องให้มีการยกเลิกการประกาศอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็กในพื้นที่โดยเด็ดขาด
- ราษฎรในตำบลปทุมวาปี อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร ทุกหมู่บ้าน ได้ร่วมกันจัดตั้งองค์กรชาวบ้านเครือข่ายอนุรักษ์ภูผาเหล็ก โดยมีจุดประสงค์เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์ป่า โดยมี

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ 10 อุตรธานี
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสัตวป่าและพันธุ์พืช
- 5.) สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดสกลนคร
6. สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดกาฬสินธุ์

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541
- 3.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 4.) มติ ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 2541

ข้อสังเกต

ยังไม่มี การแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามการแก้ไขปัญหาความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับราษฎรในพื้นที่ตามข้อเรียกร้องของชาวบ้านและชาวบ้านมีมติร่วมกันเพื่อร่วมกันจัดการป่าชุมชนหลังจากการยุติการประกาศอุทยาน

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารการประชุมร่วมกับชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนกับคณะวิจัย

15.) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน อ. ดงหลวง จ. มุกดาหาร

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

- 1.) บ้านโนนปาก่อ ต. กกตุ้ม อ. ดงหลวง จ. มุกดาหาร
- 2.) บ้านนาหินกอง ต. กกตุ้ม อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร
- 3.) บ้านแก่งนาง ต.กกตุ้ม อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร
- 4.) บ้านบางทราย ต. กกตุ้ม อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร
- 5.) บ้านนาวิ ต.สงเปือย อ. เขาวง จ.กาฬสินธุ์
- 6.) บ้านกุดบอด ต.สงเปือย อ. เขาวง จ.กาฬสินธุ์

ผลการดำเนินงาน

วันที่ 3 เมษายน 2544 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจน พร้อมกับจัดกลไกในการติดตามแก้ไขปัญหา โดยกรณีพื้นที่ป่าไม้ภาคอีสานและภาคตะวันออก ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณีปัญหาพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออก เชียงเหนือและภาคตะวันออก การดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน ได้แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้จังหวัดมุกดาหาร และคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง กรณีการจัดสรรที่ดินทำกินตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำห้วยบางทรายตอนบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สืบเนื่องจาก กระบวนการ และผลการจัดหาเกษตรกรเพื่อเข้าทำกิน มีการทุจริต และไม่มีความเป็นธรรม

ส่วนกรณีบ้านโนนปาก่อ มติที่ประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออก เชียงเหนือและภาคตะวันออก ครั้งที่ 1/ 2544 วันที่ 12 กรกฎาคม 2544 ได้เห็นชอบให้ศึกษาวิจัยรูปแบบการอยู่อาศัยของชุมชนบ้านโนนปาก่อ ระยะเวลาการศึกษา 1 ปี แต่ไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ได้จัดทำโครงการเสนอไปยังสถาบันการศึกษาในภูมิภาคโดยไม่มีการประชุมร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน ส่วนการสำรวจ ตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่รัฐได้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 ทำให้ชาวบ้านไม่ยอมรับ

สถานภาพปัจจุบัน

เจ้าหน้าที่ได้เข้าจับกุมชาวบ้านจำนวน 2 ราย ข้อนหาบุรุษพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) ความขัดแย้งในทางนโยบายในการแก้ไขปัญหาระหว่างมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544 กับ มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ทำให้ไม่สามารถดำเนินการในระดับพื้นที่ได้
- 2.) มีการจับกุม ช่มชู้ คุกคามชาวบ้านในพื้นที่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐเพิกถอนแนวเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าออกจากที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน
- 2.) จากนั้นให้เร่งออกเอกสารสิทธิ์ สปก.4-01 แก่ราษฎรผู้เดือดร้อน
- 3.) ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหานุญาตให้ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ทำกินและที่อยู่อาศัยในพื้นที่ได้โดยไม่มีกรรณข่มขู่คุกคาม จากเจ้าหน้าที่ป่าไม้
- 4.) ให้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินแก่เกษตรกร ตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำห้วยบางทรายตอนบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 8 อุบลราชธานี
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กฎหมาย นโยบาย ที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 2535
- 2.) มติ ครม. วันที่ 3 เมษายน 2544
- 3.) มติครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541

ข้อสังเกต

จากมติคณะทำงานให้มีการชะลอโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยบางทรายและจัดให้มีการประชุมในวันที่ 4 มิ.ย. 2545 แต่รัฐยังคงดำเนินการตามโครงการอย่างต่อเนื่อง

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) บันทึกการประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณีพื้นที่ป่าไม้ ครั้งที่ 1/2544 วันที่ 12 ก.ค. 2544
- 2.) เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน

16.) อุทยานผาแต้ม อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตอุทยานทับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านหนองผือ ต.นาโพธิ์กลาง อ.โขงเจียม
- 2.) บ้านโนนสวรรค์ ต.นาโพธิ์กลาง อ.โขงเจียม

ผลการแก้ไขปัญหา

- 1.) มติ ครม. วันที่ 29 เมษายน 2540 เห็นชอบให้ดำเนิน การแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน 57 ราย เนื้อที่ 4,375 ไร่
- 2.) สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานีได้ดำเนินการสำรวจ ตรวจสอบการครอบครองที่ดิน ตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดิน และป่าไม้ ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิ์การครอบครองที่ดินของราษฎรตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544

สถานภาพปัจจุบัน

ปัจจุบันยังมีการข่มขู่คุกคามให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่และจับกุมดำเนินคดีกับชาวบ้าน และมีการตัดป่าแสดงเขตอุทยานในพื้นที่ขยายเพิ่มเติมบริเวณป่าหลังภู

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) ความขัดแย้งเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 กับ วันที่ 3 เมษายน 2544

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐยกเลิกมติ ครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 2.) ให้รัฐเร่งดำเนินการกันพื้นที่ อุทยานแห่งชาติออกจากที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย จากนั้นดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 แก่ราษฎร
- 3.) ให้ยุติการข่มขู่ จับกุม ชาวบ้าน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติผาแต้ม
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 8 อุบลราชธานี
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พรบ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544
- 3.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 4.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540

ข้อสังเกต

มีความขัดแย้งในการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรีในการแก้ไขปัญหาระหว่างวันที่ 29 เมษายน 2540 กับ มติครม. วันที่ 31 มิถุนายน 2541 ทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาไม่ได้ชัวยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน
- 2.) บันทึกผลการหารือระหว่างสมัชชาคนจน กับ นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรฯ ในวันที่ 26 มี.ค. 2545

17) อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ อ. ศิริรินทร์ และ อ. โขงเจียม จ.

อุบลราชธานี

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน เนื้อที่ ประมาณ 50,000 ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านหนองชาด จำนวน 78 ราย เนื้อที่ 2,524-1-27 ไร่ มีเอกสารสิทธิ์ คือ สค. 2 จำนวน 42 ราย เนื้อที่ 2,555 ไร่ 27 ตารางวา และ ภ.บ.ท. 5 จำนวน 33 ราย เนื้อที่ 1,927 ไร่ 1 งาน 67 ตารางวา
- 2.) พื้นที่อำเภอโขงเจียม จำนวน 71 ราย รวมเนื้อที่ 1,402-1-20 ไร่ แยกเป็น บ้านเวินปัก 38 ราย เนื้อที่ 654 ไร่ 2 งาน 34 ตารางวา
- 3.) บ้านห้วยหวากใต้ 24 ราย เนื้อที่ 357 ไร่ 0 งาน 43 ตารางวา
- 4.) บ้านท่าแพ 9 ราย เนื้อที่ 390 ไร่ 2 งาน 53 ตารางวา

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) จังหวัดอุบลราชธานี แต่งตั้งคณะทำงาน ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540 เพื่อตรวจสอบสภาพการถือครองที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม ปรับแนวเขตในส่วนที่ทับพื้นที่ทำกินของราษฎร ผลการดำเนินงานมีการ กั้นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านหนองชาด จำนวน 79 ราย เนื้อที่ 4,502 ไร่ 1 งาน 94 ตารางวา และเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ ให้ดำเนินการจัดการเป็นป่าชุมชน โดยให้เจ้าหน้าที่และชาวบ้านเป็นผู้ดูแลจัดการทรัพยากร

2.) สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานีได้เข้าดำเนินการสำรวจ ตรวจสอบการถือครองที่ดิน ตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ โดยเป็นการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งขัดแย้งกับหลักเกณฑ์ วิธีการพิสูจน์สิทธิ์ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544 ทำให้ชาวบ้านไม่ยอมรับการดำเนินการดังกล่าว

สถานการณ์ปัจจุบัน

ไม่มีความก้าวหน้าในการทำงาน เนื่องจากมีความขัดแย้งในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรี

ปัญหาอุปสรรค

มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ขัดแย้งกับมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540 เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณีพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 2.) ให้เพิกถอนแนวเขตอุทยานแห่งชาติออกจากที่ทำกินของราษฎร จากนั้นให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 แก่ราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 8 อุบลราชธานี
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540
- 3.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 4.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544

ข้อสังเกต

ปัญหามีความขัดแย้งในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาระหว่างมติ ครม.วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับมติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน
2. มติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540

18.) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูว - ภูสิงห์ จ. นongคาย

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับที่ดินทำกินชาวบ้าน 7 หมู่บ้าน เนื้อที่ 12,405 ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านโนนสูง หมู่ 5 ต. ท่าดอกคำ อ. บึงโขงหลง จ. นongคาย
- 2.) บ้านโคกกวาง ต. โคกกวาง อ. บึงคล้า
- 3.) บ้านท่าดอกคำ หมู่ ๙ ต. ท่าดอกคำ อ. บึงโขงหลง

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) ปี 2528 ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อดำเนินการปรับแนวเขตให้พื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำของราษฎร และเรื่องได้ผ่านความเห็นชอบของคณะทำงานระดับพื้นที่ คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า จากนั้น ได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปรังวัดพื้นที่เพื่อเพิกถอนสภาพเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวมีราษฎรที่มีรายชื่อตกหล่น จำนวน 95 ราย

2.) บันทึกข้อตกลงระหว่างราษฎรและตัวแทนสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อ วันที่ 12 – 13 พ.ค. 42 ให้คณะทำงานระดับอำเภอจัดส่งข้อมูลระดับพื้นที่เสนอต่อคณะกรรมการระดับจังหวัดพิจารณา ภายใน 1 เดือน ให้ คชช. จังหวัดหาทางช่วยเหลือราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อน 95 ครอบครัว ให้ คชช. เร่งช่วยเหลือปัจจัยการเกษตรให้กับราษฎร โดยสำนักนายกฯ รับเป็นผู้ประสานงาน และให้กรมป่าไม้ นำกรณีปัญหานี้เข้าแผนงานเร่งรัดพิสูจน์สิทธิในปีงบประมาณ 2543

3.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้พิจารณาเพื่อให้ความช่วยเหลือปัจจัยการผลิต ให้ผู้เดือดร้อน จำนวน 70 รายในเขต อ. บึงคล้า

สถานการณ์ปัจจุบัน

ไม่มีความก้าวหน้าในการดำเนินงาน

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายังไม่ดำเนินการตามมติข้อตกลง วันที่ 12 – 13 พ.ค. 43

ข้อเรียกร้อง

1.) เร่งรัดให้หน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องจัดทำข้อมูลสรุป ผลการแก้ไขปัญหาให้แล้ว เสร็จ ตามมติข้อตกลง วันที่ 12 - 13 พ.ค. 2542

2.) ให้ปรับแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าออกจากที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน และดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้แก่ราษฎรให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พิจารณาช่วยเหลือปัจจัยการเกษตรที่คงเหลือให้กับชาว บ้าน 95 ครอบครัว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว - ภูสิงห์
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ที่ 10 อุตรดิตถ์
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540
- 3.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 4.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544

ข้อสังเกต

ปัญหามีความขัดแย้งในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาระหว่างมติ ครม.วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับมติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมาคมคนจน
- 2.) มติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540

19.) อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ อ. โนนสังข์ จ. หนองบัวลำภู

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ทับพื้นที่ที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของราษฎร

พื้นที่ปัญหา

จำนวน 4 หมู่บ้าน เนื้อที่ 10,001.15 ไร่ ได้แก่

- 1.) บ้านชัยมงคล บ้านวังมน ต. โคกม่วง เนื้อที่ 6,763.65 ไร่
- 2.) บ้านดงบาก ต.นิคมพัฒนา เนื้อที่ 3,237.50 ไร่
- 3.) หมู่บ้านตกลำรวจ 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านตาดไฮ ต.โคกม่วง
- 4.) พื้นที่ไข่มองแปลงกระโถด บ้านชัยมงคล บ้านวังมน และบ้านดงบาก จำนวน 97 ราย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) การดำเนินงานตามมติ ครม. วันที่ 29 เมษายน 2540 จังหวัดหนองบัวลำภูได้แต่งตั้งคณะทำงาน 5 ฝ่าย เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ ผลการสำรวจมีชาวบ้านที่มีรายชื่อตกหล่น จำนวน 97 ราย แบ่งเป็น บ้านวังมน 26 ราย บ้านชัยมงคล 16 ราย บ้านดงบาก 55 ราย

2.) คณะทำงานนำเสนอผลการตรวจสอบต่อคณะกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ระดับจังหวัดและรายงานกรมป่าไม้แล้ว

สถานการณ์ของปัญหาปัจจุบัน

การปรับแนวเขตอยู่ในขั้นตอนกรมป่าไม้ส่งให้คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติพิจารณา

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) เจ้าหน้าที่อุทยานดำเนินการโดยเข้มงวด ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 41 จึงไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกับราษฎรได้
- 2.) ผู้นำชาวบ้านถูกข่มขู่คุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐส่วนท้องถิ่น

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้เร่งรัดกันแนวเขตอุทยานออกจากพื้นที่ทำกินของราษฎรและที่ตั้งชุมชนและส่งมอบพื้นที่ให้ สปก. ดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎรโดยเร่งด่วน
- 2.) ให้รัฐสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคแก่ราษฎร
- 3.) ให้รัฐจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูอาชีพแก่ราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) อุทยานแห่งชาติ ภูเก้า - ภูพานคำ
- 2.) สำนักงานบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 10 อุตรดิตถ์

- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.) สำนักงานปฏิรูปที่ดิน
- 5.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย กฎหมาย ที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 2.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 3.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540
- 4.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544

ข้อสังเกต

มีความขัดแย้งในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาระหว่างมติ ครม.วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับมติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน
- 2.) มติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540

20.) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหายสาบสูญ - ห้วยทับทัน อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ **ประเด็นปัญหา**

รัฐประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหายสาบสูญ-ห้วยทับทัน ทับพื้นที่ทำกินของราษฎร 60 ครอบครัว

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านเซไประ ต.ไพรพัฒนา อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) มติกรม. 29 เมษายน 2540 มีมติให้กันแนวเขตและเพิกถอนสภาพเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตามขั้นตอนกฎหมายในระหว่างการแก้ไขปัญหาอนุญาตให้ราษฎรเข้าทำกินในที่ดินเดิมได้ไม่เกินครอบครัวละ 14 ไร่ และขั้นตอนการเพิกถอนแล้วเสร็จให้ดำเนินการออก สปก. 4-01 แก่ราษฎรต่อไป

2.) การดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงในระดับพื้นที่ ซึ่งพื้นที่ทำกินอยู่ในเขตอำเภอบัวเต็ง จ.สุรินทร์ และหน่วยจัดการต้นน้ำได้ดำเนินการปลูกไม้ธรรมชาติ หลังจากผลักดันราษฎรออกจากที่ทำกินเดิม ผลการตรวจสอบรังวัดพื้นที่ มีจำนวนเนื้อที่ทั้งสิ้น 559-0-76 ไร่ จำแนกเป็นพื้นที่มีหิน 29 ไร่ 76 ตารางวา จึงเหลือพื้นที่ 530 ไร่ ยังขาดพื้นที่อีก 310 ไร่ ที่ต้องจัดหาให้ราษฎร

3.) ต่อมาราชการตกลงร่วมกับชาวบ้านในการจัดหาพื้นที่ทำกินในบริเวณพื้นที่ตำบลไพรพัฒนา อ.ภูสิงห์ โดยจัดสรรรายละเอียด 15 ไร่ โดยกรมป่าไม้ได้พิจารณานำมติ กรม. วันที่ 22 เมษายน 2540 และพระราชดำริ วันที่ 9 พฤษภาคม 2540 มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ แต่ไม่มีการดำเนินการใดๆ

สถานการณ์ปัจจุบัน

ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน

ปัญหาและอุปสรรค

รัฐไม่ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน 2540

ข้อเรียกร้อง

1. ให้รัฐเพิกถอนแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าออกจากพื้นที่ทำกินของราษฎร
2. ในระหว่างการแก้ไขปัญหาให้ราษฎรสามารถเข้าทำกินในพื้นที่ดินเดิมได้
3. ให้รัฐดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 ให้กับราษฎร
4. ให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องร่วมกับชาวบ้านจัดทำโครงการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตแก่ราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยสำราญ ห้วยทับทัน
- 2.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 8 อุบลราชธานี
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
- 4.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 5.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) มติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540
- 2.) มติ ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 2541
- 3.) พรบ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 2535

ข้อสังเกต

มีความขัดแย้งในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาระหว่างมติ ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับมติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน
2. มติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540

กรณีการประกาศป่าสงวนแห่งชาติ 13 กรณี

21.) วนอุทยานภูสิงห์ - ภูผาผึ้ง อ.ปทุมราชวงศา จ.อำนาจเจริญ

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ประกาศแนวเขตวนอุทยานภูสิงห์ - ภูผาผึ้งทับพื้นที่ป่าชุมชนและที่ดินทำกินของราษฎรบ้านสงยาง

พื้นที่ปัญหา

บ้านสงยาง ต.หนองข่า อ. ปทุมราชวงศา จ.อำนาจเจริญ

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) คำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา สมัชชาคนจน ที่ ๗/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒๘ มิ.ย. ๒๕๔๔ ได้ตั้งคณะทำงาน แก้ ปัญหาป่าไม้จังหวัดอำนาจเจริญมีมติตั้งคณะทำงาน ระดับพื้นที่ออกสำรวจข้อเท็จจริง และได้สำรวจข้อเท็จจริงสรุปได้ว่า พื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าวและพบว่าพื้นที่บางส่วนพบร่องรอยการทำประโยชน์เนื้อที่ประมาณ ๕๐๐ ไร่และราษฎรได้เสนอ ให้กันพื้นที่ออกจากเขตวนอุทยาน ฯ เพื่อดำเนินการเป็นป่าชุมชน และให้ ดำเนินการออกเอกสาร สิทธิ สปก. ๔-๐๑ ให้ราษฎรจำนวน ๕๐ ราย

2.) เดือน มี.ค. ๒๕๔๓ ชาวบ้านได้ ร่วมกันจัดการพื้นที่เป็นป่าชุมชน เนื้อที่ทั้งหมด ๑,๙๑๗ ไร่

3.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓ เม.ย. ๒๕๔๔ มีมติในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

(3.1) ตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกเพื่อทำงานตรวจ สอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินโดยให้มีตัวแทนสมัชชาคนจนและตัวแทนรัฐในสัดส่วนที่เท่ากัน

(3.2) ให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหา ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกดำเนินการสำรวจ และพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินโดยใช้หลักเกณฑ์ตลอดจนปรับแนวเขตป่าไม้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

4.) วันที่ ๒๕ ก.ย. ๔๔ มีการประชุม ะทงงานระดับจังหวัดและได้แต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่

5.) วันที่ ๒๐ พ.ย. ๔๔ คณะทำงาน ระดับพื้นที่ได้ทำการสำรวจพื้นที่แต่ เจ้าหน้าที่ได้สำรวจเฉพาะพื้นที่ป่า ชุมชนจึงรายงานต่อทางจังหวัดว่า ไม่มีพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน

6.) ผลการหารือในการแก้ไขปัญหา ของสมัชชาคนจนกรณีพื้นที่ป่าไม้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเมื่อวันที่ ๒๖ มี.ค. ๒๕๔๕ มีมติ ให้ประธานสั่ง การไปยังคณะทำงานแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้จังหวัดอำนาจเจริญเร่งรัดจัดประชุมเพื่อรับรองผลการตรวจสอบกรณีการประกาศ

เขตนวนอุทยานภูสิงห์ – ภูผาผึ้ง ทับที่ป่าชุมชนรวม ทั้งดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง กรณีวนอุทยาน
ทับที่ดินทำกิน ราษฎรจำนวน ๕๔ ราย

7.) ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายชูวิทย์ กุ่ย พัทธทรัพย์
พัลลภ) มีหนังสือ ที่ กษ. ๐๑๐๐/๒๐๑๑ ลงวันที่ ๒ เม.ย. ๒๕๕๕ ถึงประธานคณะทำงานแก้ไข
ปัญหาพื้นที่ป่าไม้จังหวัดอำนาจเจริญเรื่องเร่งรัดการประชุมคณะทำงานระดับจังหวัด

8.) การประชุมคณะอนุกรรมการ แก้ไขปัญหาของสมาชิกชนนกรณีกู้ปัญหาพื้นที่ป่าไม้ภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก ครั้งที่ ๑/๒๕๕๕ วันที่ ๓๐ พ.ค. ๒๕๕๕ ณ ห้องประชุม ๓/๑
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีมติ เห็นชอบให้กันพื้นที่วนอุทยานภูสิงห์-ภูผาผึ้ง ออกจากบริเวณพื้นที่
๕๐๐ ไร่ เพื่อให้ราษฎรจัดการทรัพยากร ธรรมชาติให้เป็นป่าชุมชนและให้ คณะทำงานตรวจสอบข้อ
เท็จจริง ระดับพื้นที่ชุดเดิมเร่งดำเนินการ ตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีวนอุทยานภูสิงห์-ภูผาผึ้งทับที่ทำกิน
ราษฎร ๕๐ ราย

9.) วันที่ 17 กรกฎาคม 2546 ประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้จังหวัด
อำนาจเจริญ ครั้งที่ 1 / 2546 (ครั้งที่ 3) ที่ประชุมได้พิจารณาผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงของคณะ
ทำงานระดับพื้นที่ ซึ่งผลการตรวจสอบเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2546 มีราษฎรที่ขอเอกสารสิทธิ์จำนวนทั้ง
สิ้น 50 ราย 77 แปลง เนื้อที่ 1,220 ไร่ ผลการพิจารณาดังต่อไปนี้

9.1) พื้นที่แปลงที่ 1 เนื้อที่ 451 ไร่ มีผู้อ้างสิทธิ์ 18 ราย 19 แปลง อยู่ในบริเวณป่าสงวน
แห่งชาติป่าดงคำเดื่อย แปลงที่ 1 (เขตป่าอนุรักษ์ โซน C) ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้ปรับโซนซี เป็นโซน
อี เพื่อส่งมอบให้ สปก. รับไปดำเนินการ

9.2) พื้นที่แปลงที่ 2 และแปลงที่ 3 เนื้อที่ 739 ไร่ มีผู้อ้างสิทธิ์ 45 ราย 56 แปลง อยู่ใน
เขตบริเวณกันออก (ก.อ.) ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์
สปก. 4-01 แก่ราษฎร โดยจัดทำเป็นโครงการเฉพาะกิจเร่งด่วนเป็นพิเศษ

9.3) พื้นที่ที่มีการแจ้งการครอบครองเพิ่ม จำนวน 2 ราย 2 แปลง เนื้อที่ 30 ไร่ อยู่ใน
เขตป่าสงวนแห่งชาติดงห้วยกองและป่าดงบังอี ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้พิจารณาอนุญาตให้ราษฎรขอ
เข้าทำประโยชน์ในเขตป่าตามระเบียบและแนวทางปฏิบัติของป่าไม้ จำนวน 3 เสียง และเห็นชอบให้
ส่งมอบให้ สปก. ดำเนินการ จำนวน 7 เสียง

สถานการณ์ปัจจุบัน

นายกฤษฎเพชร ศรีปาน รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปฏิบัติราชการแทนผู้ว่าราชการจังหวัด
อำนาจเจริญ ส่งหนังสือรายงานการประชุมคณะทำงานแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้จังหวัดอำนาจเจริญ ถึง

ประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน กรณีพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก ตามหนังสือที่ อจ 0008.3/8561 ลงวันที่ 13 สิงหาคม 2546

ปัญหาอุปสรรค

กระบวนการพิจารณาแก้ไขปัญหาระหว่างตัวแทนรัฐบาล กับสมาชิกคนจนไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเรียกร้อง

ให้รัฐ เพิกถอนแนวเขตวนอุทยานภูสิงห์ ภูผาผึ้ง ออกจากที่ดินทำกิน และให้ดำเนินการ ออกเอกสารสิทธิ์ สปก.4-01 แก่ราษฎร จำนวน 50 ราย

2.) ให้รัฐเพิกถอนเขตวนอุทยานภูสิงห์ - ภูผาผึ้งออกจากพื้นที่ป่าชุมชนของชาวบ้าน จำนวน 500 ไร่

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. วนอุทยานแห่งชาติ ภูสิงห์ – ภูผาผึ้ง
2. จังหวัดอำนาจเจริญ
3. ป่าไม้จังหวัดอำนาจ เจริญ
4. สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ 8 อุบลราชธานี
5. กรมป่าไม้
- 6.สำนักงานปฏิรูปที่ดิน เพื่อการเกษตรกรรม (สปก.)
7. คณะรัฐมนตรี

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535
- 2) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2540
- 3.) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 4.)พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ 2507

ข้อสังเกต

มติที่ประชุม 30 พ.ค. 45 ให้กันพื้นที่ออกจากเขตป่าอนุรักษ์และกันพื้นที่ออกจากพื้นที่ทำกินของชาวบ้านการดำเนินการมีความล่าช้าเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องงบประมาณในการดำเนินการ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน
2. บันทึกการประชุมของคณะทำงานแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ จ. อำนาจเจริญ ครั้งที่ 1/2546 วันที่ 17 ก.ค. 2546

22.) กรณีป่ากำไลจาน ต.ทุ่งมน และ ต. สมุด อ. ปราสาท จ.สุรินทร์

ประเด็นปัญหา

ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติป่ากำไลจาน และที่สาธารณประโยชน์ทับที่ทำกินราษฎรโดยแยกเป็น

(1.) กรณีที่สาธารณประโยชน์ทับที่ดินทำกินของราษฎรที่มีเอกสารสิทธิ สค. 1 จำนวน 9 ราย เนื้อที่ประมาณ 60 ไร่

(2.) กรณีป่ากระทมเกวียนเป็นกรณีที่ดินสาธารณประโยชน์ เนื้อที่ 928 ไร่ 1 งาน 32 ตารางวา ทับที่ทำกินของราษฎร 3 หมู่บ้าน 100 ครอบครัวย

พื้นที่ปัญหา

1.) บ้านทุ่งมน หมู่ที่ 2 ต.ทุ่งมน

2.) บ้านทุ่งมนตะวันตก ต. ทุ่งมน

3.) บ้านตาเจียด ต. สมุด

ผลการแก้ไขปัญหา

ปี พ.ศ. 2540 – 2545 ราษฎรจำนวน 49 ราย ได้ร่วมกันยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ เรื่องขอเข้าอาศัยทำกินในเขตพื้นที่ป่ากระทมเกวียน ผู้ว่าราชการมิตเห็นชอบให้ที่ดินอำเภอปราสาท ออกรังวัดพื้นที่และให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดประชาคมและมีมติเห็นชอบให้เข้าทำกินในพื้นที่ดินเดิมได้แต่ห้ามขยายแนวเขต

สถานการณ์ปัจจุบัน

มีราษฎรทำกินในพื้นที่เขตป่ากระทมเกวียนประมาณ 10 ครอบครัวย เนื่องจากไม่มีที่ทำกินและมีกรณีพิพาทในระดับพื้นที่ระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับราษฎร

ปัญหาและอุปสรรค

1.) มติที่ประชุมประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมนถูกคัดค้านจากผู้นำภายในท้องที่ ทำให้มติประชาคมไม่มีผลปฏิบัติ

2.) ฝ่ายปกครองท้องที่ได้ฟ้องดำเนินคดีราษฎรและผู้เกี่ยวข้องในข้อหาบกพร่องต่อหน้าที่

3.) การทับซ้อนของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

ข้อเรียกร้อง

1. ให้รัฐยกเลิกพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ทับที่ดินทำกินของราษฎร

2. ให้รัฐจัดสรรที่ดินทำกินให้ราษฎรที่เดือดร้อนไม่มีที่ดินทำกิน

3. ในช่วงระหว่างการแก้ปัญหาอนุญาตให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ดินเดิมได้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. สำนักงานที่ดินอำเภอปราสาท
2. สำนักงานป่าไม้จังหวัดสุรินทร์
3. จังหวัดสุรินทร์
4. สำนักงานปฏิรูปที่ดิน
5. องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมน
6. องค์การบริหารส่วนตำบลสมุด
7. กรมที่ดิน
8. กรมป่าไม้

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พระราชบัญญัติป่า สงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
- 3.) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2479
- 4.) ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

ข้อสังเกต

ความทับซ้อนของหน่วยงานรัฐในพื้นที่ส่งผลให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาไม่ได้ช้อยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารการดำเนินงานของเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดสุรินทร์
- 2.) รายงานการดำเนินงานโครงการป่าชุมชน

23.) ป่าดงชมพูพาน ดงกะเมือก กิ่ง อ.พาน จ. สกลนคร

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศป่าสงวนทับที่ดินทำกินชาวบ้าน ต่อมากระทรวงกลาโหมขออนุญาตจากกรมป่าไม้ในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่และกระทรวงกลาโหมส่งพื้นที่คืน ๒ แปลง เนื้อที่ ๓,๔๘๑ ไร่ ราษฎรไม่สามารถกันออกได้ ๕๒ ราย ในกรณีพื้นที่กองทัพบกคืนพื้นที่ ในแปลงที่ ๒ ในเขต อ. พาน แปลงที่ ๓ ในเขตอ้อถอ เมือง ชาวบ้านจำนวน ๑๖ ราย ที่กองทัพบก ไม่สามารถกันพื้นที่ออกได้กองทัพบกได้เสนอค่าชดเชยให้ แต่ชาวบ้านยืนยันจะเอาพื้นที่คืนทำกินและที่อยู่อาศัย

พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

- 1.) บ้านหนองสำน ต. โคกภู
- 2.) บ้านสวนสวรรค์ ต. โคกภู
- 3.) บ้านนาทุ่ง ต. โคกภู

ผลการดำเนินงาน

1.) ผลการเจรจาตาม มติ ครม. วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ 2540 คณะทำงานได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงในระดับพื้นที่ จากนั้นมีการพิจารณาแก้ไขปัญหา ดังนี้

- พื้นที่โซนอี ที่กองทัพบกคืน ให้กรมป่าไม้ จำนวน ๑,๒๕๐ ไร่ ให้ สปก. เร่งดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้กับเกษตรกร

- พื้นที่โซน ซี แปลงที่ ๒ เนื้อที่ ๒๑๔ ไร่ และแปลงที่ ๓ เนื้อที่ ๒,๐๖๒ ไร่ ให้ทางจังหวัดดำเนินการตรวจสอบสิทธิการถือครองและการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน

2.) ภายหลังการตรวจสอบผลการตรวจสอบการถือครองที่ดินของคณะทำงานไม่ได้รับการรับรองจากทางราชการทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ได้ข้อยุติ

สถานการณ์ปัจจุบัน

ไม่มีการดำเนินงานในระดับพื้นที่ภายหลังการใช้มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ปัญหาอุปสรรค

ความขัดแย้งเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐ ยกเลิกแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ทับที่ดินทำ กินชาวบ้านและให้รัฐมอบ พื้นที่ให้กับ สปก. นำไปดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 แก่ราษฎร
- 2.) ในช่วงดำเนินการแก้ไขปัญหาอนุญาตให้ชาวบ้าน สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เดิมได้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 10 อุตรธานี
- 2.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดสกลนคร
- 4.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พรบ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

ปัญหาที่มีความขัดแย้งในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาระหว่างมติ ครม. วันที่ 30 มิ.ย. 2541 กับมติของสภามัชชาคนจน

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไข ปัญหาสภามัชชาคนจน
- 2.) มติ ครม. วันที่ 10 ก.พ. 2540

24.) ป่าดงเตกา ป่าดงสีชมพูป่าดงทอกใหญ่ และป่าดงช้าบอน

อ.บึงโขงหลง จ.หนองคาย

ประเด็นปัญหา

เกษตรกรรมมีรายชื้อตกหล่นจากการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01

พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

- 1.) บ้านนาอ่าง หมู่ ๕ ต.โพธิ์หมากแข้ง
- 2.) บ้านโนนศิลา ต.โพธิ์หมากแข้ง

ผลการแก้ไขปัญหา

สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดหนองคายได้สำรวจ รั้งวัด จัดที่ดินและออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 แล้ว 7,856 ราย เนื้อที่ 16,863 ไร่ ประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2542 แต่มีเกษตรกรรมมีรายชื้อตกหล่นจากการออกเอกสารสิทธิ์

สถานการณ์ปัจจุบัน

สปก.ได้ดำเนินการสำรวจรั้งวัดแนวเขตและสอบสวนสิทธิการถือครองทำประโยชน์ของราษฎร

ปัญหาอุปสรรค

การดำเนินการมีความล่าช้า

ข้อเรียกร้อง

ให้ สปก. เร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 ให้กับชาวบ้าน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดหนองคาย
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

มีรายชื้อราษฎรตกหล่นจากการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเรียกร้องสมัชชาคนจน
2. เอกสารรายงานความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจนกรณีพื้นที่ป่าไม้

25.) ป่าดงหมู แปลง ๒ อ. ดงหลวง จ. มุกดาหาร

ประเด็นปัญหา

มีรายชื่อเกษตรกรตกหล่นจากการออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01

พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

- บ้านหนองบัวน้อย ต. หนองบัว
- บ้านโนนสะอาด ต. หนองบัว
- บ้านเหล่าดง ต. หนองบัว
- บ้านก้านเหลืองดง ต. หนองบัว
- บ้านหนองบัว หมู่ ๒ ต.หนองบัว
- บ้านหนองหนาว ต.หนองบัว

ผลการแก้ไขปัญหา

สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหารได้ดำเนินการสำรวจรังวัดที่ดิน และมอบ สปก. 4-01 แล้ว 951 ราย เนื้อที่ 16,980 ไร่ โดยประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 แต่มีเกษตรกรตกหล่น ในการออกเอกสารสิทธิให้ สปก. ดำเนินการเร่งรัดออกเอกสารสิทธิให้กับราษฎรที่ตกหล่น จำนวน 400 กว่าแปลง ซึ่ง สปก. จังหวัดมุกดาหารมีแผนการดำเนินการในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2545

สถานการณ์ปัจจุบัน

ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินการ

ปัญหาอุปสรรค

การดำเนินการของเจ้าหน้าที่มีความล่าช้า

ข้อเรียกร้อง

ให้ สปก. เร่งรัดดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก. ให้กับ ราษฎรที่ตกหล่น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหาร
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

มีรายชื่อราษฎรตกหล่นจากการออกเอกสารสิทธิ สปก. ตั้งแต่ เดือน ต.ค. 2544 เป็นต้นไป

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเรียกร้องสมัชชาคนจน
2. เอกสารรายงานความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจนกรณีพื้นที่ป่าไม้ภาค

อีสานและภาคตะวันออก

26.) พื้นที่จำแนกป่าดงลาน อ. สีชมพู จ. ขอนแก่น

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศพื้นที่ป่าจำแนกทับที่ดินทำกินราษฎร จำนวน 67 ราย

พื้นที่ปัญหา

1. บ้านวังทอง ต. วังเพิ่ม อ. สีชมพู
2. บ้านท่าช้าง ต. วังเพิ่ม
3. บ้านโสกหาด ต. วังเพิ่ม
4. บ้านหาดสวรรค์ ต. วังเพิ่ม
5. บ้านโสกส้มกบ ต. วังเพิ่ม
6. บ้านนาอุดม ต. วังเพิ่ม
7. บ้านโคกสูง ต. วังเพิ่ม
8. บ้านโคกสูง ต. วังเพิ่ม

ผลการแก้ไขปัญหา

กรณีพื้นที่จำแนกรัฐได้ตรวจสอบแล้วอยู่นอกเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 20 เมษายน 2536 ได้ยกเลิกเขตป่าไม้ถาวรให้คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติรับไปดำเนินการโดยให้กรมที่ดินดำเนินการตามประมวลกฎหมายที่ดินและกรณีดังกล่าวอยู่ในช่วงการดำเนินการรังวัดพื้นที่ของกรมพัฒนาที่ดินเพื่อ ออก นส.๓ และได้โอนย้ายจากกลุ่มปัญหาพื้นที่ป่าไม้เป็นกลุ่มปัญหาที่ดินสาธารณประโยชน์ของสมัชชาคนจน

ปัญหาอุปสรรค

การแก้ไขปัญหามีความล่าช้า

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้กรมพัฒนาที่ดินเร่งดำเนินการรังวัดพื้นที่และออกเอกสารสิทธิ นส. 3 ให้กับราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) กรมพัฒนาที่ดิน
- 2.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497
- 2.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

- 1.) การออกเอกสารสิทธิแก่ชาวบ้านที่มีรายชื่อดังกล่าว
- 2.) การสนับสนุนปัจจัยการผลิต มีข้อจำกัดจากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ

ปี 2535

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน
- 2.) มติ ครม. วันที่ 18 มี.ค. 2540
- 3.) มติ ครม. วันที่ 13 เม.ย. 2544
- 4.) เอกสารประกอบการประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณี ปัญหา

พื้นที่ป่าไม้ครั้งที่ 3/2545 วันที่ 8 สิงหาคม 2545

27.) ป่าภูขาม ต.หนองทันน้ำ อ. กุดข้าวปุ้น จ. อุบลราชธานี

ประเด็นปัญหา

รัฐออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 ทับที่สาธารณะของชุมชน

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านโนนหินแร่ ต.หนองทันน้ำ
- 2.) บ้านหนองทันน้ำ ต.หนองทันน้ำ
- 3.) บ้านสองคร ต.หนองทันน้ำ
- 4.) บ้านรวมไทย ต.หนองทันน้ำ
- 5.) บ้านแสนอุดมเหนือ ต.หนองทันน้ำ
- 6.) บ้านแสนอุดมใต้ ต.หนองทันน้ำ
- 7.) บ้านบก ต.หนองทันน้ำ

ผลการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านร่วมกับปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี (นายนคร ตั้งตระกูล) ตรวจสอบพื้นที่บริเวณที่มีการรังวัดเพื่อออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 พบว่าพื้นที่สาธารณะเดิมเหลือเพียง 200 ไร่ จากพื้นที่ทั้งหมด 800 ไร่ ซึ่งจะมีการตรวจสอบอย่างละเอียดอีกครั้งโดยอ่านภาพถ่ายทางอากาศ และลงตรวจสอบพื้นที่จริง

สถานการณ์ปัจจุบัน

อยู่ระหว่างการประสานงานเพื่อร่วมกันตรวจสอบพื้นที่ เพื่อกำหนดแนวเขตพื้นที่ให้ชัดเจน

ปัญหา อุปสรรค

เอกชนเข้าทำประโยชน์และเปลี่ยนสภาพพื้นที่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน

ข้อเรียกร้อง

ให้ยกเลิกการดำเนินการรังวัดพื้นที่เพื่อออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 แล้วให้ชุมชนจัดการฟื้นฟูพื้นที่ในลักษณะ ป่าชุมชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจังหวัดอุบลราชธานี
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
- 3.) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2479

ข้อสังเกต

การดำเนินงานของ สปก. มีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการกำหนดพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.) เอกสารรายงานความก้าวหน้าโครงการป่าชุมชน
- 2.) การประชุมร่วมระหว่างตัวแทนชาวบ้านกับคณะผู้วิจัยในพื้นที่บ้านโนนหินแร่ ต.หนองทันน้ำ อ.กุดข้าวปุ้น จ.อุบลราชธานี

28.) ป่าดงภูโหล่น อ.โขงเจียม จ. อุบลราชธานี

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านหนองผือ ต.นาโพธิ์กลาง
- 2.) บ้านโนนสวรรค์ ต. นาโพธิ์กลาง
- 3.) บ้านยางโสภา ต. ห้วยยาง
- 4.) บ้านห้วยไผ่ ต. ห้วยไผ่

การแก้ไขปัญหา

- 1.) พื้นที่ส่วนแรกบริเวณบ้านหนองผือ ต.นาโพธิ์กลาง เนื้อที่ประมาณ 2,450 ไร่ คณะรัฐมนตรีได้รับรองผลการแก้ไขปัญหาและอยู่ในขั้นตอนการส่งมอบพื้นที่ให้ สปก.ดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้ราษฎร
- 2.) พื้นที่ส่วนที่สอง บริเวณบ้านหนองผือน้อย (คุ่มยางโสภา) และสบห้วยยาง กับห้วยข้าวสูง ต. ห้วยไผ่ยังไม่มี การสำรวจการถือครองที่ดิน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) มีการจับกุม ชับไล่ราษฎร ให้ออกจากพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ปัญหาอุปสรรค

มีความขัดแย้งเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 กับมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐยกเลิกมติ ครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 2.) จากนั้นให้กรมป่าไม้เร่งดำเนินการปรับแนวเขตป่าดงภูโหล่นออกจากพื้นที่ทำกินของราษฎรและส่งมอบพื้นที่ให้ สปก.ดำเนินการปฏิรูปที่ดินต่อไป
- 3.) ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหาห้ามมีการจับกุม ช่มชู้ราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักบริหารจัดการที่อนุรักษ์ที่ 8 อุบลราชธานี
- 2.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า ในพื้นที่และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี

4.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้อง

1.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

2.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

การดำเนินการแก้ไขปัญหาทางราชการถือปฏิบัติใช้มติกรม. วันที่ 30 มิ.ย. 40 ซึ่งไม่เป็นไปตามนัยมติดังกล่าวเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2544 และกระบวนการดำเนินงานตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ได้ข้อยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. มติ กรม. วันที่ 18 ก.พ. 2540

2. มติ กรม. วันที่ 3 เม.ย. 2544

3. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมาพันธ์ชาวนา กรรมพื้นที่ป่าไม้

29.) ป่าหลังภู อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานี

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติทับที่ทำกินราษฎร

พื้นที่ปัญหา

1. บ้านคำผักกูด
2. บ้านห้วยสะคาม
3. บ้านหัวเหวพัฒนา
4. บ้านคอนหมู

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) กรมป่าไม้รายงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีปรับลดแนวเขตป่าเพื่อปรับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เป็นป่าเศรษฐกิจ จำนวนเนื้อที่ 1,686.1 ไร่ และมอบพื้นที่ให้ สปก. ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

2.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินการส่งมอบ สปก. 4-01 ไปแล้ว 548 ไร่ จำนวน 12 ราย 73 แปลง และพื้นที่บางส่วน สปก. อ้างว่าไม่สามารถนำไปปฏิรูปที่ดินได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการเกษตร

3.) การประชุมคณะทำงานแก้ไขปัญหพื้นที่ป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 14 มีนาคม 2545 ไม่สามารถตกลงกันได้เนื่องจากมีความขัดแย้งในเชิงนโยบายเกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 กับ มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544

4.) การประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหสมัชชาคนจน กรณีปัญหาพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก ครั้งที่ 1/2545 วันที่ 30 พฤษภาคม 2545 กรณีป่าหลังภูให้นำเรื่องเสนอคณะกรรมการกำกับและติดตามการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจนพิจารณา

สถานการณ์ปัจจุบัน

ไม่มีความคืบหน้ากรณีการตัดสินใจเชิงนโยบายเกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 กับมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544

ปัญหาอุปสรรค

ความขัดแย้งทางนโยบายเกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 กับ มติ คณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐยกเลิกมติ ครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ 8 อุบลราชธานี
- 2.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี
- 4.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) มติ ครม. วันที่ 3 เมษายน 2544
- 2.) มติ ครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 3.) พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 4.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

การดำเนินการแก้ไขปัญหาทางราชการถือปฏิบัติใช้มติครม. วันที่ 30 มิ.ย. 40 ซึ่งขัดแย้งกับมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544 และทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาคมชนไม่ได้ข้อยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. มติ ครม. วันที่ 18 ก.พ. 2540
2. มติ ครม. วันที่ 3 เม.ย. 2544
3. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมาคมชนกณ กรณี่พื้นที่ป่าไม้

30.) ป่าดงหिनกอง อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานี

ประเด็นปัญหา

1.) รัฐประกาศเขตป่าสงวน แห่งชาติดงหिनกองและอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะทับที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย ของราษฎร

พื้นที่ปัญหา

- บ้านหนองชาด
- บ้านท่าแพ
- บ้านห้วยหมากใต้
- บ้านเวินบึก
- บ้านคันท่าไร่
- บ้านคุ้มปากมูล

ผลการดำเนินงาน

1.) กรณี บ้าน หนองชาด อ. ศรินธร ได้ดำเนินการรังวัดสอบสวนสิทธิและดำเนินการปฏิรูปที่ดินแก่เกษตรกรแล้ว

2.) พื้นที่บ้านท่าแพ บ้านคุ้มปากมูล บ้านห้วยหมากใต้ และบ้านเวินบึก ยังไม่มีการดำเนินงาน

สถานการณ์ปัจจุบัน

1.) การดำเนินงานหยุดชะงักลงเนื่องจากความขัดแย้งในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 กับ วันที่ 3 เมษายน 2544

ปัญหาอุปสรรค

ความขัดแย้งเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 41 กับมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 เมษายน 2544

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 8 อุบลราชธานี
- 2.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.) คณะรัฐมนตรี

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

- 2.) พรบ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 3.) มติครม. วันที่ 30 มิถุนายน 2541
- 4.) มติครม. วันที่ 3 เมษายน 2544

ข้อสังเกต

การดำเนินการแก้ไขปัญหาทางราชการถือปฏิบัติใช้มติครม. วันที่ 30 มิ.ย. 40 ซึ่งขัดแย้งกับมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน 2544 รวมทั้งทำให้การดำเนินการที่ผ่านมา ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 ไม่ได้ข้อยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจน ปัญหาพื้นที่ป่าไม้ วันที่ 29 พ.ค. 2545
2. มติ ครม. วันที่ 29 เม.ย. 2540
3. มติ ครม. วันที่ 3 เม.ย. 2544
4. .หนังสือร้องเรียนของสมัชชาคนจน เกี่ยวกับการให้ยกเลิก มติ ครม.วันที่ 30 มิ.ย. 2541

31.) ป่าสงวนแห่งชาติดงเมฆ อ.นาทม จ.นครพนม

ประเด็นปัญหา

รัฐประกาศป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายคุ้มครอง. พื้นที่ทำกินของราษฎรและมีราษฎรตกหล่นจากการออก
สปก. ในปี พ.ศ. 2538 จำนวน 12 ราย

พื้นที่ปัญหา

- 1.) ราษฎร อ. นาทม จ. นครพนม

ผลการดำเนินงาน

- 1.) พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ สปก. ดำเนินการสำรวจ รั้ววัด และมอบ สปก. 4-01 แล้วเสร็จจำนวนทั้งสิ้น 42,029 ไร่ จำนวน 1,380 ราย 1,739 แปลง
- 2.) พื้นที่ส่วนที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์อยู่ระหว่างพิจารณาของกรมป่าไม้และให้ป่าไม้จังหวัด ป่าไม้เขต เรงัดตรวจสอบข้อมูลพื้นที่และเสนอเรื่องให้กรมป่าไม้กรมป่ามอบพื้นที่ให้ สปก. เพื่อดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้กับราษฎร

สถานภาพของปัญหาในปัจจุบัน

ขั้นตอนการดำเนินงานอยู่ระหว่างที่กรมป่าไม้มอบพื้นที่ให้กับ สปก. นำไป ปฏิรูปที่ดิน

ปัญหาและอุปสรรค

1. การดำเนินงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีความล่าช้า
2. พื้นที่ปัญหาอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์อยู่ระหว่างพิจารณาของกรมป่าไม้และให้ป่าไม้จังหวัด ป่าไม้เขต เรงัดตรวจสอบข้อมูลพื้นที่และเสนอเรื่องให้กรมป่าไม้มอบพื้นที่ให้ สปก. เพื่อดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้กับราษฎร

สถานภาพของปัญหาในปัจจุบัน

ขั้นตอนการดำเนินงานอยู่ระหว่างที่กรมป่าไม้มอบพื้นที่ให้กับ สปก. นำไป ปฏิรูปที่ดิน

ปัญหาและอุปสรรค

การดำเนินงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีความล่าช้า

ข้อเรียกร้อง

ให้รัฐเพิกถอนแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ออกจากที่ทำกินและให้ออกเอกสารสิทธิ สปก. 4-01 แก่
ราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ที่ 10 อุตรดิตถ์
- 2.) สำนักงานปฏิรูปที่ดิน จังหวัดนครพนม
- 3.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

นโยบาย /กฎหมาย

1. พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ 2507
2. พรบ. ปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2518
3. ข้อตกลงร่วมระหว่างกรมป่าไม้กับ สปก. วันที่ 14 กันยายน 2538

ข้อสังเกต

ราชการถือปฏิบัติตามมติ ครม.วันที่ 30 มิ.ย. 2541 พื้นที่บางส่วนไม่สามารถนำมาปฏิรูปที่ดินได้เนื่องจากมีสภาพป่าสมบูรณ์

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน ปัญหาป่าไม้
2. ข้อตกลงระหว่างกรมป่าไม้กับสปก. ในวันที่ 14 ก.ย. 2538

32.) ป่าโคกขาว กิ่งอ.ชื่นชม จ.มหาสารคาม

ประเด็นปัญหา

การจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยองค์กรชาวบ้าน

พื้นที่ปัญหา

หมู่บ้าน 20 บ้าน 5 ตำบล

ผลการแก้ไขปัญหา

ราษฎรมีรูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยมีโครงสร้างการจัดการแผนงานและระเบียบข้อตกลง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา

สถานภาพปัจจุบัน

ในพื้นที่ป่าชุมชนที่ราษฎรร่วมกันจัดการเริ่มมีนายทุนในพื้นที่ขอเช่าพื้นที่เพื่อทำการเกษตรโดยการปลูกอ้อย โดยขอเช่าผ่านราษฎรที่มีเอกสารสิทธิเดิม

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน

ข้อเรียกร้อง

ราษฎรเรียกร้องให้รัฐมีมติรับรองร่าง พรบ. ป่าชุมชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. คณะรัฐมนตรี
2. องค์การบริหารส่วนตำบล 5 ตำบล

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2479

ข้อสังเกต

ควรมีแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในพื้นที่รอบป่าในระยะยาว และมีความต่อเนื่อง

แหล่งที่มาของข้อมูล

เอกสารการดำเนินงานของเครือข่ายป่าชุมชน จ. มหาสารคาม

33.) ปาดงใหญ่ อ.ปะคำ จ.บุรีรัมย์

ประเด็นปัญหา

เกษตรกรมีรายชื่อตกหล่นจากการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 จำนวน 300 กว่าราย

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านดงใหญ่พัฒนา
- 2.) บ้านซับใหญ่
- 3.) บ้านโคกมะม่วง
- 4.) บ้านปลื้มพัฒนา
- 5.) บ้านสุขสำราญ
- 6.) บ้านดอนนางาม
- 7.) บ้านเทพพัฒนา
- 8.) บ้านโนนทรายทอง
- 9.) บ้านตลาดแย้

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) ปี พ.ศ. 2527 – 2533 ชาวบ้านตำบลหนองบัว และตำบลโคกมะม่วง อ.ปะคำ จ.บุรีรัมย์ จำนวนประมาณ 3,000 คน รวมตัวคัดค้านโครงการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนา ปาดงใหญ่ แปลงที่ 4

2.) ปี พ.ศ. 2534 – 2535 โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเลื่อมไทร (คจก.) เข้าดำเนินการในพื้นที่ปาดงใหญ่ ทำให้ชาวบ้านถูกอพยพ ไล่ออกจากที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย กระทั่งมีการคัดค้านของชาวบ้านและโครงการถูกยกเลิกในวันที่ 3 กรกฎาคม 2535

3.) ปี พ.ศ. 2536 รัฐได้ออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 แก่ชาวบ้าน ต.หนองบัว และโคกมะม่วง แต่ยังคงมีเกษตรกรที่มีรายชื่อตกหล่น ประมาณ 300 กว่าคน เนื้อที่ 5,000 ไร่

สถานภาพปัจจุบัน

เกษตรกรได้ติดตามกับสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ดำเนินการตรวจสอบ รังวัด และสอบสวนสิทธิ์ เพื่อออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 แก่ราษฎร และเจ้าหน้าที่ได้จัดทำแผนการรังวัดพื้นที่เรียบร้อยแล้ว

ปัญหา อุปสรรค

พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่กับพื้นที่ สปก. ของราษฎร ซึ่งรัฐมีแผนจัดการเป็นเขตกันชน (Buffer Zone) ทำให้ที่ผ่านมารัฐไม่ดำเนินการออก สปก. 4-01 ในพื้นที่ดังกล่าว

ข้อเรียกร้อง

ให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์ เร่งดำเนินการตรวจสอบ รังวัด สอบสวนสิทธิ์ และออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 ให้แก่ราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

ยังมีราษฎรบางส่วนยังไม่ได้รับสปก. 4-01พื้นที่ดังกล่าวเป็นรอยต่อระหว่างเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ากับพื้นที่ประกาศเขตปฏิรูปที่ดินซึ่งเกี่ยวข้องกับการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารโครงการป่าชุมชน กรณีป่าดงใหญ่ อ.ปะคำ จ.บุรีรัมย์
2. สัมภาษณ์นายคำ บุตรศรี ผู้นำชาวบ้านป่าดงใหญ่ จ.บุรีรัมย์
3. การประชุมร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน ณ บ้านดงใหญ่ 4 ต.โคกมะม่วง อ.ปะคำ จ.บุรีรัมย์

34.) ป่าโคกหินลาด ต.หนองปลิง อ.เมือง จ.มหาสารคาม

ประเด็นปัญหา

- 1.) กรมป่าไม้ร่วมกับบริษัทเอกชนดำเนินการปลูกสวนป่าไม้โตเร็วตามโครงการปลูกป่าสาธิตโคกหินลาด เนื้อที่ 2,622 ไร่โดยการรื้อไถพื้นที่ป่าสมบูรณ์เดิม
- 2.) เอกชนบุกรุกและออกเอกสารสิทธิในเขตป่าสงวนแห่งชาติเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่

พื้นที่ปัญหา

ราษฎร 20 หมู่บ้าน 5 ตำบล

ผลการแก้ไขปัญหา

หน่วยงานราชการและตัวแทนกรมป่าไม้รับเรื่องร้องเรียนของราษฎร และมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในระดับพื้นที่

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ราษฎรได้จัดการพื้นที่ 2,622 ไร่เป็นป่าชุมชน
- 2.) นายทุนนักการเมืองในท้องถิ่นบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนและออกโฉนด เนื้อที่ 60 ไร่

ปัญหาและอุปสรรค

มีความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าโคกหินลาด ได้แก่ การบุกรุกพื้นที่ของนายทุนเพื่อออกโฉนดที่ดินการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน

ข้อเรียกร้อง

1. ให้ยุติโครงการปลูกป่าสาธิตโคกหินลาดโดยเด็ดขาด
2. เพิกถอนเอกสารสิทธิของเอกชนที่ออกในพื้นที่

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดมหาสารคาม
2. องค์การบริหารส่วนตำบล 5 ตำบล

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พรบ. ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497

ข้อสังเกต

มีการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ดินให้แก่นักการเมืองท้องถิ่น

แหล่งที่มาของข้อมูล

กรณีพิพาทสวนป่ายูคาลิปตัส 39 กรณี

35.) สวนป่าดงมะไฟ อ.เมือง อ.ทรายมูล จ. ยโสธร

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ โดยสำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานี ได้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส
ทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน

พื้นที่ปัญหา

- บ้านโคกมนัส ต.ชั้นไผ่ใหญ่
- บ้านคำแซนศอก ต.ดงมะไฟ
- บ้านหนองเม็ก ต.ทุ่งแต่
- บ้านคำฮี ต.ชั้นไผ่ใหญ่

ผลการแก้ไขปัญหา

- 1.) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ดำเนินการตัดฟันไม้ยูคาลิปตัส แล้วเสร็จในเดือน
กันยายน 2540
- 2.) วันที่ 29 พฤษภาคม 2540 กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่สวนป่าดงมะไฟในบริเวณที่ปรับเป็นพื้นที่
ป่าเศรษฐกิจให้ สปก.นำไปปฏิรูปที่ดินแล้ว
- 3.) วันที่ 5 กันยายน 2540 ประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ ภาคตะวันออกเฉียง
เหนือและภาคตะวันออก ครั้งที่ 3/2540 กรณีสวนป่าดงมะไฟ กรมป่าไม้รายงานความก้าวหน้า
สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานีได้รายงานผลการตรวจสอบพื้นที่ในส่วนที่สวนป่ายูคาลิปตัสทับที่ทำ
กิน เนื้อที่ทั้งสิ้น 2,867 ไร่ และ เนื่องจากพื้นที่ป่าดงมะไฟเป็นป่าอนุรักษ์ได้เคยมีการรังวัดปรับแนวเขต
แล้วเมื่อ ปี พ.ศ. 2537 หากจะดำเนินการในเรื่องนี้ต้องประสานงานสำนักงานป่าไม้จังหวัดยโสธรเพื่อ
นำผลการปรับแนวเขตสวนป่าดงมะไฟออกจากป่าเพื่อการอนุรักษ์ เสนอคณะกรรมการป้องกันและ
ปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้จังหวัดยโสธรพิจารณา ตรวจสอบ รวบรวมผลการ
ดำเนินงานปรับแนวเขตป่าอนุรักษ์ส่วนอื่นๆ ใน ปี พ.ศ. 2537 รายงานกรมป่าไม้ เพื่อใช้เพื่อใช้ประกอบ
การจัดทำแผนที่รายงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นำเสนอคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในการมอบ
พื้นที่ให้ สปก.นำไปปฏิรูปต่อไป ส่วนในประเด็นเกี่ยวกับงบประมาณค่ารื้อถอนตอยูคาลิปตัส อัตราไร่
ละ 3,000 บาท สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานีรายงานให้ทราบว่ายูคาลิปตัสที่ ออป. ทำไม้ออกจะ
ต้องรื้อถอนตอ เนื้อที่ 2,867 ไร่ รวมงบประมาณทั้งสิ้น 8,601,000 บาท โดยรายงานต่อกระทรวง

เกษตรและสหกรณ์เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติงบประมาณ ตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ กษ 0717 3115 ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2540

4.) วันที่ 25 ธันวาคม 2540 ประชุมคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้จังหวัดยโสธร ครั้งที่ 2 / 2540 ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดยโสธร กรณีสวนป่าดงมะไฟ ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้ปรับลดและให้กรมป่าไม้ขอจำหน่ายออกจากทะเบียนสวนป่าตามระเบียบและกฎหมายโดยชอบ

5.) จังหวัดยโสธรรายงานผลการประชุมคณะอนุกรรมการฯ ต่อกรมป่าไม้พิจารณา (ตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ ยส. 0011/ 30385 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2540)

6.) ป่าไม้อำเภอเมือง และป่าไม้อำเภอยางชุมน้อย ออกไปตรวจสอบพื้นที่ที่จะปรับออกจากป่าเพื่อการอนุรักษ์ โดยการกันพื้นที่ที่ไม่สมควรนำไปปฏิรูปที่ดินออกเสร็จเรียบร้อยแล้ว และรายงานกรมป่าไม้พิจารณา (ตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ ยส 0011/ 3490 ลงวันที่ 4 มีนาคม 2541)

7.) เจ้าหน้าที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร ได้ออกดำเนินการรังวัดแปลงที่ดินให้ชาวบ้านเสร็จสิ้น จำนวน 385 แปลง เนื้อที่ 3,479 ไร่ และดำเนินการสอบสวนสิทธิเกษตรกรแล้ว

8.) วันที่ 18 พฤษภาคม 2541 ประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก ครั้งที่ 4 / 2541 ณ ห้องประชุมกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ประชุมได้พิจารณาปัญหาสวนป่าดงมะไฟ กรณีการสนับสนุนงบประมาณค่ารื้อถอนตอยูคาลิปตัส โดยกรมป่าไม้เสนอแนวทาง 2 ประการ คือ เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติงบประมาณค่ารื้อถอนตอยูคาลิปตัส เป็นเงินทั้งสิ้น 8,601,000 บาท และ เสนอคณะรัฐมนตรีไม่ต้องจ่ายงบประมาณค่ารื้อถอนตอยูคาลิปตัส โดยให้ สปก. ดำเนินการรื้อถอนตอยูคาลิปตัสในขั้นตอนเข้าดำเนินการพัฒนาขั้นพื้นฐานพัฒนาระบบแปลงเกษตรกรรม บุกเบิกพื้นที่ และปรับระดับพื้นที่ ซึ่งที่ประชุมมีมติให้ สปก. และกรมป่าไม้ สอบถามความต้องการของชาวบ้านว่ามีความประสงค์จะรื้อถอนยูคาลิปตัสหรือไม่ จากนั้นให้รายงานอธิบดีกรมป่าไม้

9.) วันที่ 25 พฤษภาคม 2541 คณะกรรมการชาวบ้านแก้ไขปัญหายูคาลิปตัสทับที่ทำกินป่าดงมะไฟ ยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร (นายสมชัย สมแสน) เรื่องขอแสดงความประสงค์จะรื้อถอนยูคาลิปตัสและเร่งรัดอนุมัติงบประมาณ

10.) วันที่ 19 ตุลาคม 2541 นายประเสริฐ อยู่ปูน ป่าไม้อำเภอเมืองยโสธร ได้ร่วมประชุมกับชาวบ้านผู้เดือดร้อน โดยชาวบ้านยืนยันจะรื้อถอนยูคาลิปตัสตามนโยบายมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 11 มีนาคม 2540 และมติคณะอนุกรรมการป้องกันฯ จังหวัดยโสธร วันที่ 25 ธันวาคม 2540

11.) วันที่ 8 ธันวาคม 2541 คณะกรรมการชาวบ้านแก้ไขปัญหาคาฬโรคที่ท่ากินปาดงมะไฟ ยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร พร้อมกับรายชื่อผู้เดือดร้อนทั้งหมด 332 ราย เรื่อง ยื่นยันใน

การสนับสนุนงบประมาณค่ารื้อถอนตออยู่คาฬโรคโดยให้ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการรื้อถอนเอง จากนั้นจังหวัดยโสธรส่งหนังสือถึงกรมป่าไม้ เรื่องขอความประสงค์จะรื้อถอนอยู่คาฬโรคและเร่งรัดงบประมาณตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ ยส 0011 25651 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2541

12.) เดือนกันยายน 2543 รองนายกรัฐมนตรี (พล.ต.ท.วิโรจน์ เปาอินทร์) ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง และความก้าวหน้ากรณีสวนปาดงมะไฟ โดยรองนายกรัฐมนตรีรับปากจะออกเอกสารสิทธิ สปก. 4 - 01 และอนุมัติงบประมาณค่ารื้อถอนตออยู่คาฬโรค ภายใน 3 เดือน

13.) วันที่ 19 พฤศจิกายน 2544 ประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาคาฬโรคที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งที่ 2 2544 กรณีสวนปาดงมะไฟที่ประชุมมีมติให้เลขาธิการคณะกรรมการฯ ทำร่างหนังสือเสนอประธานเพื่อนำเรื่องเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติงบประมาณรื้อถอนตออยู่คาฬโรค และทำเรื่องเร่งรัดให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดำเนินการประกาศเขตปฏิรูปที่ดิน และออกเอกสารสิทธิ สปก. 4 -01 ต่อไป

14.) วันที่ 26 มีนาคม 2545 การหารือระหว่างรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์) กับตัวแทนสมัชชาคนจน ณ ห้องประชุมกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรณีสวนปาดงมะไฟ เห็นชอบให้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติงบประมาณในการรื้อถอนตออยู่คาฬโรค เนื้อที่ 2,867 ไร่ เป็นเงินทั้งสิ้น 8,601,000 บาท โดยชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการรื้อถอนเอง

15.) วันที่ 2 พฤษภาคม 2545 ประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาคาฬโรคของสมัชชาคนจน กรณีสวนปาดงมะไฟ ที่ประชุมพิจารณาเห็นชอบให้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี พิจารณาต่อไป

16.) วันที่ 30 พฤษภาคม 2545 ประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาคาฬโรคที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งที่ 1 / 2545 (ครั้งที่ 3) ณ ห้องประชุม 3 1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรณีสวนปาดงมะไฟ ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้กรมป่าไม้ทำเรื่องเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาอนุมัติงบประมาณค่ารื้อถอนตออยู่คาฬโรค โดยให้ราษฎรเป็นผู้ดำเนินการรื้อถอนเอง จำนวนเนื้อที่ 2,867 ไร่ เป็นเงินทั้งสิ้น 8,601,000 บาท ทั้งนี้ให้เสนอคณะกรรมการกำกับและติดตามการแก้ไขปัญหาคาฬโรคของสมัชชาคนจน พิจารณากลับกรอเรื่องเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี ส่วนกรณีการออกเอกสารสิทธิ สปก. 4 01 ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) เร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิแก่ราษฎรต่อไป

17.) วันที่ 13 มิถุนายน 2545 ประชุมคณะกรรมการกำกับและติดตามการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจน ครั้งที่ 4 / 2545 ณ ทำเนียบรัฐบาล กรณีสวนป่าดงมะไฟ ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา โดย พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ จะประสานงานไปยังประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน (นายปองพล อดิเรกสาร) ทั้งนี้ ให้กรมป่าไม้ทำเรื่องเสนอต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป

18.) วันที่ 23 กันยายน 2545 ประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณีสวนป่าดงมะไฟที่ประชุมมีมติให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประสานงานให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่พร้อมแผนที่แนบท้ายให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ดำเนินการตามกฎหมายปฏิรูปที่ดินต่อไป ถ้าพื้นที่ใดยังมีตอซุงคาลิปดัสเกืออยู่ ให้ สปก. ร่วมกับสมัชชาคนจน เสนอของบประมาณสนับสนุนในการรื้อถอน จากนั้นคณะรัฐมนตรีได้มีมติรับทราบผลการประชุมดังกล่าวในวันที่ 1 ตุลาคม 2545 ตามที่รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง (พลโทปรีชา วรรณรัตน์) กรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการเสนอ

สถานการณ์ปัจจุบัน

ตัวแทนชาวบ้านผู้เดือดร้อนป่าดงมะไฟได้ติดตามผลการดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก. 4 01 ที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดยโสธร เจ้าหน้าที่ สปก. แจ้งว่ายังไม่ได้รับแผนที่แนบท้าย จากกรมป่าไม้ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ ส่วนกรณีการรื้อถอนตอซุงคาลิปดัสชาวบ้านได้มีการประชุมพิจารณามติคณะรัฐมนตรีวันที่ 1 ตุลาคม 2545 มติที่ที่ประชุมชาวบ้านยืนยันตามแนวทางการแก้ไขปัญหาตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 11 มีนาคม 2540

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) รัฐบาลไม่ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 18 มีนาคม 2540

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติงบประมาณในการรื้อถอนตอซุงคาลิปดัส เนื้อที่ 2,867 ไร่ เป็นเงินทั้งสิ้น 8,601,000 บาท โดยให้ราษฎรเป็นผู้ดำเนินการรื้อถอนเอง
- 2.) ให้ สปก.เร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก. 4 01 แก่ราษฎร ทั้งหมด 332 ราย จำนวน 385 แปลง เนื้อที่ 3,479 ไร่

ผลการเจรจา

ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 11 มีนาคม 2540 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ ดังนี้

- 1.) เห็นชอบให้เพิกถอนสภาพสวนป่าและปรับแนวเขตป่าอนุรักษ์ให้เป็นป่าเศรษฐกิจ

2.) ให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ กรมป่าไม้ และ สปก. ดำเนินการตัดฟันไม้ยูคาลิปตัส และรังวัดแปลงที่ดินพร้อมกันไปและให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้กับสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ให้แล้วเสร็จ ภายในวันที่ 31 พฤษภาคม 2540

3.) จากนั้นให้ สปก. ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4 - 01 ให้แก่ราษฎร ทั้งหมด 277 ราย ให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน นับตั้งแต่วันที่ 31 พฤษภาคม 2540 เป็นต้นไป

4.) สำหรับงบประมาณค่าซื้อรถยนต์ยูกาลิปตัส ไร่ละ 3,000 บาท ภาระงานรับเรื่องเพื่อจะนำเข้าเสนอที่ประชุมคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป โดยให้ส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นตรวจสอบข้อเท็จจริง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) กรมป่าไม้ กระทรวง เกษตรและสหกรณ์
- 2.) สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานี
- 3.) สำนักงานป่าไม้จังหวัด ยโสธร
- 4.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.)
- 5.) คณะรัฐมนตรี
- 6.) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.)
- 7.) องค์การบริหารส่วนตำบลชั้นใดใหญ่
- 8.) องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งแต่
- 9.) องค์การบริหารส่วนตำบลดงมะไฟ

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
- 3.) พรบ. สวนป่า พ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

เงื่อนไขการให้ดเว้นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี 2535 ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง ตามข้อตกลงร่วมระหว่างรัฐกับ สมัชชาคนจน

แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1.เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจน
2. รายงานผลการประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจน กรณีพื้นที่ป่าไม้ ครั้งที่ 2/2545 วันที่ 8 ส.ค. 2545

36.) สวนป่าหนองเยาะ ต.ตาcong ต.พระแก้ว อ.สังขะ จ.สุรินทร์

ประเด็นปัญหา

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เข้าดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายู คาลิปตัส (ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติฝั่งขวาห้วยสำราญและป่าสงวนแห่งชาติฝั่งซ้ายห้วยเสน) ตามเงื่อนไขการปลูกป่าทดแทนการเข้าสัมปทานทำไม้

พื้นที่ปัญหา

1. บ้านหนองเยาะ ต.ตาcong
2. บ้านกะปู้ ต.ตาcong
3. บ้านโคกชัย ต.ตาcong
4. บ้านเถกิง ต.พระแก้ว
5. บ้านขุน ส่างพอก ต.พระแก้ว
6. บ้านหนองคู ต.พระแก้ว
7. บ้านพรมสะอาด ต. พระแก้ว

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) เดือน พ.ค.2540 ประชุมร่วมระหว่างตัวแทนชาวบ้าน ป่าไม้เขตอุบลราชธานี ป่าไม้จังหวัดสุรินทร์ เพื่อพิจารณาโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าหนองเยาะ และการจัดการงบประมาณปลูกฟื้นฟูป่าธรรมชาติ จำนวน 4,581,000 บาท ระยะเวลา 5 ปี (พ.ค. 40 - เม.ย. 45) พร้อมทั้งจัดโครงสร้างบริหารจัดการโดยมีคณะกรรมการ จำนวน 21 คน มีตัวแทนชาวบ้านเป็นประธาน และป่าไม้เขตอุบลราชธานี เป็นเลขานุการคณะกรรมการ

2.) เดือนตุลาคม 2540 กรมป่าไม้ไม่สามารถจัดหางบประมาณจากภาคเอกชนสนับสนุนได้จึงโอนงบบูรณทรัพย์สิน จำนวน 2,290,500 บาท ให้สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานี เพื่อเตรียมมอบเป็นค่าใช้จ่ายในการปลูกฟื้นฟูป่า โดยจ่ายเป็นรายปี

3.) เดือน ม.ค.2541 ประชุมร่วมระหว่างป่าไม้เขตอุบลราชธานี กับตัวแทนชาวบ้าน ที่ประชุมมีข้อสรุปให้มูลนิธิชุมชนอีสาน เป็นผู้ทำนิติกรรมสัญญาในการจัดการปลูกฟื้นฟูป่าหนองเยาะ

4.) เดือน เม.ย. 2541 ประชุมรอบคณะกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับผู้รับดำเนินการปลูกฟื้นฟูป่าหนองเยาะ ผลสรุปว่าผู้รับดำเนินการปลูกฟื้นฟูป่าเป็นบุคคลธรรมดาที่ได้ แต่ต้องดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535 หากจะยกเว้นต้องส่งให้คณะกรรมการว่าด้วยการพัสดุพิจารณา

5.) เดือน พ.ค. 2543 ประชุมร่วมระหว่างตัวแทนชาวบ้าน ป่าไม้เขตอุบลราชธานี และ สมิชชาคนจน มีข้อสรุปว่า จะร่วมกันดำเนินการสำรวจพื้นที่ป่าหนองเยาะ เพื่อประเมินทรัพยากร และ จำแนกพื้นที่ตามสภาพทรัพยากร การปรับแผนการฟื้นฟูป่าและปรับปรุงคณะกรรมการบริหารจัดการ โครงการปลูกฟื้นฟูป่าหนองเยาะให้เหลือจำนวนทั้งสิ้น 13 คน

6.) วันที่ 8 และ 9 มิ.ย. 2543 ตัวแทนชาวบ้าน นักวิชาการด้านวนศาสตร์ชุมชนสมิชชาคนจน และตัวแทนป่าไม้เขตอุบลราชธานี (นายเสมอ การเกษ) ร่วมกันประชุม และสำรวจพื้นที่ป่าหนองเยาะ โดยตัวแทนป่าไม้เขตชี้แจงต่อที่ประชุมว่าการดำเนินการปลูกฟื้นฟูป่าหนองเยาะต้องดำเนินการภายใต้ระเบียบการปลูกป่าของกรมป่าไม้เท่านั้น

7.) ประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าไม้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก สมิชชาคนจน ครั้งที่ 2 / 2545 วันที่ 19 พฤศจิกายน 2545 ณ ห้องประชุม 32 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ประชุมมีมติ เห็นชอบโดยหลักการให้ป่าไม้เขตอุบลราชธานี เป็นผู้เบิกเงินและทำแผนการจ่ายเงิน ส่วนวิธีการปลูก และการดูแลรักษาให้คณะกรรมการซึ่งเป็นกลุ่มของชาวบ้านเป็นผู้จัดการดูแล

8.) วันที่ 26 มีนาคม 2545 การหารือร่วมระหว่างตัวแทนกลุ่มปัญหาพื้นที่ป่าไม้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก สมิชชาคนจน กับนายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ณ ห้องประชุมกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรณีป่าหนองเยาะ ผลการหารือ ให้ประธาน (นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์) ส่งการไปยังกรมป่าไม้เพื่อพิจารณาขออนุมัติระเบียบกรมป่าไม้วาดด้วยการปลูกและบำรุงป่า ปี พ.ศ. 2539 และ 2542 และประสานงานไปยังอธิบดีกรมป่าไม้เพื่อขอสนับสนุนเจ้าหน้าที่จากสำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานี เป็นหัวหน้าโครงการฟื้นฟูป่าหนองเยาะ ทั้งนี้ให้เร่งสนับสนุนงบประมาณในการปลูกฟื้นฟูป่า จำนวนทั้งสิ้น 4,581,000 บาท

9.) วันที่ 30 พฤษภาคม 2545 ประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาของสมิชชาคนจน กรณีปัญหาพื้นที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก ครั้งที่ 1 / 2545 วันที่ 30 พฤษภาคม 2545 ณ ห้องประชุม 31 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผลการประชุมกรณีป่าหนองเยาะที่ประชุมเห็นชอบให้สนับสนุนงบประมาณในการปลูกฟื้นฟูป่าหนองเยาะโดยให้ราษฎรเป็นผู้ดำเนินการและให้นำเรื่องเสนอต่อคณะกรรมการกำกับและติดตามการแก้ไขปัญหาของสมิชชาคนจนเพื่อพิจารณาขออนุมัติระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535 และระเบียบกรมป่าไม้วาดด้วยการปลูกและบำรุงป่า ปี พ.ศ. 2539 และ 2542 จากนั้นให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเห็นชอบต่อไป

10.) วันที่ 13 มิ.ย. 2545 ประชุมคณะกรรมการกำกับและติดตามการแก้ไขปัญหาของสมิชชาคนจน ครั้งที่ 4 / 2545 ณ ทำเนียบรัฐบาล กรณีป่าหนองเยาะ ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้นำเรื่องเสนอ

คณะรัฐมนตรี พิจารณาเห็นชอบ โดย พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ จะประสานงานไปยังประธานแก้ไข ปัญหาของสมัชชาคนจน (นายปองพล อดิเรกสาร) ทั้งนี้ให้กรมป่าไม้เป็นผู้ทำเรื่องเสนอต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป

11.) วันที่ 23 กันยายน 2545 ประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ กรณีสวนป่า หนองเยาะ ที่ประชุมมีมติให้ตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างหน่วยงานราชการกับผู้แทนสมัชชาคนจน โดยเบิกค่าใช้จ่ายในการดำเนินการผ่านกรมป่าไม้ ตามระเบียบราชการ

12.) วันที่ 1 ตุลาคม 2545 คณะรัฐมนตรี รับทราบผลการประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2545

สถานการณ์ปัจจุบัน

คณะกรรมการชาวบ้านอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองเยาะมีมติคัดค้านมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 1 ตุลาคม 2545 เนื่องจากไม่เป็นไปตามข้อตกลงและเจตนารมณ์ในการฟื้นฟูป่าของ ภาคประชาชน

ปัญหาและอุปสรรค

1.) รัฐบาลไม่ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2540 โดยการสนับสนุนงบประมาณให้ดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535 และการปลูก ฟื้นฟูป่าเป็นลักษณะการจ้างชาวบ้านปลูก

ข้อเรียกร้อง

- 1.ให้ออป.รื้อถอนยุคลิปปัดสอออกจากพื้นที่ป่าหนองเยาะโดยเด็ดขาด
- 2.ให้กรมป่าไม้สนับสนุนงบประมาณในการปลูกฟื้นฟูป่าธรรมชาติ ในอัตราไร่ละ 3,000 บาท เนื้อที่ 1,527 ไร่ เป็นเงินทั้งสิ้น 4,581,000 บาท

ผลการเจรจา

มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2540

การปลูกฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติให้กรมป่าไม้หาเงินจากภาคเอกชนมาสนับสนุนในอัตรา ไร่ละ 3,000 บาท เป็นเงินทั้งสิ้น 4,581,000 บาท โดยไม่มีเงื่อนไขผูกพันใด ๆ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายให้เป็นโครงการนำร่องเพียงโครงการเดียว กรมป่าไม้รับว่าจะสามารถหาเงินจ่ายให้ได้ ภายในเดือนเมษายน 2540 จำนวนครึ่งหนึ่งอีกครึ่งหนึ่งจะจ่ายให้ได้ภายใน ปี 2540 โดยให้ราษฎร และส่วนราชการจัดทำแผนการ ปลูกฟื้นฟูป่าร่วมกันรวมถึง การดูแลรักษาและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.)
2. กรมป่าไม้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3. องค์การบริหารส่วนตำบลตาคลี
4. องค์การบริหารส่วนตำบลพระแก้ว
5. สำนักงานป่าไม้จังหวัดสุรินทร์
6. สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานี (สำนักบริหาร จัดการในพื้นที่อนุรักษ์ที่ 8 อุบลราชธานี)
7. คณะกรรมการว่าด้วยการพัสดุลำดับนักนายกรัฐมนตรี
8. คณะรัฐมนตรี

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535
- 4.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 22 เมษายน 2539
- 5.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 11 มีนาคม 2540
- 6.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 เมษายน 2544
- 7.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 ตุลาคม 2545
- 8.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535
- 9.) ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการปลูกและบำรุงป่า ปีพ.ศ. 2539 และ 2542

ข้อสังเกต

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปีพ.ศ. 2535 และระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการปลูกและบำรุงป่า ปี 2539 และปี 2542 เป็นอุปสรรคในการฟื้นฟูป่าธรรมชาติของชาวบ้านตามมติ ครม. 11 มี.ค. 2540

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขของสมัชชาคนจน
2. รายงานผลการดำเนินงานโครง การป่าชุมชน จ. สุรินทร์
3. รายงานผลการประชุมคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณีพื้นที่ป่าไม้ ครั้งที่ 2/2545 วันที่ 8 ส.ค. 2545

37.) สวนป่ายูคาลิปตัสและหมู่บ้านป่าไม้ชำจำปา อ.สีชมพู จ.ขอนแก่น

ประเด็นปัญหา

โครงการพัฒนาป่าดงลานดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัสในที่ดินทำกินของชาวบ้าน และได้จัดสรรที่ดินใหม่ให้กับราษฎรครอบครัวละ ๑๕ ไร่ แต่ไม่สามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้เพราะขัดแย้งกับเจ้าของพื้นที่เดิม

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านหนองหญ้าปล้อง ต. ดงลาน อ. สีชมพู จ. ขอนแก่น

ผลการดำเนินงาน

สำนักงานป่าไม้เขตขอนแก่นได้ตรวจสอบพื้นที่ สปก. และดำเนินการรังวัดพื้นที่แต่ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิได้เพราะกรมป่าไม้กับหน่วยงาน สปก. ไม่สามารถตกลงกันได้สำหรับกรณี ชาวบ้าน ๕ ราย ที่ถูกสวนป่าประกาศทับที่ดินทำกิน หน่วยงาน สปก. ได้ดำเนินการสอบสวนสิทธิแล้วแต่ไม่สามารถจัดที่ดินให้กับราษฎรได้จึงเสนอเรื่องให้กับคณะรัฐมนตรี อนุมัติเพื่อดำเนินการอนุมัติจ่ายค่าชดเชยให้กับราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อน

สถานภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรค

การดำเนินงานไม่มีความคืบหน้า

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐยกเลิกพื้นที่ปลูกไม้ยูคาลิปตัสโดยเด็ดขาด และ ให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดเร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิ สปก. ๔-๐๑ ให้กับชาวบ้าน
- 2.) ให้รัฐดำเนินการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับชาวบ้าน ๘ ราย หรือ จ่ายค่าชดเชยแทนในกรณีที่ไม่สามารถจัดสรรที่ดินให้กับชาวบ้านได้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดขอนแก่น
- 2.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 3.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 3.) พรบ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

การส่งโอนย้ายกลุ่มปัญหาป่าดงลานจากกลุ่มปัญหาพื้นที่ป่าไม้เป็นกลุ่มที่ดินสาธารณะ
ประโยชน์มีความล่าช้า

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขของสมาชิชาคนจน
2. มติ ครม. วันที่ 18 มี.ค. 2540
3. มติ ครม. วันที่ 3 เม.ย. 2544

38.) สวนป่าดงเค็ง ต. ชานูวรรณ อ.พนมไพร จ. ร้อยเอ็ด

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัสในพื้นที่สาธารณประโยชน์ป่าดงเค็ง เนื้อที่ 2,000 ไร่

พื้นที่ปัญหา

- บ้านพนัส ต. ชานูวรรณ
- บ้านดอนสว่าง ต. ชานูวรรณ
- บ้านท่าเสียว ต. แสนสุข
- บ้านท่าลาด ต. แสนสุข
- บ้านท่าวารี ต. แสนสุข
- บ้านดอนแดง ต. แสนสุข

ผลการแก้ไขปัญหา

ปี พ.ศ. 2533 - 2536 กรมป่าไม้ได้เข้าดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 2,000 ไร่ ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สาธารณะที่ประชาชน จำนวน 6 หมู่บ้านใช้ประโยชน์ร่วมกัน และเกิดการคัดค้านของชาวบ้านตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา ดังลำดับเหตุการณ์ต่อไปนี้

1.) ชาวบ้านรอบป่าดงเค็ง จำนวนประมาณ 1,200 คน ชุมชนที่ศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด เรียกร้องให้ยกเลิกโครงการปลูกยูคาลิปตัสในพื้นที่ป่าดงเค็งโดยเด็ดขาด และให้ดำเนินการรื้อถอนป่ายูคาลิปตัสที่ปลูกแล้วออกจากป่าดงเค็ง โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด (นายทวี ศุภธีระ) ออกมารับหนังสือและรับปากว่าจะดำเนินการให้แล้วเสร็จ ภายใน 1 เดือน

2.) วันที่ 20 กันยายน 2536 ชาวบ้านประมาณ 2,000 คน ชุมชนบริเวณป่าดงเค็ง และเข้าตัดต้นยูคาลิปตัส เนื้อที่ประมาณ 1,700 ไร่

3.) วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2537 เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมแกนนำชาวบ้านจำนวน 7 คน ชื้อหาบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ และทำลายทรัพย์สินของทางราชการ

4.) วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2537 ชาวบ้านยื่นหนังสือร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดให้แก้ไขปัญหাপ่าดงเค็ง โดยผู้ว่าราชการจังหวัดรับปากจะดำเนินการตามข้อเสนอภายใน 3 เดือน

5.) วันที่ 8 - 17 มีนาคม 2537 ชาวบ้านชุมนุมในพื้นที่ป่าดงเค็ง โดยเรียกร้องให้กรมป่าไม้ยกเลิกสวนป่าดงเค็งโดยเด็ดขาด ให้สิทธิชาวบ้านในการจัดการป่าดงเค็ง และให้ถอนการดำเนินคดีแก่

ชาวบ้านที่ถูกจับกุม ผลปรากฏว่า อธิบดีกรมป่าไม้ (นายผ่อง เล่งอี้) ได้ส่งมอบสวนป่าให้ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด จากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดได้ส่งมอบพื้นที่ให้นายอำเภอพนมไพร และนายอำเภอพนมไพรได้แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่สาธารณประโยชน์ป่าดงเค็ง จำนวน 27 คน โดยคณะกรรมการชุดดังกล่าวได้ประชุม ในวันที่ 17 มีนาคม 2537 มีมติให้รื้อยุคลิปดส์ทั้งหมดออกจากป่าดงเค็ง แล้วทำการฟื้นฟูสภาพป่าธรรมชาติในรูปแบบป่าชุมชน

6.) วันที่ 26 มีนาคม 2537 ชาวบ้านรอบป่าดงเค็งได้เข้าชุดถอนยุคลิปดส์แปลงปลูกปี พ.ศ. 2533 เนื้อที่ 300 ไร่

7.) ปี พ.ศ. 2537 - 2540 ชาวบ้านจำนวน 6 หมู่บ้าน รอบป่าดงเค็งได้ร่วมกันจัดการฟื้นฟูสภาพป่าในรูปแบบป่าชุมชน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการชาวบ้านอนุรักษ์ป่าดงเค็งขึ้น และมีการจัดการทรัพยากรป่าดงเค็งโดยจำแนกพื้นที่ป่าเป็นป่าอนุรักษ์ จำนวน 1,500 ไร่ และเป็นป่าเพื่อการใช้สอย เนื้อที่ 1,357 ไร่

8.) ปี พ.ศ. 2540 - 2546 ชาวบ้านเรียกร้องในนามสมัชชาคนจนเพื่อให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณในการปลูกฟื้นฟูป่า ในอัตราไร่ละ 3,000 บาท คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบหลักการในวันที่ 25 ก.พ. 2540 ให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณดังกล่าว ต่อมา วันที่ 19 มกราคม 2542 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบอนุมัติงบประมาณ เป็นเงินทั้งสิ้น 8,571,000 บาท โดยการบริหารจัดการงบประมาณให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สถานภาพปัจจุบัน

ไม่สามารถนำงบประมาณมาดำเนินการได้เนื่องจากมีความขัดแย้งเกี่ยวกับแผนการปลูกฟื้นฟูป่าระหว่างหน่วยงานรัฐกับองค์กรชาวบ้าน รวมทั้งระเบียบ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้จ่ายงบประมาณ

ปัญหาอุปสรรค

ระเบียบการจัดการงบประมาณ และการปลูกป่าของรัฐ มีความขัดแย้งกับเจตนารมณ์ในการปลูกฟื้นฟูป่าของชาวบ้าน

ข้อเรียกร้อง

ให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณในการฟื้นฟูสภาพป่าดงเค็ง เนื้อที่ 2,857 ไร่ เป็นเงินทั้งสิ้น 8,571,000 บาท

ผลการเจรจา

1.) ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2540 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ ในหลักการ เกี่ยวกับการฟื้นฟูสภาพป่าดงเค็งให้เป็นป่าธรรมชาติโดยให้สิทธิชาวบ้านมีส่วนร่วมในการรักษาและใช้ ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 19 มกราคม 2542 คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาการแก้ไขปัญหาป่าดง เค็งตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ แล้วมีมติอนุมัติให้ฟื้นฟูสภาพป่าดงเค็งให้เป็นป่าธรรมชาติ เนื้อที่ 2,857 ไร่ โดยใช้งบประมาณ 8,571,000 บาท โดยให้กรมป่าไม้จัดสรรเงินจำนวนดังกล่าว ผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 2.) คณะรัฐมนตรี
- 3.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 4.) องค์การบริหารส่วนตำบลชานูวรรณ
- 5.) องค์การบริหารส่วนตำบลแสนสุข

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535
- 2.) มติครม. วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2540
- 3.) มติครม. วันที่ 19 มกราคม 2542
- 4.) ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการจ้างปลูกป่า ปี พ.ศ. 2539
- 5.) พรบ. สวนป่า พ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

1. กลไกการจัดทำแผนการใช้ จ่ายงบประมาณของ อบต.ชานูวรรณ และการปรับหมวดค่าใช้ จ่ายตามระเบียบการงบประมาณ ไม่สอดคล้องกับแผนการฟื้นฟูป่าของชาวบ้าน
2. รัฐโดยสำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ดและ อบต.ชานูวรรณ ต้องการดำเนินการปลูกฟื้นฟู ป่าเองทำให้แผนการฟื้นฟูป่าของชาวบ้านไม่สามารถดำเนินการได้

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน
2. องค์การบริหารส่วนตำบลชานูวรรณ อ. พนมไพร จ. ร้อยเอ็ด

3. รายงานผลการประชุมคณะอนุ กรรมการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในพื้นที่ป่าไม้ ครั้งที่ 2/2545 วันที่ 8 ส.ค. 2545

39.) สวนป่าบ้านนาอ่าง อ.เต่างอย จ.สกลนคร

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ ปกครองสวนป่ายุคอาณานิคม เนื้อที่ ๑,๘๒๐ ไร่ ทับที่ทำกินราษฎรจำนวน ๑๗๗ ครอบครัว

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านนาอ่าง ต. นาตาล อ. เต่างอย จ. สกลนคร

ผลการดำเนินงาน

- 1.) มติครม. วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2540 เห็นชอบ ให้มี การเพิกถอนสภาพสวนป่า ตาม มติ คณะกรรมการจังหวัด
- 2.) กรณีชาวบ้าน ๑๗๗ ราย ที่ได้รับ ความเดือดร้อนจังหวัดได้ส่งมติการ แก้ไขปัญหาให้กับ กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ เพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อ พิจารณานุมัติส่งมอบพื้นที่ให้ กับ สปก. นำไปปฏิรูปที่ดินให้กับ ราษฎรต่อไป
- 3.) สำนักงานป่าไม้เขตอุดรธานีได้ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำแผนที่ป่าทั้งหมด สภาพเพื่อส่งมอบพื้นที่ให้ สปก.ดำเนินการต่อไป

ปัญหาและอุปสรรค

เรื่องยุติแล้ว

ข้อเรียกร้อง

ให้คณะรัฐมนตรี มีมติให้ยก เลิกพื้นที่สวนป่าที่ทับที่ดิน ของราษฎรและเร่งรัดให้มีการออก เอกสารสิทธิ สปก. ๔-๐๑ ให้กับราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 2.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจังหวัดสกลนคร
- 3.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

นโยบาย กฎหมาย

- 1.) มติครม.วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2540
- 2.) พรบ.สวนป่า พ.ศ. 2535
- 4.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

ผลการเจรจาวันที่ 17 ก.พ. 40 เรื่องเช่า ครม. 25 ก.พ. 40 ให้ทบพนมดิ ครม.11 มี.ค. 40 มีการดเว้นการคืนเงินให้กับกระทรวงการคลังของกรมป่าไม้ซึ่งทำให้การแก้ไขปัญหาดำเนินการได้รับข้อยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาดำเนินการของสมัชชาคนจน
2. มติ ครม. วันที่ 11 มีนาคม 2540
3. เอกสารรายงานความคืบหน้าของสมัชชาคนจน ปี พ.ศ. 2540

40.) สวนป่าสร้างค้อ อ.ภูพาน จ.สกลนคร

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ปลูกสวนป่า ๒ แปลง ครอบคลุมพื้นที่ ๓,๑๓๗ ไร่ ทับที่ ดินทำกินของราษฎร ๒๒๖ ราย

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านสร้างค้อ กิ่งอ.ภูพาน จ.สกลนคร

ผลการดำเนินงาน

- 1.) มติ ครม. วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2540 มีมติ เห็นชอบให้มีการแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ของราษฎร ๒๐ ราย เนื้อที่ ๒๓๓ ไร่ เฉพาะในพื้นที่สวนป่า บ้านสร้างค้อให้แล้วเสร็จ
- 2.) คณะทำงานลงตรวจสอบข้อเท็จจริงเสนอต่อคณะกรรมการแก้ไขปัญหาป่าไม้จังหวัดสกลนคร ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้นำพื้นที่ไปปฏิรูปที่ดินแก่ราษฎรต่อไป

สถานภาพปัจจุบัน

ชาวบ้านสามารถเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ทำกินเดิมได้

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) ยังไม่มีการออกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 ให้กับราษฎร

ข้อเรียกร้อง

ให้รัฐยกเลิกพื้นที่สวนป่า พร้อมทั้งงดเว้นระเบียบให้ สปก. จ่ายค่าชดเชยงบประมาณในการปลูกป่าให้ กรมป่าไม้ จากนั้นให้กรมป่าไม้ ส่งมอบพื้นที่ให้ สปก. ดำเนินการออก เอกสารสิทธิ์ สปก. ๔-๐๑ แก่ราษฎรต่อไป

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- 2.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจังหวัดสกลนคร

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
- 2.) พรบ. สวนป่า พ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

ผลการเจรจาวันที่ 17 ก.พ. 40 เรื่องเข้า ครม. 25 ก.พ. 40 ให้ทบทุนมติ ครม. 11 มี.ค. 40 มีการดเว้นการคืนเงินให้กับกระทรวงการคลังของกรมป่าไม้ ทำให้การแก้ไขปัญหาได้รับข้อยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน

2. มติ ครม. วันที่ 11 มีนาคม 2540
3. เอกสารรายงานความคืบหน้าของสมาชิกคนจน ปี พ.ศ. 2540

41.) กรณีสวนป่ายุคาลิปตัส ปาดงนาฮี - คีแลน อ.ตระการพืชผล

จ.อุบลราชธานี

ประเด็นปัญหา

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ได้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่า ยุคาลิปตัสในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงนาฮี - คีแลนตามเงื่อนไขการสัมปทานตัดไม้ ทบที่ดินทำกินชาวบ้านจำนวน 76 ราย เนื้อที่ 1,807 ไร่ และที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน จำนวน เนื้อที่ 3,311 ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านขามเปี้ย หมู่ ๑, ๔ ต. ขามเปี้ย อ.ตระการพืชผล จ. อุบลราชธานี
- 2.) บ้านน้ำคำ หมู่ ๒ ต. ขามเปี้ย
- 3.) บ้านนาตาหมุด หมู่ ๖ ต.ขามเปี้ย
- 4.) บ้านศรีสุข หมู่ ๘ ต. ขามเปี้ย
- 5.) บ้านดอนหม หมู่ ๑๐ ต. ขามเปี้ย

ผลการแก้ไขปัญหา

ช่วงปี พ.ศ. 2528-2537 หลังจาก ออป. ปลูกสร้างสวนป่าได้เนื้อที่ 3,311 ไร่ ชาว....ได้ร่วมกันคัดค้านการปลูกสวนป่าต่อนายอำเภอตระการพืชผล (นายชาญชัย ศรีวัชรรัตน์) แต่ ออป.ยังคงดำเนินการต่อไปจนกระทั่ง ออป. มีแผนในการขยายพื้นที่เพื่อสร้างสวนป่าเพิ่มขึ้น กลุ่มชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันคัดค้านต่อนายอำเภอ ออป.จึงยกเลิกการปลูกสวนป่า

สถานการณ์ปัจจุบัน

เครือข่ายองค์กรชาวบ้านปาดงนาฮี - คีแลน ได้เดินสำรวจ จำแนกพื้นที่บริเวณสวนป่าเพื่อวางแผนการจัดสรรทรัพยากร และจัดทำข้อเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลขามเปี้ย และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาและอุปสรรค

หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องยังไม่มีดำเนินการแก้ไขปัญหามาตามข้อเรียกร้องแต่อย่างใด

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รื้อถอนสวนป่ายุคาลิปตัสออกจากปาดงนาฮี-คีแลน โดยเด็ดขาด
- 2.) ให้ดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์แก่ราษฎรในบริเวณที่สวนป่าทับที่ดินทำกิน และพื้นที่ที่นอกเหนือจากที่ทำกินเดิมให้ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ พื้นฟูป่าธรรมชาติในรูปแบบ “ป่าชุมชน”

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.)

- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี
- 3.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 8 อุบลราชธานี
- 4.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 5.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 6.) องค์การบริหารส่วนตำบลขามเปี้ย อ.ตระการพืชผล

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พรบ.สวนป่า พ.ศ. 2535
- 3.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

องค์กรชาวบ้านยังไม่มีมาตรการและแผนการจัดสรรทรัพยากรในพื้นที่สวนป่า หากมีการยกเลิกพื้นที่สวนป่าในอนาคต

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. การประชุมร่วมระหว่างตัวแทนชาวบ้านกับนักวิจัย
2. มติ อบต. ขามเปี้ย อ. ตระการพืชผล จ. อุบลราชธานีผล
3. เอกสารกรณีศึกษาสวนป่าดงนาอี คีแลน ของโครงการป่าชุมชน

42.) กรณีสวนป่ายุคาลิปตัส เขาโต๊ะ อ.พนมดงรัก จ. สุรินทร์

ประเด็นปัญหา

- 1.) การเปลี่ยนแปลงสภาพการถือครองที่ดินในพื้นที่ สปก.
- 2.) เอกชนปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปตัสในบริเวณป่าต้นน้ำ

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านเขาโต๊ะ หมู่ 19 ต.บักได อ.พนมดงรัก จ. สุรินทร์

ความเป็นมา และสภาพปัญหา

1.) สปก. ได้จัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎรในปีพ.ศ. 2534 เฉลี่ยครอบครัวละ 23 – 24 ไร่ แต่การจัดสรรที่ดินเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร สปก. จึงได้จัดสรรที่ดินทำกินเพิ่มให้กับราษฎร อีก ครอบครัวละ 14 ไร่และในช่วงปี พ.ศ. 2540 ได้มีเอกชนจากภายนอกได้แก่กลุ่มพ่อค้า นายทุน กลุ่มครูในอำเภอปราสาทเข้ามากว้านซื้อสิทธิ สปก. จากชาวบ้านซึ่งในปัจจุบันคงเหลือราษฎรที่เอกสารสิทธิ สปก. อยู่เพียง 15 ราย

2.) หลังจากเอกชนได้เข้าซื้อสิทธิ สปก. กับชาวบ้านเอกชนได้ดำเนินการปลูกสวนป่ายุคาลิปตัสตามโครงการส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจโตเร็วซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพดินและแหล่งน้ำ

การดำเนินการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านได้ร่วมกันบริจาคพื้นที่และขอซื้อที่ดินมาจัดการในรูปแบบป่าชุมชน จำนวน 1,500 ไร่

ปัญหาและอุปสรรค

การทำประโยชน์ของเอกชนทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศน์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำชี

ข้อเรียกร้อง

ให้มีการตรวจสอบการถือครองที่ดินของเอกชนในพื้นที่

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุรินทร์
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- 3.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 7 นครราชสีมา
- 4.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- 2.) พระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 2518

ข้อสังเกต

ควรมีการตรวจสอบการถือครองที่ดิน สปก. และการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภทของเอกชน

แหล่งที่มาของข้อมูล

เอกสารการดำเนินงานของเครือข่ายเครือข่ายป่าชุมชน จ. สุรินทร์

43.) กรณีสวนป่าโพธิ์ชัย ต. คำพอง อ. โพธิ์ชัย จ. ร้อยเอ็ด

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัสทับที่ทำกินราษฎร

พื้นที่ปัญหา

1.) บ้านภูเขาทอง หมู่ ๕ , ๙ ต. คำพอง

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๓๙ เห็นชอบให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาสวนป่าให้เป็นไปตามมติของสภาตำบล จากนั้นให้ออป.เป็นผู้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัส โดยพื้นที่สวนป่าที่กรมป่าไม้รับผิดชอบ 1,078 ไร่ ให้ดำเนินการตามแนวทางของป่าดงมะไฟ จ.ยโสธร ส่วนพื้นที่สวนป่าของ ออป. ให้ดำเนินการตามแนวทางป่าหนองเยาะ จ. สุรินทร์

2.) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๐ เห็นชอบให้ดำเนินการตัด ยูคาลิปตัสให้แล้วเสร็จภายในวันที่ ๒๔ ก.พ. ๒๕๔๐ และให้จังหวัดทำ แผนที่แสดงเขตพื้นที่สวนป่าที่จะฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติและบริเวณที่ผ่านการสอบสวนสิทธิ์แล้วลงในแผนที่จำแนกการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดิน และป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ในกรณีการรื้อถอนต้นไม้ยูคาลิปตัสในส่วนที่ทับที่ทำกินให้รัฐสนับสนุนงบประมาณในการรื้อถอนอัตราไร่ละ 3,000 บาท เป็นเงิน 1,676,000 บาท เนื้อที่ 589 ไร่

3.) ปี พ.ศ. 2542 รัฐได้ส่งมอบเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01 แก่ราษฎร จำนวน 57 ราย และจ่ายงบประมาณค่ารื้อถอนยูคาลิปตัส จำนวนเงินทั้งสิ้น 1,676,000 บาท

สถานการณ์ปัจจุบัน

1.) การแก้ไขปัญหาสวนป่าในส่วนพื้นที่กรมป่าไม้รับผิดชอบได้ช้อยุติแล้ว

2.) กรณีพื้นที่สวนป่าออป. เนื้อที่ 1,026 ไร่ ออป. ได้เข้าตัดยูคาลิปตัส แต่ไม่ได้ทำการรื้อถอน ทำให้ไม้ยูคาเริ่มแตกแขนงขึ้นมาอีก ปัจจุบันชาวบ้านได้สำรวจพื้นที่เพื่อวางแผนการจัดการโดยจำแนกเป็นพื้นที่ป่าชุมชนประมาณ 726 ไร่ และนำพื้นที่มาจัดสรรให้เกษตรกรผู้ไม่มีที่ทำกิน หรือที่ทำกินไม่เพียงพอ ประมาณ 300 ไร่

ปัญหาอุปสรรค

มีนายทุน ผู้มีอิทธิพลในพื้นที่บุกรุกพื้นที่บริเวณสวนป่าของออป.เดิม

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้นำพื้นที่สวนป่าของออป.เดิมมาจัดสรรให้กับเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกินและที่ทำกินไม่เพียงพอ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ 4 ขอนแก่น
- 2.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518
- 2.) พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

ข้อสังเกต

สวนป่าในพื้นที่ที่ ออป.รับผิดชอบยังยังไม่สามารถหาขายได้เนื่องจากผลประโยชน์จากไม้ยูคาลิปตัสที่แตกแขนงขึ้นมาใหม่ระหว่างองค์กกรท้องถิ่นกับราชการที่เกี่ยวข้อง

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน
2. มติองค์การบริหารส่วนตำบลคำพองอ. โพธิ์ชัย จ. ร้อยเอ็ด
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539

44.) สวนป่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

ประเด็นปัญหา

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ทับที่ดินทำกินของราษฎร จำนวน ๓๓๘ ครัวเรือน

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านดงคำ ต.หนองแวง
- 2.) บ้านพรสวรรค์ ต.หนองแวง
- 3.) บ้านหนองแวง ต.หนองแวง

ผลการแก้ไขปัญหา

- 1.) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับสมาชิกเกษตรกรภาคอีสาน โดยมีการดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงในระดับพื้นที่
- 2.) ชาวบ้านได้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่บริเวณสวนป่าและถูกเจ้าหน้าที่ฟ้องร้องดำเนินคดีในเวลาต่อมา

สถานภาพปัญหา

รัฐได้จับกุมดำเนินคดีชาวบ้านจำนวน 28 ราย ขออนุญาตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ปัญหาและอุปสรรค

รัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีชาวบ้าน และไม่ยอมรับแนวทางข้อเสนอการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่ แล้วจัดสรรที่ดินให้กับราษฎรผู้เดือดร้อน
- 2.) จัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้
2. กรมป่าไม้
3. สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาฬสินธุ์
4. สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดขอนแก่น

นโยบาย/กฎหมาย

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ ซึ่ง ประกาศป่าสงวนแห่งชาติโคกสูง-ดงหัน ทับที่ดินทำกินของราษฎรและกรมป่าไม้ ได้ดำเนินการปลูกไม้ยูคาลิปตัส

ข้อสังเกต

มีการจับกุมดำเนินคดีกับชาวบ้านที่เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่สวนป่า

แหล่งที่มาของข้อมูล

เอกสารของสมาพันธ์เกษตรกรภาคอีสาน (สกยอ.)

45.) ส่วนป่ายูคาลิปตัส บริษัทไม้อัดไทย ต.เหล่างาม อ.โพธิ์ไทย

จ.อุบลราชธานี

ประเด็นปัญหา

บริษัทไม้อัดไทยดำเนินการปลูกสวนป่าไม้ยูคาลิปตัสทับที่ทำกินของราษฎร เนื้อที่ทั้งหมด ประมาณ ๑,๔๐๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

1. บ้านเหล่างาม ต.เหล่างาม
2. บ้านคำจ้าว ต.เหล่างาม
3. บ้านปากห้วยม่วง ต.เหล่างาม
4. บ้านไพรสวรรค์ ต.เหล่างาม
5. บ้านโป่งเป่า ต.เหล่างาม
6. บ้านหนองฟานเย็น ต.เหล่างาม

ผลการแก้ไขปัญหา

ยังไม่มี การดำเนินงานเพื่อติดตามปัญหา

สถานภาพปัจจุบัน

บริษัทไม้อัดไทยหมดสัญญาการขออนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงภูโหล่น จากนั้นได้โอนพื้นที่สวนป่าให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ดำเนินการในพื้นที่

ปัญหาและอุปสรรค

ยังไม่มีกลไกการติดตามการแก้ไขปัญหา

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้ยกเลิกสวนป่ายูคาลิปตัสโดยเด็ดขาด
- 2.) ให้นำพื้นที่บริเวณที่สวนป่าทับที่ทำกินมาดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ให้กับราษฎร ส่วนพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือที่ทำกินเดิมให้ชุมชนดำเนินการจัดการฟื้นฟูป่าธรรมชาติในรูปแบบ “ป่าชุมชน”

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี
- 2.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจังหวัดอุบลราชธานี
- 3.) สำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ ที่ 8 อุบลราชธานี
- 4.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 5.) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

7.) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

นโยบายและกฎหมาย

1.) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

2.) พรบ.สวนป่า พ.ศ. 2535

3.) พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

ข้อสังเกต

ควรมีการวางมาตรการจัดการพื้นที่และตรวจสอบสัญญาเช่าของบริษัทเอกชน

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารการดำเนินงานของคณะทำงานเครือข่ายที่ดินอีสาน
2. อบต. เหล่างาม อ. โพธิ์ไทร จ. อุบลราชธานี
3. การประชุมร่วมกับตัวแทนชาวบ้านผู้เดือดร้อนของทิมวิชัย

46.) สวนป่าบ้านโพนหิน ต.กำแพง อ.เกษตรวิสัย จ. ร้อยเอ็ด

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ เนื้อที่ ๔๐๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

1.) บ้านโพนหิน ต. กำแพง อ. เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน ให้ อบต. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

2.) วันที่ 7 พฤษภาคม 2539 สภาตำบลกำแพง ประชุมพิจารณากรณีสวนป่ายูคาลิปตัส มีมติให้รื้อถอน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

(1) รายได้หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจำหน่ายต้องให้ อบต.กำแพง ร้อยละ 10 ของรายได้ทั้งหมด

(2) เมื่อรื้อถอนแล้วทางราชการต้องฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ หรือจัดสรรให้ อบต. ดำเนินการ

(3) ต้องให้ราชการจัดสรรงบประมาณ เพื่อสร้างแนวเขตที่สาธารณะเพื่อป้องกันการบุกรุก

(4) หากไม่ดำเนินการตามข้อเสนอทั้ง 3 ข้อ ให้คงสภาพป่ายูคาลิปตัสไว้เช่นเดิม

สถานการณ์ปัจจุบัน

1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน

2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านโพนหิน และให้ชุมชนดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลกำแพง
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลกำแพง วันที่ 7 พฤษภาคม 2539
- 3.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

การพิจารณาระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับรายได้จากการขายไม้ยูคาลิปตัสต้องนำเข้าแผ่นดินเท่านั้น ซึ่งตำบลกำแพงมีมติให้รื้อถอนโดยเรียกไร่รายได้จากการรื้อถอนจำนวน 10% ทำให้ไม่สามารถกระทำได้

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. เอกสารข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน กรณี พื้นที่สวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติ อบต. กำแพง

47.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านดอกกรักน้อย ต.กำแพง อ.เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัสตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ จำนวน ๕ แปลง เนื้อที่ ๑,๒๖๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านดอกกรักน้อย ต. กำแพง อ. เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหาสมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอนให้ อบป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

2.) วันที่ 7 พฤษภาคม 2539 สภาตำบลกำแพง ประชุมพิจารณากรณีสวนป่ายูคาลิปตัส มีมติให้รื้อถอน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

(1) รายได้หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจำหน่ายต้องให้ อบต.กำแพง ร้อยละ 10 ของรายได้ทั้งหมด

(2) เมื่อรื้อถอนแล้วทางราชการต้องฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ หรือจัดสรรให้ อบต. ดำเนินการ

(3) ต้องให้ราชการจัดสรรงบประมาณ เพื่อสร้างแนวเขตที่สาธารณะเพื่อป้องกันการบุกรุก

(4) หากไม่ดำเนินการตามข้อเสนอทั้ง 3 ข้อ ให้คงสภาพป่ายูคาลิปตัสไว้เช่นเดิม

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน
- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านดอกกรักน้อย และให้ชุมชนดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลกำแพง
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติ ครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลกำแพง วันที่ 7 พฤษภาคม 2539
- 3.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

การพิจารณาระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับรายได้จากการขายไม้ยูคาลิปตัสต้องนำเข้าแผ่นดินเท่านั้น ซึ่งตำบลกำแพงมีมติให้รื้อถอนโดยเรียกร้องรายได้จากการรื้อถอนจำนวน 10% ซึ่งไม่สามารถกระทำได้

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. เอกสารข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน กรณี พื้นที่สวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติ อบต. กำแพง

48.) สวนป่ายูคาลิปตัส บ้านหนองอ่าง ต.กำแพง อ.เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ จำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ ๑,๖๐๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านหนองอ่าง ต. กำแพง อ. เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอนให้ อบต. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

2.) วันที่ 7 พฤษภาคม 2539 สภาตำบลกำแพง ประชุมพิจารณากรณีสวนป่ายูคาลิปตัส มีมติให้รื้อถอน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

(1) รายได้หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจำหน่ายต้องให้ อบต.กำแพง ร้อยละ 10 ของรายได้ทั้งหมด

(2) เมื่อรื้อถอนแล้วทางราชการต้องฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ หรือจัดสรรให้ อบต.

ดำเนินการ

(3) ต้องให้ราชการจัดสรรงบประมาณ เพื่อสร้างแนวเขตที่สาธารณะเพื่อป้องกันการบุกรุก

(4) หากไม่ดำเนินการตามข้อเสนอทั้ง 3 ข้อ ให้คงสภาพป่ายูคาลิปตัสไว้เช่นเดิม

สถานการณ์ปัจจุบัน

1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน

2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านหนองอ่าง และให้ชุมชนดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลกำแพง
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กฎหมาย นโยบาย ที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติครม.วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลกำแพงวันที่ 7 พฤษภาคม 2539
- 3.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

การพิจารณาระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับการขายไม้ยูคาลิปตัสที่ต้องนำเข้าแผ่นดินเท่านั้น ซึ่งตำบลกำแพงมีมติให้ซื้อถอนโดยเรียกจูงรายได้จากการซื้อถอนจำนวน 10% ทำให้ไม่สามารถกระทำได้

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. เอกสารข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณี พื้นที่สวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติ อบต. กำแพง

49.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านนกเหาะ ต.ดงครั่งใหญ่ อ.เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้
เนื้อที่ ๖๐๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านนกเหาะ ต. ดงครั่งใหญ่ อ. เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา
สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน
ให้ อบต. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟู
ให้เป็นป่าธรรมชาติ

2.) วันที่ 7 พฤษภาคม 2539 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลดงครั่งใหญ่ ประชุมพิจารณาเรื่อง
ดังกล่าว มีมติให้รื้อถอน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

(1) รายได้ หรือผลประโยชน์จากการจำหน่าย ราชการต้องแบ่งให้ อบต. ร้อยละ 50
ของรายได้ทั้งหมด

(2) เมื่อรื้อถอนแล้วราชการต้องทำการฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

(3) หลังจากรื้อถอนเสร็จแล้ว ให้ทำคันคูล้อมรอบและมีแนวเขตที่ชัดเจนแน่นอน

(4) หากไม่ได้ตามข้อเสนอทั้ง 3 ข้อ มติที่ประชุม อบต. ดงครั่งใหญ่ ไม่ให้รื้อถอน ให้
คงไว้ตามเดิม

สถานการณ์ปัจจุบัน

1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน

2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับ
ชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านนกเหาะ และให้ชุมชน
ดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลดงครั่งใหญ่
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลดงครั่งใหญ่ วันที่ 7 พฤษภาคม 2539
- 3.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปีพ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

การพิจารณาระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับรายได้จากการขายไม้ยูคาลิปตัสที่ต้องนำเข้าแผ่นดินเท่านั้น ซึ่งตำบลดงครั่งใหญ่มีมติให้รื้อถอนโดยเรียกจูงรายได้จากการรื้อถอนจำนวน 50% ทำให้ไม่สามารถกระทำได้

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. เอกสารข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณี พื้นที่สวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติ อบต. ดงครั่งใหญ่

50.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านแจ่มอารมณ์ ต. ดงครั่งใหญ่ อ. เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้
เนื้อที่ ๓๕๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านแจ่มอารมณ์ ต. ดงครั่งใหญ่ อ. เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

- 1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา
สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน
ให้ อบป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟู
ให้เป็นป่าธรรมชาติ

- 2.) วันที่ 7 พฤษภาคม 2539 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลดงครั่งใหญ่ ประชุมพิจารณาเรื่อง
ดังกล่าว มีมติให้รื้อถอน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

- (1) รายได้ หรือผลประโยชน์จากการจำหน่าย ราชการต้องแบ่งให้ อบต. ร้อยละ 50
ของรายได้ทั้งหมด

- (2) เมื่อรื้อถอนแล้วราชการต้องทำการฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

- (3) หลังจากรื้อถอนเสร็จแล้ว ให้ทำคันคูล้อมรอบและมีแนวเขตที่ชัดเจนแน่นอน

- (4) หากไม่ได้ตามข้อเสนอทั้ง 3 ข้อ มติที่ประชุม อบต. ดงครั่งใหญ่ ไม่ให้รื้อถอน ให้
คงไว้ตามเดิม

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน

- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับ
ชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านแจ่มอารมณ์ และให้
ชุมชนดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลดงครั้งใหญ่
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) มติครม.วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลดงครั้งใหญ่ วันที่ 7 พฤษภาคม 2539
- 3.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปีพ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

การพิจารณาระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับการขายไม้ยูคาลิปตัสที่ต้องนำเข้าแผ่นดินเท่านั้น ซึ่งตำบลดงครั้งใหญ่มีมติให้รื้อถอนโดยเรียกชดเชยได้จากการรื้อถอนจำนวน 50% ทำให้ไม่สามารถกระทำได้

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. เอกสารข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน กรณี พื้นที่สวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติ อบต. ดงครั้งใหญ่

51.) สวนป่ายูคาลิปตัส บ้านดงครั้งใหญ่ ต.ดงครั้งใหญ่ อ.เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ โดยปลูกไม้ยูคาลิปตัสและไม้ซี้เหล็กทับที่สาธารณประโยชน์ เนื้อที่ ๔๕๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

บ้านดงครั้งใหญ่ ต. ดงครั้งใหญ่ อ. เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน ให้ อบต. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

2.) วันที่ 7 พฤษภาคม 2539 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลดงครั้งใหญ่ ประชุมพิจารณาเรื่องดังกล่าว มีมติให้รื้อถอน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

(1) รายได้ หรือผลประโยชน์จากการจำหน่าย ราชการต้องแบ่งให้ อบต. ร้อยละ 50 ของรายได้ทั้งหมด

(2) เมื่อรื้อถอนแล้วราชการต้องทำการฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

(3) หลังจากรื้อถอนเสร็จแล้ว ให้ทำคันคูล้อมรอบและมีแนวเขตที่ชัดเจนแน่นอน

(4) หากไม่ได้ตามข้อเสนอทั้ง 3 ข้อ มติที่ประชุม อบต. ดงครั้งใหญ่ ไม่ให้รื้อถอน ให้คงไว้ตามเดิม

สถานการณ์ปัจจุบัน

1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน

2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านดงครั้งใหญ่ และให้ชุมชนดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลดงครั่งใหญ่
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบาย/กฎหมาย

- 1.) มติครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลดงครั่งใหญ่ วันที่ 7 พฤษภาคม 2539
- 3.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

การพิจารณาระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับรายได้จากการขายไม้ยูคาลิปตัสที่ต้องนำเข้าแผ่นดินเท่านั้น ซึ่งตำบลดงครั่งใหญ่มีมติให้รื้อถอนโดยเรียก ร้อยราย ได้จากการรื้อถอนจำนวน 50% ทำให้ไม่สามารถกระทำได้

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. เอกสารข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณี พื้นที่สวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติ อบต. ดงครั่งใหญ่

52.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านดงครั้งน้อย ต.ดงครั้งน้อย อ.เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ในที่ดินสาธารณประโยชน์ของชุมชน จำนวน ๔ แปลง เนื้อที่ ๑,๙๕๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านดงครั้งน้อย ต. ดงครั้งใหญ่ อ.เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอนให้ อบป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

2.) วันที่ 12 เมษายน 2539 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลดงครั้งน้อย ประชุมพิจารณาเรื่องดังกล่าว มีมติให้รื้อถอน โดยมีเงื่อนไข คือ รายได้จากการจำหน่ายไม้ยูคาลิปตัสทั้งหมด จะต้องแบ่งให้สภาตำบลดงครั้งน้อย ร้อยละ 5 หากไม่สามารถแบ่งรายได้ตามเงื่อนไขดังกล่าว สภาตำบลดงครั้งน้อยไม่ให้รื้อถอน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน
- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านดงครั้งน้อย และให้ชุมชนดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลดงครั้งน้อย
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติครม.วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลดงครั้งน้อย วันที่ 12 เมษายน 2539
- 3.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปีพ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

การพิจารณายกเว้นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี 2535 เกี่ยวกับรายได้จากการขายไม้ยูคาลิปตัสที่ต้องนำเข้าแผ่นดินเท่านั้น ซึ่งมติสภาตำบลดงครั้งน้อยวันที่ 12 เม.ย. 39 ให้รื้อถอนและให้แบ่งรายได้จากไม้ให้ อบต. ร้อยละ 5 ซึ่งไม่สามารถกระทำได้

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. เอกสารข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน กรณี พื้นที่สวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติ อบต. ดงครั้งน้อย

53.) สวนป่ายูคาลิปตัส บ้านหนองไผ่ลุ่ม ต.กำแพง อ.เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ในที่
สาธารณะของชุมชน จำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ ๘๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านหนองไผ่ลุ่ม ต. กำแพง อ. เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

- 1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา
สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน
ให้ อบป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟู
ให้เป็นป่าธรรมชาติ

- 2.) วันที่ 7 พฤษภาคม 2539 สภาตำบลกำแพง ประชุมพิจารณากรณีสวนป่ายูคาลิปตัส มีมติ
ให้รื้อถอน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

- (1) รายได้หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจำหน่ายต้องให้ อบต.กำแพง ร้อยละ 10
ของรายได้ทั้งหมด

- (2) เมื่อรื้อถอนแล้วทางราชการต้องฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ หรือจัดสรรให้ อบต.
ดำเนินการ

- (3) ต้องให้ราชการจัดสรรงบประมาณ เพื่อสร้างแนวเขตที่สาธารณะเพื่อป้องกันการ
บุกรุก

- (4) หากไม่ดำเนินการตามข้อเสนอทั้ง 3 ข้อ ให้คงสภาพป่ายูคาลิปตัสไว้เช่นเดิม

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน
- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับ
ชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านหนองไผ่ล้อม และให้ชุมชนดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลกำแพง
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลกำแพง วันที่ 7 พฤษภาคม 2539
- 3.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปีพ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

การพิจารณายกเว้นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี 2535 เกี่ยวกับรายได้จากการขายไม้ยูคาลิปตัสที่ต้องนำเข้า อบต. ไม่สามารถกระทำได้

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. ข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณี สวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติ อบต. ทุ่งทอง วันที่ 12 เม.ย. 39

54.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านส้มโอง ต.เมืองบัว อ.เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ที่
สาธารณะของชุมชน เนื้อที่ ๒๓๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านส้มโอง ต. เมืองบัว อ. เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

- 1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา
สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน
ให้ ออป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูก
ฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

- 2.) วันที่ 9 พฤษภาคม 2539 สภาตำบลเมืองบัว ประชุมพิจารณาเรื่องดังกล่าว มีมติให้รื้อถอน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน
- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ระหว่าง อบต. กับ
ชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านส้มโอง และให้ชุมชน
ดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองบัว
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลเมืองบัว วันที่ 9 พฤษภาคม 2539
- 2.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปีพ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

อป. ไม่ดำเนินการรื้อถอนสวนป่าตามมติคณะรัฐมนตรี

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. มติ อบต. เมืองบัว วันที่ 9 พ.ค. 39
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539

55.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านดอนกลาง ต.เมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ. ร้อยเอ็ด
ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ทับ
ที่สาธารณะของชุมชน เนื้อที่ ๑๒๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านดอนกลาง ต. เมืองบัว อ. เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญห
สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน
ให้ ออป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกพื้น
ฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

- 2.) วันที่ 9 พฤษภาคม 2539 สภาตำบลเมืองบัว ประชุมพิจารณาเรื่องดังกล่าว มีมติให้รื้อถอน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน
- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับ
ชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านดอนกลาง และให้
ชุมชนดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองบัว
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติ ครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลเมืองบัว วันที่ 9 พฤษภาคม 2539
- 2.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปีพ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

อป. ไม่ดำเนินการรื้อถอนสวนป่าตามมติคณะรัฐมนตรี

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. มติ อบต. เมืองบัว วันที่ 9 พ.ค. 39
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539

56.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านสำราญ ต.เมืองบัว อ.เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ทับ
ที่สาธารณะของชุมชน เนื้อที่ ๓๐๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านสำราญ ต. เมืองบัว อ. เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา
สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน
ให้ ออป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟู
ให้เป็นป่าธรรมชาติ

- 2.) วันที่ 9 พฤษภาคม 2539 สภาตำบลเมืองบัว ประชุมพิจารณาเรื่องดังกล่าว มีมติให้รื้อถอน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน
- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับ
ชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านสำราญ และให้ชุมชน
ดำเนินการฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองบัว
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลเมืองบัว วันที่ 9 พฤษภาคม 2539
- 2.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

อป. ไม่ดำเนินการรื้อถอนสวนป่า ตามมติคณะรัฐมนตรี

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. มติ อบต. เมืองบัว วันที่ 9 พ.ค. 2539
3. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539

57.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านหนองสังข์ – โพนสะอาด ต.เหล่าหลวง

อ.เกษตรวิสัย

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัสตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ให้กับที่
สาธารณะของชุมชนจำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ ๒๔๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านหนองสังข์ ต. เหล่าหลวง อ. เกษตรวิสัย
- 2.) บ้านโพนสะอาด ต. เหล่าหลวง อ.เกษตรวิสัย

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา
สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน
ให้ ออป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูก
ฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

2.) วันที่ 9 พฤษภาคม 2539 สภาตำบลเหล่าหลวง ประชุมพิจารณาเรื่องดังกล่าว มีมติให้
รื้อถอน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน
- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับ
ชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านหนองสังข์ – โพน
สะอาด และให้ชุมชน ดำเนินการฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าหลวง
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- 1.) มติครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
- 2.) มติสภาตำบลเหล่าหลวง วันที่ 9 พฤษภาคม 2539
- 3.) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ ปี พ.ศ. 2535

ข้อสังเกต

เกิดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดิน และ อบป.ไม่ดำเนินการรื้อถอนยุคาไลปต์ตามมติคณะรัฐมนตรี

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. มติ อบต. เหล่าหลวง
2. มติ ครม. วันที่ 22 เม.ย. 2539

58.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านบักตู้ ต.โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์ จ. ร้อยเอ็ด

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ทับ
ที่สาธารณะของชุมชน

เนื้อที่ ๒๔๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านบักตู้ ต. โนนสวรรค์ อ. ปทุมรัตน์

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา
สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน
ให้ อบป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้น
ฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

2.) วันที่ 14 เมษายน 2539 สภาตำบลโนนสวรรค์ ประชุมพิจารณาเรื่องดังกล่าว มีมติไม่ให้รื้อ
ถอน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน
- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับ
ชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านบักตู้ และให้ชุมชน
ดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลก้ำแพง
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. มติ ครม. วันที่ 22 เมษายน 2539

2. มติองค์การบริหารส่วนตำบลกำแพง วันที่ 7 พฤษภาคม 2539
3. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุปี 2535

ข้อสังเกต

มติ อบต. โนนสวรรค์ วันที่ 14 เม.ย. 2539 มีมติไม่ให้รถถอนสวนป่าทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ได้ข้อยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. ข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน กรณี สวนป่ายุคาลิปตัส พงกุลร้องให้
จ. ร้อยเอ็ด
3. มติกรม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติอบต. โนนสวรรค์ วันที่ 14 เม.ย. 2539

59.) สวนป่ายูคาลิปตัสบ้านดอน ต.โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์

ประเด็นปัญหา

กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายูคาลิปตัส ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ทับ ที่สาธารณะของชุมชน เนื้อที่ ๓๑๐ ไร่

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านดอน ต. โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์

ผลการแก้ไขปัญหา

1.) สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 เห็นชอบแนวทางการแก้ไขปัญหา สมัชชาคนจน กรณีสวนป่าทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นไปตามมติสภาตำบล หากสภาตำบลมีมติให้รื้อถอน ให้ อบป. เป็นผู้ดำเนินการ ภายใน 7 วัน แล้วให้กรมป่าไม้ร่วมกับราษฎรในพื้นที่จัดทำโครงการปลูกฟื้นฟูให้เป็นป่าธรรมชาติ

2.) วันที่ 14 เมษายน 2539 สภาตำบลโนนสวรรค์ ประชุมพิจารณาเรื่องดังกล่าว มีมติไม่ให้รื้อถอน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) ไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินงาน
- 2.) มีความขัดแย้งในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการเข้าไปตัดไม้ยูคาลิปตัสในพื้นที่ ระหว่าง อบต. กับ ชาวบ้าน

ปัญหาและอุปสรรค

- 1.) มีความขัดแย้งในการใช้ไม้ยูคาลิปตัสในระดับพื้นที่

ข้อเรียกร้อง

1.) ให้ดำเนินการรื้อถอนยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่สาธารณะของชุมชนบ้านดอน และให้ชุมชน ดำเนินการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลกำแพง
- 2.) สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.) กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. มติ ครม. วันที่ 22 เมษายน 2539
2. มติองค์การบริหารส่วนตำบลกำแพงวันที่ 7 พฤษภาคม 2539

3. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุปี 2535

ข้อสังเกต

มติ อบต.โนนสวรรค์ วันที่ 14 เม.ย. 2539 มีมติไม่ให้ออกรื้อถอนสวนป่าทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ได้ข้อยุติ

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. คณะทำงานเครือข่ายที่ดิน
2. ข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน กรณี สวนป่ายูคาลิปตัส พงกุลาร้องให้ จ. ร้อยเอ็ด
3. มติกรม. วันที่ 22 เม.ย. 2539
4. มติ อบต.โนนสวรรค์ วันที่ 14 เม.ย. 2539

60.) สวนป่ายุคาลิปตส์บ้านโนนสวรรค์ ต.โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์

ประเด็นปัญหา

- 1.) กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปตส์ ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ ในที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนเนื้อที่ ๓๑๐ ไร่
- 2.) การออกโฉนดในที่สาธารณประโยชน์

พื้นที่ปัญหา

- 1.) บ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ 14 ต.โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์
- 2.) บ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ 16 ต.โนนสวรรค์ อ.ปทุมรัตน์

ความเป็นมาและสภาพปัญหา

- 1.) ปี พ.ศ. 2537 กรมป่าไม้ได้เข้าดำเนินการปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปตส์ ตามโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ เนื้อที่ 310 ไร่ หมายเลขแปลงปลูกที่ รอ. 5 2537
- 2.) ช่วงปี พ.ศ. 2536 - 2539 ชาวบ้านได้ร้องเรียนให้มีการรื้อถอนยุคาลิปตส์ในพื้นที่สวนป่า ตามโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้ กระทั่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ ในวันที่ 22 เมษายน 2539 กรณีสวนป่ายุคาลิปตส์โครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ และสภาตำบลโนนสวรรค์ได้ประชุมพิจารณาตามนัยมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว ผลการประชุมมีมติไม่ให้รื้อถอน
- 3.) ชาวบ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ 14 และ 16 ได้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่สาธารณประโยชน์ในรูปกลุ่มเกษตรกร เนื้อที่ 40 ไร่ จำนวนสมาชิก 50 คน โดยแบ่งพื้นที่รายละ 1 งาน พร้อมกันนี้ได้ยื่นหนังสือต่อองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสวรรค์ เพื่อให้ชุมชนเข้าดำเนินการรื้อถอนยุคาลิปตส์ และปลูกฟื้นฟูป่าธรรมชาติ ในพื้นที่ที่เหลือจากการทำกินของชาวบ้าน

สถานการณ์ปัจจุบัน

- 1.) อยู่ระหว่างการพิจารณาขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนสวรรค์

ปัญหาอุปสรรค

- 1.) สิทธิในการทำประโยชน์ของชาวบ้านในพื้นที่สาธารณประโยชน์

ข้อเรียกร้อง

- 1.) ให้รัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิตในพื้นที่จัดสรร เนื้อที่ 40 ไร่ ในรูปแบบการพัฒนาแหล่งน้ำสาธารณะ
- 2.) ให้อบต. โนนสวรรค์ มีมติรื้อถอนยุคาลิปตส์ และสนับสนุนการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสวรรค์